

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Маслак Марія Володимирівна

УДК 612.825.8:061.5

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 М. В. Маслак

Науковий консультант:
Перерва Петро Григорович,
доктор економічних наук, професор

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Маслак М. В. Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, 2024.

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню науково-практичної проблеми розробки теоретичних, концептуальних, методологічних і методичних положень організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності (далі – ІВ) на промислових підприємствах машинобудування.

Об'єктом дослідження є процес управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та методичні засади управління об'єктами ІВ на підприємствах машинобудування.

Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних положень, концепції, методологічного та методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу та обґрунтування практичних рекомендацій для забезпечення економічного розвитку в сучасних умовах господарювання.

У *вступі* подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено наукову новизну й практичне значення, наведено дані щодо апробації одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні положення інтелектуальної власності як виробничого ресурсу промислового підприємства» виокремлено складові понятійно-категоріального апарату ІВ на промисловому підприємстві; поглиблено й упорядковано ключові дефініції. На основі проведеного дослідження соціальних,

економічних, юридичних проблем ІВ доведено необхідність врахування основних положень ІВ, інтелектуального капіталу, інтелектуального продукту, нематеріальних активів, гносеологічних, політичних та соціально-економічних чинників формування теорії ІВ, що базується на знаннях і у сукупності дозволяють комплексно формувати або реалізовувати стратегії управління інноваційно-інтелектуальною діяльністю. Виокремлено складові понятійно-категоріального апарату ІВ, поглиблено й упорядковано ключові дефініції, головна відмінність яких полягає у поєднанні економічного, правового та управлінського аспектів. Уточнено визначення поняття «ІВ» відповідно до сучасного розуміння існуючого теоретичного підґрунтя: комплекс організаційних, правових та управлінських інструментів, методів та механізмів, що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості приносити прибуток за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті. Удосконалено класифікацію об'єктів ІВ за новими ознаками: відповідно до характеру об'єктів ІВ, особливостей набуття прав, специфіки використання у господарському обігу, охорони і захисту прав (маркетингові позначення, закрита інформація, уречевлені об'єкти ІВ), які доцільно враховувати при використанні промисловим підприємством та визначенні належності результатів інноваційної діяльності до об'єктів ІВ. На основі уточненої класифікації об'єктів ІВ та прояву специфіки ІВ у промисловому виробництві, структуровано та визначено форми власності на результати інтелектуальної діяльності підприємства: приватну (індивідуальну та колективну), суспільну (державну) та змішану (проникаючу), що уможливорює підвищення керованості інтелектуальним капіталом, його захист, охорону та отримання доходу. Досліджено, що основним фактором конкурентоспроможності регіону, держави, галузі та промислового підприємства є інноваційність їх виробничо-комерційної діяльності та наявність реальної можливості оперативно адаптуватися до швидких ринкових змін. Визначено фактори впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів ІВ: масштаби

національного ринку ІВ; недостатній рівень інвестиційної підтримки; низький рівень попиту на ІВ; високий рівень контрафакції та піратства; правова недосконалість інтелектуального бізнесу; слабкий рівень стимулювання інноваційних розробок; невисока якість вітчизняних патентів; проблеми часу на оформлення та використання патенту; низька ефективність функціонування ринку ІВ; корупційний тиск на розробки та використання ІВ; рівень ринкової прозорості власності на активи ІВ; низький рівень ліквідності активів ІВ; неточності вартісної оцінки об'єктів ІВ; неякісний сервіс у сфері інтелектуального бізнесу; низький рівень обізнаності потенційних споживачів про потенціал об'єктів ІВ. Вирішення виділених факторів забезпечить формування сприятливого середовища для розвитку інноваційно-інтелектуальних продуктів. Розкрито роль інтелектуального капіталу та ІВ як підґрунтя для забезпечення конкурентної переваги підприємства та підвищення його вартості на цільовому ринку, враховуючи уточнення їх складових та характерних особливостей. Запропоновано в склад інтелектуального капіталу включати ІВ та неохоронні інтелектуальні активи підприємства (реляційний, людський та організаційний капітал), а також доведено наявність синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства та посилення його конкурентних позицій. Визначено та обґрунтовано характерні особливості ІВ як конкурентного ресурсу промислового підприємства, до яких віднесено: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення; що дозволяють забезпечити різноманітність й специфіку формування ІВ як конкурентного ресурсу, наявність в неї певних особливостей, які формують та забезпечують її ринково-орієнтовані конкурентні можливості. Проведений аналіз конкурентних ресурсних особливостей ІВ виявив необхідність доповнення правового забезпечення ІВ, в якому важливо виділити три ключові аспекти: право ІВ міжнародної, національної та корпоративної сфери, охорона та безпека на організаційному рівні, що включає в себе вибір інституційних форм, та на рівні окремої особи.

У другому розділі «Формування концепції управління об'єктами ІВ» уточнено визначення поняття «ринок ІВ» як сукупність продавців, покупців та посередників (попиту та пропозиції), правових механізмів купівлі продажу та результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання (наукову новизну) та уречевлені в технологічних об'єктах ІВ. Запропоновано модель формування та розвитку ринку об'єктів ІВ, яка враховує взаємодію головних суб'єктів (продавців та покупців), які безпосередньо приймають участь в ринковому процесі та дозволяє визначити, ідентифікувати та проаналізувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників: держави, промислових підприємств та інноваційних організацій, творців (авторів, розробників інтелектуальних продуктів), споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу (інвесторів) на всіх стадіях життєвого циклу інтелектуального товару. Визначено сучасний стан та перспективи розвитку українського ринку об'єктів ІВ на основі статистичної інформації за період 2010-2022 рр. Виявлено тенденції суттєвого зменшення кадрового забезпечення української науково-технічної діяльності за категоріями персоналу (зокрема, кількість дослідників з 2010 року по теперішній час зменшилась майже в три рази) та активізацію найбільш професійної частини наукових кадрів (збільшення кількості докторів наук з 4500 до 7000 осіб за аналізований період). Результати аналізу показників фінансування інтелектуально-інноваційної діяльності показали зменшення наукоємності національного ВВП (з 0,75% в 2010 році до 0,34 % в 2022 році). Розроблено й теоретично обґрунтовано концептуальні положення ІВ в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства, відмінності яких базуються на врахуванні особливостей галузі, розміру підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивний процесу, що складається з окремих етапів: починаючи з формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР і закінчуючи виходом нового або покращеного інноваційного продукту на ринок. Узагальнено основні напрями формування ринкових концепцій ІВ в діяльності промислових підприємств: венчурна концепція (ініціативного аутсорсингу, виключних ліцензій); власного використання (збереження

конкурентних переваг); сумісного використання (одиничних та невиключних ліцензій); життєвого циклу (послідовних змін) з врахуванням їх особливостей, а саме: можливі обмеження обсягу прав, що передаються; обмеження можливостей відокремлення ІВ від автора; дуже довгий термін окупності об'єктів ІВ; наявність територіальних обмежень прав на об'єкти ІВ; особливості передачі прав на використання об'єктів ІВ; наявність часових обмежень дії об'єктів ІВ; особливості цільових задач при створенні об'єктів ІВ; максимальна закритість ринку об'єктів ІВ; низькоеластичний характер об'єктів ринку ІВ; багатоцільовий ефект від використання об'єктів ІВ; наявність патентної монополії та секретності на ноу-хау; практична відсутність цінової конкуренції на ринку ІВ; відсутність конкуренції завдяки унікальності об'єктів ІВ; багато підприємств-споживачів не мають можливостей самостійно створювати об'єкти ІВ. Виділено та обґрунтовано застосування концепції життєвого циклу ІВ, що характеризується послідовним (за стадіями ЖЦ об'єкту ІВ) визначенням можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій.

У третьому розділі «Методологічні засади управління ІВ на промисловому підприємстві» визначено сутність поняття «управління ІВ», відмінністю якого є врахування комплексу управлінських дій, які здійснює промислове підприємство з метою забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ для максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень. Визначено зміст процесів управління ІВ, що впливає на побудову та впровадження системи управління ІВ на промислових підприємствах, характеризується стимулюванням інновацій, захистом досягнень інноваційно-інтелектуальної діяльності, сприянням науково-технічного прогресу, економічному розвитку та культурному процвітанню. Окреслено чотири рівні стратегічного управління ІВ на промисловому підприємстві: міжнародний, національний, регіональний та корпоративний (рівень підприємства), що дозволяє враховувати відповідні особливості та вимоги для досягнення поставлених цілей та ефективної реалізації стратегії розвитку бізнесу на відповідному ринку, яка, у поєднанні з раціональним

управлінням інтелектуальними активами забезпечить підприємству технологічне лідерство, дозволить створювати та споживати об'єкти ІВ. До основних етапів управління ІВ віднесено: оцінку комерційного потенціалу об'єктів ІВ, вартісну оцінку ІВ, правовий захист та комерціалізацію об'єктів ІВ, що підтверджує складність процесу управління ІВ на промисловому підприємстві, унеможливорює розробку універсальної моделі та обумовлює вибір однієї із запропонованих стратегій реагування на зміни у зовнішньому оточенні інтелектуальної сфери підприємства: пасивної, реактивної, проактивної та інтерактивної. Досліджено методичні підходи щодо управління ІВ на промисловому підприємстві, їх переваги та недоліки; запропоновано виділити системний та процесний підходи, які надають підприємству особливу результативність при належному маркетинговому забезпеченні, а їх поєднання та комплексне застосування може забезпечити найвищий рівень успішності. Розроблено блочний підхід до управління ІВ підприємства, який дозволяє визначити і використати логічну послідовність управлінських рішень для забезпечення належної ефективності управління ІВ на промисловому підприємстві. Обґрунтовано й розроблено концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, особливістю якої є врахування факторів зовнішнього середовища, процесів управління ІВ (суб'єкт управління, який відтворює функціональні підрозділи підприємства), процесних напрямків управління (об'єкт управління, який являє собою процеси створення, комерціалізації, використання та розвитку ІВ) та процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства (доцільність ІВ).

У четвертому розділі «Організаційне забезпечення комерційного трансферу інтелектуальної власності та її вартісна оцінка на промислових підприємствах» охарактеризовано практику застосування методів та підходів введення в господарський обіг об'єктів ІВ. досліджено сутність комерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій та визначено види, форми, методи і стадії його здійснення. Запропоновано визначати комерціалізацію технологій як процес, за допомогою якого результати інноваційної діяльності своєчасно

трансформуються у продукти та послуги на ринку. Такий підхід передбачає економічно ефективну реалізацію технологій у промисловому масштабі та вимагає одночасного виконання низки факторів: технічну здійсненність у промисловому масштабі, попит на цю інновацію, персонал, здатний сприйняти інновації, фінансові ресурси та ін. Досліджено міжнародний досвід комерційного трансферу технологій, еволюцію розвитку моделей трансферу, аналіз існуючих організаційних форм комерційного трансферу технологій та визначено їх переваги і недоліки, що дозволяє створити базис для формування організаційної моделі комерціалізації об'єктів ІВ з урахуванням процесу управління ІВ. Запропоновано уточнення поняття «вартість ІВ» як грошове вираження багатозорової системи вартісноутворюючих чинників, які включають в себе витратну, споживчу, комерційну, соціальну та оригінальну підсистеми, мають місце в даний період часу з урахуванням стадії життєвого циклу об'єкту ІВ, на основі якого визначаємо вартісну оцінку об'єктів ІВ як процес визначення потенційної вартості обсягу прав на конкретні результати інтелектуальної діяльності, володіння якими забезпечує правовласнику певні вигоди прямого та непрямого економічного характеру. Визначено спектр напрямків та сфер використання результатів вартісного оцінювання об'єктів права ІВ, що надає можливості більш широкого практичного використання отриманих результатів та розширює сфери застосування ІВ на промислових підприємствах і в організаціях, із дотриманням системи принципів ринкового оцінювання інтелектуальних технологій, які розділені на три характеристичні групи: принципи дотримання інтересів правовласників, споживачів та законів ринкової економіки, що сприяють точності та об'єктивності результатів проведеної оцінки. Удосконалено класифікацію видів вартості інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є підґрунтям для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника й вибору відповідного методу та інструменту. Досліджено напрямки використання, переваги та недоліки базових підходів до вартісного оцінювання об'єктів ІВ: витратного, дохідного (прибуткового) та порівняльного (ринкового), серед яких виділено ринковий, що забезпечує найбільш справедливую ціну, з врахуванням стану

технологічного ринку. Запропоновано організаційну структуру підрозділу з інтелектуального провайдингу, особливість якого полягає у забезпеченні виконання всіх функцій ефективного управління процесами комерційного трансферу та координації креативно-інтелектуальних бізнес-процесів на основі поєднання інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу, для ефективного збуту власних інтелектуальних розробок і залучення у виробництво інтелектуальних розробок інших підприємств, необхідних для успішного ведення виробничо-комерційної діяльності. Запропоновано та сформовано складові інтегрованого інтелектуально-інноваційного продукту: інтелектуальну (об'єкт ІВ та інтелектуально-технологічний провайдинг) і матеріальну (наукомістка інноваційна продукція), які є взаємодоповнюючими та надають об'єкту ІВ цілісної форми для практичного використання в умовах замовника: для ринку або власного споживання. На основі розробленої анкети проведено опитування керівництва 69 промислових підприємств України щодо доцільності створення структурного підрозділу з інтелектуального провайдингу, яке продемонструвало готовність вітчизняних підприємств (в першу чергу, інноваційно-активних) до впровадження у свою виробничо-комерційну діяльність запропонованих положень інтелектуального провайдингу. Розроблено методичні положення функціонування підрозділу з інтелектуального провайдингу, в якому розкрито його призначення, структуру, основні завдання і функції відділів, що входять до його складу, формування професійного складу, взаємодію з іншими структурними підрозділами підприємства та підзвітність для комерціалізації інтелектуальних технологій та координації інноваційних проєктів.

У п'ятому розділі «Формування науково-методичного інструментарію системи управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві» виявлено залежність стадій життєвого циклу об'єкту ІВ та його вартості, яка характеризується комерційною ефективністю його використання, корисністю, ступенем оригінальності та новизни, що вимагає використання концепції ЖЦ об'єкту права ІВ при визначенні його вартісних характеристик для підвищення точності та достовірності результату при вартісному оцінюванні інтелектуальних

технологій. На основі уточненої класифікації видів вартості ІВ (ринкова, страхова, інвестиційна, заставна, податкова, ліквідаційна) запропоновано методичний підхід до оцінки інтелектуального продукту з урахуванням стадії його ЖЦ. Сформовано та обґрунтовано шкалу співвідношень між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх ЖЦ для визначення перспектив можливого споживання ІВ при прийнятті ефективних та науково-обґрунтованих управлінських рішень для забезпечення управління ІВ. Розроблено методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою їх вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу, який апробовано на промислових підприємствах машинобудування, проведено позиціонування патентів на об'єкти ІВ та запропоновано найбільш доцільні до впровадження стратегії управління ІВ. Різноманітність методів отримання прибутку від інтелектуальних технологій (самостійне використання, виробництво еластичної продукції, краудфандинг, повна або часткова передача виключних прав іншому підприємству) обумовлюють формування 17 різних ефектів від введення в господарський обіг ІВ, з урахуванням її життєвого циклу, серед яких для економічного оцінювання створення, комерціалізації та споживання інтелектуальної технології при різних напрямках її використання, було виділено основні: економічний, науково-технічний, ринковий, соціальний, екологічний та сформовано їх індикатори. Досліджено та запропоновано для комплексного оцінювання інтелектуально-інноваційної діяльності враховувати статичні, динамічні і рейтингові моделі й індикатори для оцінювання ефективності створення та споживання об'єктів ІВ, з урахуванням стадій її життєвого циклу. Запропоновано визначати інтегральний ефект життєвого циклу ІВ з урахуванням всіх видів витрат підприємства на кожній стадії ЖЦ ІВ та всіх видів доходів (прибутку, паушального платежу, роялті, компенсаційних виплат, дотацій тощо). Змодельовано життєвий цикл інтелектуального продукту на основі сценарного підходу. Розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ в залежності від сфери їх використання (ефект від використання у власному виробництві та від ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ), з врахуванням

ефекту від блокування ринкової частки конкурентів з використанням об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству. Запропоновано метод оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ та розроблено методичний підхід до нього, який дозволяє оперативно проводити відповідні розрахунки та дозволяє обґрунтувати рішення підприємства щодо придбання об'єкту ІВ в іншого підприємства чи створення його самостійно. Проведено апробацію розроблених пропозицій на прикладі інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств України, наведено результати розрахунку та прогнозування ефективності ІВ на прикладі машинобудівного підприємства України.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, ринок інтелектуальної власності, інтелектуальний капітал, нематеріальний актив, інтелектуальний потенціал, інтелектуалізація, інновації, комерціалізація, трансфер технологій, вартісна оцінка об'єктів інтелектуальної власності, управлінські рішення, інтелектуальний провайдинг, управління інтелектуальною власністю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії одноосібні та у співавторстві

1. Маслак М. В. *Управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві: теорія та методи*. 2024. 283 с. (авт. внесок - 10,55 д.а.)
2. Maslak M. Research of sources, factors and methods of efficiency of use of intellectual property objects. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities? Monograph*. Praha: OKTAN PRINT, 2023. 260 p. Chapter 10. P. 99-112. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/artificial-intelligence-an-era-of-new-threats/>; <https://doi.org/10.46489/aiaeont-23-23>. (авт. внесок – 1 д.а.)
3. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як категорія комерціалізації інновацій. *Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та інновації: монографія*. Суми: СумДУ, 2022. 363 с. Розділ 5.3. С. 251-264. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61626> (авт. внесок – 1 д.а.)
4. Маслак М. В. Комерціалізація інтелектуальної власності на засадах внутрішнього та зовнішнього підприємництва. *Комерціалізація інновацій в умовах індустрії 4.0: монографія*. Суми: СумДУ, 2023. 385 с. Розділ 2.3. С.121-131. (авт. внесок – 1 д.а.)
5. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С. Дослідження методів вартісної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності. *Contemporary technologies and society: innovations, artificial intelligence, and challenges: coll. sci. monograph*. Katowice: WWSTK, 2023. Chap. 2.25. P. 512-520. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/70702>. *Здобувачкою визначено переваги і недоліки існуючих методів вартісної оцінки об'єктів ІВ.*
6. Maslak M., Kobeleva A., Pererva P. Organizational aspects of management of models of commercialization of intellectual technologies. *Modern management technologie: monograph*. Przeworsk: WSSG, 2022. Pt. 2.3. P. 184-209. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62043>. *Здобувачкою сформовано процесні моделі комерціалізації інновацій.*
7. Маслак М. В., Свіщова Н. С., Перерва П. Г. Капіталізація вартісної оцінки

виключного права інноваційних технологій на стадії НДДКР. *Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: кол. монографія*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. Розд. 2.5. С. 185-196. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55045>. *Здобувачкою запропоновано моделі капіталізації виключних прав.*

8. Маслак М.В., Кобєлєва А.В., Свіщова Н.С., Перєрва П.Г. Інтелектуально-інноваційна складова сталого розвитку промисловості. *Використання соціально-етичного маркетингу для забезпечення сталого розвитку в Україні: монографія*. Суми: Триторія, 2021. Розд. 1.2. С. 18-44. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56394>. *Здобувачкою досліджено ринок ІВ.*

9. Maslak M., Pererva P., Kobieliieva A. Formation of the mechanism of commercialization of intellectual technologies on the basis of the functional approach. *Actual problems of modern science: monograph*. Bydgoszcz: Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 2.25. P. 527-537. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55056>. *Здобувачкою здійснено розвиток функціонального підходу до комерціалізації інновацій.*

10. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Сценарії розвитку трансферу технологій промислових підприємств при забезпеченні стратегічної стійкості в умовах євроінтеграційних процесів. *Європейська інтеграція: пріоритети стратегічного розвитку національного господарства України: колективна монографія*. Кременчук: СВД Олексієнко В.В., 2020. Розділ 2.5. С. 104–119. URL: <https://www.academia.edu/44410535/>. *Здобувачкою запропоновано системний сценарій трансферу технологій.*

11. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю. The industrial enterprise sustainability forecasting mechanism development. *Sustainable development of natural and economic systems: theory, methodology, and practice: collective monograph*. Poland: Bilostok, 2021. Ch. 5. Pp. 195-207. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4bc8528b-5ac5-4d39-ad28-6450132b95d8/content>. *Здобувачкою досліджено моделі прогнозування розвитку інноваційно-активних підприємств.*

12. Маслак М. В., Долина І. В., Носирєв О. О., Попов М. О., Приходько Є. Г. Менеджмент та маркетинг трансферу туристичних технологій на основі інтрапренерства. *Управління комерціалізацією інноваційної продукції: монографія*. Суми: Триторія, 2019. Розділ 5.2. С. 252-268. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44989>. Здобувачкою розроблено систему маркетингу трансферу технологій.

Наукові публікації, які індексуються у наукометричних базах даних

Scopus та/або Web of Science Core Collection

1. Maslak M., Pererva P., Ievsieiev A., Tkachov M., Tkachova N. Formation of intellectual property commercialization strategies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. Vol. 1, no. 13 (127). P. 80-91. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.296836>. (Scopus). Здобувачкою сформовано та обґрунтовано інтегровану стратегію комерціалізації інтелектуальних продуктів для підприємств машинобудівної галузі.

2. Maslak M., Pererva P., Nagy Sz., Kosenko O., Kobieliieva T. Economic Assessment of Outsourcing of Intellectual and Information Technologies. *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. Springer. 2024. Vol 195. P. 147-186. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-54012-7_7. (Scopus). Здобувачкою обґрунтовано методологічну сутність інтелектуальних та інформаційних технологій.

3. Maslak M., Pererva P. Formation of economic and legal measures for the development of the market of intellectual property objects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. Vol. 1, no. 13 (121). P. 113–124. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.273850>. (Scopus). Здобувачкою запропоновано модель сегментації ринку об'єктів ІВ.

4. Pererva P., Maslak M. Commercialization of intellectual property objects in industrial enterprises. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20, no. 3. P. 465–477. URL: [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(3\).2022.37](https://doi.org/10.21511/ppm.20(3).2022.37). (Scopus). Здобувачкою розроблено модель комерціалізації ІВ.

5. Maslak M., Maslak O., Yakovenko Y., Bilyk M., Hlazunova O. The role of intellectual property in the implementation of innovations in the conditions of the development of the digital economy. *16th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment*. 2022. P. 1-5. (Scopus). *Здобувачкою запропоновано систему діджиталізації ІВ.*

6. Maslak M., Yakovenko Y., Maslak, O., Pererva P., Grishko N. Problems of Intellectual Property in the Information Economy Through the Prism of Artificial Intelligence as a Dual-Purpose Technology. *2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022. P. 1-5. (Scopus). *Здобувачкою виявлено проблеми розвитку ІВ.*

7. Maslak M. V., Maslak O. I., Grishko N. Y., Hlazunova O. O., Pererva P. G., Yakovenko Y. Y. Artificial Intelligence as a Key Driver of Business Operations Transformation in the Conditions of the Digital Economy. *2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2021. P. 1-5. (Scopus). *Здобувачкою обґрунтовано роль штучного інтелекту в цифровій економіці.*

8. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Pirogov D. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2, no. 33. P. 205–214. (Web of Science). *Здобувачкою сформовано правила формування портфеля об'єктів ІВ.*

9. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Shevchuk Yu. Tool development for the assessment of the favorable environment in the framework of the investment policy formation for the electrotechnical industry enterprises. *2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP)*. 2020. P. 1-4. (Scopus). *Здобувачкою запропоновано враховувати інтелектуальну складову інвестиційної політики.*

10. Maslak M. V., Maslak O. I., Ishchenko S. V., Grishko N. Y. Export-Oriented Enterprise Development of the Electrotechnical Industry: Strategic Guidelines. *2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2019. P. 486–489. (Scopus). *Здобувачкою досліджено особливості експорту ІВ.*

11. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15, no. 3. P. 242–252. (Scopus). *Здобувачкою розроблено систему трансферу ІВ на засадах внутрішнього підприємництва.*

Публікації у профільних міжнародних виданнях іноземних держав

1. Maslak M., Schwödiauer G. Economic determinants of intellectual property development in Ukraine. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2021. P. 1-11. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.12/2021.2> (Poland). *Здобувачкою проаналізовано стан інновацій та ІВ в Україні.*

2. Maslak M., Maslak O., Pochtovyuk A., Yakovenko Y., Grishko N., Marchenko V. Innovative approaches to staff motivation based on ESG business principles and intellectualisation: international experience. *Regional Journal. Biblioteka Regionalisty*. Wroclaw, 2022. No 22. P. 46-58. URL: <https://doi.org/10.15611/br.2022.1.05> (Poland). *Здобувачкою досліджено міжнародний досвід інтелектуалізації бізнесу.*

3. Maslak M. Methodology of intellectual property management processes. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2023. P. 1-14. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.15/2023.3> (Poland).

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Маслак М. В. Дослідження існуючих підходів до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 2. С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.99>.

2. Маслак М. В. Концептуальні положення системно-процесної моделі управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 3. С. 78–85. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.78>.

3. Маслак М. В. Концепція блочного підходу до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 4. С. 12–17. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.12>.

4. Маслак М. В., Перерва П. Г. Дослідження методичних підходів до економічної оцінки інтелектуальної власності. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 3 (25). С. 42-49. URL: <https://doi.org/10.15276/ej.03.2023.5>. *Здобувачкою запропоновано методи оцінки ІВ*.

5. Маслак М. В., Перерва П. Г. Теоретико-методологічні засади управління інтелектуальною власністю. *Економіка: реалії часу*. 2023. № 5 (69). С. 39-52. URL: <https://doi.org/10.15276/etr.05.2023.4>. *Здобувачкою розроблено методичні підходи до управління ІВ*.

6. Маслак М. В., Перерва П. Г. Економічна оцінка інтелектуальних продуктів на засадах маркетингової концепції життєвого циклу. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Том 7, № 3. С. 115-130. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.3.2023.8>. *Здобувачкою сформовано та обґрунтовано види економічних ефектів, що можуть виникати в процесі проведення економічної оцінки об'єктів ІВ*.

7. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як конкурентний ресурс промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 1. С. 99-104. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.1.99>.

8. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С., Кобелева А. В. Класифікація моделей комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій та аналіз їх еволюції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 239-250. URL: <https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/81-82.pdf>. *Здобувачкою досліджено моделі комерціалізації ІВ*.

9. Маслак М. В., Перерва П. Г. Теоретико-методичні засади оцінювання ринкової вартості об'єктів інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Том 7, № 2. С. 56-73. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.2.2023.5>;

<https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/302>. *Здобувачкою запропоновано модель оцінки ринкової вартості об'єктів ІВ.*

10. Маслак М. В., Перерва П. Г. Ефективність управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2023. № 1-2 (179-180). С. 52-63. URL: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2023.01.05>. *Здобувачкою розроблено пропозиції з оцінки ефективності управління ІВ.*

11. Маслак М. В., Перерва П. Г. Види та особливості використання інтелектуальної власності в промисловому виробництві. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С.46-55. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.5>. *Здобувачкою виявлено особливості споживання ІВ.*

12. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність промислового підприємства як економічна категорія. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 9-14. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264620>. *Здобувачкою досліджено принципи створення ІВ.*

13. Маслак М. В., Кобелева А. В., Перерва П. Г. Управління стратегіями комерціалізації інтелектуальних технологій. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 24. С. 12-17. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274802>. *Здобувачкою розроблено стратегії комерціалізації інновацій та ІВ.*

14. Маслак М. В., Кобелева А.В., Перерва П. Г. Методологічні засади маркетингового забезпечення комерціалізації інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Том 6. № 2. С. 38-48. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.6.2.2022.3>. *Здобувачкою сформовано програму маркетингу об'єктів ІВ.*

15. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як об'єкт управління. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 4. С. 82–87. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.4.82>.

16. Маслак М. В. Економічна оцінка управління інтелектуальною власністю з орієнтацією на систему принципів. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 2. С. 96-101. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.2.96>.

17. Маслак М. В. Наукометричний аналіз методів вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 74–79. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.1.74>.

18. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю., Савєлова А. Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Економічна»*. 2022. № 2 (26). С. 5-15. URL: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2022-2\(26\)-5-15](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2022-2(26)-5-15). *Здобувачкою сформовано сценарій інтелектуалізації розвитку підприємства з урахуванням аспекту економічної безпеки.*

19. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність як складова нематеріальних активів підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2021. № 3. С. 93-98. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.3.93>. *Здобувачкою запропоновано місце ІВ в структурі нематеріальних активів.*

20. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 6 (8). С. 21-24. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.6.21>. *Здобувачкою розроблено модель оцінки комерційного потенціалу ІВ.*

21. Маслак М. В., Перерва П. Г., Долина І. В., Борзенко В. І., Косенко А. В. Економіка і менеджмент цифрового маркетингу при просуванні інноваційного товару на ринок. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 3 (5). С. 30-35. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.3.30>. *Здобувачкою сформовано*

принципи цифрового маркетингу для просування інноваційного продукту на ринок.

22. Маслак М. В., Ілляшенко С. М., Долина І. В., Кобелєва Т. О., Глізнуца М. Ю. Оцінювання ефективності трансферу технологій на підприємствах туризму та гостинності. *Наукові праці Донецького національного технічного університету: всеукр. наук. зб. сер. економічна*. 2019. № 2 (21). С. 11-21. URL: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-2\(21\)-11-21](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-2(21)-11-21). *Здобувачкою розроблено модель оцінки трансферу технологій.*

23. Маслак М. В., Маслак О. І., Шматько Н. М. Аналіз вартісного оцінювання трансферу інтелектуально-інноваційних технологій на підприємстві. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 20 (1296). С. 50-54. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37653>. *Здобувачкою надано пропозиції з розвитку методів вартісної оцінки ІВ.*

24. Маслак М. В., Перерва П. Г., Косенко А. В., Кобелєва Т. О. Системний підхід до дослідження цінових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 19 (1295). С. 121-126. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37473>. *Здобувачкою удосконалено положення системного підходу до трансферу технологій.*

Підручник

1. Маслак М. В. Інтелектуальна власність: магістерський курс: підручник, Харків: Планета-Прінт. 2019. 1002 с. (авторський внесок – 1,5 д.а.: розділ 1 «Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія» с. 14-82; розділ 3 «Основи інноваційно-інтелектуального підприємництва» с. 210-262). URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/41572>. *Здобувачкою надано пропозиції з управління інтелектуальними активами.*

Опубліковані праці апробаційного характеру

1. Maslak M. V. Formation of stages of management of intellectual property in an

industrial enterprise. *Національні економіки в умовах новітніх глобальних викликів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 67-69. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63339>.

2. Maslak M. Features of the intellectual property management process. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices*: Materials of the Monthly Intern. Sci. and Practic. Conf. Tallinn: Teadmus OÜ, 2023. P. 5-8. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63385>.

3. Maslak M., Pererva P. Management of intellectual property rights as part of the intangible assets of the enterprise. *Mérleg és kihívások – fenntarthatóság*: XII nk. Tud. Konf. Miskolc: University of Miskolc, 2022. P. 530-539. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62165>. *Здобувачкою визначено місце ІВ в активах підприємства.*

4. Maslak M. V. Concepts of intellectual property management at industrial enterprises. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*: матеріали 8-ї міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: ЛНТУ, 2022. С. 204-205. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60841>.

5. Maslak M. V. Formation of intellectual property management approaches. *Marketing of innovations. Innovations in marketing*: materials of the Intern. Sci. Internet Conf. Bielsko-Biala: Univ. Of Economics and Humanities, 2022. P. 200-204. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60361>.

6. Маслак М. В., Перерва П. Г. Формування бізнес-плану по комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності*: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 409-414. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57204>. *Здобувачкою розроблено розділи бізнес-плану з комерціалізації об'єктів ІВ.*

7. Маслак М. В., Перерва П. Г. Управління процесами створення інтелектуальної власності на підприємстві. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали 17-ї Міжнар. наук.-практ. конф.

Умань: УНУС, 2022. С. 99-101. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57445>. *Здобувачкою визначено передумови створення ІВ.*

8. Маслак М. В. Розвиток методичних підходів до класифікації об'єктів інтелектуальної власності. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*: матеріали 10-ї Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, 2022. С. 254-258. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60091>.

9. Маслак М. В. Передумови ефективного управління інтелектуальною власністю підприємства. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича. Хмельницький: Хмельн. нац. ун-т., 2022. С. 144-146. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61618>.

10. Маслак М. В., Перерва П. Г. До питання ефективності управління інтелектуальною власністю. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*: матеріали 30-ї Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2022. Харків: НТУ «ХП», 2022. С. 559. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62743>. *Здобувачкою запропоновано модель ефективності управління ІВ.*

11. Маслак М. В., Перерва П. Г. Формування методів ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій*: матеріали 4-ї Всеукр. наук.-практ. конф.-семінару з проблем економіки інтелектуальної власності. Київ: НДІВ НАПрН України, 2021. С. 109-114. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53683>. *Здобувачкою розвинуто положення ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів ІВ.*

12. Маслак М. В., Перерва П. Г., Кобелева А. В. Зарубіжний досвід створення та використання механізмів комерціалізації інтелектуальних технологій. *Українсько-Польські наукові діалоги*: матеріали 9-ї Міжнар. наук. конф. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 27-29. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55053>. *Здобувачкою досліджено*

зарубіжний досвід комерціалізації інтелектуальних технологій.

13. Маслак М. В., Перерва П. Г., Свіщова Н. С. Методи вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУБА, 2021. С. 285-286. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53520>. Здобувачкою запропоновано складові вартості об'єктів ІВ.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертаційної роботи

Авторські свідоцтва на науковий твір

1. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 82479 від 24.10.2018. бюлетень № 51. Дата публікації 25.01.2019.

2. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників економічної безпеки. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 109310 від 11.11.2021. Бюлетень № 68. Дата публікації 11.11.2021.

3. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Пирогов Д. Л. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 109315 від 11.11.2021. Бюлетень № 68. Дата публікації 31.01.2022.

4. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю., Савелова А. Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 118734 від 04.05.2023.

Бюлетень № 76. Дата публікації 31.07.2023.

ABSTRACT

Maslak M.V. Organizational and Economic Mechanism of Intellectual Property Objects Management at Industrial Enterprise. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Economics in specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity). – National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, 2024.

The thesis is dedicated to solving the scientific and practical problem of developing theoretical, conceptual, methodological, and methodical provisions of the organizational and economic mechanism of intellectual property (hereinafter - IP) objects management at machine-building enterprises.

The object of the research is the process of IP objects management at an industrial enterprise.

The subject of the research is the theoretical, methodological, and methodical foundations of IP objects management at machine-building enterprises.

The aim of the thesis is to develop theoretical provisions, concepts, methodological and methodical support for the organizational and economic mechanism of IP objects management at an industrial enterprise, on the basis of the system-process approach and substantiating practical recommendations for ensuring economic development in modern economic conditions.

The introduction provides a general characteristic of the work, substantiates the choice of the topic and its relevance, defines the scientific novelty and practical significance, and provides data on the approbation of the obtained results.

In the first chapter "Theoretical Provisions of Intellectual Property as a Production Resource of an Industrial Enterprise," the components of the conceptual and categorical apparatus of IP at an industrial enterprise are singled out; key definitions are deepened and systematized, the main difference of which is the combination of economic, legal and managerial aspects. Based on the research of social, economic, and legal problems of IP, the necessity of considering the main provisions of IP, intellectual capital, intellectual product, intangible assets, gnoseological, political, and socio-economic factors of the formation of the theory of IP, which collectively allow to comprehensively form or

implement strategies for managing innovative and intellectual activity, has been proven.

The definition of the concept of "IP" has been clarified according to the modern understanding of the existing theoretical foundation: a complex of organizational, legal, and managerial tools, methods, and mechanisms used for the creation, commercialization, and exchange of the results of innovative activity, which are under legal protection and demonstrate the presence of the possibility of generating profit from their use in the production, commercial, or managerial activities of the enterprise or participation in economic-legal and market turnover. The classification of IP objects has been improved according to new features: the nature of IP objects, peculiarities of rights acquisition, specifics of use in economic circulation, rights protection (marketing designations, confidential information, materialized IP objects), which are expedient to take into account when used by an industrial enterprise and determining the affiliation of the results of innovative activity to IP objects. Based on the refined classification of IP objects and the manifestation of the specificity of IP in industrial production, the forms of ownership of the results of the intellectual activity of the enterprise have been structured and defined: private (individual and collective), public (state) and mixed (penetrating), which enables to improve the management of intellectual capital, its protection, security, and income generation. It has been studied that the main factor of the competitiveness of the region, state, industry, and industrial enterprise is the innovativeness of their production and commercial activities and the presence of a real opportunity to quickly adapt to rapid market changes. The factors influencing the development of the world and Ukrainian IP objects markets have been identified: the scale of the national IP market; insufficient level of investment support; low level of demand for IP; high level of counterfeiting and piracy; the legal imperfection of intellectual business; weak level of stimulation of innovative developments; low quality of domestic patents; problems of time for registration and use of the patent; low efficiency of the IP market functioning; corruption pressure on the development and use of IP; the level of market transparency of ownership of IP assets; low level of liquidity of IP assets; inaccuracies in the value assessment of IP objects; low-quality service in the field of intellectual business; low level of awareness of potential consumers about the potential of IP objects. Solving the identified factors will ensure the formation of a favorable environment for the development of innovative and intellectual

products. The role of intellectual capital and IP as a basis for ensuring the competitive advantage of the enterprise and increasing its value in the target market based on clarification of their components and characteristic features has been revealed. It is proposed to include IP and non-protected intellectual assets of the enterprise (relational, human, and organizational capital) in the composition of intellectual capital, and the presence of a synergistic effect of the influence of the components of intellectual capital on increasing the market value of the enterprise and strengthening its competitive positions has been proven. The characteristic features of IP as a competitive resource of an industrial enterprise have been defined and substantiated, which include: non-appropriation, ability to commercialize, variability of the properties of ideas, indivisibility, usefulness, financing strategy, dependence on the size of financing and legal support; which allow to ensure the diversity and specificity of the formation of IP as a competitive resource, the presence of certain features that form and ensure its market-oriented competitive capabilities. The analysis of competitive resource features of IP revealed the need to supplement the legal support of IP, in which it is important to highlight three key aspects: IP law of the international, national and corporate spheres, protection and security at the organizational level, which includes the choice of institutional forms, and at the level of an individual.

In the second chapter "Formation of the Concept of IP Objects Management" the definition of the concept of "IP market" as a set of sellers, buyers and intermediaries (demand and supply), legal mechanisms of buying and selling, and the results of innovative and intellectual activity, which have legal protection, contain new knowledge (scientific novelty) and materialized in IP technological objects has been clarified. A model of the formation and development of the IP objects market has been proposed, which takes into account the interaction of the main subjects (sellers and buyers) who directly participate in the market process and allows to determine, identify and analyze the production and commercial activities of the main market participants: the state, industrial enterprises and innovative organizations, creators (authors, developers of intellectual products), consumers of IP objects and representatives of the innovation process financing sources (investors) at all stages of the life cycle of the intellectual product. The current state and prospects of development of the IP objects Ukrainian

market based on statistical information for 2010-2022 have been determined. Trends of a significant decrease in the staffing of Ukrainian scientific and technical activities by personnel categories (in particular, the number of researchers from 2010 to the present has decreased by almost threefold) and activation of the most professional part of scientific personnel (increase in the number of doctors of sciences from 4,500 to 7,000 people during the analyzed period) have been revealed. The results of the analysis of financing indicators of intellectual and innovative activities showed a decrease in the scientific intensity of the national GDP (from 0.75% in 2010 to 0.34% in 2022). The conceptual provisions of IP in the system of innovative development of the country and industrial enterprise have been developed and theoretically substantiated, the differences of which are based on taking into account the peculiarities of the industry, the size of the enterprise, and the study of technological innovations as an interactive process consisting of separate stages: starting with the formulation of a new idea/concept, conducting R&D and ending with the release of a new or improved innovative product to the market. The main directions of IP market concepts formation in the activities of industrial enterprises have been generalized: venture concept (initiative outsourcing, exclusive licenses); own use (preserving of competitive advantages); joint use (individual and non-exclusive licenses); life cycle (sequential changes) taking into account their features, namely: possible restrictions on the scope of transferred rights; restriction on the possibilities of separating IP from the author; a very long payback period for IP objects; the presence of territorial restrictions on IP objects rights; peculiarities of transferring rights to use IP objects; the presence of time limits on the validity of IP objects; peculiarities of the target tasks in the creation of IP objects; the maximum market closure of IP objects; low elasticity of IP objects market; multi-purpose effect from the use of IP objects; presence of a patent monopoly and secrecy on know-how; the practical absence of price competition on the IP market; lack of competition due to the uniqueness of IP objects; many enterprises-consumers do not have the ability to create IP objects independently. The application of the IP life cycle concept, which is characterized by the sequential (by stages of the P object life cycle) determination of the opportunities and efficiency of using partial market concepts, has been highlighted and substantiated.

In the third chapter "Methodological Foundations of IP Management at an

Industrial Enterprise" the essence of the concept of "IP management" has been defined, the difference of which is the consideration of a complex of management actions carried out by an industrial enterprise to ensure the implementation of the legal system of IP, protection of the legal rights and interests of IP rights subjects, as well as individual rights of IP owners to maximize economic and social benefits from their intellectual achievements. The content of IP management processes, which affects the construction and implementation of the IP management system at industrial enterprises has been defined, characterized by the stimulation of innovations, protection of the achievements of innovative and intellectual activity, the promotion of scientific and technical progress, economic development and cultural prosperity. Four levels of strategic management of IP at an industrial enterprise have been outlined: international, national, regional, and corporate (enterprise level), which allows for taking into account relevant features and requirements for the achieving sset goals and effective implementation of the business development strategy in the relevant market, which, combined with the rational management of intellectual assets will ensure the enterprise's technological leadership, allow creating and consuming IP objects. The main stages of IP management have been referred to: assessment of the commercial potential of IP objects, value assessment of IP, legal protection and commercialization of IP objects, which confirms the complexity of the IP management process at an industrial enterprise, makes it impossible to develop a universal model and determines the choice of one of the proposed strategies to changes in the external environment of the enterprise's intellectual sphere: passive, reactive, proactive and interactive. Methodical approaches to IP management at an industrial enterprise, their advantages and disadvantages have been studied; it is proposed to distinguish system and process approaches that provide the enterprise with special effectiveness with proper marketing support, and their combination and complex application can ensure the highest level of success. A block approach to IP management of the enterprise has been developed, which allows to define and use the logical sequence of management decisions to ensure the proper efficiency of IP management at an industrial enterprise. The concept of the organizational and economic mechanism of IP objects management at an industrial enterprise based on the system-process approach, which is characterized by taking into account the factors of the external environment, IP

management processes (management subject which reproduces the functional units of the enterprise), process management directions (management object, which represents the processes of creation, commercialization, use and development of IP) and enterprise intellectual activity efficiency management processes (IP expediency) has been substantiated and developed.

In the fourth chapter "Organizational Support for Commercial Transfer of Intellectual Property and its Value Assessment at Industrial Enterprises" the practice of applying methods and approaches to the introduction of IP objects into the economic circulation has been characterized. The essence of the commercial transfer of intellectual and innovative technologies has been researched, and the types, forms, methods, and stages of its implementation have been determined. It is proposed to define the commercialization of technologies as a process by which the results of innovative activities are timely transformed into products and services on the market. This approach involves the economically efficient implementation of technologies on an industrial scale and requires the simultaneous fulfillment of a number of factors: technical feasibility on an industrial scale, demand for this innovation, personnel capable of adopting innovations, financial resources, etc. The international experience of commercial technology transfer, the evolution of the development of transfer models, the analysis of the existing organizational forms of commercial technology transfer have been researched, and their advantages and disadvantages have been determined, which allows the creation of a basis for the formation of an organizational model of IP objects commercialization, taking into account the IP management process. The concept of "IP value" has been proposed to be clarified as a monetary expression of a multi-layered system of value-creating factors, which include cost, consumer, commercial, social and original subsystems, which take place at the present time, taking into account the stage of the IP object's life cycle, based on which we determine the value assessment of IP objects as a process of defining the potential value of the volume of rights to specific results of intellectual activity, ownership of which provides the right owner with certain benefits of a direct and indirect economic nature. The spectrum of directions and spheres of use of IP objects rights value assessment results has been determined, which provides opportunities for wider practical use of the obtained results and expands the spheres of IP

application at industrial enterprises and organizations, with observance of the system of principles of market assessment of intellectual technologies, which are divided into three characteristic groups: the principles of observance with the interests of rights owners, consumers and laws of the market economy, which contribute to the accuracy and objectivity of the results of the conducted assessment. The classification of the types of value of intellectual products has been improved, considering the purpose of the assessment object, which is the basis for substantiating the dependence of value assessment on its purpose and the customer, the choice of the appropriate method and tool. The areas of use, advantages, and disadvantages of the basic approaches to the value assessment of IP objects have been researched: cost, income (profitable), and comparative (market), among which the market one has been selected, which provides the most fair price, taking into account the state of the technological market. The organizational structure of the intellectual providing department has been proposed, the feature of which is to ensure the performance of all functions of effective management of commercial transfer processes and coordination of creative-intellectual business processes based on a combination of innovation, consulting, and venture business, for effective sales of own intellectual developments and involvement in the production of intellectual development of other enterprises necessary for successful production and commercial activity. The components of an integrated intellectual and innovative product have been proposed and formed: intellectual (IP object, intellectual and technological providing) and material (science-based innovative product), which are complementary and provide the IP object an integral form for practical use in the customer's conditions: for the market or own consumption. Based on the developed questionnaire, a survey of the management of 69 industrial enterprises of Ukraine regarding the feasibility of creating a structural unit for intellectual providing was conducted, which demonstrated the readiness of domestic enterprises (primarily, innovation-active) to implement the proposed provisions of intellectual providing into their production and commercial activities. The methodical provisions on the intellectual providing department have been developed, in which its purpose, structure, main tasks and functions of the departments have been included, the formation of professional staff, interaction with other structural units of the enterprise and accountability for the commercialization of intellectual technologies and the coordination

of innovative projects have been disclosed.

In the fifth chapter "Formation of the Scientific and Methodological toolkit of the Intellectual Property Management System at the Industrial Enterprise", the dependence of the life cycle stages of the IP object and its value, which is characterized by the commercial efficiency of its use, usefulness, degree of originality and novelty have been revealed, which requires the use of the life cycle concept of the object of IP right when determining its value characteristics to increase the accuracy and reliability of the result in the value assessment of intellectual technologies. Based on the refined classification of types of IP value (market, insurance, investment, collateral, tax, liquidation), a methodical approach to the assessment of an intellectual product, considering the stage of its life cycle has been proposed. A scale of ratios between different types of value of IP objects according to the stages of their life cycle has been formed and substantiated to determine the prospects of possible consumption of IP when making effective and scientifically based management decisions to ensure IP management. A methodical approach to the formation of an effective portfolio of IP objects using their value-time positioning on the graph-analytical field of the life cycle has been developed, which has been tested at machine-building enterprises, the positioning of IP objects patents has been carried out, and the most appropriate IP management strategies for implementation have been proposed. A variety of methods of obtaining profit from intellectual technologies (independent use, production of elastic products, crowdfunding, full or partial transfer of exclusive rights to another enterprise) has been determined to the formation of 17 different effects from the IP implementation into economic circulation, taking into account its life cycle, among which for the economic assessment of the creation, commercialization and consumption of intellectual technology in various directions of its use, the main ones have been highlighted: economic, scientific and technical, market, social, ecological and their indicators have been formed. For comprehensive assessment of intellectual and innovative activity static, dynamic, and rating models and indicators for assessing the effectiveness of creation and consumption of IP objects have been researched and proposed, considering the stages of its life cycle. It is proposed to determine the integral effect of the IP life cycle, taking into account all types of costs of the enterprise at each stage of the life cycle of the IP (in relation to the value of the integral

effect, these will be negative values) and all types of income (profit, lump sum payment, royalties, compensation payments, subsidies, etc.). The life cycle of the intellectual product based on a scenario approach has been modeled. A methodical approach to assessing the effectiveness of IP objects depending on the sphere of their use (effect of use in own production and licensing of exclusive rights to IP objects) taking into account the effect of blocking the market share of competitors using IP objects, exclusive rights to which belong to this enterprise has been developed. A method of assessing the local efficiency of IP objects has been proposed and a methodical approach to it has been developed, which allows to conduct relevant calculations promptly and to substantiate the enterprise's decision on the acquisition of the IP object from another enterprise or its independent creation. The efficiency of IP management at an industrial enterprise has been determined. Approbation of the developed proposals has been conducted on the example of the intellectual and innovative activity of industrial enterprises of Ukraine, the results of the calculation and forecasting of the IP efficiency on the example of the machine-building enterprise of Ukraine have been presented.

Key words: intellectual property, intellectual property objects, intellectual property market, intellectual capital, intangible asset, intellectual potential, intellectualization, innovations, commercialization, technology transfer, value assessment of intellectual property objects, management decisions, intellectual providing, intellectual property management.

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE THEME OF THE DISSERTATION

Individual monographs and co-authorships

1. Maslak M.V. *Upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu na promyslovomu pidpriemstvi: teoriia ta metody*. 2024. 283 s. (avt. vnesok - 10,55 d.a.).
2. Maslak M. Research of sources, factors and methods of efficiency of use of intellectual property objects. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities? Monograph*. Praha: OKTAN PRINT, 2023. 260 p. Chapter 10. P. 99-112. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/artificial-intelligence-an-era-of-new-threats/>; <https://doi.org/10.46489/aiaeont-23-23> (avt. vnesok – 1 d.a.).
3. Maslak M.V. Intelektualna vlasnist yak katehoriia komertsializatsii innovatsii. *Komertsializatsiia innovatsii: zakhyst intelektualnoho kapitalu, marketynh ta innovatsii: monohrafiia*. Sumy: SumDU, 2022. 363 s. Rozdil 5.3. S. 251-264. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61626> (avt. vnesok – 1 d.a.).
4. Maslak M.V. Komertsializatsiia intelektualnoi vlasnosti na zasadakh vnutrishnoho ta zovnishnoho pidpriemnytstva. *Komertsializatsiia innovatsii v umovakh industrii 4.0: monohrafiia*. Sumy: SumDU, 2023. 385 s. Rozdil 2.3. S.121-131 (avt. vnesok – 1 d.a.).
5. Maslak M.V., Pererva P.H., Yevsieiev A.S. Doslidzhennia metodiv vartisnoi otsinky ob'ektiv prava intelektualnoi vlasnosti. *Contemporary technologies and society: innovations, artificial intelligence, and challenges: coll. sci. monograph*. Katowice: WWSTK, 2023. Chap. 2.25. P. 512-520. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/70702>. *Zdobuvachkoiu vyznachenno perevahy i nedoliky isnuiuchykh metodiv vartisnoi otsinky ob'ektiv IV*.
6. Maslak M., Kobeleva A., Pererva P. Organizational aspects of management of models of commercialization of intellectual technologies. *Modern management technologie: monograph*. Przeworsk: WSSG, 2022. Pt. 2.3. P. 184-209. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62043>. *Zdobuvachkoiu sformovano protsesni modeli komertsializatsii innovatsii*.
7. Maslak M.V., Svishchova N.S., Pererva P.H. Kapitalizatsiia vartisnoi otsinky vykliuchnoho prava innovatsiinykh tekhnolohii na stadii NDDKR. *Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu: teoriia i praktyka: kol. monohrafiia*. Kyiv: Ahrar Media Hrup,

2021. Rozd. 2.5. S. 185-196. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55045>. *Zdobuvachkoiu zaproponovano modeli kapitalizatsii vykliuchnykh prav.*

8. Maslak M.V., Kobieliieva A.V., Svishchova N.S., Pererva P.H. Intelektualno-innovatsiina skladova staloho rozvytku promyslovosti. *Vykorystannia sotsialno-etychnoho marketynhu dlia zabezpechennia staloho rozvytku v Ukraini: monohrafiia*. Sumy: Trytoriia, 2021. Rozd. 1.2. S. 18-44. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56394>. *Zdobuvachkoiu doslidzheno rynok IV.*

9. Maslak M., Pererva P., Kobieliieva A. Formation of the mechanism of commercialization of intellectual technologies on the basis of the functional approach. *Actual problems of modern science: monograph*. Bydgoszcz: Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 2.25. P. 527-537. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55056>. *Zdobuvachkoiu zdiisneno rozvytok funksiionalnogo pidkhodu do komertsializatsii innovatsii.*

10. Maslak M. V., Maslak O. I., Hryshko N. Ye. Stsenarii rozvytku transferu tekhnolohii promyslovykh pidpriemstv pry zabezpechenni stratehichnoi stiikosti v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv. *Yevropeiska intehratsiia: priorityty stratehichnogo rozvytku natsionalnogo hospodarstva Ukrainy: kolektyvna monohrafiia*. Kremenchuk: SVD Oleksiienko V.V., 2020. Rozdil 2.5. S. 104–119. URL: <https://www.academia.edu/44410535/>. *Zdobuvachkoiu zaproponovano systemnyi stsenarii transferu tekhnolohii.*

11. Maslak M. V., Maslak O. I., Hryshko N. Ye., Yakovenko Ya. Yu. The industrial enterprise sustainability forecasting mechanism development. *Sustainable development of natural and economic systems: theory, methodology, and practice: collective monograph*. Poland: Bilostok, 2021. Ch. 5. Rr. 195-207. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4bc8528b-5ac5-4d39-ad28-6450132b95d8/content>. *Zdobuvachkoiu doslidzheno modeli prohnozuvannia rozvytku innovatsiino-aktyvnykh pidpriemstv.*

12. Maslak M. V., Dolyna I. V., Nosyriev O. O., Popov M. O., Prykhodko Ye. H. Menedzhment ta marketynh transferu turystychnykh tekhnolohii na osnovi intraprenerstva. *Upravlinnia komertsializatsiieiu innovatsiinoi produktsii: monohrafiia*.

Sumy: Trytoriia, 2019. Rozdil 5.2. S. 252-268. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44989>. *Zdobuvachkoiiu rozrobleno systemu marketynhu transferu tekhnolohii.*

Scientific publications indexed in scientometric databases Scopus and/or Web of Science Core Collection

13. Maslak M., Pererva P., Ievsieiev A., Tkachov M., Tkachova N. Formation of intellectual property commercialization strategies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. Vol. 1, no. 13 (127). P. 80-91. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.296836>. (Scopus). *Zdobuvachkoiiu sformovano ta obgruntovano intehrovaniu stratehiiu komertsializatsii intelektualnykh produktiv dlia pidpriumstv mashynobudivnoi haluzi.*

14. Maslak M., Pererva P., Nagy Sz., Kosenko O., Kobieliieva T. Economic Assessment of Outsourcing of Intellectual and Information Technologies. *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. Springer. 2024. Vol 195. P. 147-186. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-54012-7_7. (Scopus). *Zdobuvachkoiiu obgruntovano metodolohichnu sutnist intelektualnykh ta informatsiinykh tekhnolohii.*

15. Maslak M., Pererva P. Formation of economic and legal measures for the development of the market of intellectual property objects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. Vol. 1, no. 13 (121). P. 113–124. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.273850>. (Scopus). *Zdobuvachkoiiu zaproponovano model sehmentatsii rynku ob'iektiv IV.*

16. Pererva P., Maslak M. Commercialization of intellectual property objects in industrial enterprises. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20, no. 3. P. 465–477. URL: [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(3\).2022.37](https://doi.org/10.21511/ppm.20(3).2022.37). (Scopus). *Zdobuvachkoiiu rozrobleno model komertsializatsii IV.*

17. Maslak M., Maslak O., Yakovenko Y., Bilyk M., Hlazunova O. The role of intellectual property in the implementation of innovations in the conditions of the development of the digital economy. *16th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment*. 2022. P. 1-5.

(Scopus). *Zdobuvachkoiu zaproponovano systemu didzhytalizatsii IV.*

18. Maslak M., Yakovenko Y., Maslak, O., Pererva P., Grishko N. Problems of Intellectual Property in the Information Economy Through the Prism of Artificial Intelligence as a Dual-Purpose Technology. *2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022. P. 1-5. (Scopus). *Zdobuvachkoiu vyavleno problemy rozvytku IV.*

19. Maslak M.V., Maslak O.I., Grishko N.Y., Hlazunova O.O., Pererva P.G., Yakovenko Y.Y. Artificial Intelligence as a Key Driver of Business Operations Transformation in the Conditions of the Digital Economy. *2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2021. P. 1-5. (Scopus). *Zdobuvachkoiu obgruntovano rol shtuchnoho intelektu v tsyfrovii ekonomitsi.*

20. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Pirogov D. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2, no. 33. P. 205–214. (Web of Science). *Zdobuvachkoiu sformovano pravyla formuvannia portfelia ob'iektiv IV.*

21. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Shevchuk Yu. Tool development for the assessment of the favorable environment in the framework of the investment policy formation for the electrotechnical industry enterprises. *2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP)*. 2020. P. 1-4. (Scopus). *Zdobuvachkoiu zaproponovano vrakhovuvaty intelektualnu skladovu investytsiinoi polityky.*

22. Maslak M.V., Maslak O.I., Ishchenko S.V., Grishko N.Y. Export-Oriented Enterprise Development of the Electrotechnical Industry: Strategic Guidelines. *2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2019. P. 486–489. (Scopus). *Zdobuvachkoiu doslidzheno osoblyvosti eksportu IV.*

23. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15, no. 3. P. 242–252. (Scopus). *Zdobuvachkoiu rozrobleno systemu transferu IV na zasadakh vnutrishnoho pidpryemnytstva.*

Publications in specialized international journals of foreign countries

24. Maslak M., Schwödiauer G. Economic determinants of intellectual property development in Ukraine. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2021. P. 1-11. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.12/2021.2> (Poland). *Zdobuvachkoiu proanalizovano stan innovatsii ta IV v Ukraini.*

25. Maslak M., Maslak O., Pochtovyuk A., Yakovenko Y., Grishko N., Marchenko V. Innovative approaches to staff motivation based on ESG business principles and intellectualisation: international experience. *Regional Journal. Biblioteka Regionalisty*. Wroclaw, 2022. No 22. P. 46-58. URL: <https://doi.org/10.15611/br.2022.1.05> (Poland). *Zdobuvachkoiu doslidzheno mizhnarodnyi dosvid intelektualizatsii biznesu.*

26. Maslak M. Methodology of intellectual property management processes. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2023. P. 1-14. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.15/2023.3> (Poland).

Articles in scientific professional publications of Ukraine

27. Maslak M.V. Doslidzhennia isnuichykh pidkhodiv do upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu na promyslovykh pidpriemstvakh. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskyi politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2023. № 2. S. 99–104. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.99>.

28. Maslak M.V. Kontseptualni polozhennia systemno-protsestoi modeli upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu na promyslovykh pidpriemstvakh. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskyi politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2023. № 3. S. 78–85. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.78>.

29. Maslak M.V. Kontsepsiia blochnoho pidkhodu do upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu na promyslovykh pidpriemstvakh. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskyi politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2023. № 4. S. 12–17. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.12>.

30. Maslak M.V., Pererva P.H. Doslidzhennia metodychnykh pidkhodiv do ekonomichnoi otsinky intelektualnoi vlasnosti. *Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu*. 2023. № 3 (25). S. 42-49. URL:

<https://doi.org/10.15276/ej.03.2023.5>. *Zdobuvachkoiu zaproponovano metody otsinky IV*.

31. Maslak M.V., Pererva P.H. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu. *Ekonomika: realii chasu*. 2023. № 5 (69). S. 39-52. URL: <https://doi.org/10.15276/etr.05.2023.4>. *Zdobuvachkoiu rozrobleno metodychni pidkhody do upravlinnia IV*.

32. Maslak M.V., Pererva P.H. Ekonomichna otsinka intelektualnykh produktiv na zasadakh marketynhovoï kontseptsii zhyttievoho tsyклу. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii*. 2023. Tom 7, № 3. S. 115-130. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.3.2023.8>. *Zdobuvachkoiu sformovano ta obgruntovano vydy ekonomichnykh efektyv, shcho mozhut vynykaty v protsesi provedennia ekonomichnoi otsinky ob'iektiv IV*.

33. Maslak M.V. Intelektualna vlasnist yak konkurentnyi resurs promyslovoho pidpriemstva. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu «Kharkivskyyi politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2023. № 1. S. 99-104. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.1.99>.

34. Maslak M.V., Pererva P.H., Yevsieiev A.S., Kobieliieva A.V. Klasyfikatsiia modelei komertsializatsii intelektualno-innovatsiinykh tekhnolohii ta analiz yikh evoliutsii. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2023. № 81-82. S. 239-250. URL: <https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/81-82.pdf>. *Zdobuvachkoiu doslidzheno modeli komertsializatsii IV*.

35. Maslak M.V., Pererva P.H. Teoretyko-metodychni zasady otsiniuvannia rynkovoï vartosti ob'iektiv intelektualnoi vlasnosti. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii*. 2023. Tom 7, № 2. S. 56-73. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.2.2023.5>; <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/302>. *Zdobuvachkoiu zaproponovano model otsinky rynkovoï vartosti ob'iektiv IV*.

36. Maslak M.V., Pererva P.H. Efektyvnist upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu na promyslovomu pidpriemstvi. *Enerhozberezhennia. Enerhetyka. Enerhoaudyt*. 2023. № 1-2 (179-180). C. 52-63. URL: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2023.01.05>. *Zdobuvachkoiu rozrobleno propozytsii z otsinky efektyvnosti upravlinnia IV*.

37. Maslak M.V., Pererva P.H. Vydy ta osoblyvosti vykorystannia intelektualnoi vlasnosti v promyslovomu vyrobnytstvi. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 2022. № 2 (46). S.46-55. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.5>. *Zdobuvachkoiu*

vyiavleno osoblyvosti spozhyvannia IV.

38. Maslak M.V., Pererva P.H. Intelktualna vlasnist promyslovoho pidpriemstva yak ekonomichna katehoriia. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. 2022. № 23. S. 9-14. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264620>. *Zdobuvachkoiu doslidzheno pryntsypy stvorennia IV*.

39. Maslak M.V., Kobieliieva A.V., Pererva P.H. Upravlinnia stratehiiamy komertsializatsii intelektualnykh tekhnolohii. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. 2022. № 24. S. 12-17. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274802>. *Zdobuvachkoiu rozrobleno stratehii komertsializatsii innovatsii ta IV*.

40. Maslak M.V., Kobieliieva A.V., Pererva P.H. Metodolohichni zasady marketynhovoho zabezpechennia komertsializatsii intelektualnoi vlasnosti. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii*. 2022. Tom 6. № 2. S. 38-48. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.6.2.2022.3>. *Zdobuvachkoiu sformovano prohramu marketynhu ob'iektiv IV*.

41. Maslak M.V. Intelktualna vlasnist yak ob'iekt upravlinnia. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2022. № 4. S. 82–87. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.4.82>.

42. Maslak M.V. Ekonomichna otsinka upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu z oriiientatsiieiu na systemu pryntsypiv. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2022. № 2. S. 96-101. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.2.96>.

43. Maslak M.V. Naukometrychnyi analiz metodiv vartisnoi otsinky ob'iektiv intelektualnoi vlasnosti. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2022. № 1. S. 74–79. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.1.74>.

44. Maslak M.V., Maslak O.I., Hryshko N.Ye., Yakovenko Ya.Yu., Savielova A.D. Formuvannia stsenariiv intelektualizatsii rozvytku budivelniyi industrii: aspekty ekonomichnoi bezpeky. *Naukovi pratsi DonNTU. Serii: «Ekonomichna»*. 2022.

№ 2 (26). S. 5-15. URL: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2022-2\(26\)-5-15](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2022-2(26)-5-15). *Zdobuvachkoïu sformovano stsenarii intelektualizatsii rozvytku pidpriemstva z urakhuvanniam aspektu ekonomichnoi bezpeky.*

45. Maslak M.V., Pererva P.H. Intelektualna vlasnist yak skladova nematerialnykh aktiviv pidpriemstva. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2021. № 3. S. 93-98. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.3.93>. *Zdobuvachkoïu zaproponovano mistse IV v strukturi nematerialnykh aktiviv.*

46. Maslak M.V., Maslak O.I., Hryshko N.Ye. Ekonomichna otsinka innovatsiinoho ta intelektualnoho potentsialu z urakhuvanniam pokaznykiv ekonomichnoi bezpeky. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2020. № 6 (8). S. 21-24. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.6.21>. *Zdobuvachkoïu rozrobleno model otsinky komertsiiinoho potentsialu IV.*

47. Maslak M.V., Pererva P.H., Dolyna I.V., Borzenko V.I., Kosenko A.V. Ekonomika i menedzhment tsyfrovoho marketynhu pry prosuvanni innovatsiinoho tovaru na rynek. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2020. № 3 (5). S. 30-35. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.3.30>. *Zdobuvachkoïu sformovano pryntsyipy tsyfrovoho marketynhu dlia prosuvannia innovatsiinoho produktu na rynek.*

48. Maslak M.V., Illiashenko S.M., Dolyna I.V., Kobieliieva T.O., Hliznutsa M.Yu. Otsiniuvannia efektyvnosti transferu tekhnolohii na pidpriemstvakh turyzmu ta hostynnosti. *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu: vseukr. nauk. zb. ser. ekonomichna*. 2019. № 2 (21). S. 11-21. URL: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-2\(21\)-11-21](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-2(21)-11-21). *Zdobuvachkoïu rozrobleno model otsinky transferu tekhnolohii.*

49. Maslak M.V., Maslak O.I., Shmatko N.M. Analiz vartisnoho otsiniuvannia transferu intelektualno-innovatsiinykh tekhnolohii na pidpriemstvi. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2018. № 20 (1296). S. 50-54. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37653>. *Zdobuvachkoïu nadano*

propozytsii z rozvytku metodiv vartisnoi otsinky IV.

50. Maslak M.V., Pererva P.H., Kosenko A.V., Kobielieva T.O. Systemnyi pidkhid do doslidzhennia tsinovykh, marketynhovykh, investytsiinykh ta innovatsiinykh kharakterystyk transferu tekhnolohii promyslovoi produktsii. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskyi politekhnichniyi instytut» (ekonomichni nauky)*. 2018. № 19 (1295). S. 121-126. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37473>. *Zdobuvachkoiu udoskonaleno polozhennia systemnoho pidkhotu do transferu tekhnolohii.*

Textbook

51. Maslak M.V. *Intelektualna vlasnist: mahisterskyi kurs: pidruchnyk*. Kharkiv: Planeta-Print. 2019. 1002 s. (avtorskyi vnesok – 1,5 d.a.: rozdil 1 «Intelektualna vlasnist yak ekonomiko-pravova katehoriia» s. 14-82; rozdil 3 «Osnovy innovatsiino-intelektualnoho pidpriemnytstva» s. 210-262). URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/41572>. *Zdobuvachkoiu nadano propozytsii z upravlinnia intelektualnymy aktyvamy.*

Published works of approbation nature

52. Maslak M.V. Formation of stages of management of intellectual property in an industrial enterprise. *Natsionalni ekonomiky v umovakh novitnikh hlobalnykh vyklykiv: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova, 2023. S. 67-69. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63339>.

53. Maslak M. Features of the intellectual property management process. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly Intern. Sci. and Practic. Conf.* Tallinn: Teadmus OÜ, 2023. P. 5-8. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63385>.

54. Maslak M., Pererva P. Management of intellectual property rights as part of the intangible assets of the enterprise. *Mérleg és kihívások – fenntarthatóság: XII nk. Tud. Konf.* Miskolc: University of Miskolc, 2022. P. 530-539. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62165>. *Zdobuvachkoiu vyznachenno mistse IV v aktyvakh pidpriemstva.*

55. Maslak M. V. Concepts of intellectual property management at industrial enterprises. *Aktualni problemy upravlinnia sotsialno-ekonomichnymy systemamy: materialy 8-i mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Luts'k: LNTU, 2022. S. 204-205. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60841>.

56. Maslak M.V. Formation of intellectual property management approaches. *Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf.* Bielsko-Biala: Univ. Of Economics and Humanities, 2022. P. 200-204. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60361>.

57. Maslak M.V., Pererva P.H. Formuvannia biznes-planu po komertsializatsii ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti. *Upravlinnia proiektamy. Perspektyvy rozvytku proiektnoho ta neiromenedzhmentu, informatsiinykh tekhnolohii upravlinnia, tekhnolohii stvorennia ta vykorystannia ob'ektiv prava intelektualnoi vlasnosti: materialy 4-i Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* Dnipro: Yurservis, 2022. S. 409-414. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57204>. *Zdobuvachkoiu rozrobleno rozdily biznes-planu z komertsializatsii ob'ektiv IV.*

58. Maslak M.V., Pererva P.H. Upravlinnia protsesamy stvorennia intelektualnoi vlasnosti na pidpriemstvi. *Aspekty stabilnoho rozvytku ekonomiky v umovakh rynkovykh vidnosyn: materialy 17-i Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Uman: UNUS, 2022. S. 99-101. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57445>. *Zdobuvachkoiu vyznachenno peredumovy stvorennia IV.*

59. Maslak M.V. Rozvytok metodychnykh pidkhodiv do klasyfikatsii ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti. *Zakonodavstvo Ukrainy u sferi intelektualnoi vlasnosti ta yoho pravozaastosuvannia: natsionalni, yevropeiski ta mizhnarodni vymiry: materialy 10-i Vseukr. nauk.-prakt. konf. molodykh vchenykh ta studentiv z problem intelektualnoi vlasnosti.* Kyiv: KNU imeni T. Shevchenka, 2022. S. 254-258. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60091>.

60. Maslak M.V. Peredumovy efektyvnoho upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu pidpriemstva. *Finansovo-ekonomichna platforma paradyhmalnykh zmin povoiennoho rozvytku Ukrainy: materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf., prysviach. pam'iaty prof. Voinarenka Mykhaila Petrovycha.* Khmelnytskyi: Khmel'n. nats. un-t., 2022. S. 144-146. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61618>.

61. Maslak M.V., Pererva P.H. Do pytannia efektyvnosti upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu. *Informatsiini tekhnolohii: nauka, tekhnika, tekhnolohiia, osvita, zdorov'ia*: materialy 30-i Mizhnar. nauk.-prakt. konf. MicroCAD-2022. Kharkiv: NTU «KhPI», 2022. S. 559. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62743>. *Zdobuvachkoiu zaproponovano model efektyvnosti upravlinnia IV*.

62. Maslak M.V., Pererva P.H. Formuvannia metodiv rynkovoho pidkhodu do vartisnoho otsiniuvannia ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti. *Pytannia intelektualnoi vlasnosti u sferi transferu tekhnolohii*: materialy 4-i Vseukr. nauk.-prakt. konf.-seminaru z problem ekonomiky intelektualnoi vlasnosti. Kyiv: NDIIV NAPrN Ukrainy, 2021. S. 109-114. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53683>. *Zdobuvachkoiu rozvynuto polozhennia rynkovoho pidkhodu do vartisnoho otsiniuvannia ob'ektiv IV*.

63. Maslak M.V., Pererva P.H., Kobieliieva A.V. Zarubizhnyi dosvid stvorennia ta vykorystannia mekhanizmiv komertsializatsii intelektualnykh tekhnolohii. *Ukrainsko-Polski naukovy dialohy*: materialy 9-i Mizhnar. nauk. konf. Khmelnytskyi: KhNU, 2021. S. 27-29. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55053>. *Zdobuvachkoiu doslidzheno zarubizhnyi dosvid komertsializatsii intelektualnykh tekhnolohii*.

64. Maslak M.V., Pererva P.H., Svishchova N.S. Metody vartisnoho otsiniuvannia obektiv intelektualnoi vlasnosti. *Yevropeyskyi vektor modernizatsii ekonomiky: kreatyvny, prozorist ta stalyi rozvytok*: materialy 13-i Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kharkiv: KhNUBA, 2021. S. 285-286. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53520>. *Zdobuvachkoiu zaproponovano skladovi vartosti ob'ektiv IV*.

Scientific works that additionally reflect the scientific results of the dissertation work

Author certificates for a scientific work

65. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Svidotstvo pro reiestratsiiu avtorskoho prava na literaturnyi pysmovyi tvir naukovo kharakteru № 82479 vid 24.10.2018. biuleten № 51. Data publikatsii 25.01.2019.*

66. Maslak M.V., Maslak O.I., Hryshko N.Ye. Ekonomichna otsinka innovatsiinoho ta intelektualnogo potentsialu z urakhuvanniam pokaznykiv ekonomichnoi bezpeky. *Svidotstvo pro reiestratsiiu avtorskoho prava na literaturnyi pysmovyi tvir naukovooho kharakteru* № 109310 vid 11.11.2021. Biuleten № 68. Data publikatsii 11.11.2021.

67. Maslak M.V., Maslak O.I., Hryshko N.Ye., Pyrohov D.L. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Svidotstvo pro reiestratsiiu avtorskoho prava na literaturnyi pysmovyi tvir naukovooho kharakteru* № 109315 vid 11.11.2021. Biuleten № 68. Data publikatsii 31.01.2022.

68. Maslak M.V., Maslak O.I., Hryshko N.Ye., Yakovenko Ya.Yu., Savielova A.D. Formuvannia stsenariiv intelektualizatsii rozvytku budivelnoi industrii: aspekty ekonomichnoi bezpeky. *Svidotstvo pro reiestratsiiu avtorskoho prava na literaturnyi pysmovyi tvir naukovooho kharakteru* № 118734 vid 04.05.2023. Biuleten № 76. Data publikatsii 31.07.2023.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ВИРОБНИЧОГО РЕСУРСУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	18
1.1 Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія.....	18
1.2 Фактори впливу на розвиток світового та українського ринку об'єктів інтелектуальної власності.....	40
1.3 Інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал як конкурентна перевага промислового підприємства.....	57
Висновки до розділу 1.....	71
Розділ 2. ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	74
2.1 Сучасний стан українського ринку об'єктів інтелектуальної власності та перспективи його розвитку.....	74
2.2 Концептуальні положення інтелектуальної власності в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства.....	96
2.3 Впровадження ринкових концепцій інтелектуальної власності в практику роботи промислового підприємства.....	110
Висновки до розділу 2.....	128
Розділ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	132
3.1 Дослідження сфери управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах.....	132
3.2 Сучасні стратегії управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві.....	148
3.3 Методологічні підходи до блочного та системно-процесного управління інтелектуальною власністю промислових підприємств.....	163
Висновки до розділу 3.....	179

Розділ 4. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ТРАНСФЕРУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇЇ ВАРТІСНА ОЦІНКА НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	181
4.1 Методи та підходи введення в господарський обіг об'єктів інтелектуальної власності: вітчизняний та зарубіжний досвід.....	181
4.2 Інституційний базис вартісної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності.....	195
4.3 Формування структурного підрозділу підприємства з інтелектуального провайдингу.....	222
Висновки до розділу 4.....	252
Розділ 5. ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	255
5.1 Вартісно-часове позиціонування об'єктів інтелектуальної власності на графоаналітичному полі їх життєвого циклу.....	255
5.2 Індикатори оцінювання використання об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві.....	275
5.3 Модель життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту на основі сценарного підходу	291
5.4 Ефективність управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві.....	307
Висновки до розділу 5.....	317
ВИСНОВКИ.....	320
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	328
ДОДАТКИ.....	372

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інноваційний розвиток економіки знань, що характеризується посиленням ринкової конкуренції, інтелектуалізацією виробничих процесів, активним впровадженням і використанням технологічних досягнень науки у виробництві, підвищують значущість та необхідність розв'язання проблем забезпечення управління інтелектуальною власністю (далі – ІВ) промислових підприємств, зокрема, машинобудівних. Забезпечення стійких конкурентних позицій на міжнародному та національному ринках вітчизняними машинобудівними підприємствами залежить від впровадження нових наукоємних технологій виробництва, створення інноваційних продуктів. Специфічні особливості машинобудування разом з його важливістю для інших галузей національної економіки вимагають формування нових підходів, що забезпечать науково-обґрунтоване, гармонійне управління ІВ відповідно до особливостей ринку ІВ та тенденцій розвитку глобальної інтелектуалізації.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники розглядають питання інтелектуальної власності як важливий фактор підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств на національному та світовому ринку. Теоретико-методологічні і практичні засади в сфері управління ІВ були відтворені у наукових працях багатьох вчених, серед яких Андрощук Г.А. [6], Ареф'єва О.В. [9], Базилевич В.Д. [14], Бутнік-Сіверський О.Б. [24], Вірченко В.В. [33], Войтко С.В. [35], Гусаковська Т.О. [53], Дюжев В.Г. [268], Горовий Д.А. [48], Ілляшенко С.М. [77], Калініченко Л.Л. [76], Князь С.В. [87], Кобєлева Т. О. [88], Касич А.О. [89], Ковальчук С.В. [90], Косенко А.В. [95], Косенко О.П. [96], Кузьмін О.Є. [103], , Перерва П.Г. [218], Семенова В.Г. [259], Соколова Л.В. [268], Цибульов П.М. [284], Шипуліна Ю.С. [78] та ін. Разом з тим, ще далеко не всі проблеми в сфері інтелектуальної власності мають в достатній мірі науково-методичне забезпечення. Недостатньо дослідженими є питання, які стосуються практики використання різних підходів в управлінні ІВ промислового підприємства, зокрема, системного та процесного підходів. Відсутні теоретико-методичні пропозиції щодо послідовності стадій, формування моделей і систем управління окремими

процесами в сфері ІВ. Для подальшого практичного використання необхідно також більш чітко вказувати окремі елементи процесу управління ІВ на засадах системного та процесного підходів, а також розробити комплексний підхід, який поєднує їх кращі характеристики. Створення формалізованої системи управління ІВ промислового підприємства на засадах системно-процесного підходу з використанням, притаманних для нього методів, процедура та інструментів надасть відчутний поштовх в показниках ефективності управління ІВ на підприємствах і в організаціях. Потребують уточнення та розвитку питання, пов'язані з формуванням методологічних основ оцінювання ефективності складових процесу управління ІВ промислових підприємств. Критичний аналіз, осмислення та дослідження теоретико-методологічних основ управління ІВ надає підстави для висновку про їх фрагментарність та певну ситуативність щодо їх використання в сфері управління ІВ промислового підприємства та нагальну потребу щодо їх розвитку та вдосконалення.

Таким чином, розробка та наукове обґрунтування теоретичних і методичних підходів щодо організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві є актуальним науково-практичним завданням, яке потребує подальшого доопрацювання і визначає напрям дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене в рамках плану фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та кафедри економіки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського відповідно до завдань держбюджетних тем НДР МОН України: «Розвиток методів створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на промисловому підприємстві» (ДР № 0122U201802, 2022-2024 рр.), де здобувачка є науковою керівницею, у межах якої сформовано та виконано базові завдання дисертаційної роботи; «Дослідження інтелектуальної системи електропостачання на основі залучення активних споживачів» (ДР № 0122U001313, 2022-2023 рр.), де здобувачка запропонувала положення щодо визначення ефективності

використання об'єктів ІВ; «Формування механізму створення об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах» (ДР № 0122U201314, 2022-2023 рр.), при виконанні якої здобувачка запропонувала положення щодо створення об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві; «Управління розвитком матеріальних та нематеріальних активів підприємства в умовах євроінтеграції» (ДР № 0120U103999, 2020-2022 рр.), де здобувачка запропонувала положення по вартісній оцінці нематеріальних активів підприємства; «Розроблення науково-методичних та практичних основ комплаєнс-програми промислового підприємства» (ДР № 0119U002601, 2019-2022 рр.), при виконанні якої здобувачка розробила комплаєнс положення правової охорони об'єктів ІВ; «Дослідження організаційно-економічних проблем з підвищення інноваційної сприйнятливості підприємств до нових технологій» (ДР № 0118U002012, 2018-2020 рр.), в рамках якої здобувачка розробила положення щодо оцінки ефективності використання об'єктів ІВ. За темою дисертаційного дослідження здобувачка провела наукові та освітні інноваційні заходи «Innovation and Entrepreneurship Bootcamp в рамках отриманого гранту від Американського Посольства в Україні » (2020-2021 рр.).

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних положень, концепції, методологічного та методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу та обґрунтування практичних рекомендацій для забезпечення економічного розвитку в сучасних умовах господарювання.*

Відповідно до зазначеної мети в дисертації поставлено та вирішено такі основні завдання:

- виокремити складові понятійно-категоріального апарату інтелектуальної власності, поглибити й упорядкувати ключові дефініції;
- визначити фактори впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів інтелектуальної власності для покращення умов їх ефективного функціонування;
- розкрити роль інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності як підґрунтя для забезпечення конкурентної переваги підприємства та підвищення

його вартості на цільовому ринку, враховуючи уточнення їх складових та характерних особливостей;

- уточнити визначення поняття «ринок інтелектуальної власності»; розкрити особливості взаємозв'язків між основними його суб'єктами;

- сформулювати концептуальні положення інтелектуальної власності в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства;

- узагальнити основні напрями формування ринкових концепцій інтелектуальної власності в діяльності промислових підприємств; виділити та обґрунтувати застосування концепції життєвого циклу ІВ;

- визначити сутність поняття «управління ІВ»; окреслити рівні стратегічного управління ІВ;

- дослідити сучасні стратегії управління ІВ на промисловому підприємстві з урахуванням впливу зовнішнього середовища;

- розробити концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу;

- охарактеризувати практику застосування методів та підходів введення в господарський обіг об'єктів ІВ;

- уточнити визначення поняття «вартість ІВ», удосконалити класифікацію видів вартості інтелектуальних активів підприємства; обґрунтувати залежність вартісної оцінки від її мети та замовника;

- запропонувати організаційну структуру підрозділу з інтелектуального провайдингу для комерціалізації інтелектуальних технологій та координації інноваційних проєктів і розробити методичні положення функціонування підрозділу;

- розробити методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу;

- запропонувати індикатори оцінювання використання об'єктів ІВ на підприємстві;

- змодельовати життєвий цикл інтелектуального продукту на основі

сценарного підходу; розробити методичний підхід до оцінювання локальної ефективності проєкту зі створення об'єкту ІВ; визначити ефективність управління ІВ на промисловому підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та методичні засади управління об'єктами ІВ на підприємствах машинобудування.

Методи дослідження. Теоретичну базу та методологічну основу дисертаційної роботи складають загальнонаукові методи: порівняння, узагальнення, абстрагування, групування – при проведенні аналізу робіт вчених-економістів, що займаються дослідженням ІВ, обґрунтуванні складових понятійно-категоріального апарату ІВ на промисловому підприємстві та визначення сучасного стану ринку ІВ; системного аналізу і синтезу – при формуванні теоретико-методологічних положень дослідження; графічного зображення – для візуалізації отриманих результатів й аналітичних даних.

Для вирішення поставлених у дисертації завдань використано наступні спеціальні методи наукового пізнання: формально-логічний, статистичний – при обґрунтуванні методичних підходів і процесу відбору показників для оцінки стану та тенденцій функціонування сфери ІВ України, оцінюванні інтелектуальної та винахідницької активності, дослідженні тенденцій інноваційного розвитку високотехнологічних секторів економіки України; анкетування, експертної оцінки, емпіричного дослідження, індексний метод – для комплексної оцінки ефективності управління ІВ; економіко-математичного моделювання – для побудови моделей життєвого циклу інтелектуального продукту на основі сценарного підходу, розвитку та формування стратегій управління ІВ; метод гіпотез та експерименту – для розробки науково-методичних підходів і проведення їх апробації.

Інформаційна база дисертаційної роботи складається із зібраних та опрацьованих здобувачкою первинних матеріалів, які характеризують сучасний стан та перспективи розвитку створення, дистрибуції та комерціалізації ІВ на промислових підприємствах, законодавчі та нормативні документи, офіційні дані Держслужби статистики, дані промислових підприємств, результати власних

наукових досліджень, інформаційні ресурси глобальної мережі Інтернет з питань управління ІВ.

Наукова новизна отриманих результатів. Отримані в процесі дослідження наукові результати в сукупності вирішують важливу наукову проблему розробки теоретичних, концептуальних, методологічних і методичних положень організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві машинобудування. Головні наукові положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, становлять особистий здобуток здобувачки та винесені на захист, полягають у такому:

вперше:

- розроблено й теоретично обґрунтовано концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу з урахуванням: факторів зовнішнього середовища, суб'єкту (система процесів управління), об'єкту управління (система процесних напрямків управління: створення, охорони, комерціалізації та використання ІВ) та доцільності ІВ (система процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства), що дозволяє визначати стратегічні напрямки інтелектуально-інноваційної діяльності, зміцнити конкурентні позиції, підвищити вартість на ринку та забезпечити розвиток підприємства;

- розроблено та доведено доцільність використання методичного підходу до оцінювання ефективності об'єктів ІВ, особливістю якого є врахування сфери використання інтелектуальних технологій (у власному виробництві та ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ) та блокування ринкової частки конкурентів на основі розрахунку інтегрального показника за складовими: комерційна, інноваційна, техніко-технологічна та ринкова, з урахуванням коригуючих коефіцієнтів, які характеризують сприятливість зовнішнього середовища, інноваційний характер виробництва, взаємовідносини зі стейкхолдерами, що дає змогу визначити економічну ефективність розробки й споживання, як окремих об'єктів ІВ, так і всього процесу управління в цілому;

- розроблено й обґрунтовано концепцію життєвого циклу об'єкту права ІВ на промисловому підприємстві для виокремлення вартісних характеристик об'єктів

ІВ, що характеризується послідовним визначенням можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій (венчурної, власного та сумісного використання) і враховує економічні та правові ознаки інтелектуальних продуктів, особливості ринку ІВ (наявність часових та територіальних обмежень на права ІВ, відсутність конкуренції через унікальність об'єктів ІВ, закритість й патентна монопольність ринку), забезпечує підприємству реалізацію організаційно-економічного механізму управління інтелектуальними технологіями та раціональність відносин на ринку ІВ у довгостроковому періоді, що дозволяє підприємству більш точно визначати стан та комерційну складову власних інтелектуальних розробок для впровадження ефективних стратегій управління ними;

удосконалено:

-- понятійно-категоріальний апарат ІВ, відмінність якого полягає у поєднанні економічного, правового та управлінського аспектів, що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості отримання прибутку за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті;

- методичний підхід до визначення факторів впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів ІВ особливістю якого є урахування чинників зовнішнього середовища, зокрема, правових аспектів, об'єктивності і точності механізму вартісної оцінки результатів інноваційної діяльності та перспектив функціонування ринків високотехнологічних товарів, що сприяє формуванню ефективної інтелектуально-інноваційної екосистеми;

- концептуальні положення ІВ на промисловому підприємстві в системі інноваційного розвитку країни, відмінності яких базуються на врахуванні особливостей галузі, розміру підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивного процесу, що складається з окремих етапів: формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР, маркетингу і виходу нового або покращеного інноваційного продукту на ринок, що дозволяє більш повно обґрунтувати

інноваційну екосистему та забезпечити розвиток суб'єкту господарювання та країни в цілому в умовах глобальної інтелектуалізації;

- методичний підхід до визначення сучасних стратегій управління ІВ на промисловому підприємстві з урахуванням впливу зовнішнього середовища, що є підґрунтям для виокремлення рівнів стратегічного управління інноваційно-інтелектуальними технологіями: міжнародного, національного, регіонального та суб'єкту господарювання, їх особливостей і вимог для досягнення поставлених цілей та ефективної реалізації стратегії розвитку бізнесу на відповідному ринку, яка, у поєднанні з раціональним управлінням інтелектуальними активами забезпечить підприємству технологічне лідерство;

- організаційно-економічні моделі трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій, що враховують взаємозв'язок розробника і споживача ІВ, обумовлюють дослідження сутності комерційного трансферу інтелектуальних розробок, його видів, форм, методів, стадій здійснення; уточнення визначення комерціалізації технологій, яке, на відміну від існуючих, передбачає економічно ефективну реалізацію та вимагає одночасного виконання низки факторів: технічної здійсненності, попиту на інновацію, наявності інноваційно орієнтованого персоналу та фінансових ресурсів, що є базисом для формування організаційної моделі комерціалізації об'єктів ІВ з урахуванням процесу управління ІВ;

- поняття «вартість ІВ», яке, на відміну від існуючих виокремлює складові багатoshарової системи вартісноутворюючих чинників: витратну, споживчу, комерційну, соціальну та оригінальну, що мають місце в даний період часу з урахуванням стадії життєвого циклу об'єкту ІВ, на основі якого сформульовано вартісну оцінку об'єктів ІВ, особливістю якої є врахування системи принципів ринкового оцінювання інтелектуальних технологій, що сприяє точності та об'єктивності отриманих результатів; проведено уточнення класифікації видів вартості інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є базисом для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника для вибору ефективного методу та інструменту проведення вартісної оцінки інтелектуально-інноваційних технологій;

- методичні положення функціонування підрозділу з інтелектуального провайдингу на машинобудівному підприємстві, особливість якого полягає у забезпеченні виконання всіх функцій ефективного управління процесами комерційного трансферу та координації креативно-інтелектуальних бізнес-процесів на основі поєднання інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу, для ефективного збуту як власних інтелектуальних розробок, так і залучення у виробництво розробок інших підприємств, необхідних для успішного ведення виробничо-комерційної діяльності;

набули подальшого розвитку:

-- визначення складових інтелектуального капіталу, які на відміну від існуючих враховують неохоронні інтелектуальні активи: реляційний, людський й організаційний капітал та характерні особливості ІВ промислового підприємства: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення, що розширює теоретичне підґрунтя щодо наявності синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства і посилення його конкурентних позицій;

- визначення поняття «ринок інтелектуальної власності», що на відміну від наявних враховує продавців, покупців і посередників, правові механізми купівлі-продажу, результати інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання та матеріалізовані в технологічних об'єктах ІВ, що дозволяє враховувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників: держави, промислових підприємств та інноваційних організацій, творців (авторів, розробників інтелектуальних продуктів), споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу (інвесторів) на всіх стадіях життєвого циклу інтелектуального товару;

- визначення сутності поняття «управління ІВ», відмінністю якого є врахування комплексу управлінських дій, які здійснює промислове підприємство з метою забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ для

максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень, що дозволяє підвищити обґрунтованість теоретичного базису управлінських рішень щодо інтелектуально-інноваційної діяльності;

- методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу, що відрізняється врахуванням співвідношення між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями ЖЦ, залишкового терміну дії права ІВ та забезпечує формування найбільш доцільних до впровадження стратегій управління ІВ на промисловому підприємстві;

- методичні положення економіко-математичних моделей життєвого циклу ІВ на основі сценарного підходу з урахуванням структури витрат, прибутку та інших матеріальних вигід розробника; виокремлення методу оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ, що дозволяє оперативно проводити відповідні розрахунки для обґрунтування рішень підприємства щодо придбання об'єкту ІВ чи створення його самостійно.

Особистий внесок здобувача. Усі положення та результати дисертаційного дослідження одержані здобувачкою особисто. Серед них: концепція організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу; методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ з урахуванням сфери використання інтелектуальних технологій та блокування ринкової частки конкурентів; концепція життєвого циклу об'єкту права ІВ на промисловому підприємстві; методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу; методичні положення функціонування підрозділу з інтелектуального провайдингу на машинобудівному підприємстві; методичні положення економіко-математичних моделей життєвого циклу ІВ на основі сценарного підходу. З публікацій, які підготовлені у співавторстві, використано лише ті наукові положення та ідеї, які належать особисто здобувачці. Внесок здобувачки у роботах, виконаних у співавторстві, наведено у списку основних опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження оприлюднено та схвалено на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародній науковій конференції «IX Українсько-Польські наукові діалоги» (Хмельницький:, 2021), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності» (Київ, 2021), XIII міжнародній науково-практичній конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» (Харків, 2021), VIII міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (Луцьк, 2022), IV міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності» (Дніпро, 2022), XVII міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (Умань, 2022), XXX міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» MicroCAD-2022 (Харків, 2022), XII науково-практичній конференції «Mérleg és kihívások – fenntarthatóság» (Miskolc, 2022), науковій інтернет-конференції «Marketing of innovations. Innovations in marketing» (Bielsko-Biala, 2022), X Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» (Київ, 2022), I Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича «Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України» (Хмельницький, 2022), міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Національні економіки в умовах новітніх глобальних викликів» (Харків, 2023), міжнародній науково-практичній конференції «Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices» (Tallinn, 2023).

Практичне значення одержаних результатів для управління підприємствами полягає в тому, що теоретичні й методологічні положення роботи

доведені до рівня конкретних пропозицій і розробок щодо методичного забезпечення складових організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві з урахуванням вартісно-часового позиціонування інтелектуальних продуктів на графоаналітичному полі їх життєвого циклу в умовах сучасного ринкового середовища України.

До практичних результатів належать: концепція організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ з врахуванням сфери використання інтелектуальних технологій та блокуванням ринкової частки конкурентів, організаційна структура підрозділу провайдингу на великому машинобудівному підприємстві, методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою їх вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу, комплекс економіко-математичних моделей життєвого циклу ефекту ІВ на основі сценарного підходу, метод оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ для прийняття управлінських рішень щодо створення або придбання інноваційної розробки, методичний підхід до оцінки ефективності управління ІВ на машинобудівному підприємстві.

Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності НАПрН України (м. Київ, довідка № 22 від 24.01.2024 р.), Запорізькою торгово-промисловою палатою (м. Запоріжжя, довідка № 1.6/224 від 08.03.2024 р.), промисловими підприємствами: ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (м. Кременчук, довідка № 01-15/1222 від 07.12.2022 р.), ПрАТ «Кредмаш» (м. Кременчук, довідка № 57/Д від 11.10.2023 р.), ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», (м. Кременчук, довідка № 47-С/03 від 31.03.2023 р.). Результати впроваджені у навчальний процес: Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», зокрема, при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Інноваційний менеджмент», «Економічний потенціал підприємства», «Економічна ефективність», «Інтелектуальна власність», при виконанні дипломних та курсових

робіт, при підготовці наукових робіт на студентські Всеукраїнські конкурси (м. Харків, довідка від 10.10.2023 р.); Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, зокрема, при викладанні дисциплін «Інтелектуальна власність», «Інтелектуальна власність та авторське право», «Управління трансфером технологій», «Управління інноваційною діяльністю», «Управління вартістю інноваційного бізнесу», при виконанні курсових, кваліфікаційних та науково-дослідних робіт (м. Кременчук, довідка № 61-10/872 від 26.09.2023 р.); Мішкольського університету при викладанні дисциплін «Economic Efficiency», «Innovation Management», «Economic Potential of Enterprise», «Economics of Enterprise» (м. Мішкольц, Угорщина, довідка від 12.10.2023 р.).

Публікації. Загальні положення, зміст дисертації та основні результати дисертаційного дослідження відображено у 68 наукових працях, з них: 11 наукових публікацій, що індексуються у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus (1 монографія, 5 статей у наукових періодичних виданнях, 5 конференцій), 24 статті у наукових фахових виданнях, включених до категорії «Б»; 3 статті у зарубіжних виданнях; 11 – у колективних монографіях; 1- у одноосібній монографії; 1 – у підручнику; прийнято участь у 13 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, отримано 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації двома мовами, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить 461 сторінку машинного тексту (19,2 авт. арк.); з них 86 рисунки за текстом, 7 рисунків на 7 окремих сторінках; 31 таблиця за текстом, 6 таблиць на 8 окремих сторінках; список використаних джерел з 388 найменувань на 44 сторінках; 7 додатків на 50 сторінках (2,08 авт. арк.).

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ВИРОБНИЧОГО РЕСУРСУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія

Прискорений розвиток кожної країни великою мірою залежить від рівня розвитку науки та техніки. Науково-технічний прогрес та інноваційний розвиток продуктивних сил неможливий без новаторства та винахідництва. На даний час прогресивно зростає рівень інформатизації економіки та суспільства в цілому, відповідно, зростає важливість та значущість ролі ІВ. Водночас, український ринок об'єктів ІВ перебуває ще на стадії становлення та розвитку. Має місце недостатньо ефективний розподіл та використання нематеріальних ресурсів інструментами та механізмами ринку об'єктів ІВ. Таке положення пояснюється недостатньою теоретико-методологічною розробкою проблем та завдань, пов'язаних з реалізацією ІВ та інтелектуально-інноваційних технологій на ринку, формуванням науково-обґрунтованої ціни на них й ефективної системи управління ними [96, 200, 213, 258, 261, 263, 284].

Для вирішення зазначених проблем необхідно уточнити поняття та методологічний зміст ІВ як економіко-правової категорії, суть економічних, управлінських та правових відносин ІВ та їх специфіки. Необхідно зауважити, що найчастіше питання теорії та методології ІВ розглядаються з юридичної точки зору. У зв'язку з цим, для економіки та менеджменту саме поняття «інтелектуальна власність» є певною мірою новим, його економічна природа поки що не отримала адекватного теоретичного обґрунтування. Будь-які правові конструкції щодо економічних явищ, у тому числі й ІВ як специфічного економічного ресурсу, повинні будуватися на науковому фундаменті економічного обґрунтування теоретико-методологічної сутності цих явищ.

Проведені дослідження свідчать про те, що для потреб комерціалізації результатів інноваційної діяльності машинобудівних підприємств надзвичайно важливу роль мають об'єкти ІВ. Якраз їх наявність в складі інноваційної продукції

та прогресивних технологічних процесів і забезпечують їм інноваційність, новизну та комерційні результати виробничої діяльності. Виходячи з цих положень, вважаємо важливим та актуальним розгляд теоретико-методологічної сутності ІВ як економічної категорії, яка забезпечує успішність і ефективність процесів ринкової комерціалізації результатів інноваційної діяльності на машинобудівних підприємствах.

Проблема теорії приватної та корпоративної власності існує багато століть, її проблеми та завдання постійно є вектором досліджень багатьох вчених. Розробкою та розвитком концепцій власності в цілому та ІВ зокрема займалися і юристи, і філософи, і економісти, і менеджери – оскільки зазначена проблема дуже багатогранна. Базові методологічні принципи ІВ було закладено ще французькими просвітителями кінця XVIII століття у філософських працях. Мають місце причини у сфері відносин ІВ, за яких правовий блок визначає економічну основу ІВ – аналізу піддаються як норми, які регулюють суспільні взаємозв'язки, так і самі відносини.

Перші згадки про ІВ відносяться ще до періоду Античності. Наприклад, у Стародавній Греції існували патенти – певні привілеї, які могли бути надані за винахід [31; 32; 262]. У Стародавньому Римі перші згадки про ІВ датуються V ст. до н.е., у документі йшлося про її крадіжку під час літературного конкурсу в Олександрії.

Але перші, в достатній мірі ефективні спроби охорони прав розробників ІВ, започатковані ще в Античності, не знайшли свого прогресивного продовження в подальшому. Далеке від прогресивності Середньовіччя принесло занепад наукової думки, в максимальній мірі підкреслюючи думки представників духовенства, суттєво знизився рівень життя членів суспільства, роль і значення ІВ значно деактивізувалось практично до самого початку епохи Відродження. В цей період інтелектуальна діяльність (наука, винахідництво, мистецтво) отримала інтенсивний розвиток. Разом з тим, як вірно зазначає В.В. Вірченко [33, с.45], сприятливі передумови цього розвитку (економічна, політична, соціокультурна) формувалися ще набагато раніше і якраз вони стали генератором розвитку сфери відносин ІВ і багатьох напрямків інтелектуальної діяльності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Передумови активізації сфери ІВ перед епохою Відродження

<i>Передумови, що забезпечуються факторами пропозиції</i>	Розвиток технічної та гуманітарної університетської освіти	<i>Передумови, що забезпечуються факторами попиту</i>	Зародження та розвиток правових основ формування та функціонування ринку
	Розвиток науки, винахідництва і раціоналізаторства		Становлення та розвиток дрібнотоварного виробництва
	Поширення нових технологій		Активізація внутрішньої торгівлі
	Розвиток виробництва		Активізація зовнішньої торгівлі
	Поширення цехового устрою		Урбанізація та зростання кількості населення

Джерело: сформовано здобувачкою з використанням [33]

Причиною появи сучасного авторського права став друкарський верстат, винайдений у середині XV ст. Йоганном Гуттенбергом. Тоді ж з'явилися й спеціальні грамоти, які юридично закріплювали монопольне право друку книги з метою уникнення піратства. У XVII столітті в Англії почали видавати перші закони, що регулювали авторське право, проте найчастіше вживався термін «літературне право». Першим законодавчим актом про авторське право прийнято вважати англійський Статут Анни (1709 р.), який був негативно сприйнятий суспільством, оскільки позбавляв авторів більшості прав, отриманих ними згідно з Актом про ліцензування преси 1662 р. Незважаючи на масові невдоволення, закон скасований не був. Статут встановлював термін дії авторського права протягом 14 років із можливістю продовження на ще один такий термін за життя автора, далі всі матеріали ставали громадським надбанням. Цей документ вважається «переломним моментом в історії англо-американського авторського права, ...перетворюючи те, що було авторським правом приватного з видавництва, на грант громадського права» [363, с. 916]. Це правило було скасовано лише в 1842 р. Актом про авторське право, який встановив права протягом усього життя автора і сім років після його смерті [328]. А поява права промислової власності пов'язана з існуванням майстерень та ремісників. Виготовленням певних виробів у майстернях займався, як правило, сімейний рід, за межі якого секрет виробництва не поширювався. Проте держава була зацікавлена у налагодженні промислового

масового виробництва. Саме тому, щоб майстерні не зазнавали збитків і не стикалися з конкуренцією, ремісники отримували від держави монопольне право провадження протягом певного часу в обмін на розкриття секрету технології.

Вперше термін «ІВ» було використано 1769 р. у виданні The Monthly Review [327, с. 290], потім почав використовуватися різними теоретиками, переважно юристами і економістами ще XVIII столітті, але широкого вжитку набув лише у другій половині XX століття, у зв'язку із затвердженням 1967 року у столиці Швеції Стокгольмі спеціальної Конвенції, яка започаткувала Всесвітню організацію ІВ (ВОІВ).

Незважаючи на порівняно недавнє становлення поняття «інтелектуальна власність», передумови для його появи були сформовані задовго до цього, причому диктувалися вони ходом еволюції людства. Основні передумови появи ІВ як економіко-правової категорії представлено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Основні причини (передумови) появи поняття «інтелектуальна власність»

Передумова	Опис
1. Історична	З розвитком науково-технічного прогресу зросла кількість наукових винаходів, музичних композицій, літературних творів, якими могло скористатися необмежене коло осіб.
2. Технологічна	Винахід друкарства та розвиток машинного виробництва створили умови для широкого тиражування творів літератури та деяких видів мистецтва, а також винаходів та товарних позначень.
3. Економічна	Широке залучення виняткових прав на продукти розумової праці у сферу товарно-грошових відносин.
4. Психологічна	Сприйняття права власності як священного та недоторканного сприяло виробленню прагнення творчої інтелігенції мати на свої твори модель права аналогічного характеру.
5. Юридична	Для кожного учасника економічних відносин дуже важливе володіння статусом, відомим усім іншим учасникам, у зв'язку з цим виключно зручною виявляється саме конструкція, аналогічна праву власності або іншому речовому праву.

Джерело: [47]

Об'єктивна потреба у створенні дієвого механізму захисту прав творців на результати інтелектуальної праці існувала протягом тривалого періоду часу: з моменту появи перших інтелектуальних продуктів і подальшого

широкомасштабного розвитку науково технічного прогресу аж до її офіційного оформлення. Відзначимо, що в кінці XI ст. в європейських країнах за прикладом досвіду Стародавньої Греції та Древнього Риму, діяльність в інтелектуальній сфері здебільшого носила індивідуальний характер. Але вже в XIII ст. – XVI ст. ця діяльність з часом ставала все більш організованою та повністю інституціоналізувалася вже у XVII ст. В цей же час в європейських країнах (в більшій мірі – західноєвропейських) формується система охорони та захисту прав розробників інтелектуального товару (рис. 1.1).

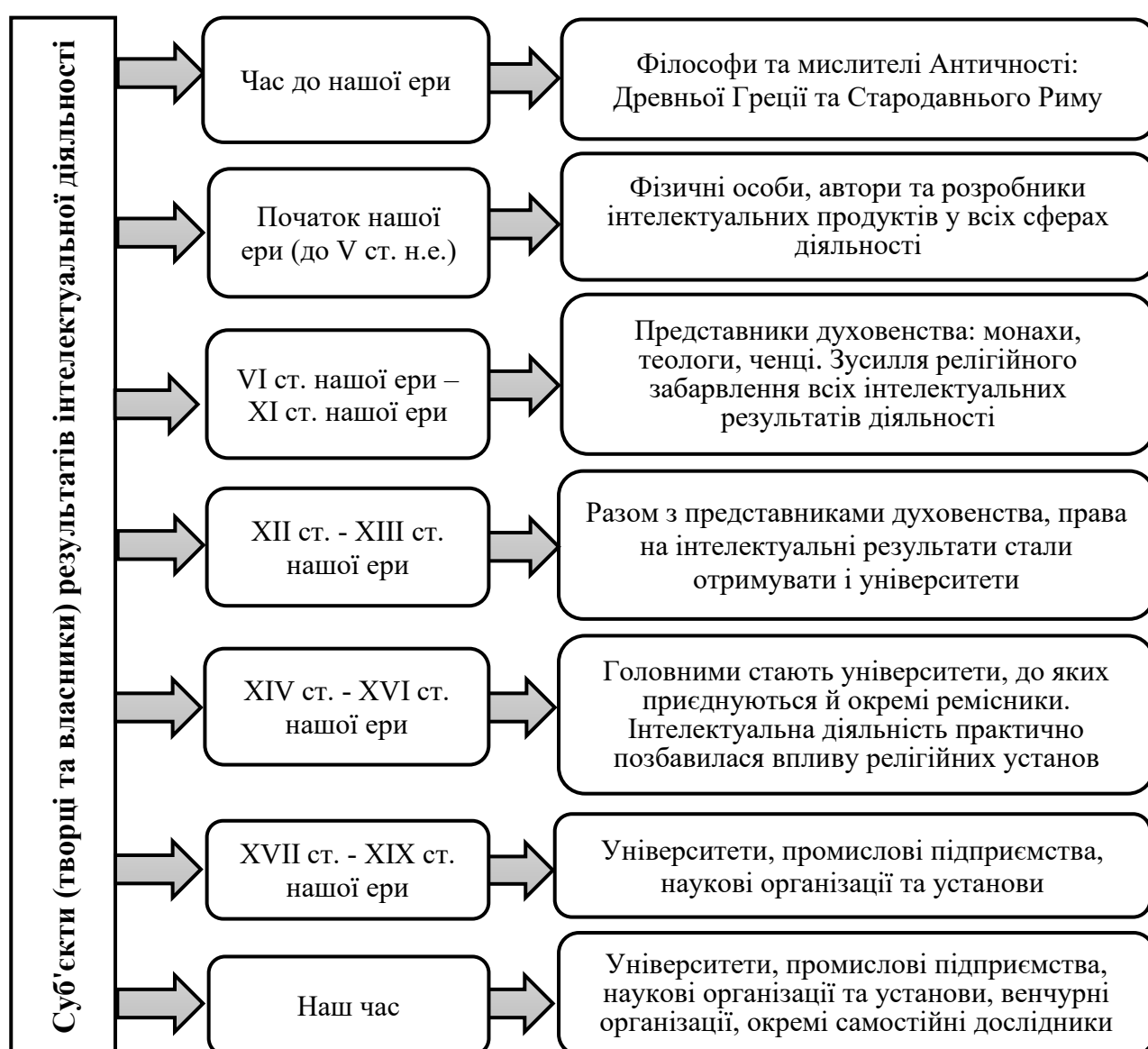

Рисунок 1.1 – Динаміка (хронологія) розвитку та інституціоналізації діяльності в сфері інтелектуальної діяльності

Джерело: складено здобувачкою з використанням [33]

Дослідженням проблем економіки та права власності в умовах сьогодення присвятили свої праці відомі вчені Е.А. Боровська [18], М.Д. Базилевич [13], А.С. Бутнік-Сіверський [23], В.В. Вірченко [34], С.Г. Гордієнко [47], В.Д. Дюндін [57], Г.В. Жаворонкова [64], П.М. Цибульов [284], Д.І. Леошенко [111], П.Г. Перерва [88], В.Г. Семенова [261] та ін.

Разом з тим, сучасний стан проведених наукових досліджень, а також відповідного теоретико-методологічного інструментарію, який використовується для потреб пізнання тенденцій зміни та розвитку сутності поняття «інтелектуальна власність» як економічної категорії, ще не в повній мірі відповідають наявним потребам промислових підприємств і нагально потребують подальших досліджень та наукових пошуків.

Розвиток ІВ в історичному ракурсі передбачає створення теоретичних засад цієї економіко-правової категорії, пов'язаних із суб'єктами інтелектуальної діяльності, функціями інтелектуальної власності в суспільстві, об'єктивними чинниками формування теорії ІВ, що наведено на рис. 1.2.

Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія вже давно стала об'єктом дискусій. У чому полягає економічний зміст цього поняття, чи можна довести товарну природу об'єктів ІВ, що є виразом вартості об'єктів ІВ, як трансформується поняття «ціни» у відношенні до об'єктів ІВ – на ці питання немає в достатній мірі обґрунтованих відповідей. І в першу чергу складнощі виникають по відношенню до категорії власності.

Власність – це сукупність конкретно стандартизованих прав, якими володіє даний власник по відношенню до конкретного об'єкта власності (об'єкта, ресурсу, блага), який може бути матеріальним або нематеріальним. Вона є основою всіх економічних відносин, які формують конкретні суспільні відносини: довіра, чесність, підприємливість, які, в свою чергу, визначають економічну активність і, таким чином, впливають на загальний суспільний добробут.

Власність може мати багато форм, серед яких надзвичайно важливу роль відіграє власність на засоби виробництва – різні ресурси, необхідні для здійснення процесу виробництва товарів і надання послуг.

Рисунок 1.2 – Теоретичні основи ІВ як економіко-правової категорії

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням [33]

Варто зазначити, що власність в економічному плані означає отримання благ від об'єктів володіння, головним чином від факторів виробництва [385]. Маються на увазі відносини, що виникають у зв'язку з фактичним, а також не обов'язково відображеним у правових положеннях використанням результатів господарської діяльності людей і розпорядженням конкретними ресурсами.

Варто зазначити, що власність в економічному плані означає отримання благ від об'єктів володіння, головним чином від факторів виробництва. Маються на увазі відносини, що виникають у зв'язку з фактичним, не обов'язково відображеним у правових положеннях, використанням результатів господарської діяльності людей і розпорядженням конкретними ресурсами.

Проблеми ІВ досі негласно були дуже тісно пов'язані в основному з правовим аспектом. Сучасна законодавча база переважно регламентує охорону авторських прав. Проте спектр економічних проблем, пов'язаних із обігом об'єктів ІВ як самостійного ресурсу суспільного виробництва, законодавчо не забезпечено. Причина багато в чому полягає у нерозробленості теоретичних основ виникнення, формування, дистрибуції та обігу ІВ як економічної категорії та у відсутності їх наукового обґрунтування.

Право власності в юридичному розумінні згідно з положеннями Цивільного кодексу України [285] стосується лише речей, тобто матеріальних об'єктів. Це первинне, базове значення власності. Це означає, що поняття права власності не включає нематеріальні об'єкти, до яких належать, зокрема, винаходи, корисні моделі та інші нематеріальні блага. Правило полягає в тому, що управління об'єктом і несення витрат на його обслуговування, а також отримання будь-яких можливих економічних вигід від цього є сферою діяльності власника. Об'єкт власності та інтелектуальна власність може приносити користь третій стороні, наприклад користувачу або ліцензіату. У цьому контексті слід зазначити, що власність у юридичному сенсі не обов'язково має бути тотожною в економічному сенсі [385].

Відомо, що об'єкти, які охороняються правом ІВ, не мають матеріальної форми, як, наприклад, фізичні об'єкти права власності (речі). Права ІВ були

сформовані для забезпечення охорони нематеріальних благ, які були створені завдяки розумовій діяльності людини. Тому вони становлять особливу частину цивільного права, а їх предметом є результати творчої діяльності людей, які і називаються ІВ. Інтелектуальні (нематеріальні) блага існують незалежно від речей, які є для них лише субстратом, що дозволяє їх пізнати та використовувати. Наприклад, для нематеріального блага, яким є літературний твір, підкладкою є примірник книги, для винаходу – об’єкт, створений завдяки його використанню, для товарного знаку – товар або послуга, що несе (несуть) цей знак.

Варто звернути увагу на те, що відсутність зв’язку з конкретним матеріальним носієм може призвести до створення об’єкта ІВ одночасно в різних, навіть віддалених місцях. Ніщо не перешкоджає використанню ідентичних ідей чи рішень непов’язаними особами чи організаціями. Виявляється, що свобода використання продукту людської думки в процесі господарської діяльності може призвести до його зіткнення з охоронними нормами. З конституційних підстав може виникнути колізія між: правом на власність і свободу отримання та використання інформації, а також правом власності та свободою наукових досліджень і публікації їх результатів. Зазначені можливі правові протиріччя, що призводять до різноманітних тлумачень, загалом, повинні вирішуватися на користь захисту ІВ.

Слід наголосити на необхідності поділу понять «інтелектуальна власність», «інтелектуальний капітал», «інтелектуальний продукт» та «нематеріальні активи» промислового підприємства, які часто використовуються в одному контексті, однак мають суттєві змістовні відмінності.

Наприклад, суміжним для категорії «інтелектуальна власність» є поняття «результати інтелектуальної діяльності», які в підсумку формують категорію «інтелектуальний продукт». У понятті інтелектуального продукту підкреслюється завершеність результатів інтелектуальної діяльності, оформлених у вигляді технічних чи конструкторських рішень, технічної документації, методик, звітів про результати наукових досліджень, творів мистецтва, літератури тощо. Однак не завжди результати інтелектуальної праці набувають завершені форми, що

дозволяє судити про зміст як цілісний предмет вивчення. Очевидно, що тільки ті результати, які представлені у вигляді, доступному для вивчення, можуть стати основою права власності, тобто бути привласненими.

Поняття нематеріальних активів є більш широким, ніж інтелектуальна власність – у загальноекономічному розумінні вони означають фактори, які не мають фізичної чи фінансової форми, які є власністю підприємства та майбутнім джерелом вигід. Було досліджено, що поняття ІВ звичайно споріднене з терміном «нематеріальні активи». Зазначимо, що це певні цінності, які можуть бути самостійними об'єктами права. Їх спільною ознакою є те, що вони не є речами, але за певних умов охороняються подібно до їх власності [385].

Відповідно до чинного законодавства про бухгалтерський облік, нематеріальні активи – це майнові права, придбані суб'єктом господарювання, класифіковані як необоротні активи, придатні для господарського використання, з очікуваним терміном корисного використання понад один рік, призначені для використання суб'єктом господарювання. До них, зокрема, відносяться: авторські права, суміжні права, ліцензії, концесії; права на винаходи, патенти, товарні знаки, корисні та декоративні моделі; ноу-хау.

З іншого боку, нематеріальні ресурси – це концепція, яка розглядається в набагато ширшому контексті, оскільки вони означають усі немонетарні елементи без фізичної форми, які характеризуються здатністю генерувати майбутні вигоди для організації. Слід підкреслити, що нематеріальні ресурси, в широкому розумінні, включають усі ресурси організаційних знань, у тому числі знання, якими володіють (переносять) працівник (люди), а це означає, що вони не можуть розглядатися як окрема власність підприємства, на відміну від нематеріальних активів, які, з точки зору бухгалтерського обліку є власністю відповідного підприємства.

Виходячи з цих положень, категорію «інтелектуальна власність» можна розуміти як систему відносин, що виникають у процесі створення та використання інтелектуального продукту, а також розподілу результатів цього використання. У цьому визначенні поєднані ключові складові системи відносин власності: права

володіння, користування та розпоряджання об'єктами власності, а також головна характеристика об'єктів – їх приналежність до інтелектуального продукту. Для відокремлення групи об'єктів інтелектуальної природи в самостійну категорію необхідно виявити специфічні риси даних об'єктів та визначити їх місця та ролі у суспільному виробництві [18, с. 47].

Поняття «інтелектуальна власність» використовується авторами у разі наявності виняткових прав на результати інноваційно-інтелектуальної діяльності, у той час як поняття «нематеріальні активи» використовується в системі бухгалтерського та фінансового обліку та застосовується до об'єктів ІВ та ділової репутації з обов'язковим врахуванням умов, які встановлюються на законодавчому (правовому) рівні [24]. При цьому поняття «інтелектуальний капітал» є більш широким, яке відображає не тільки об'єкти ІВ (промислові зразки, винаходи, корисні моделі тощо) та ділову репутацію підприємства (тобто його нематеріальні активи), а й інтелектуальні можливості працівників підприємства (людський капітал), активи ринку (канали дистрибуції товарів, портфель замовлень, угоди, контракти) та інфраструктуру (методи управління персоналом, система управління, фінансовий механізм). Інтелектуальний капітал включає в собі елементи, крім об'єктів ІВ, яким, як самостійним складовим, неможливо знайти практичне використання, тобто вони не мають своєї вартості і тому не можуть отримати вартісної оцінки. Однак, при продажу всіх активів підприємства ці складові можуть бути оцінені як ділова репутація підприємства [222]. Необхідно звернути увагу на те, що визначення термінів, що аналізуються правовими та економічними інститутами, цивільним та податковим законодавством, не вносять ясності у визначення дефініції «ІВ». Причиною зазначимо використання ними різної системи визначень: ІВ, виключні права, нематеріальні активи, результати інтелектуальної діяльності, майнові права тощо.

Для уточнення економічної сутності терміну «ІВ», слід проаналізувати наявні підходи до визначення цього поняття. Вперше дефініція «ІВ» була вжита у Конвенції про створення Всесвітньої організації ІВ (ВОІВ), яку було прийнято у Стокгольмі 14 липня 1967 р. З того часу термін, визначений ВОІВ,

використовується в різних міжнародних документах та в законодавчих актах багатьох країн. Згідно трактування ВОІВ, «ІВ – це закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній та художніх галузях» [388].

Ряд дослідників розглядають ІВ як результат реалізації ідей, інноваційних задумів, винаходів, технологічних проєктів та їх практичне застосування у виробничо-комерційній діяльності [36, 56, 86]. Інші вчені тлумачать термін «ІВ» як складову економіко-соціальної категорії «власність», яку вважають основною ознакою категорії ІВ [18].

Зауважимо, що правовий зміст категорії «власність» слід зводити тільки до самого права власності, так як економічний зміст власності слід регулювати з використанням природного права згідно з існуючим законодавством [111]. Деякі дослідники розглядають категорію ІВ як соціально-філософський аспект її вираження, як оригінальну форму економіко-соціальних відносин, що створюються у зв'язку з необхідністю розпоряджатися об'єктами ІВ, деталі яких регулюються (визначаються) патентами або авторськими свідоцтвами [199]. Має місце думка науковців, що комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності дає підстави розглядати ІВ як продукт продажу – товар (нематеріальний актив) і як капітал (витрати на отримання освіти та використання її при створенні нематеріальних активів) [48, 222, 267]. Згідно з Цивільним кодексом України (стаття 418) право ІВ трактується як «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права ІВ, визначений цим Кодексом та іншим законом» [285]. Більш детально думки різних науковців щодо трактування терміну «ІВ», їх позитивні риси та виокремлені неточності або недоліки представлено в табл. 1.3.

Переважаючою у проаналізованих визначеннях терміну «ІВ» є думка про неможливість розуміння цієї дефініції як різновиду власності, незважаючи на наявність у ньому ключового слова «власність» та майновий характер виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, що легально визнано, і прирівняні до них засоби індивідуалізації (стаття 209 Цивільного кодексу України).

Таблиця 1.3 – Визначення терміну «ІВ» в офіційних документах та наукових працях різних дослідників

Автор	Визначення	Переваги	Недоліки
ВОІВ [388]	Це закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній та художніх галузях	Офіційне визначення ІВ, прийняте до вжитку багатьма країнами світу	Відтворює тільки юридичні особливості цього визначення
Дюндін В.Д. [57]	Це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах	Детально представлено соціально-правовий аспект ІВ	Повністю ігнорується економічна основі ІВ
Цивільний Кодекс України [285]	Це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності	Законодавчо закріплено право ІВ	Законодавство роз'яснює лише поняття «права ІВ»
Гаврилов Е.П. [40]	Це виняткові права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації	Широкий аспект правової складової ІВ	Занадто вузька характеристика ІВ
Гордієнко С.Г. [47]	Інтелектуальна власність – це матеріалізовані, чи нематеріальні нові знання	Оригінальність визначення, з новими знаннями	Практично відсутні основні ознаки ІВ

Джерело: складено здобувачкою

Наведена ситуація представляється неоднозначною та незрозумілою, навіть, для більшості фахівців у галузі цивільних правовідносин. У зв'язку з цим, актуальним є завдання пошуку можливостей розвитку українського законодавства у цій галузі громадянського права з урахуванням визначеного законом верховенства норм міжнародного права та міжнародних угод і важливої значущості розвитку господарського обороту об'єктів прав ІВ задля збереження суверенітету та успішного інноваційного розвитку економіки України.

На основі проведеного дослідження слід визнати, що на сьогодні існує чотири основних підходи до визначення сутності ІВ (табл. 1.4): економічний, правовий, соціологічний, управлінський.

Велика кількість трактувань та визначень терміну «ІВ», а також різних джерел визначає актуальність, важливість та необхідність його дослідження з різних точок зору (рис.1.3): нормативно-правової (юридичної), економічної (витратної) та управлінської (менеджерської) для вдосконалення теоретико-методологічного змісту поняття «система управління ІВ».

Юридичний напрямок характеризує термін «ІВ» з погляду українського законодавства, представлений Цивільним кодексом України та найважливішими

визначає завдання правової охорони та захисту ІВ, які закріплені в українському законодавстві.

Таблиця 1.4 – Основні підходи до визначення сутності ІВ

Назва	Сутність
Економічний підхід	В рамках традиційної економічної теорії трактується як система об'єктивних відносин, що виникають між творцем та сторонніми особами щодо відчуження та присвоєння результатів інтелектуальної праці у процесі її виробництва, розподілу, обміну та споживання. В рамках неоінституціональної економічної теорії визначається як сукупність правомочностей щодо результатів інтелектуальної діяльності та прирівняних до них об'єктів, що закріплюються за конкретною особою, з одночасною заборороною доступу до цих об'єктів усіх інших осіб.
Правовий підхід	Є сукупністю виняткових прав суб'єкта з управління результатами інтелектуальної діяльності та інших об'єктів, прирівняних до них.
Соціологічний підхід	Характеризується як сукупність суспільних відносин, що виникають при появі та використанні результатів інтелектуальної діяльності.
Управлінський підхід	У рамках цього підходу результат інтелектуальної діяльності сприймається як об'єкт керування. Представлений підхід, власне, є компіляцією сутностей правового та економічного підходу, оскільки містить у собі процеси захисту результатів інтелектуальної діяльності та їх комерціалізації. Характеризується система управління ІВ як поєднання організаційних та управлінських методів, механізмів та процесів, що застосовуються з метою створення, розподілу та обміну однозначно ідентифікованих результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів правового регулювання. Сенс появи таких об'єктів полягає у можливості приносити вигоду при їх використанні у виробничому або управлінському процесі, а також залучення їх до цивільно-правового обігу.

Джерело: складено здобувачкою з використанням [31, 295]

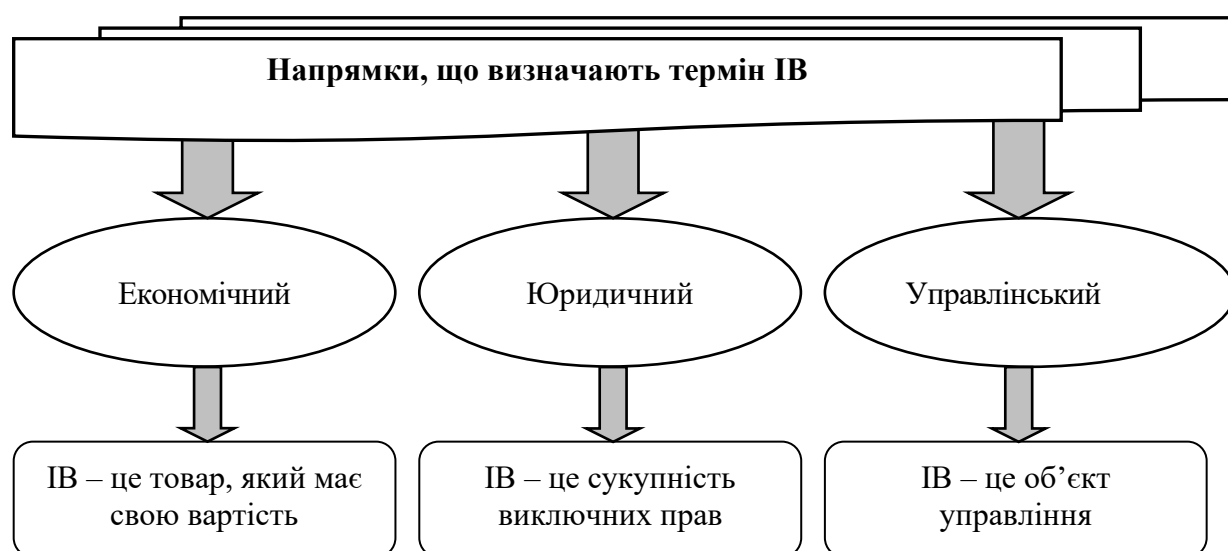

Рисунок 1.3 – Класифікація основних напрямів щодо терміну «ІВ»

Джерело: побудовано здобувачкою

Зауважимо, що на етапах створення об'єктів ІВ юридичне забезпечення прав їх автора є надзвичайно важливим та актуальним. Після створення та юридичного оформлення прав на об'єкт ІВ (патент, авторське свідоцтво, режим комерційної таємниці) неминуче виникає завдання введення даного об'єкта у цивільно-правовий та господарський обіг. У цей час неможливо уникнути економічної характеристики сутності ІВ.

Для успішної роботи у сфері інноваційної діяльності підприємствам необхідно ефективно управляти ІВ, оформляючи права на її результати. При цьому об'єкти ІВ є основою здійснення раціональної інноваційної діяльності, тому питання організації управління ІВ, обліку та оцінки є актуальними. Досліджено, що методологічний підхід до управління ІВ формується, виходячи з її особливостей, які впливають і на правову, і на економіко-управлінську складові. Зокрема, відомо, що основне місце в структурі ІВ займає об'єкт правовідносини, але саме його специфічність обумовлює соціальну та правову природу цих правовідносин.

Визначено, що до основних особливостей ІВ необхідно віднести наступні.

- товар є упередметненою формою праці приватних виробників, тоді як інтелектуальний продукт може бути неуречевлений;
- двоїстість природи ІВ: вона може виступати як нематеріальна цінність (у вигляді ідей, методів, методик та ін.), так і матеріальна (у вигляді прогресивно-інноваційної продукції, виробленої з використанням об'єктів ІВ);
- у разі споживання інтелектуального продукту його корисність не зникає як у традиційного товару;
- можливість використання ІВ багатьма суб'єктами поряд із самим автором (багатосуб'єктність);
- в основі вартості інтелектуального продукту лежать не суспільно необхідні, а індивідуальні витрати, оскільки продукт інтелекту неповторний;
- дифузійний вплив на форми власності та, насамперед, на приватну, трансформація їх у «суспільну» форму (багатоваріантність реалізації).

Таким чином, інтелектуальний продукт все ж таки може виступати товаром, через те, що він так само є продуктом праці, призначений для обміну на ринку, але

створений як продукт суспільної корисності – не для особистого використання, а для суспільного, визначеного цілями автора. Наприклад: суспільне визнання твору (книги), що, природньо, неможливе без відтворення, тиражування та поширення. Це означає, що користувачі (треті особи) мають справу не з оригіналом, а з копією об'єкта ІВ.

Саме ця особливість ІВ, за якої різні суб'єкти цілком самостійно і незалежно один від одного можуть користуватися одним твором (винаходом), сприяла появі проблеми, пов'язаної з незаконним відтворенням об'єктів ІВ. Сучасний рівень технології дозволяє легко відтворювати подібні об'єкти, які доступні через мережу Інтернет і не дає можливості здійснювати належний контроль над законністю таких дій. Внаслідок цього, так зване «піратство» щодо об'єктів ІВ досягло на сьогоднішній день небачених масштабів і є серйозною проблемою для економіки багатьох країн, у тому числі й України (наша країна знаходиться серед лідерів «піратських» країн світу).

Даний підхід до визначення особливостей ІВ дозволяє вибрати найефективніші стратегії її реалізації під час управління інноваційною діяльністю. Це означає, що інституту ІВ притаманні суперечливість, багатосуб'єктність та багатоваріантність реалізації. Необхідно зазначити, що такий підхід до визначення ІВ враховує існування таких сфер господарської активності людини, як матеріальна, духовна та соціальна. З цього приводу зауважимо, що традиційно в економічній науці відносини власності досліджувалися лише у матеріальній та духовній сферах.

Пропонується дефініцію «управління ІВ» визначати на основі поєднання економічної, правової та управлінської складових. Підставою для цієї пропозиції є той факт, що у визначенні категорії «ІВ», на наш погляд, потрібно виходити із трьох ключових складових: власності, її інтелектуального наповнення та правового забезпечення в сфері створення, виробництва, розподілу, обміну, використання та виведення з господарського обігу. Власність, на нашу думку, є вихідним та визначальним елементом системи економічних відносин, оскільки процеси розподілу та обміну суспільного продукту здійснюються відповідно до права

присвоєння.

Суть відносин власності відтворюється у можливості використання об'єкта для отримання певних благ, участі у процесі виробництва, впливу на його перебіг залежно від величини виробничих факторів, участі у розподілі та обміні через присвоєння частини доходу від реалізації виробленого продукту відповідно до частки вкладених факторів виробництва.

Право визначає категорію власності як систему правових відносин між суб'єктами з приводу присвоєння майна, користування ним та можливості розпоряджатися. Система відносин власності включає в себе елементи та зв'язки між ними: елементами даної системи є суб'єкти та об'єкти власності, зв'язками – три ланки відносин: володіння, користування та розпорядження об'єктами. Право також визначає ІВ як виключне право громадянина чи юридичної особи на результати інтелектуальної діяльності та прирівняні до них засоби індивідуалізації юридичної особи, продукції, робіт, послуг тощо.

Якщо з правового погляду власність досліджує, кому зараз належить об'єкт, цікавить її поточний стан та можливі правові відносини в майбутньому, то з економічної точки зору важливою є мета її використання. Економіку, в значній мірі, цікавить динамічний стан власності: з одного боку, динаміка, тобто використання самого об'єкта – його функціонування у зовнішньому середовищі (причому застосування тут поняття «динаміка» як розвитку об'єкта не прийнятне, тому що будь-яка внутрішня суперечність тягне за собою зміну самого об'єкта, а отже, й заміну його новим); з іншого боку, динаміку відносин власності можна розуміти як пошук впливів на величину доходів, які будь-ким будуть потім привласнені, оптимальних взаємозв'язків суб'єктів з приводу використання певного об'єкта.

Узагальнення теоретичних розробок науковців, діючого національного та міжнародного законодавства, практики виробничо-комерційної діяльності в інноваційно-інтелектуальній сфері дозволило запропонувати визначати термін «інтелектуальна власність» наступним чином.

Інтелектуальна власність – це комплекс організаційних, правових та

управлінських інструментів, методів та механізмів, що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості приносити прибуток за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті.

Рекомендоване до вжитку авторське визначення ІВ органічно поєднує в собі правову, економічну і організаційно-управлінську складові цього терміну. Такий підхід, на нашу думку, більш точно і професійно буде відтворювати процеси створення, дистрибуції та використання ІВ і ринкових продуктів, створених з її застосуванням.

В цей час в міжнародному та національному законодавстві в сфері ІВ відсутні базові ознаки (критерії), згідно яких проводиться класифікація видів (об'єктів) ІВ. Практично кожний дослідник теорії ІВ вносить свої особисті пропозиції та власне бачення щодо класифікаційного розподілу об'єктів ІВ.

На наш погляд, наявні пропозиції щодо класифікації об'єктів ІВ слід розділити щонайменше на дві характеристичні групи [32]:

а) розподіл об'єктів ІВ згідно їх характеру, що дозволяє врахувати найбільш важливі ознаки ІВ, особливості набуття прав на них, специфіку їх використання у господарському обігу, охорони і захисту прав на них;

б) розподіл об'єктів ІВ згідно другорядних ознак, що не повністю розкривають характер та сутність об'єктів ІВ, але дозволяють сформувати класифікаційні групи ІВ у відповідності з поставленими завданнями дослідження.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що найбільш точним та об'єктивним підходом до класифікації об'єктів ІВ є перший – розподіл об'єктів ІВ згідно їх характеру, в рамках якого заслуговують уваги пропозиції Базилевича В.Д. [13], які в подальшому були розвинуті та доповнені Вірченком В.В. [32-34]. Цей класифікаційний підхід взято за основу і з певним корегуванням та уточненням представлено на рис. 1.4.

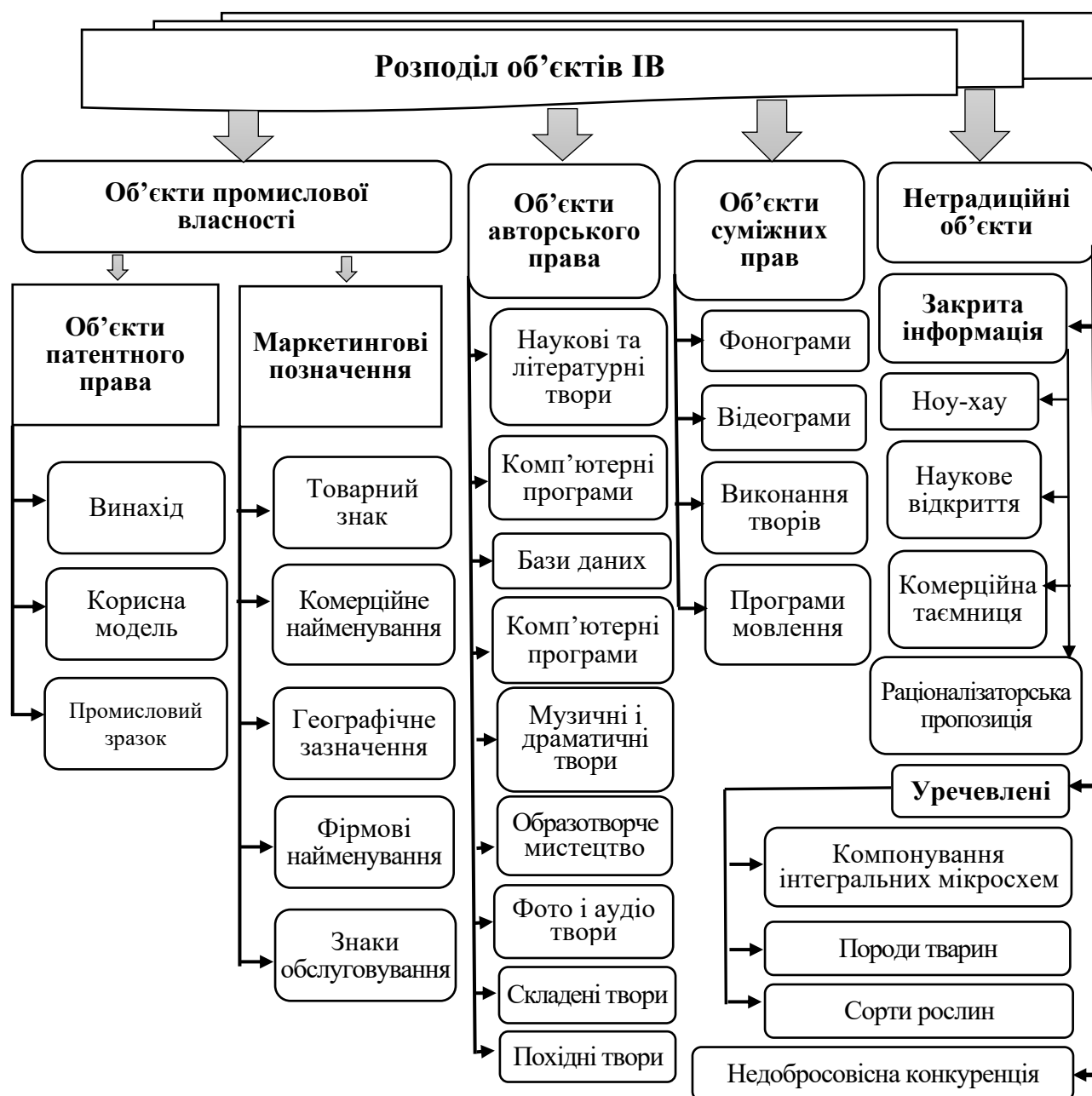

Рисунок 1.4 – Класифікація об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: складено здобувачкою на основі узагальнення та доповнення [13, 32-34]

Приведена на рис. 1.4 класифікація об'єктів ІВ охоплює практично всі можливі їх напрямки та види і може бути запропонована науковій спільноті для практичного застосування. Разом з тим, відмітимо, що затвердження на рівні правового акту чіткої та прийнятої усіма класифікації об'єктів ІВ дозволить, в певній мірі, уникнути дискусійних питань щодо належності окремих результатів інноваційної діяльності до об'єктів ІВ.

Розглянемо окремі сторони прояву специфіки ІВ у промисловому

виробництві [18, с.47-48].

По-перше, інтелектуальний продукт, як основа ІВ має особливу, нематеріальну форму: він існує у вигляді знань та інформації; матеріальними є лише носії цієї інформації – папір, флеш-накопичувачі та ін. Однак коли йдеться про завершену форму результатів інтелектуальної діяльності, мається на увазі нерозривна єдність змісту та форми. Інакше кажучи, встановити право власності можна лише на той нематеріальний продукт, який можемо ідентифікувати з аналогами.

По-друге, ІВ має специфічну якість: інтелектуальний продукт, що лежить в її основі, сприяє розширенню або поліпшенню якісного складу інтелектуального потенціалу власника цього продукту. Причому інтелектуальний потенціал включає і науково-технічну, і виробничу складові.

По-третє, по відношенню до ІВ відчуження має особливі ознаки і, зазвичай, проявляється як часткове – зі збереженням за суб'єктом авторського права на інтелектуальний продукт. Це означає, що при частковому відчуженні інтелектуальний продукт може бути використаний іншим суб'єктом, причому в процесі використання об'єкта кожен новий користувач отримує доступ як до його форми, так і до змісту, але права на розпорядження об'єктом він не отримує.

По-четверте, інтелектуальний продукт може мати особливу форму використання шляхом тиражування, що не означає його відтворення, як це відбувається з матеріальними об'єктами. Багаторазове повторення у процесі виробництва матеріальних об'єктів – це створення нових об'єктів, на кожний з яких виникає окреме право власності суб'єкта. У випадку об'єкта ІВ багаторазове повторення – це його використання.

По-п'яте, важливою складовою сукупного права власності на інтелектуальний продукт є охорона індивідуального авторського права.

Захист авторського права є юридичним актом, що затверджує право власності, який, однак, не є визначальною умовою досягнення бажаного результату при використанні конкретного об'єкту. Для багатьох видів інтелектуальних продуктів охорона авторського права виражається в офіційній демонстрації

досягнутого результату, що викликає труднощі в отриманні права власності на нього.

З цього приводу відмітимо, що практика функціонування ІВ свідчить про ускладнення відносин власності при розширенні спектру, переліку об'єктів присвоєння і при множенні суб'єктів присвоєння. На цю особливість інтелектуального капіталу звертають увагу деякі науковці [222, 275]. Дійсно, власник інтелекту, подібно до власника речового капіталу може бути як індивідуальним, так і колективним (груповим) суб'єктом. Колективний суб'єкт опирається на колективний інтелект як сукупність інтелектуальних здібностей та знань різних людей. В суб'єктній структурі власності на результати інтелектуальної праці можна виділити декілька можливих форм (рис. 1.5).

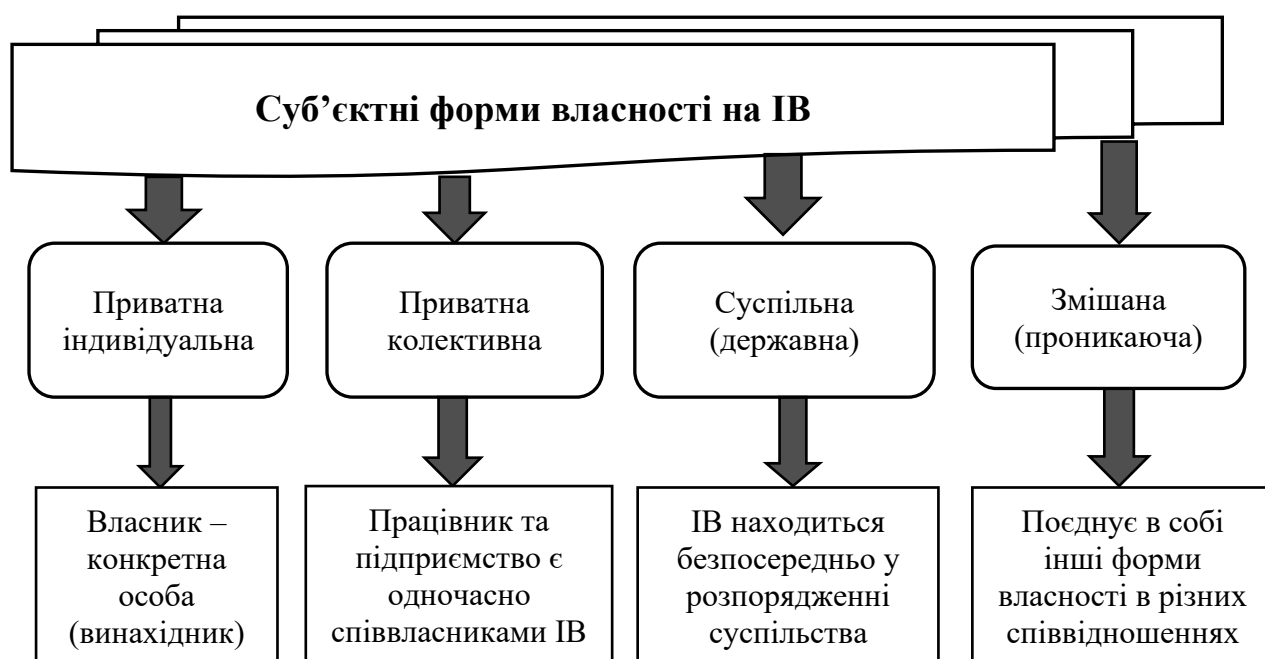

Рисунок 1.5 – Структура форм власності на результати інтелектуальної діяльності промислових підприємств

Джерело: розробка здобувачки

Найбільш широко використовується приватна форма власності на ІВ. Це зумовлено тим, що, знання, як людський капітал, належать конкретній людині, тобто індивід може самостійно розпоряджатися своїми знаннями – використовувати їх в повному обсязі, передавати на певний час чи продавати. З

одного боку, знання привласнює їх безпосередній носій (власник), а з іншого – той, у розпорядженні кого вони знаходяться, хто за них заплатив.

Приватна асоційована або колективна форма власності передбачає участь творчого працівника (винахідника) у виробничій діяльності інноваційного колективу підприємства будь-якої організаційно-правової форми. У результаті творчий працівник та підприємство є одночасними співвласниками ІВ, тобто спільними власниками результатів інтелектуальної праці.

Особливе значення та певні особливості має суспільна (державна) форма власності. При цьому передбачається, що певні об'єкти ІВ є не лише надбанням приватного економічного суб'єкта (окремого індивіда, підприємства), але можуть бути носіями державних інтересів та захищатися державою. Такі знання, ідеї надходять безпосередньо у розпорядження суспільства, збільшуючи національне багатство та підвищуючи його обороноздатність.

Нерідко зустрічаються випадки, коли наявна ситуація передбачає поєднання кількох із вище перелічених форм власності, наприклад, колективної та державної, приватної та колективної тощо, залежно від завдання, яке стоїть перед підприємством, організацією, колективом. Це власність, що є інноваційним науково-технічним результатом, який не можна закріпити правовим чином (патентами та ліцензіями) за конкретними суб'єктами на тривалий термін у зв'язку з можливостями імітації, створеної на його основі, продукції у зміненому вигляді. Сьогодні однією з найважливіших характеристик інтелектуального капіталу є поліволодіння чи спільне володіння ним. Інтелектуальний капітал породжує таке явище, як полісуб'єктна (змішана) власність. У нього вкладають кошти працівники, приватні бізнесмени і фірми, громадські фонди, держава, муніципалітет тощо. В результаті всі ці суб'єкти стають власниками інтелектуального капіталу, які мають право розраховувати на отримання доходу у вигляді прибутку, відсотків, надходжень від прямих і непрямих податків пропорційно трудовій, грошовій або ресурсній участі в інноваційно-інтелектуальній діяльності.

Результати проведеного дослідження теоретико-методологічної сутності ІВ свідчать про те, що в даний час немає усталеного підходу до визначення терміну

«інтелектуальна власність». В наявних дослідженнях переважають пропозиції щодо трактування даної категорії з юридичних або з соціально-філософських позицій. Зазначимо, що слід погодитися з висновками дослідників, в яких вважається обмеженим теоретико-методологічне трактування цього терміну тільки в межах юридичного, філософського чи економічного підходу [259-261]. Більш доцільно розглядати категорію «інтелектуальна власність» з комплексних позицій, які враховують правову, економічну, філософську і менеджерську точки зору стосовно розробки, комерціалізації, дистрибуції та використання результатів інтелектуально-інноваційної діяльності. Виходячи з нагальних потреб постійного розширення напрямків та сфер інноваційної діяльності промислових підприємств, слід підтримати пропозиції багатьох дослідників, що ІВ – це комплексна категорія, яка визначає юридичні права на результати творчої (інтелектуальної) діяльності у різноманітних сферах (наука, техніка, мистецтво, література та ін.), має економічні (вартісні) характеристики та представляє собою об’єкт управління на всіх етапах свого життєвого циклу.

1.2. Фактори впливу на розвиток світового та українського ринку об’єктів інтелектуальної власності

Сучасні світові реалії розвитку національних економік основним фактором конкурентоспроможності регіону, держави, галузі та промислового підприємства визначають інноваційність їх виробничо-комерційної діяльності та наявність реальної можливості оперативно адаптуватися до швидких ринкових змін. Протягом останніх років наша країна активно розвиває наявний потенціал інтелектуального забезпечення своєї діяльності, включаючи розвиток інноваційної діяльності та підприємництва в сфері інновацій. Разом з тим, в цей час для розвитку інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні ще не створено достатньо ефективних економічних та законодавчих умов. Все це передбачає проведення детального дослідження факторів, які перешкоджають розвитку національного ринку об’єктів ІВ та напрацювання пропозицій щодо зменшення їх деструктивної дії та негативного впливу на ринок ІВ.

Було досліджено та виявлено, що основною довгостроковою тенденцією розвитку світових ринків ІВ є динамічне зростання обсягів комерційних операцій з товарами та послугами, що містять об'єкти ІВ за значного розширення номенклатури останніх. Ключовим у сучасному розвитку ринків ІВ залишається процес формування цифрової екосистеми. У нових умовах цифрової трансформації товари та послуги, що містять об'єкти ІВ, стають центром глобального технологічного протистояння та запеклої боротьби за право володіння ними та використання. На ринках ІВ посилюється нерівність: на 10 провідних країн світу припадає більше 80 % всіх міжнародних заявок на реєстрацію промислових зразків за Гаазькою системою [381]. Ці дані в повній мірі узгоджуються з тими, що вказують на країни, які стабільно займають лідируючі позиції у глобальних рейтингах інноваційного розвитку та конкурентоспроможності.

Велику частку міжнародної торгівлі об'єктами ІВ займає торгівля ліцензіями. Загальною тенденцією розвитку світової економіки стала концентрація ІВ у кількох регіонах, чільне місце у міжнародній торгівлі ліцензіями займають промислово розвинені країни. Розвиток світових ринків ІВ прямо залежить від ефективності використання інструментів їх регулювання, підпорядкування меті створення середовища, в якому заохочується творчість та цінуються інновації. Проте основною проблемою регуляторних інструментів є їх «запізнення»: більшість країн вирішують проблеми регулювання ринків ІВ та транскордонного переміщення товарів, що містять об'єкти ІВ, пов'язані з використанням нових технологій, у рамках сучасного технологічного устрою. Для ефективного розвитку ринків ІВ необхідно враховувати перспективи функціонування ринків високотехнологічних товарів, що містять об'єкти ІВ.

Сучасний стан ринку ІВ в світі і в нашій країні не є задовільним. Зі зростанням значення ІВ для національної економіки та появою нових бізнес-моделей, пов'язаних з ІВ, розвивається абсолютно новий для багатьох вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності ринок – ринок ІВ. Разом з тим, в науковій і виробничій спільності в цей час існує досить багато різноманітних думок щодо серйозних недоліків на ринку ІВ. Це обумовило проведення спеціального

дослідження для виявлення та обґрунтування найбільш важливих проблем, з якими сьогодні стикається світовий, і, особливо, вітчизняний ринок ІВ. Покращення поточного та перспективного стану в цих питаннях сприятиме поліпшенню ситуації на ринку ІВ. Для покращення умов його ефективного функціонування необхідно подолати низку факторів, які стримують його розвиток (рис. 1.6).

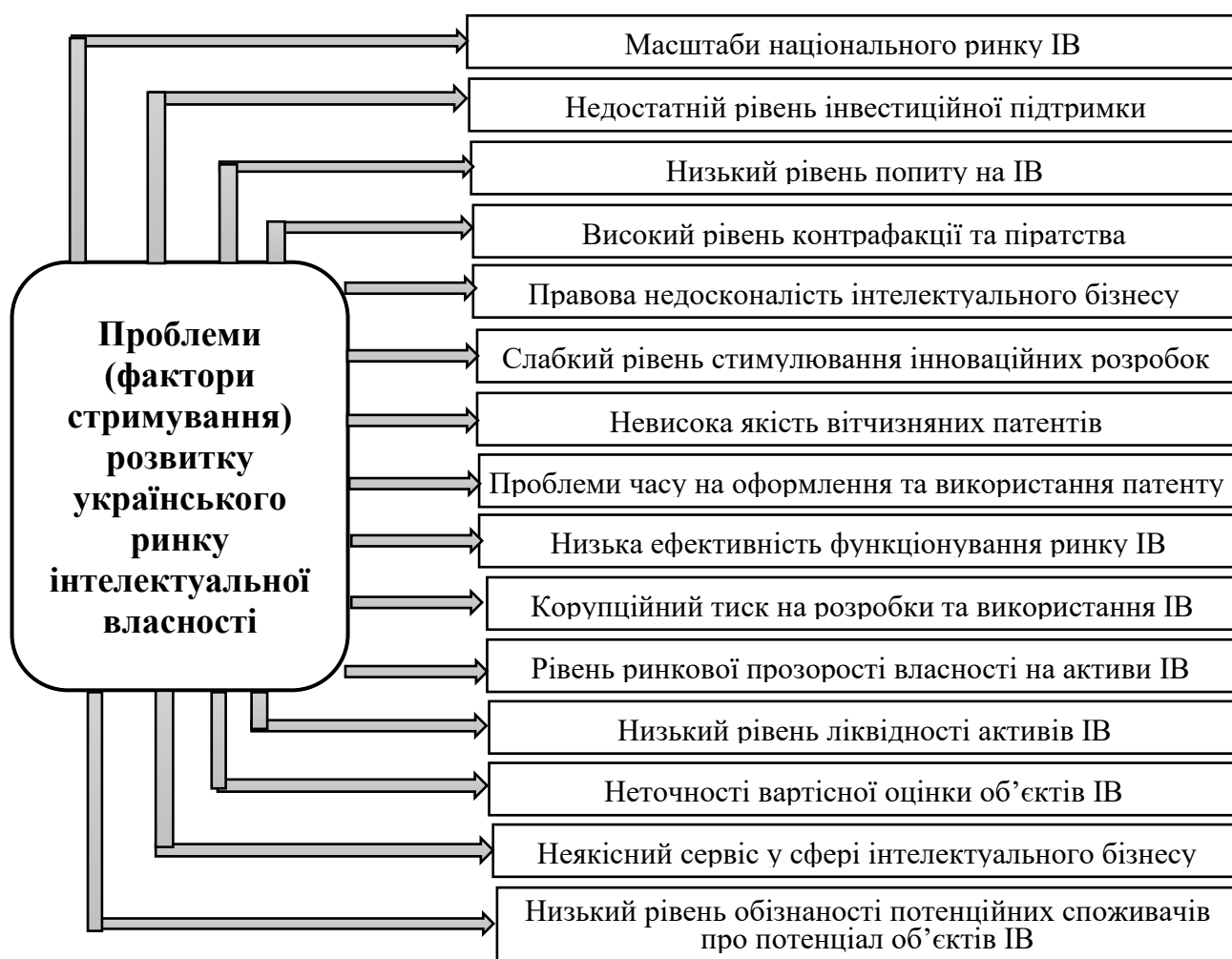

Рисунок 1.6 – Фактори стримування розвитку ринку ІВ

Джерело: розробка здобувачки

Перший фактор, який було визначено для проведення відповідного аналізу, відтворює обсяги (масштаб) вітчизняного ринку ІВ. Дійсно, український ринок ІВ відносно невеликий у порівнянні з європейським, азіатським або американським: маленький – не тільки за розміром економіки, а й за його інтеграцією у світові ланцюжки створення вартості (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Частка України та окремих зарубіжних країн у світовому ринку

ІВ

Сегменти ринку інтелектуальної власності	Країни світу (частка у %)									
	Увесь світ	Китай	США	Японія	Республіка Корея	Німеччина	Франція	Велика Британія	Швейцарія	Україна
2015 рік										
Патенти на винахід	100	38,3	20,47	11,05	7,44	2,32	0,60	0,8	0,72	0,07
Промислові зразки	100	47,22	3,40	2,57	6,06	4,73	5,39	0,54	1,08	0,67
Корисні моделі	100	10,61	-	0,58	0,72	1,16	-	-	-	0,72
Торгівельні марки	100	33,17	5,98	3,99	2,73	1,47	3,27	1,38	0,88	0,34
2018 рік										
Патенти на винахід	100	46,4	17,95	9,44	6,32	2,02	0,48	0,63	0,68	0,03
Промислові зразки	100	52,79	3,50	2,38	2,39	3,35	3,20	2,05	0,89	0,61
Корисні моделі	100	9,66	-	0,25	0,29	0,60	-	-	-	0,42
Торгівельні марки	100	51,47	4,47	3,58	1,85	1,54	2,09	1,39	0,69	0,27
2021 рік										
Патенти на винахід	100	45,7	9,98	8,79	6,93	1,89	0,44	0,64	0,63	0,03
Промислові зразки	100	55,48	3,67	2,31	2,31	2,25	2,23	2,38	0,73	0,40
Корисні моделі	100	97,5	-	0,20	0,17	0,40	-	-	-	0,18
Торгівельні марки	100	54,35	5,06	2,45	1,86	1,55	1,69	1,29	0,98	0,23

Джерело: складено здобувачкою за даними ВОІВ [386]

За даними табл. 1.5 визначено, що практично за всіма основними сегментами ринку ІВ наша країна займає дуже незначні позиції. Найбільш важливим сегментом є патенти на винаходи, в якому технологічними лідерами в світі є Китай, США, Японія та Республіка Корея, а Україна займає низьку позицію з сотими долями відсотку (було враховувано заявки на патенти за міжнародною процедурою), що свідчить про наявність певних проблемі з розвитком та функціонуванням цього напрямку.

Дещо краща ситуація в нашій країні в сегментах «промислові зразки» та «корисні моделі». Визначено, що однією з причин такого стану є те, що корисні моделі в США та ще кількох промислово розвинутих країн не патентуються, уваги заслуговують тільки винаходи. Це призвело до повної гегемонії на ринку корисних моделей Китаю (в 2021 році – 97,5 % відсотків світового ринку).

Відомо, що великий бізнес завжди має суттєві переваги над малим, що справедливо застосувати і до показників ефективності функціонування ринку.

Тому, для суттєвого покращення ситуації з ринковими проблемами у сфері ІВ вітчизняній науці потрібне значне підвищення інтелектуальної активності в інноваційній діяльності підприємств та організацій.

Звичайно, що ця задача нагально потребує інвестиційної підтримки, збільшення обсягів фінансування інтелектуально-інноваційних розробок.

Сучасний стан державної підтримки інтелектуальної діяльності незначний, а для його покращення в сучасних умовах наша країна має дуже обмежені можливості. Структура фінансування наукових розробок за останні роки наведено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Структура фінансування науки в Україні та інших країнах світу

Країна	Структура фінансування, %		
	Всього	Бюджетне фінансування	Позабюджетне фінансування
Україна	100	43,1	56,9
Японія	100	14,6	85,4
Китай	100	20,2	79,8
Південна Корея	100	20,5	79,5
США	100	23	77
Велика Британія	100	25,9	74,1
Німеччина	100	27,8	72,2
Фінляндія	100	28,3	71,7
Австрія	100	29,8	70,2
Литва	100	32	68
Латвія	100	34,3	65,7
Польща	100	35,4	64,6
Ісландія	100	36	64
Греція	100	40,6	59,4
Естонія	100	42,8	57,2
Норвегія	100	48	52

Джерело: складено здобувачкою за даними [360]

З даних табл. 1.6 видно, що частка державного фінансування досліджень та розробок у більшості розвинених країн не перевищує 30 %. Українські 43,1 % не демонструють прогресивності джерел фінансування і нагально потребують їх диверсифікації. Варто зауважити, що низькою є частка фінансування вітчизняних замовників (близько 20 %), яка включає в себе кошти промислових підприємств державного (4,7 %) та недержавного (14,8 %) сегменту економіки; некомерційних

організацій (0,1 %) та університетів (0,1 %) [201, 202, 360], що передбачає необхідність запозичення досвіду інших країн щодо більш активного залучення бізнес-сектору в інноваційні процеси.

На сьогодні українські підприємці ще не в повній мірі усвідомлюють важливість інвестування досліджень та розробок, їх активної комерціалізації. Варто зазначити, що нашій країні необхідно активно впливати на наукові та інноваційні розробки, ініціювати їх здійснення, залучати до їх виконання підприємців та промисловців, навіть, в певній мірі примусово. В практиці зарубіжних країн організації, які інвестують в інноваційну діяльність, мають додаткові фінансові стимули від держави. Наприклад, одним з найбільш перспективних методів залучення ресурсів банківського сектору до фінансування інтелектуально-інноваційних процесів є державні гарантії повернення цільових кредитів в інновації.

Наша країна володіє великим потенціалом технологічного, наукового та інноваційного розвитку, але, при цьому, рівень практичного використання й ефективної комерціалізації науково-технологічних розробок, які забезпечують вихід на ринок прогресивних продуктів для підвищення конкурентоспроможності підприємств та організацій реального сектору економіки, залишається невисоким. Постійно скорочується кількість інноваційно-активних підприємств, частка яких в загальній кількості зменшилася до 15 %, хоча аналогічний показник для Європейських країн перевищує 60 %. Погіршує ситуацію в нашій країні ще й той факт, що основні витрати більшості інноваційно-активних підприємств спрямовано в закупку нового обладнання (до 60 %), в той час, коли на покупку нових (зовнішніх) знань (інтелектуальні придбання) – зменшилися в кілька разів і становлять незначні 35 млн. грн. (табл. 1.7).

Стійке зниження попиту на результати інтелектуально-інноваційної діяльності, що проявляється у зменшенні кількості інноваційно-активних підприємств та їх витрат на придбання зовнішніх знань, пояснюється багатьма факторами, серед яких виділено правову недосконалість інтелектуального бізнесу, суттєву кількість правопорушень в сфері ІВ (в першу чергу контрафакція та

піратство), що значно підвищує комерційні ризики та зменшує інвестиційну привабливість промислових підприємств при формуванні попиту на об'єкти ІВ.

Таблиця 1.7 – Динаміка показників, що формують попит на об'єкти ІВ

Показники попиту на об'єкти ІВ	Роки							
	2015		2016		2020		2022	
	Разом	%	Разом	%	Разом	%	Разом	%
Інноваційно-активні підприємства України, шт.	825	17,4	833	18,8	719	15,9	607	15,1
Їх витрати на інноваційні потреби, всього, млн. грн	13814	100	23230	100	14221	100	11754	100
У тому числі на наступні потреби, млн. грн.:								
Внутрішні НДР	1834,2	13,26	2064,0	8,92	2449,8	17,1	1978,2	16,84
НДР на замовлення	205,3	1,49	394,2	1,71	468,9	3,29	325,4	2,76
Придбання обладнання і програмного забезпечення	11141,2	80,61	19828,9	85,29	10185,11	71,61	8522,68	72,51
Придбання зовнішніх знань	84,91	0,61	64,21	0,31	37,49	0,29	51,32	0,43
Інше	557,39	4,03	878,69	3,77	1079,7	7,71	876,4	7,46

Джерело: складено здобувачкою за даними [201, 202]

Світова інтелектуальна спільнота намагається використати всі наявні можливості для боротьби з виробництвом, дистрибуцією та імпортуванням контрафакту. Але, згідно з останніми даними ООН, щорічно обсяги продажу контрафактної продукції тільки зростають.

Варто зазначити, що немає жодної галузі економіки та країни, де контрафакт відсутній. Сумарні матеріальні та правові збитки від контрафактної продукції дуже складно оцінити. Згідно даних відомства з ІВ Європейського союзу (EUIPO) та організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) тільки у європейських країнах імпорту контрафакту складає до 7 % (більше 120 млрд євро щорічно), а обсяг світової торгівлі контрафактними товарами сягає 509 млрд доларів, що складає 3,3 %. За попередніми оцінками World Trademark Review, у 2022 році обсяг торгівлі контрафактом сягнув 991 млрд доларів. За даними вказаних організацій на 20 найпопулярніших категорій товарів припадає понад 94 % вартості світової торгівлі підробленими (контрафактними) товарами (табл. 1.8).

Таблиця 1.8 – Найбільш популярні сфери використання контрафактної продукції

Категорія продукту	Частка у світовому обсязі контрафакту, %	Вартість контрафакту, млрд доларів
Електричні машини та електроніка	35	138
Ювелірні вироби	12,6	49,8
Апаратура оптична, фотографічна, медична	6,7	26,7
Одяг трикотажний	6,3	24,8
Машини та механічні пристрої	5	19,7
Взуття	3,5	13,9
Одяг та аксесуари нетрикотажні	3,4	13,6
Іграшки та ігри	3	11,8
Меблі	2,9	11,5
Транспортні засоби	2,5	10
Вироби зі шкіри; сумочки	2,1	8,5
Інші готові текстильні вироби	2	8,1
Харчові продукти	1,6	6,2
Пластмаса та вироби з неї	1,5	6,1
Парфумерно-косметичні товари	1,4	5,4
Інші промислові вироби	1,2	4,6
Фармацевтична продукція	1,1	4,4
Годинники	1,1	4,2
Трикотажні полотна	0,7	2,6
Тютюн	0,6	2,3

Джерело: складено здобувачкою за даними [361]

Український альянс по боротьбі з підробками та піратством (УАПП) провів дослідження суспільної думки: результати опитування свідчать про те, що в нашій країні тільки 15 % громадян впевнені, що жодного разу не придбали підроблені вироби. Разом з тим, студенти та учні старших класів більше, ніж у 50 % випадків купували підробки свідомо, при чому 25 % не проти і надалі купувати контрафакт, в якому нічого кримінального не вбачають через нестачу коштів на оригінальні товари [217].

Дослідження також виявило факти, що в зоні контрафактного ризику перебувають практично всі галузі української промисловості. Але в найбільшій мірі це стосується сектору моди, де матеріальні та інтелектуальні збитки понесли 93 % підприємств, електроніка та електротехніка (83 %), спорт (78 %), техніка побутового призначення (73 %), іграшки та ігри (69 %), краса та предмети особистого догляду (65 %) [217].

Було проведено аналіз в сфері економіки контрафакту, який виявив, що сучасна інноваційна економіка сформована на інтелектуальній складовій, яка є головним фактором успішного інноваційного розвитку. Захист прав ІВ – це найбільш актуальна та значуща сфера як для міжнародної спільноти, так і для нашої країни. Тому надзвичайно важливою проблемою розвитку ринку ІВ в Україні є виробництво і дистрибуція контрафакту, що завдає національній економіці багатомільйонні втрати.

Активний розвиток національного ринку ІВ потребує відповідного стимулювання, в першу чергу розробників (творців) об'єктів ІВ, а також покращення показників державної ефективної підтримки функціонування ринку ІВ. Багато різних країн запроваджують дієву інноваційну політику, спрямовану на практичне використання результатів розробок та досліджень, на стимулювання інновацій та об'єктів ІВ у виробничому сегменті економіки, розвитку патентної в університетах і дослідницьких установах з подальшим трансфером та комерціалізацією винаходів та інших об'єктів ІВ.

Варто зазначити, що в Україні потрібно формувати спеціальні фінансово-матеріальні механізми підтримки інтелектуально-інноваційної діяльності. Наприклад, впроваджувати систему банківських кредитів та проєктного фінансування інтелектуально-інноваційних підприємств з використанням пільгових кредитів на довгий період (погашення процентних ставок, компенсація частки кредиту державними установами). Важливим є і надання рефінансування банкам для цільового кредитування інтелектуально-інноваційних підприємств до 5 років за пільговим відсотком.

Але першочерговим об'єктом для стимулювання ефективного розвитку ринку ІВ в Україні повинні бути безпосередні носії (власники) інтелектуального потенціалу. Потребують негайного реформування інституту Національної академії наук нашої країни зі збереженням наукових кадрів, активізації співпраці наукових установ з бізнесом, побудованій на інтересі всіх сторін в комерціалізації інтелектуальних товарів.

Відтік мізків – це негативне явище для України, коли талановиті вчені

покидають країну і продовжують свою науково-дослідну діяльність в іншій країні, зазвичай, з кращими умовами роботи. На сьогодні відсутні точні дані про кількість науковців, які залишили нашу країну за тридцять років незалежності. Точно відомо, що найбільша кількість науковців покинула країну в 1996 році – це 267 осіб. Спад активної наукової еміграції відбувся тільки після 2004 року, але не припинився повністю. Згідно офіційних даних з 1991 по 2014 рік з України виїхали більше 1600 вчених-науковців, найбільше до США. З 2015 року припинили вести офіційний облік міграції вчених [60]. Разом з тим, проведені опитування за останні роки свідчать, що настрої переїзду до інших країн (особливо серед молодих науковців) не сильно змінилися. Наприклад, у 2016 р. не менше 20 % науковців мали стійке бажання виїхати в іншу країну [60, 63]. Серед причин таких намірів домінують: низька заробітна плата, засилля бюрократії, низька престижність наукової діяльності, недостатній рівень фінансування розробок і досліджень, політична та соціальна нестабільність [60].

Ці причини не є безпідставними: дослідження 2017-2020 років серед вчених Національної академії наук України (НАНУ) свідчать, що більше 50 % науковців є малозабезпеченими, деякі автори зробили висновок про те, що з кожним роком ця ситуація тільки погіршується. Близько 60 % науковців не мають потрібного обладнання, а 30% – навіть персонального комп'ютера на своєму робочому місці [63]. Окремі результати досліджень серед молодих вчених НАНУ наведено в табл. 1.9.

Наведені дані демонструють незадовільний стан соціально-економічного становища науковців України – головних носіїв та продуцентів інтелектуальних розробок, від яких в найбільшій мірі залежить розвиток національного ринку ІВ.

Деякі з розглянутих проблем можна вирішити нематеріальними засобами. Зокрема, є можливість надати науковцям доступ до зарубіжних публікацій в інтернеті із заключенням міжнародних угод і створенням національних спеціальних ресурсів. Ліквідація бюрократичних перешкод та додаткові програми в сфері викладацької діяльності науковців також можуть покращити їх матеріальний стан.

Таблиця 1.9 – Матеріально-технічне забезпечення вченого НАНУ

Робоче місце забезпечене / не забезпечене:	Відділення Національної академії наук (НАНУ), %						В цілому по НАНУ, %
	історії, філософії і права	біохімії, фізіології і молекулярної біології	фізики і астрономії	хімії	інформатики	економіки	
Маю все необхідне	2,7	0	7	2,9	13	7,1	5,9
Не маю комп'ютера	43,2	40	23,3	32,4	30,4	14,3	33,8
Не маю принтера (іншої оргтехніки)	48,6	40	27,9	26,5	43,5	42,9	35,2
Не маю доступу до Інтернету	27	20	2,3	0	17,4	28,6	15,0
Не маю наукової літератури	21,6	11,4	20,9	23,5	34,8	7,1	24
Немає доступу до платних публікацій	67,6	45,7	58,1	73,5	56,5	92,9	64,8
Немає устаткування	29,7	97,1	69,8	94,1	13	7,1	55,1
Немає допоміжного персоналу	24,3	51,4	44,2	55,9	43,5	21,4	40,1
Немає робочого телефону	2,7	0	2,3	0	0	0	5,6
Інше	8,1	5,7	4,7	2,9	4,3	7,1	5,6

Джерело: складено здобувачкою за даними [63]

Розглядаючи якість українських патентів, яка за визначенням є важливою проблемою розвитку ринку ІВ, варто звернути увагу на те, що патент – це певний документ, який узаконює авторство на науковий результат і виключне право патентовласника на використання об'єкта ІВ протягом визначеного терміну. В нашій країні патент здійснює захист одного з різновидів ІВ: винаходу, промислового зразка або корисної моделі, і тут існують певні проблеми, які стосуються корисних моделей.

Корисні моделі є різновидом винаходів, але, на відміну від них, мають менший термін захисту (всього 10 років в нашій країні, від 6 до 10 років за кордоном) і більш лояльні умови патентоздатності. Цивільний кодекс України ще з 2003 року змінив визначення суті корисної моделі: «Корисна модель вважається придатною для набуття права ІВ на неї, якщо вона, відповідно до закону, є новою і придатною для промислового використання» [285]. Наявність винахідницького рівня не вимагається, та й термін видання патенту на корисну модель є суттєво коротший (від 5 до 12 місяців), ніж на винахід (до двох років). Зміна визначення та об'єкту корисної моделі спричинила різке збільшення подачі заявок на даний вид

ІВ та, відповідно, видачі патентів.

Разом з тим, практика свідчить, що прийняті рішення були помилковими, адже призвели, по-перше, до погіршення правової охорони вітчизняних винаходів в цілому, по-друге, до розвитку патентного тролінгу та ігнорування винаходів з використанням корисної моделі, по-третє, масового патентування вже всім відомих пристроїв та процесів, по-четверте, труднощів (а іноді неможливості) визнання в судовому порядку недіючим патент на корисні моделі, в якому вказані очевидні техніко-організаційні рішення, по-п'яте, до виникнення високих інвестиційних ризиків, по-шосте, до нехарактерної для європейських країн кількості патентних заявок на корисну модель у порівнянні з аналогічними заявками на вітчизняні винаходи; по-сьоме, до виникнення заяв деяких іноземних підприємств про вихід з українського ринку ІВ, на якому, на їх думку, неможливо забезпечити захист своєї ІВ на необхідному рівні.

Недоліки правових основ корисної моделі в нашій країні не один раз були предметом слухань у Верховній Раді (зокрема, 05 жовтня 2010 року, 15 жовтня 2014 року) та у публікаціях відомих фахівців в сфері ІВ [4, 85, 210, 249]. Але спроби щось змінити не змінювали значну кількість патентів на корисні моделі, які практично не мають наукової та практичної цінності, що подавалися в нашій країні. Одним з негативних наслідків цього стану була неможливість у судовому порядку визнати патент на корисну модель недійсним, якщо в ньому технічно присутні критерії новизни, але вони є частиною техніки. Незважаючи на це необхідні проєкти до правової зміни корисної моделі не розроблялися. Для нашої країни стало правилом подання великої кількості заявок на корисні моделі у порівнянні з винаходами, що моделювало видимість наукового зростання, розвитку ринку ІВ, але привабливість патенту на корисні моделі була низькою, не сприяла залученню інвестицій та різко дисонувала з практикою Євросоюзу у цій сфері. Наприклад, у 2018 році в Україні було подано заявок на корисні моделі (8980 заявок) майже в 5 разів більше, ніж на винаходи (2107 заявок), що є недостатнім для позитивної оцінки. Зокрема, в Польщі, яка є нашим сусідом, на кожний патент корисної моделі припадає 9 на винаходи [4].

Варто зазначити і ситуацію серед держав-членів ЄС та Великої Британії [85, с. 34]:

- у шести країн на корисні моделі просто відсутня охорона прав (Швеція, Люксембург, Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Ірландія);
- у п'яти країн має місце вимога наявності винахідницького рівня (Франція, Німеччина, Іспанія, Данія, Австрія);
- у двох країнах правова охорона можлива тільки для тривимірних об'єктів (Греція, Італія). В Італії ще застосовується і вимога винахідницького кроку;
- у двох країнах (Іспанія, Фінляндія) є вимога винахідницького кроку, а також передбачено судове зняття з правої охорони.

Наведені дані свідчать про те, що Україні, як кандидату в члени Євросоюзу, необхідна зміна патентного законодавства відносно корисних моделей та приведення його до умов ЄС.

Боротьбу з патентним тролінгом українське законодавство розпочало з використанням непопулярного суттєвого збільшення ставок за проведення державними установами процедури патентування корисних моделей (Постанова КМУ № 496 від 12.06.2019 року), деякі дані з якої наведено в табл. 1.10.

Таблиця 1.10 – Ставки сплати збору за заявки на винаходи (В) та корисні моделі (КМ)

Види та призначення збору	Ставки збору до Постанови № 496, грн				Ставки збору згідно Постанови № 496, грн			
	Підприємства і організації		Неприбуткові установи		Підприємства і організації		Неприбуткові установи	
	В	КМ	В	КМ	В	КМ	В	КМ
За подання заявки	800	800	80	80	1600	2400	320	960
За проведення експертизи	3000	-	300	-	6000	-	1200	-
За публікацію видачі патенту	200	200	20	20	400	600	80	240
Всього:	4000	1000	400	100	8000	3000	1600	1200
Річний збір за підтримку чинності патенту за 1-6 років	2800	2800	280	280	5600	8400	1120	3360
В цілому:	6800	3800	680	380	13600	11400	2720	4560

Джерело: складено здобувачкою за даними [85, 241]

Наведені дані та порівняння ставок зборів в нашій країні з діючими ставками

у ЄС свідчать про їх повну невідповідність: в країнах ЄС відсутнє їх збільшення за дії, які стосуються охорони прав на корисні моделі у порівнянні з винаходами. Наявна практика свідчить про відсутність будь-яких обґрунтованих даних щодо фактичних витрат на охорону прав корисних моделей, так як для одних і тих же робіт (зокрема, видача охоронного правового документа) витрати в нашій країні в півтора рази вищі, ніж для охорони винаходів.

Такий підхід не враховує реальної практики патентування та наявних інтересів винахідників. Міністерство економіки з використанням фіскальних методів націлене на зменшення числа патентних заявок на корисну модель, застосовуючи застарілі механізми, які давно не використовуються в ЄС і в країнах, які зазвичай демонструють великі обсяги поданих заявок на цей об'єкт ІВ.

Слід зазначити той факт, що процес патентування за кордоном досить витратний. Плата за послуги і мито при іноземному патентуванні залежать, по-перше, від розміру заявки, числа позицій формули винаходу, професійної точності відповідей на питання експертів, тривалості розгляду та гонорару патентного іноземного повіреного. Прикінцева сума становить в США від 10 тис. доларів, в Австралії – від 2,5 тис. доларів, в Канаді – від 3 тис. доларів, в Японії – від 25 тис. доларів, у країнах ЄС – від 2,5 тис. доларів на одну країну та 25 тис. євро – на всі [4].

Необхідно врахувати актуальність та важливість на даній стадії розвитку вітчизняної економіки існування правового захисту корисних моделей, який, безумовно, може бути корисним на стадії створення інтелектуального бізнесу, маркетингового супроводу нових товарів на ринку ІВ та бути використаним у практиці Євросоюзу. Найбільш значущою в даному випадку є побудова системи охорони виключних прав корисних моделей з мінімізацією випадків їх недобросовісного використання.

Важливим для розвитку ринку ІВ є термін очікування отримання патенту, в Україні він залежить від типу патенту, що розглядається. Процедура реєстрації патенту на винахід складає 16-24 місяці, на корисну модель за 6-12 місяців. Варто зауважити, що процес реєстрації патенту прямо корелює з процесами початку

комерційного використання інноваційної розробки. При цьому це негативно впливає на галузі, де оновлення відбувається дуже швидко (наприклад електроніка, фармацевтика). Отримання патенту через два роки може привести до його комерційного старіння і суттєвого зменшення можливостей комерціалізації цієї інтелектуальної розробки.

Надзвичайно важливим для ефективного розвитку ринку ІВ є об'єктивність і точність механізму вартісної оцінки результатів інноваційної діяльності, яка прямо впливає на розмір ринкових (трансфертних) цін, що є одним з визначальних факторів формування ринку ІВ.

Вартісна оцінка об'єктів ІВ може здійснюватися для різноманітних цілей і при цьому можна отримати різні результати оцінки. Найбільш широко використовуються два види оцінки ІВ: ринкової та інвестиційної вартості ІВ [29, 36, 50, 56, 98].

Ринкова вартість ІВ – це сума грошей, за яку міг би відбутися продаж ІВ на дату проведення вартісної оцінки після маркетингового дослідження цільового ринку та наявності всієї комерційної інформації. В такому вигляді трактує ринкову вартість Національний Стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» (стаття 3), яке можливо застосувати і до об'єктів ІВ. Зокрема, оцінка вартості патентів та ліцензій з метою їх продажу на ринку – це оцінювання їх ринкової вартості.

Інвестиційна вартість – це вартість активу для конкретного інвестора чи групи інвесторів при визначених цілях інвестування. Національний Стандарт № 1 (стаття 25) визначає її як вартість, що використовується для угод, які потребують додаткових інвестицій або інших матеріальних витрат. Дефініція «інвестиційна вартість» може використовуватися і стосовно прав ІВ при їх внесенні у склад статутного капіталу нового підприємства. Варто звернути увагу на те, що це визначення не слід ототожнювати з поняттям ринкової вартості майна, яке інвестується, тобто майнових прав на об'єкти ІВ, визначених як частка внеску.

Варто зазначити, що ринок будь-яких товарів не може бути достатньо ефективним без відповідної інфраструктури. Стосовно ринку ІВ, слід звернути

особливу увагу на неякісний сервіс у сфері інтелектуального бізнесу. Результати проведених досліджень свідчать про те, що в нашій країні практично не працює ринок франчайзингу, дуже слабкий стосовно ІВ ринок аутсорсингу тощо.

Аналіз динаміки зростання кількості підприємств-франчайзерів в Україні виявив, що франчайзинг, як дуже важливий вид інтелектуального бізнесу, заснований на праві ІВ, все ще тільки починає розвиватися в Україні (рис. 1.7).

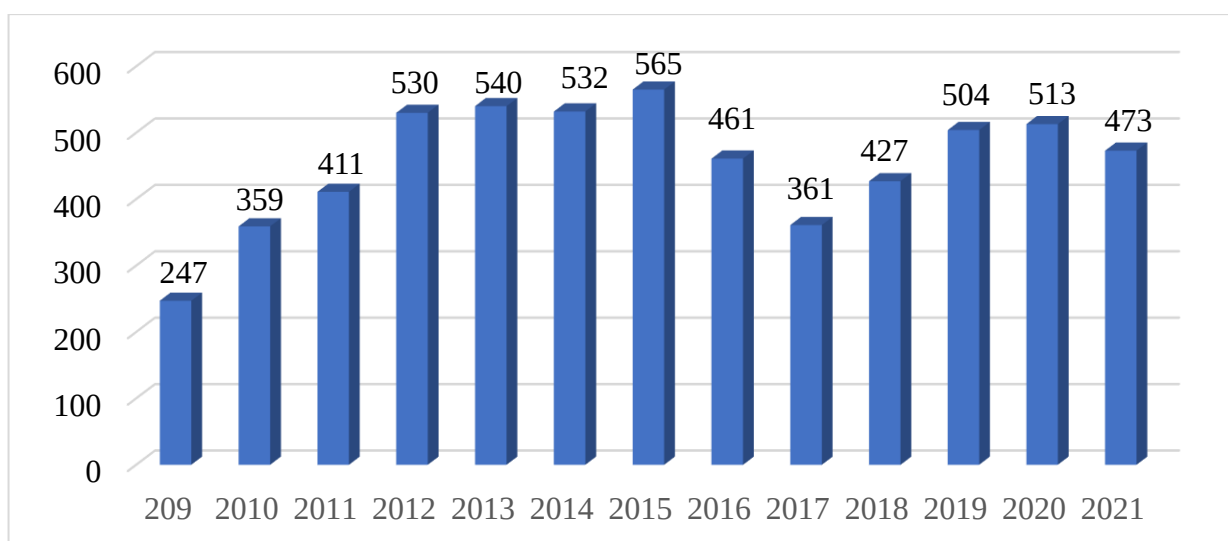

Рисунок 1.7 – Динаміка кількості франчайзерів в Україні

Джерело: [264]

Шість-сім років тому, ринок франчайзингу мав певні перспективи розвитку, але зараз знову спостерігається початок активного відродження. Це свідчить про те, що вітчизняні підприємці ще недостатньо обізнані про комерційні можливості франчайзингу, багато сучасних представників цього бізнесу ще не є успішними підприємствами. Разом з тим, розвиток ринку вітчизняного франчайзингу можливий лише за умови активного розквіту національної економіки та інтелектуального бізнесу.

Що стосується аутсорсингу, то варто відмітити його поділ на два головні сегменти:

а) аутсорсинг інтелектуально-інноваційних послуг (проведення наукових досліджень, виконання інноваційних проєктів, обробка різних інформаційних масивів; програмування, трансфер технологій, патентування, комерціалізація

об'єктів ІВ);

б) промисловий аутсорсинг – включає в себе виконання певних допоміжних операцій та функцій щодо забезпечення виробничо-комерційної діяльності (облік, логістика, складування, ремонтні роботи, обслуговування технологічного обладнання).

Сегмент інтелектуального аутсорсингу у світовій практиці на сьогодні переважає, що свідчить про його актуальність та важливість в сфері ІВ. Використання інтелектуального аутсорсингу на багатьох підприємствах зумовлене бажанням сконцентрувати зусилля на основній діяльності підприємства і досягти певних конкурентних переваг на ринку за рахунок зменшення витрат при зростанні ефективності свого виробництва. Ефект від використання інтелектуального аутсорсингу, за експертними оцінками, дозволяє аутсорсі зменшити операційні витрати майже на 35 % і збільшити прибутковість інвестицій в інноваційну діяльність в середньому майже на 6 %, при цьому прискорюються темпи збільшення доходів.

В українській практиці використання інтелектуального аутсорсингу ще не набуло необхідних розмірів. Кожне інноваційне підприємство намагається в більшості випадків самостійно розвивати свої наукові та інтелектуальні сфери діяльності. Основною причиною такого стану варто відмітити надмірні побоювання інноваційно-активних підприємств щодо крадіжки їх ідей та наукових результатів. І для цього у них є об'єктивні підстави, серед яких можна виділити найбільш значні: корупційний тиск на інтелектуальний бізнес та відсутність (фактична) права на справедливий суд. В такому середовищі інноваційні здобутки підприємств не виживають, тому що інтелектуальні технології, так як і наука, примусово не розвиваються.

Виходячи з цього, варто відзначити, що в нашій країні дуже складно вести законний бізнес, через наявність корупції та упередженості судової влади, загрози рейдерства, фіскальної політики, що унеможливорює розвиток творчих колективів та особистостей, ефективну роботу новаторів, науковців, дослідників, підприємців.

1.3 Інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал як конкурентна перевага промислового підприємства на ринку

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується двома суперечливими тенденціями. З одного боку, підвищується рівень автоматизації у всіх сферах діяльності, насамперед у промисловості, активно відбуваються процеси цифрової трансформації, пов'язані з передачею значної частини функцій машинам, механізмам, системам автоматичного контролю, прийняття рішень та елементам штучного інтелекту. З іншого боку, зростає роль людських ресурсів, тобто знань, умінь, навичок та компетенцій працівників промислових підприємств, залучених до процесів проєктування, виробництва та управління, втілених в інтелектуальному капіталі підприємств. Обидві ці тенденції мають надзвичайно важливе значення для забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки, так і окремих промислових підприємств.

Широкого визнання в колах економістів набуває думка про те, що ІВ та інтелектуальний капітал в даний час починають відігравати все важливішу роль не лише у виробничо-комерційній діяльності підприємств, а й у всій національній економіці. Нематеріальні активи зараз визнаються надзвичайно вагомим, іноді, навіть, пріоритетним фактором конкуренції, який має значний вплив на ринкову вартість промислових підприємств та їх конкурентні позиції на цільовому ринку.

В цей час у науковому співтоваристві склалася обґрунтована думка, що управління сучасним промисловим підприємством без врахування інтелектуальної складової сукупного капіталу призводить до технологічного відставання, втрати здатності до інноваційного розвитку та ключових конкурентних переваг [59]. Особливу роль у структурі інтелектуального капіталу відіграє ІВ підприємства, як юридично оформлене право на результат інтелектуальної діяльності [59]. Тому в даний час для сталого інноваційного розвитку та успіху цифрової трансформації промисловості необхідно цілеспрямовано керувати процесами формування інтелектуального капіталу та розвитку ІВ, що ставить завдання визначитися із змістом та співвідношенням цих двох важливих економічних категорій стосовно промислових підприємств.

Отримання конкурентної переваги в сучасній економічній реальності є надзвичайно важливим та складним завданням, адже сучасною детермінантою конкурентоспроможності є не продукція і послуги, запропоновані на ринку промисловими підприємствами, а, перш за все, унікальні і специфічні знання, які вибудовуються засобами ІВ. До особливостей, які виділяють промислові підприємства серед конкурентів, відносяться об'єкти ІВ, інновації, гнучкість або здатність швидко і ефективно реагувати на зміни, що відбуваються у навколишньому середовищі. Конкурентний успіх промислового підприємства вибудовується унікальними і важко імітуючими ресурсами нематеріального характеру, тобто засобами ІВ. З огляду на вищевикладене, виникає необхідність вивчення ІВ як конкурентного ресурсу та її впливу на зростання конкурентних переваг підприємств на цільових ринках.

Методологічні проблеми ІВ нині є предметом численних дискусій, що базуються на теоретичних і наукових міркуваннях. Безперечно, інтерес до цих питань зумовлений, насамперед, тим, що питання вмілого використання інтелектуального потенціалу є важливим для практики управління. Умови та розвиток економіки, заснованої на знаннях, змушують сучасні організації стикатися з багатьма новими викликами, пов'язаними з необхідністю адаптації до змін і трансформацій, що відбуваються у навколишньому середовищі. Найважливіші виклики включають: набуття здатності використовувати знання та інтелектуальний капітал як джерела конкурентної переваги, розвиток підприємництва, впровадження нових технологічних рішень, створення інноваційних підприємств. Ці виклики повинні вирішувати не лише підприємства, а й організації державного сектору – зокрема, університети, центри досліджень й розвитку, державне управління, неурядові організації, а також українське суспільство.

Висока конкуренція між вітчизняними та зарубіжними виробниками на тлі прискорення науково-технічного прогресу стимулює підприємства до розробки та комерціалізації інновацій, пошуку конкурентних переваг за рахунок збільшення частки нематеріальних активів та підвищення ролі інноваційної складової у процесі

виробництва продукції. Важливою умовою створення та успішної виробничо-комерційної діяльності інноваційно-активних підприємств є наявність у їх розпорядженні результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності.

Незважаючи на посилення уваги до проблем комерціалізації інновацій у різних галузях промисловості, серед вчених немає ще єдності поглядів на визначення їх змісту, місця та ролі у сфері наукомісткого виробництва, недостатньо досліджено проблеми програмно-цільового управління та розробки стратегії комерціалізації інновацій на підприємствах машинобудівної галузі. При цьому потенціал наукомісткого виробництва машинобудівної галузі в сучасній економічній літературі не в повній мірі вивчений, тому дослідження стратегії забезпечення конкурентоспроможності інтелектуально-інноваційними засобами у даній галузі має актуальність і наукову новизну.

У теорії і практиці важко знайти єдине визначення інтелектуального капіталу. Цей факт часто обумовлений нематеріальним характером його депозитних елементів. Таким чином, в літературі терміни часто вживаються як взаємозамінні: інтелектуальний капітал, нематеріальні активи, інтелектуальні ресурси. Досліджено, що інтелектуальний капітал можна визначити як «приховані» активи підприємства, які не в повній мірі включені у фінансову звітність підприємства, але, не дивлячись на це, генерують позитивну цінність для нього, в першу чергу, в його конкурентній боротьбі.

Виходячи з цієї тези, запропоновано визначати інтелектуальний капітал як сукупність всіх нематеріальних активів, створених або залучених підприємством, з метою їх перетворення на певні знання або додану ринкову вартість (теперішню чи майбутню). Це означає, що інтелектуальний капітал як категорія відноситься до різного роду нематеріальних активів, які, за допомогою інвестицій та прогресивного інноваційного розвитку в кінцевому визначенні стали важливими знаннями для промислового підприємства, додали йому певну ринкову вартість.

Проведені деякими авторами дослідження [29, 200, 222, 248, 275] свідчать про те, що на сьогодні кількість складових інтелектуального капіталу, які виділяються різними авторами, становить більше 70 і ця кількість продовжує

збільшуватися. Дослідження думок багатьох українських та зарубіжних дослідників з цього питання надає підстави вважати, що фактично до складу інтелектуального капіталу може входити від 2 до 6 найбільш важливих складових (рис. 1.8), проте значуща роль ІВ у формуванні інтелектуального капіталу залишається незмінною.

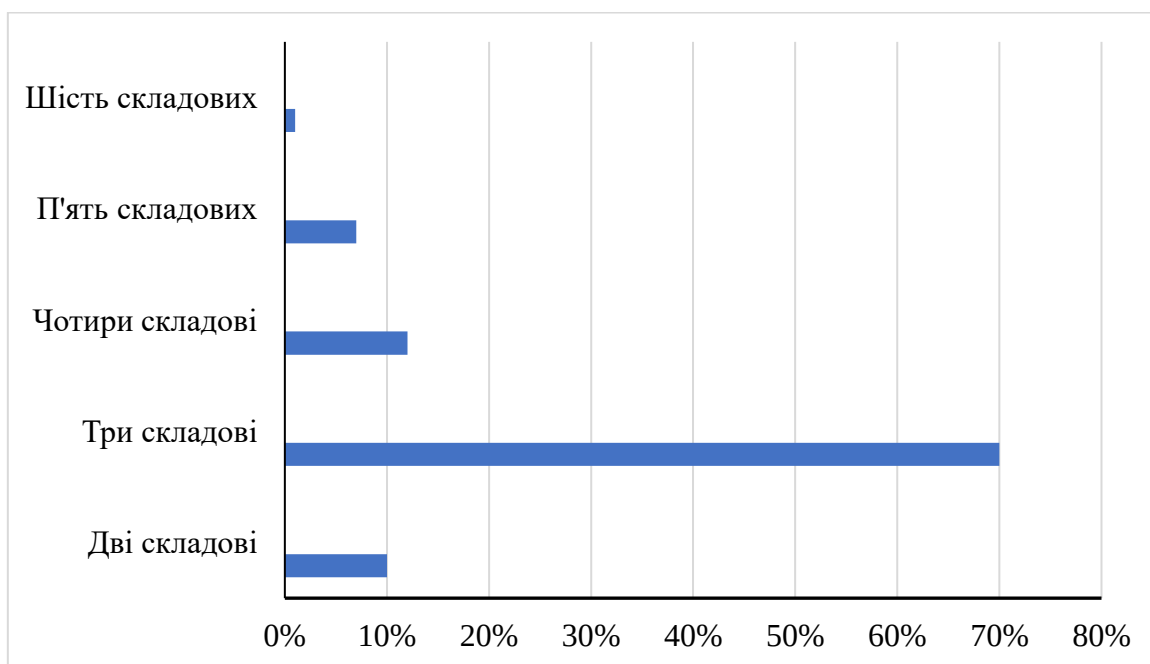

Рисунок 1.8 – Узагальнення пропозицій дослідників щодо кількості складових інтелектуального капіталу підприємства

Джерело: розробка здобувачки

Таким чином, було констатовано, що склад інтелектуального капіталу підприємства на сьогодні є неоднозначним і продовжує уточнюватися під впливом інноваційних змін, які відбуваються у світовій економіці. Визначено, що велика кількість складових не надає додаткової точності та достовірності як кількісній, так і якісній характеристиці інтелектуального потенціалу промислового підприємства. Найбільш широким у практичному використанні є підхід, згідно якого кількість складових інноваційного потенціалу обмежується 3-4 (рис. 1.9).

Наведені дані та порівняння ставок зборів в нашій країні з діючими ставками у ЄС свідчать про їх повну невідповідність: в країнах ЄС відсутнє їх збільшення за дії, які стосуються охорони прав на корисні моделі у порівнянні з винаходами.

Наявна практика свідчить про відсутність будь-яких обґрунтованих даних щодо фактичних витрат на охорону прав корисних моделей, так як для одних і тих же робіт (зокрема, видача охоронного правового документа) витрати в нашій країні в півтора рази вищі, ніж для охорони винаходів.

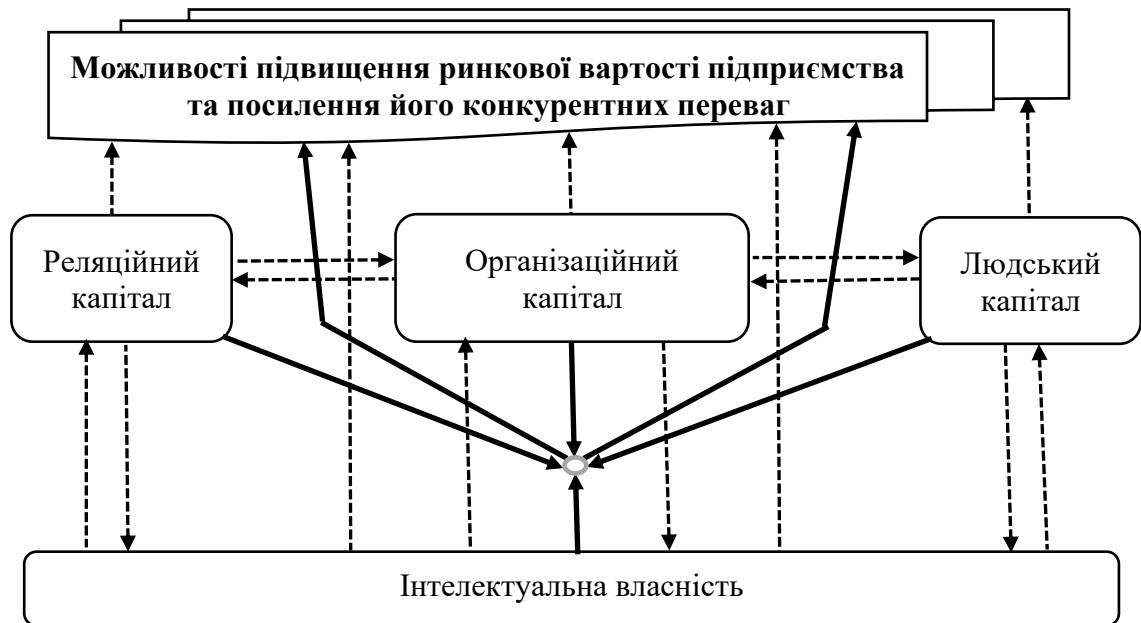

Рисунок 1.9 – Синергетичний ефект впливу складових інтелектуального капіталу на конкурентні позиції підприємства

Джерело: розробка здобувачки

Пропонується формування складу інтелектуального капіталу (ІК) промислового підприємства здійснювати по наступній схемі:

$$ІК = f(\text{інтелектуальна власність}) + f(\text{неохоронні інтелектуальні активи (НІА)}).$$

До неохоронних інтелектуальних активів (НІА) пропонується включити тільки три складові:

$$НІА = f(\text{реляційний капітал}) + f(\text{людський капітал}) + f(\text{організаційний капітал}).$$

Реляційний капітал за своєю методологічною сутністю відноситься до складу зв'язків підприємства, домовленостей, сукупності виробничих і невиробничих

зв'язків, які підприємство має зі своїми стейкхолдерами, тобто зі своїм оточенням (постачальники, акціонери, конкуренти, клієнти, партнери та ін.). В існуючих дослідженнях у складі реляційного капіталу зазвичай виділяють ринковий, клієнтський, споживчий та інші види капіталів.

Людський капітал представляє собою сукупність компетенцій, навичок, знань та умінь, які мають співробітники підприємства, що здійснюють свої службові обов'язки. Робоча сила є найактивнішим чинником виробництва, що об'єднує у своєму складі всі категорії персоналу підприємства. Якраз в ній відбивається професіоналізм працівника, його кваліфікація, виробничий досвід. Виробничий персонал є носієм людського та трудового потенціалів, людського капіталу підприємства. Але в найбільшій мірі людський капітал відтворює склад інтелектуального капіталу.

Організаційний капітал відтворює організаційні заходи суб'єкта господарювання; завдяки ним та своєму досвіду підприємство розвивалось протягом всього часу свого існування. Організаційний капітал включає в себе комплекс знань, використання яких дозволяє підприємству отримати суттєві покращення у виробничо-комерційній діяльності та забезпечити додану ринкову вартість для нього. Найбільш широко розповсюдженою думкою серед дослідників є теза про те, що в склад організаційного капіталу входить інноваційний, структурний та інші види капіталів.

Неохоронні інтелектуальні активи при всій своїй схожості до ІВ, мають й суттєві розбіжності (відмінності) з нею. Звертаємо увагу на той факт, що вказані активи обов'язково створюються в межах промислового підприємства. Хоча вони є надзвичайно важливими для підприємства і досить часто якраз від них залежить його комерційний успіх, їх неможливо зареєструвати з використанням законодавчої бази ІВ і отримати відповідний правовий захист та охорону. Значні (зазвичай непереборні) складнощі мають місце при здійсненні вартісної оцінки неохоронних інтелектуальних активів.

ІВ також тісно пов'язана з процесом створення, розвитку і використання набутих знань, досвіду і компетенцій, постійного результату людської творчості,

творчості, підприємницької поведінки, ідей і винахідництва. Але від НІА відрізняється тим, що її вартісна оцінка може бути визначена і підлягає правовому захисту та охороні.

Важливість та значущість інтелектуального капіталу пояснюється в першу чергу його значним впливом на конкурентні переваги промислового підприємства. Для того щоб це було ефективно побудовано і розширено, необхідно правильно поєднувати і управляти складом інтелектуального капіталу. Слід звернути увагу на взаємодії, які відбуваються між його елементами, в результаті чого збільшується значення і самого інтелектуального капіталу, і можливостей його впливу на підвищення ринкової вартості підприємства та посилення його конкурентних переваг. Ці взаємодії та можливості синергетичного ефекту від взаємодії складових інтелектуального капіталу наведені на рис. 1.9.

Таким чином, можна стверджувати, що зміст поняття «інтелектуальний капітал» досі неоднозначний і продовжує уточнюватися під впливом сучасних змін, що відбуваються в усьому світі. Одним із напрямків розвитку уявлень про поняття «інтелектуальний капітал» стає підхід, заснований на тому, що ІВ є складовою активів підприємства та інтелектуального капіталу, насамперед. Цей напрямок є одним із ключових і вказує на істотну роль ІВ у формуванні інтелектуального капіталу та її впливу на підвищення ринкової вартості підприємства та посилення його конкурентних переваг як надзвичайно важливого конкурентного ресурсу.

Сприйняття ІВ як конкурентного ресурсу промислового підприємства з конкретними характеристиками (атрибутами) дозволяє показати її специфіку, часто достатньо складну для розуміння з точки зору усталених положень, підкріплену традиційним принципом трактування матеріальних ресурсів як базової основи управління.

У публічному або практичному дискурсі поняття ІВ, як правило, часто прирівнюється до власності, зрозумілої в юридичному плані. Такий підхід слід вважати надмірно звуженим, у зв'язку з тим, що якості (властивості), якими володіє ІВ, перш за все тісно пов'язані з людиною – носієм і генератором інтелекту. Вказані

властивості дозволяють забезпечити різноманітність й специфіку формування ІВ як конкурентного ресурсу, наявність в неї певних особливостей, які формують та забезпечують її ринково-орієнтовані конкурентні можливості (рис. 1.10).

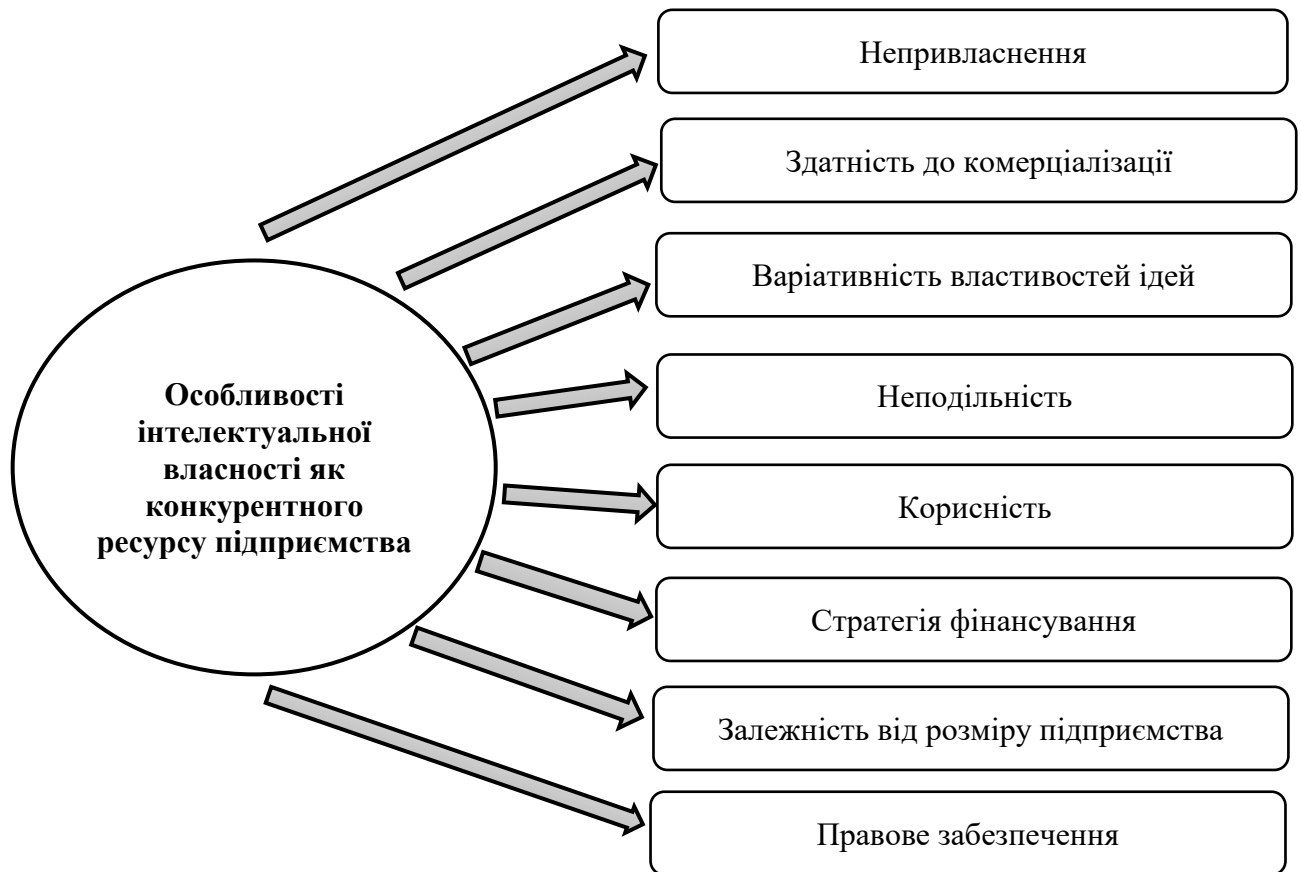

Рисунок 1.10 – Характерні особливості ІВ як конкурентного ресурсу промислового підприємства

Джерело: розробка здобувачки

Перша особливість – це непривласнення. Ідея або нове рішення, що виникає в результаті творчої діяльності людини, набуває цінності з моменту її прояву. Таким чином, творець не привласнює результати власної інтелектуальної творчості, як, наприклад, власник землі забороняє іншим доступ до неї. Разом з тим, творець (винахідник, раціоналізатор, інноватор) має право контролювати використання свого екстерналізованого (певним чином виявленого) творчого ефекту (результату).

В такому підході зацікавлений, в першу чергу, сам творець, так як це

запобігає безконтрольному розпоряджанню творчим ефектом, наприклад, шляхом продажу або отриманням від нього прибутку. Однак творець не може перешкодити наслідуванню своєї ідеї. Купуючи виріб – результат творчої роботи – людина отримує детальні, реконструктивні знання про цей продукт, його структуру та функції. Це призводить до можливої практики наслідування. Дослідження вказують на те, що даний вид відтворення є визначальною ситуацією і часто призводить до так званих поліпшених диверсифікованих нововведень.

В процесі здійснення виробничо-комерційної діяльності промислового підприємства нова ідея, нова інформація або нове рішення можуть стати початком активного інноваційного процесу, в результаті якого виникають наступні нововведення, які важко привласнити або проконтролювати.

Друга особливість ІВ дозволяє підкреслити надзвичайно широку варіативність властивостей ідей, пропозицій або рішень, відтворює їх неоціненність. На практиці ми маємо справу з надзвичайно широким світом ідей, і ця незліченність показує безмежні творчі можливості людей і організацій.

Третьою особливістю, яка формує специфіку ІВ, є неподільність. Складно уявити, наприклад, товарний характер (можливість комерціалізації) тільки частини ідеї або тільки право на її використання. Тому це складає основу економічної проблеми оцінки прибутковості інвестицій в інновації та інноваційну діяльність. Ця природна узгодженість впливає на прийняття рішень у будь-якій ситуації економічного вибору. ІВ характеризується неможливістю споживання тільки під час використання та безперервною плинністю, а це означає, що вона може бути перетворена у матеріальний ресурс, виготовлений з використанням ІВ.

В якості четвертої особливості ІВ необхідно вказати здатність до комерціалізації. Це особливість приведення ІВ у форму, яка дозволяє здійснювати ринкові продажі та впливати на рівень конкуренції. Ця здатність динамічна, мінлива і залежить від багатьох факторів. Вона спрямована на засвоєння інтелектуальних знань і творчих навичок у виробничому процесі, з метою успішного їх збуту у вигляді продукту(ів) та послуг.

Варто зазначити, що приватна власність на матеріальні блага зазвичай

спричинює посилення конкуренції і, навіть, сприяє їй. ІВ, з іншого боку, призводить до створення постійних монополій, обмеження можливостей співпраці, що виходить з можливостей правової охорони об'єктів ІВ, що передбачає необхідність виявлення джерел (способів) контролю над зазначеними загрозами. Цю проблему проаналізував у своїх дослідженнях Й. Шумпетер, який виступав за так зване творче руйнування. Згідно з його постулатом, на певному етапі технологічного розвитку інтелектуальна монополія виробника дозволяє йому домінувати на ринку, але це недовговічне явище, адже в результаті конкуренції з'являються абсолютно нові і, навіть, кращі ідеї, трансформовані в рішення, що народжують нові продукти. Таким чином, витісняються раніше усталені монополісти і створюються нові. Ця теорія, по суті, припускає, що комерціалізація сприяє інноваціям, так як існує конкуренція між новаторами. На практиці усталені таким чином монополії дуже довговічні.

Ще однією особливістю ІВ як конкурентного ресурсу підприємства є корисність. Визначено, що дослідження корисності ресурсів, які за своєю природою характеризуються нематеріальністю, важко піддаються вимірюванню (або взагалі є невимірними). Адже неможливо визначити корисність того, що за своєю суттю важко виміряти та побачити. Можливе рішення полягає у визначенні загальних поведінкових сфер діяльності підприємства, які також важко піддаються вимірюванню, а виявлення корисності нематеріальних ресурсів буде проходити в контексті їх розвитку. Іншими словами: буде визначатися корисність нематеріальних ресурсів за допомогою напрямів їх використання, які пропонується називати загальними напрямками діяльності підприємства.

Такий підхід може застосовуватися і в соціальному механізмі при торгівлі ІВ, який відрізняється від класичної торгівлі матеріальним майном, де немає місця «невласникам» для того, щоб власник мав свободу здійснювати владу над своєю річчю. З іншого боку, розглядаючи ІВ як конкурентний ресурс, не вимагається такого виключення. Якщо хтось є користувачем рішень, які знаходяться у відкритому доступі, це не обмежує можливості користування іншими. Таким чином, зберігається соціальна корисність цих ресурсів. Мало того, чим більше

людей ними користується, тим більша загальна вигода.

Особливістю ІВ як конкурентного ресурсу також є стратифікація. У найзагальнішому розумінні стратегічний характер засобу полягає у забезпеченні виживання і розвитку підприємства, що повинно бути відображено у зміні його конкурентної стратегічної позиції. Ресурсно-орієнтована конкурентна стратегія промислового підприємства тому і повинна враховувати всі нематеріальні ресурси, так як вони сприяють досягненню стратегічних ринкових цілей. Було відзначено, що в наш час у загальній кількості нематеріальних ресурсів ключову роль у визначенні успішності підприємства відіграє ІВ, а також здатність промислового підприємства її примножувати, охороняти і захищати.

Доведено, що стратегічний характер конкурентного ресурсу ІВ може змінюватися в залежності від розміру підприємства. Великі підприємства, які мають значні фінансові ресурси, часто шукають стратегію, засновану на придбанні і підтримці великої кількості патентів (патентних портфелів). З іншого боку, для більшості новостворених підприємств або малих підприємств формування та підтримка великого патентного пулу (портфеля патентів) може коштувати невиправдано дорого.

Стратифікація ІВ проявляється не тільки в можливості продажу об'єктів ІВ, але і в експлуатації цих ресурсів через ліцензію або їх використанні для спільного підприємства з іншим суб'єктом господарювання (наприклад, консорціумом), використанні цих ресурсів для отримання інших прав (так звана перехресна ліцензія) або використанні для збільшення ціни на продукцію або послуги, а також діяльність нової організації, заснованої на виключних майнових правах.

Не існує типової або універсальної концепції конкурентної стратегії підприємства, заснованої на ІВ, придатної для будь-якого типу середовища і діяльності. Кожне підприємство має різні цілі і тому стратегії повинні бути сформульовані таким чином, щоб дати можливість досягти конкретних цілей окремої організації. Значення ІВ для розвитку підприємства та підвищення його конкурентної переваги залежить від сектору діяльності, економічної стратегії та взаємовідносин зі стратегією конкуренції. Наприклад, без патентів не обійтися,

особливо в тих сферах, де інновації легко копіювати. В інших випадках, наприклад, ноу-хау і секретність (комерційна таємниця) можуть бути більш підходящим методом.

Аналіз конкурентних ресурсних особливостей ІВ виявив необхідність доповнення правового забезпечення ІВ, в якому важливо виділити три найбільш важливих аспекти.

Перший аспект – це визначена світом, державою та господарюючими суб'єктами правова база ринку для тих процесів обміну товарами та послугами для сфери ІВ, які встановлюють правовий порядок, відомий як право інтелектуальної власності (рис. 1.11).

Ця база являє собою сукупність законодавчих форм ІВ з їх особливими юрисдикційними формами, визначеними юриспруденцією і розвитком права. Важливими елементами цих правових норм є: патентне та авторське право, закони про промисловий зразок, корисну модель, товарні знаки. Ці нормативні акти, засновані на конституційній основі дають гарантію приватної власності, яка є загальною і вищою підставою для захисту приватних форм власності – поняття ІВ.

Цей аспект також охоплюється правовими нормами щодо конкуренції, наприклад, законом про боротьбу з недобросовісною конкуренцією або антимонопольним законодавством. Правова база та механізми контролю, які вони створюють, також спрямовані на негативний вплив форм використання об'єктів ІВ на конкуренцію.

Другий аспект захисту ІВ стосується її охорони та безпеки на організаційному рівні, який включає в себе вибір інституційних форм, що дозволяє правовласнику зберегти виключне право на використання того чи іншого рішення, в першу чергу, при його розкритті і поширенні. Крім патентів, свідоцтв, можлива і охорона у вигляді комерційної таємниці. Вона допускає конфіденційність нерозкритої інформації для громадськості, до якої можна віднести певну технічну, економічну або наукову корисність (ноу-хау).

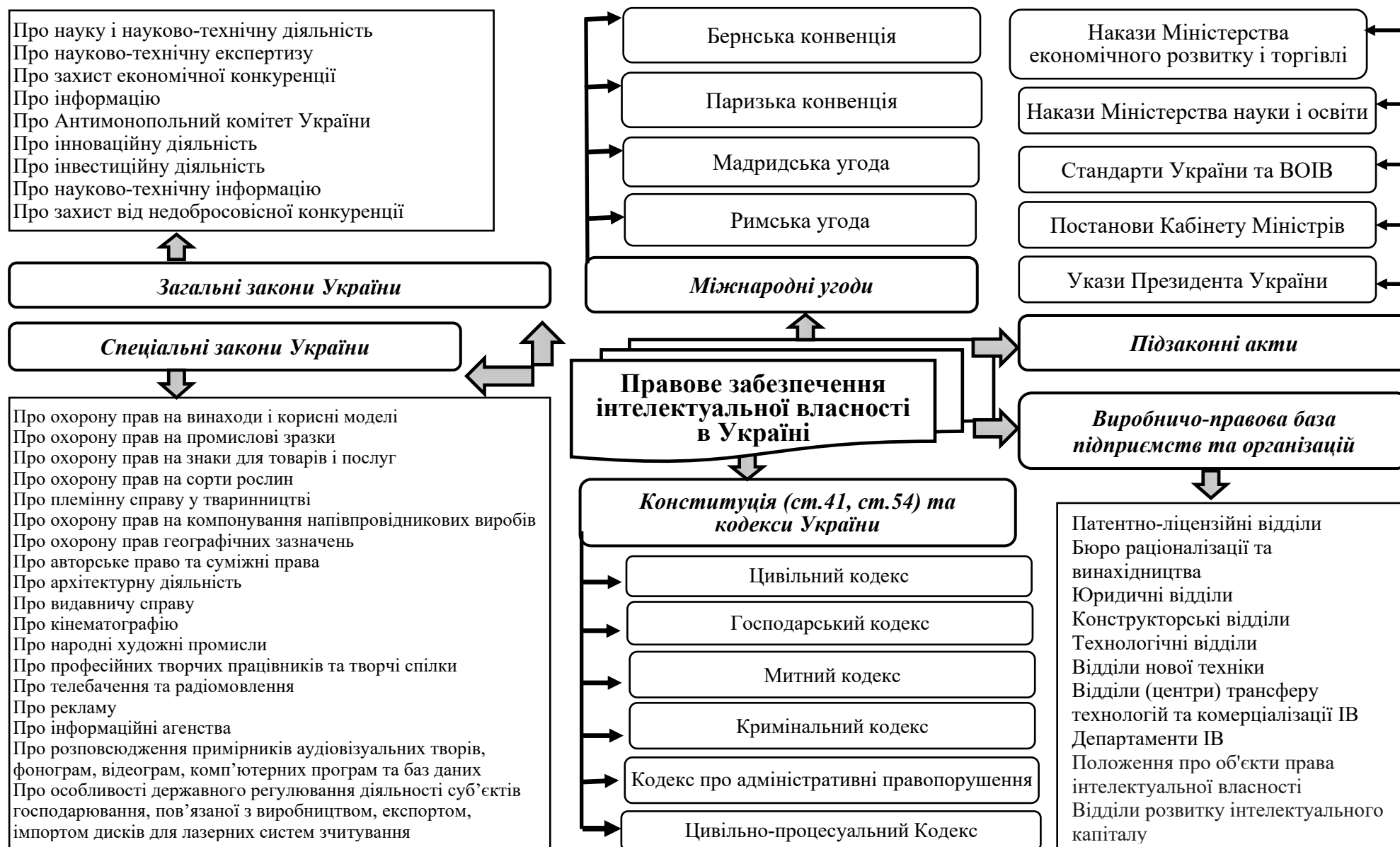

Рисунок 1.11 – Система правового забезпечення процесів створення та функціонування ІВ в Україні

Джерело: складено здобувачкою за матеріалами чинного законодавства

Третій аспект забезпечення права ІВ стосується поведінки і безпеки на рівні окремо взятої особи або групи осіб, що працюють на підприємстві. Існують різноманітні шляхи поведінки, які залежать від внутрішніх факторів (працівника) і зовнішнього середовища. Ці особливості ІВ як конкурентного ресурсу є запорукою значних інвестицій, які пов'язані з управлінням інноваційною стратегією підприємства. У перспективі до вимог, які висуваються до інноваційної стратегії, можна додати питання про їх важливість для формулювання і реалізації інноваційної конкурентної стратегії промислового підприємства.

Об'єкти ІВ є важливим ресурсом у створенні конкурентних переваг промислового підприємства, оскільки дозволяють забезпечити захист результатів інноваційної діяльності, монопольну позицію на ринку на цій основі і використовувати період захисту для розширення обсягів продажу продуктів на ринках, формування та закріплення бренду підприємства та його продукції.

ІВ дозволяє споживачам обирати між конкуруючими підприємцями та товарами (послугами), які вони продають. Тому, за своєю природою, ІВ сприяє конкуренції, представляє собою конкурентний ресурс в тій мірі, в якій вона забезпечує охорону нематеріальних активів промислових підприємств, що відрізняються між собою.

Без ІВ виробники та постачальники товарів та послуг намагалися б залучити до себе споживачів шляхом законного чи незаконного копіювання товарів та послуг, які представлені на ринку їх більш ефективними конкурентами. Останні, в свою чергу, втрачали б наявні стимули для покращення своєї продукції, практично не реагували б на доцільні пропозиції щодо розробки та виробництва нових продуктів та послуг, що мало б негативний вплив на суспільство. Тому, варто зазначити, що ІВ як конкурентний ресурс підприємства, в повній мірі здійснює надзвичайно важливу функцію забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності лише у випадку використання правового механізму охорони відмінностей між ринковими товарами.

Узагальнюючі результати проведених досліджень, логіка роботи, взаємозв'язок її основних теоретичних, методологічних, методичних здобутків,

теоретичне підґрунтя яких викладено в першому розділі, подано на рис. 1.12.

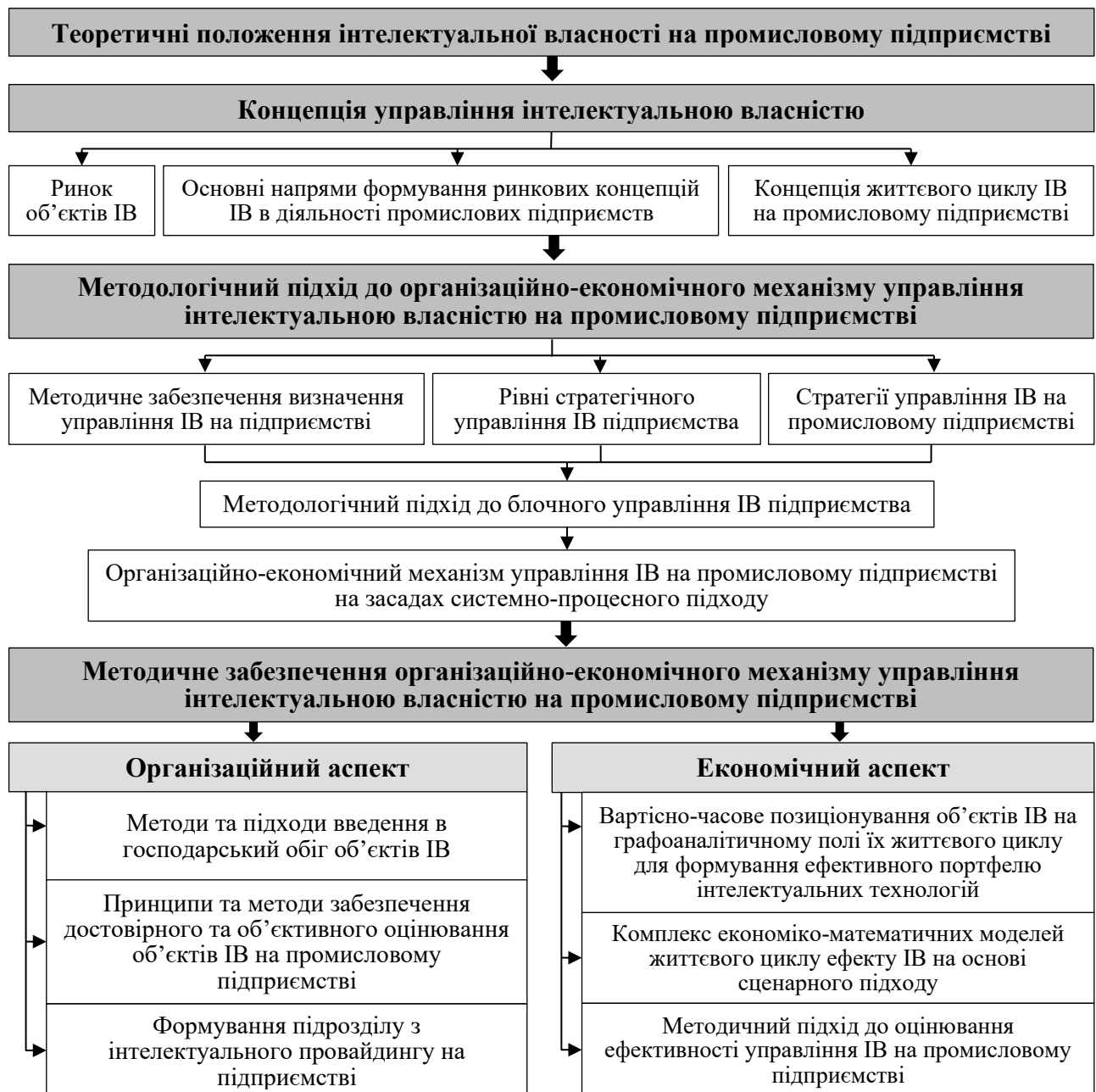

Рисунок 1.12 – Структурно-логічний взаємозв'язок теоретичного, методологічного та методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління ІВ на промисловому підприємстві

Висновки до розділу 1

1. Досліджено історичні передумови виникнення та використання категорії «інтелектуальна власність». Сформовано хронологію розвитку та інституціоналізації діяльності в сфері ІВ починаючи з давніх часів до нашої ери.

2. Проведено розвиток методологічних характеристики ІВ за рахунок виділення та обґрунтування основних функцій ІВ, об'єктивних чинників формування теорії ІВ та класифікації суб'єктів ІВ.

3. Проаналізовано існуючі визначення терміну «інтелектуальна власність» у нормативних документах, в працях відомих українських та зарубіжних вчених. На основі проведеного дослідження виділено чотири підходи до встановлення сутності ІВ: економічний, правовий, соціологічний, управлінський.

4. Узагальнено теоретичні розробки науковців, діючого національного та міжнародного законодавства, практики виробничо-комерційної діяльності в інноваційно-інтелектуальній сфері та запропоновано визначати термін «інтелектуальна власність» як комплекс організаційних, правових та управлінських інструментів, методів та механізмів, що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості приносити прибуток за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті, що дозволяє більш точно відтворювати процеси створення, комерціалізації та використання ІВ.

5. Удосконалено класифікацію об'єктів ІВ за критерієм розподілу їх функцій та виявлено специфічні особливості використання ІВ промисловому виробництві, що надає можливості детально структурувати форми власності на результати інтелектуальної діяльності підприємства.

6. Сформовано та обґрунтовано перелік найбільш важливих факторів стримування розвитку вітчизняного ринку ІВ, до яких, зокрема, віднесено низький рівень попиту на ІВ, високий рівень контрафакції та піратства, правова незрілість інтелектуального бізнесу, недосконала методична база вартісної оцінки об'єктів ІВ.

7. Проаналізовано динаміку найбільш важливих показників, що формують ринковий попит на об'єкти ІВ, серед яких кількість інноваційно-активних підприємств та їх витрати на інноваційні потреби. Виявлено суттєві недоліки цього процесу, зокрема, витрати інноваційних підприємств на придбання нових знань

складають менше 1 % загальних витрат на інновації.

8. Досліджено теоретико-методичні положення інтелектуального капіталу та визначено місце і роль в ньому ІВ. Запропоновано в склад інтелектуального капіталу включати ІВ та неохоронні інтелектуальні активи підприємства (реляційний, людський та організаційний капітали) та доведено наявність синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на конкурентні позиції підприємства.

9. Визначено та обґрунтовано характерні особливості ІВ як конкурентного ресурсу промислового підприємства, до яких віднесено: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення.

10. Сформовано повну систему правового забезпечення процесів створення та функціонування ІВ в Україні, яка включає в себе Конституцію країни, загальні та спеціальні закони, підзаконні акти та виробничо-правову базу підприємств й організацій.

Основні наукові положення розділу 1 опубліковано здобувачкою в працях [126-128; 139; 148; 153-155; 167-170; 172; 180; 188; 190; 191; 345; 346; 355]

РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1 Сучасний стан українського ринку об'єктів інтелектуальної власності та перспективи його розвитку

В умовах сьогодення, для кожної розвиненої економіки світу важливим та необхідним є створення та функціонування національного ринку ІВ. Паралельно з цим формується тенденція щодо виведення комерційної складової на основі інновацій та нових прогресивних технологій. Але, в даний час, ще не повністю вирішеними є методологічні та теоретичні питання регулювання ринкових відносин у сфері ІВ, незважаючи на великий інтерес до цієї сфери.

Сучасний ринок ІВ, який представляє собою окрему складову світового товарного ринку, є дуже розгалуженим, відзначається динамікою розвитку та суттєво впливає на національну та світову макроекономіку. Деякі тенденції та специфічні особливості дають підстави для аналізу умов та закономірностей економічного та науково-технічного розвитку різних регіонів світу в кореляції зі ступенем їх інтеграції у світовий ринок ІВ. Тому важливим й актуальним є дослідження сучасних тенденцій, стану, особливостей та напрямків розвитку, в першу чергу, національного ринку об'єктів ІВ. Комплексне дослідження сучасного ринку ІВ, проблеми залучення її в національні та міжнародні інноваційно-інвестиційні процеси в достатній мірі багатогранні та носять, здебільшого, міждисциплінарний характер. Вказані питання були предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед них Базилевич В.Д. [13], Бутнік-Сіверський О.Б. [26], Гусаковська Т.О. [53], Калініченко Л.Л. [76], Косенко О.П. [96], Перерва П.Г. [88], Невінчаний І.С. [205], Ковальчук С.В. [90], Косенко А.В. [95], Силка І.В. [263], Череп А.В. [286], Шевченко Л. С. [58], Цибульов П.М. [284], Ястремська О.О. [302], Ясюкевич О.А. [303] та ін. Водночас, з огляду на досить динамічний характер цього напрямку дослідження та безперервну зміну його фактичного наповнення, сучасні аспекти ринку ІВ є недостатньо дослідженими. Тому особливо важливим та актуальним є

детальний аналіз сучасного вітчизняного ринку ІВ та проблем, які пов'язані з комерціалізацією об'єктів ІВ.

Сутність поняття «ринок ІВ» у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі не отримала однозначного визначення. Було проведено ґрунтовний аналіз цього терміну для уточнення методологічної складової та формулювання пропозицій щодо його розвитку.

Казахстанські вчені Мамраєва Д.Г. та Ташенова Л.В. визначають ринок ІВ як «...сукупність економічних відносин між суб'єктами промислової власності з приводу купівлі-продажу об'єктів промислової власності (винаходів, промислових зразків, корисних моделей, товарних знаків, знаків обслуговування, найменування місць походження товарів, припинення недобросовісної конкуренції) та послуг, що носять інтелектуальний характер, за цінами, що встановлюються виходячи з взаємодії попиту та пропозиції внаслідок конкуренції» [121, с.179]. Дане визначення, по-перше, носить надзвичайно загальний характер; по-друге, не відтворює фактичної цінової політики на ринку ІВ, яка є достатньо специфічною; по-третє, залишається незрозумілим ринок купівлі-продажу «..припинення недобросовісної конкуренції».

На думку професора Шевченко Л.С. «..ринок ІВ являє собою систему економічних взаємовідносин з приводу їх купівлі або продажу» [58, с. 87]. Дане визначення повною мірою відображає ІВ, будь-які товари та послуги, які представлені на відповідному ринку, але відсутнє врахування специфіки інтелектуального продукту, що є важливим та необхідним.

Більше конкретики в цю дефініцію вкладають дослідники Базилевич В. та Ільїн В., які визначають ринок ІВ як «...систему економічних відносин з приводу купівлі-продажу об'єктів ІВ» [15, с.447]. Цю думку в повному обсязі підтримує і професор Ястремська О.О. [302, с.75]. Але і в цьому формулюванні залишається не зовсім зрозумілою система економічних відносин, яка характерна для національної економіки чи ринку.

Дослідник Ясюкевич О.А. зводить ринок ІВ тільки до промислової власності, визначаючи його як такий, де «...забезпечується економічна реалізації науково-

технічних досягнень у формі об'єктів права промислової власності» [303, с.64].

На основі узагальнення визначень дефініції «ринок інтелектуальної власності», дослідження їх переваг та недоліків пропонується власне трактування, суть якого зводиться до наступного.

Ринок інтелектуальної власності – це сукупність продавців, покупців та посередників (попиту та пропозиції), правових механізмів купівлі-продажу та результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання (наукову новизну) та уречевлені в технологічних об'єктах ІВ.

При цьому, на відміну від звичайних товарних ринків, ринок об'єктів ІВ є максимально закритим, відсутня у відкритому доступі інформація про «подібні» об'єкти ІВ, умови пов'язаних з ними угод, продавців та покупців.

Постійний розвиток в українській економіці інтелектуально-інноваційної діяльності та забезпечення її необхідним фінансуванням для підвищення національної та світової конкурентоспроможності на відповідних ринках потребує неперервного удосконалення ринкових засад у сфері управління інтелектуальною діяльністю підприємств та організацій, в основі якої – об'єкти ІВ, їх розробка, трансфер і використання. Але варто зазначити, що у вітчизняній економіці споживається всього 10 % інтелектуальних розробок, що значно нижче за аналогічний показник на підприємствах США (перевищує 50 %) та в Японії (майже 90 %), що визначає його важливість та сучасний стан. Крім того, частка України у світовій торгівлі інтелектуально-інноваційною продукцією невійськового призначення на сьогодні не перевищує 0,12 %, що майже в 100 разів менше за такий же показник у промислово розвинених країнах [3, с. 30].

На рис. 2.1 представлено формування та розвитку ринку об'єктів ІВ на засадах взаємодії головних суб'єктів (продавців та покупців), які безпосередньо приймають участь в ринковому процесі.

Дослідження формування та розвитку ринку об'єктів ІВ дає підстави визначити, ідентифікувати та проаналізувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників даного процесу для проведення аналізу наукових розробок [88, с.82-83; 143, 148], які потребують свого подальшого узагальнення,

розвитку і обґрунтування.

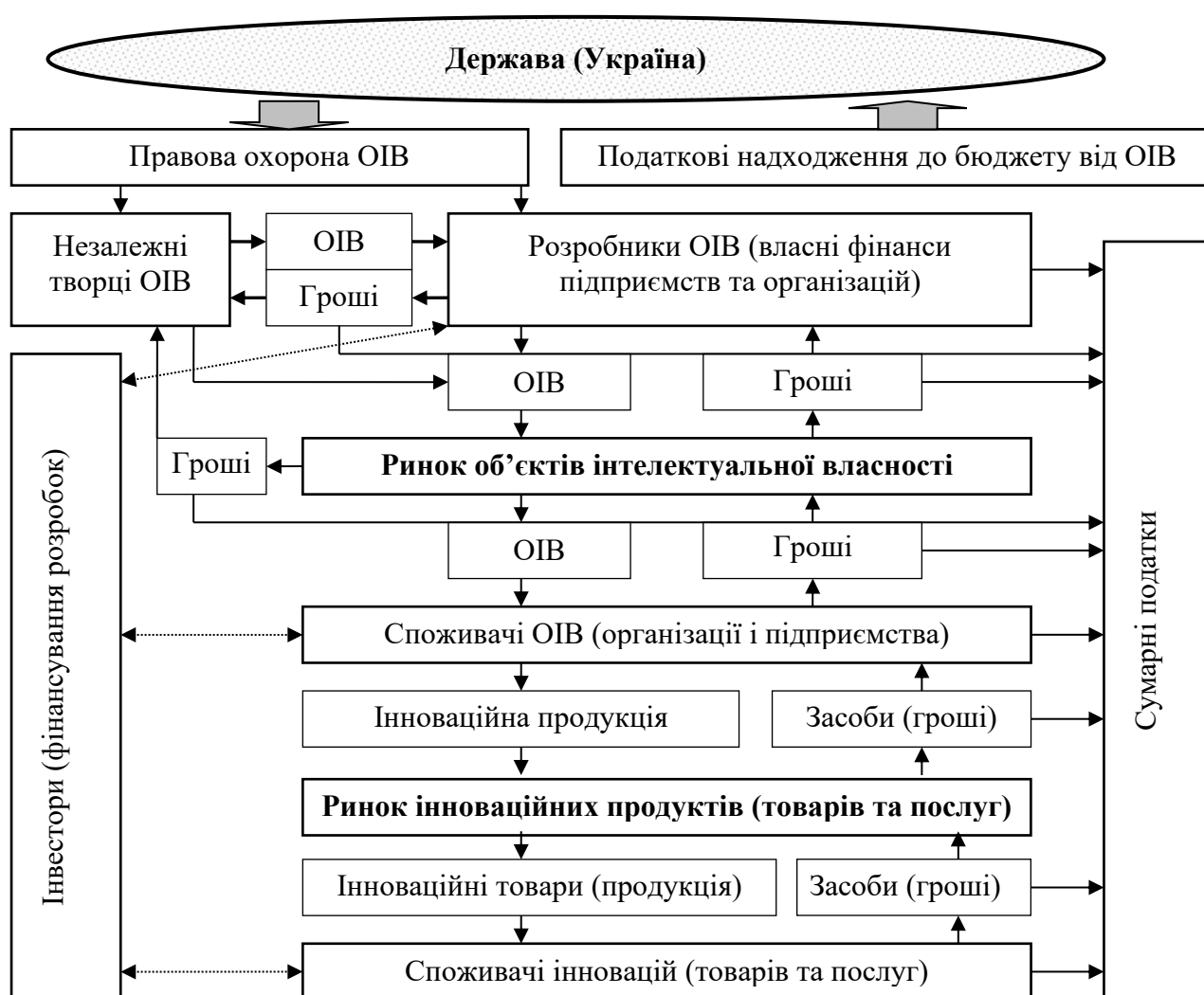

Рисунок 2.1 –Формування та розвиток ринку об'єктів ІВ

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням пропозицій [88, 96]

Проведена в цьому напрямку робота дозволяє зробити наступні висновки та сформулювати узагальнення щодо переліку та економічної характеристики базових суб'єктів ринку об'єктів ІВ.

1. Одним з основних суб'єктів ринку об'єктів ІВ закономірно виступає держава, яка в повній мірі надає творцям правові засади (охорону та захист) виключних прав ІВ та здійснює регулювання правових і господарських відносин між суб'єктами ринку ІВ. Інші суб'єкти ринку здебільшого мають грошові (матеріальні) відносини як з нашою державою, так і на кожному з етапів ринкової взаємодії, де необхідно проводити податкові законодавчі платежі у різні види

бюджетів (національний, регіональний, місцевий). Уникнути цих грошових (матеріальних) відносин з державним бюджетом неможливо через їх фіксацію у національному законодавстві про податки та відрахування.

2. Другим важливим суб'єктом ринку об'єктів ІВ виступають промислові підприємства та інноваційні організації, інтелектуально-інноваційна діяльність яких носить ринкове спрямування, а її результатом є інноваційно-інтелектуальні технології. У більшості випадків, власні розробки вказаними підприємствами і організаціями практично не використовуються в їх подальшій виробничо-комерційній діяльності, а для підтримки рентабельності вони мають ринкові відносини з виробниками або посередниками, у яких якраз є потреба в цих результатах інноваційної діяльності, і яким пропонуються розроблені технології на ринку об'єктів ІВ, що і показано на рис. 2.1. Якщо підприємство-розробник має потребу у використанні своєї інтелектуальної технології для забезпечення власних бізнес-процесів, то тоді етап «Ринок об'єктів ІВ» алгоритму (рис. 2.1) може бути проігнорований і відбувається одразу перехід на наступний – «Ринок інноваційних продуктів (товарів та послуг)».

3. Не менш важливим суб'єктом ринку об'єктів ІВ виступають безпосередньо творці або автори інтелектуальних розробок – вчені-дослідники або колективи творчих особистостей. Варто зауважити, що авторство найчастіше належить дослідникам, на відміну від права власності. Наприклад, при створенні об'єкту ІВ при виконанні виробничої (службової) задачі в робочий час (оплачений роботодавцем), власником прав інтелектуального продукту може бути організація або підприємство, де працює цей дослідник. Мають місце випадки, коли винахідники самостійно працюють над вирішенням певних наукових, комерційних або виробничих задач і, якщо їх рішення матиме позитивний результат, то вони повинні самостійно виходити на відповідний ринок об'єктів ІВ з результатами своїх напрацювань, або вступати у відповідні господарські (комерційні) відносини з організаціями та підприємствами, основною або супутньою діяльністю яких є розробка (споживання) прогресивних технологій, створених із використанням об'єктів ІВ (рис. 2.1).

4. Ринок об'єктів ІВ неможливий без покупців, якими виступають підприємства-споживачі об'єктів ІВ, головним видом діяльності яких є виробництво та постачання на ринок інтелектуально-інноваційної продукції, виготовленої з використанням об'єктів ІВ. Свої розробки ці підприємства (організації) поставляють вже на ринок інноваційних продуктів (товарів та послуг), де вони і знаходять для себе кінцевого покупця-споживача.

5. Не менш важливими суб'єктами ринку об'єктів ІВ є представники джерел інвестування (фінансування) діяльності інноваційної діяльності підприємств та організацій, в результаті якої з'являються об'єкти ІВ, що потім використовуються при створенні інноваційної продукції. До цих суб'єктів відносяться: власні грошові засоби підприємств; національні та закордонні інвестиційні організації; гранти та фонди, спрямовані на підтримку інтелектуально-інноваційної діяльності; бюджетне фінансування (державного, регіонального та місцевого рівнів).

Деякі дослідники [53, 221, 303] звертають увагу на можливості представлення суб'єктами ринку об'єктів ІВ продуцентів контрафакту. Дану групу не було включено у проведений аналіз, хоча не можна категорично заперечувати факт її існування, так як практично в кожній країні ці представники функціонують на національному ринку об'єктів ІВ. В деяких випадках права на об'єкти ІВ при виготовленні контрафактних виробів можуть належати даним суб'єктам, але, враховуючи незаконність цієї діяльності, її віднесено до сфери господарських злочинів. Варто зазначити, що важливим є дослідження чинників, які забезпечують появу на ринку інтелектуально-інноваційної продукції та по суті формують національний ринок об'єктів ІВ.

Досліджено, що національний ринок ІВ залежить від інтелектуального потенціалу країни, розмір та ефективність використання якого, в основному, забезпечують наукові кадри країни. Динаміка кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, за категоріями персоналу за останні 12 років представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, за категоріями персоналу за період 2010 – 2022 рр., осіб

Показники	Роки								
	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021	2022
Всього	182484	164340	136123	122504	88128	79262	78860	77264	76967
Дослідники	133744	122106	101440	63694	57630	51121	51427	50874	52346
Техніки	20113	15509	12299	10000	8553	7470	7117	7226	7146
Допоміжний персонал	28627	26725	22384	24218	21945	20671	20316	19164	17475
У тому числі: - доктори наук	4500	4500	4300	7100	7043	6526	7060	71236	6890
- доктори філософії (кандидати наук)	17000	15900	14700	20200	18806	16929	17949	18043	16342

Джерело: складено здобувачкою за даними Держстату України [55]

Кількість наукових співробітників підприємств та організацій є надзвичайно важливим показником, який характеризує: по-перше, розвиток безпосередньо національної інтелектуально-наукової сфери; по-друге, інноваційний розвиток економіки всієї країни. Науково-технічні кадри формують і розвивають людський (інтелектуальний) фактор в організації науково-інноваційної діяльності нашої держави. Рівень професіоналізму цих працівників та їх інтелектуально-інноваційної активності відноситься до найбільш важливих індикаторів сучасного стану наукової діяльності та інтелектуального капіталу суспільства.

Дані, представлені в табл. 2.1, свідчать про наявну тенденцію зменшення кількості наукових кадрів. Зокрема, кількість дослідників з 2010 року по теперішній час зменшилась майже в три рази. Аналогічним чином виглядає поточна ситуація і з техніками. Ця негативна тенденція призводить до певної деградації науково-інноваційного потенціалу країни. Про це також свідчить і похідний показник – кількість науковців (дослідників), яка припадає на тисячу осіб працюючого населення країни: 2019 рік – 3,1 науковця, у 2020 році – 3,2, у 2021 році – 3,04. За даними Європейської статистики найбільші значення цього показника за вказаний період були в Фінляндії – 23,4; Норвегії – 23,0; Португалії – 21,7; Ісландії – 20,1; а найменші визначено у Латвії – 8,6; Болгарії – 7,3; Північній Македонії – 4,7; Румунії – 3,4 [319].

Позитивні тенденції демонструє тільки показник кількості докторів наук в нашій країні. За аналізований період (з 2010 року) їх кількість збільшилась більше, ніж у півтора рази (з 4500 до 7000 осіб), що свідчить про суттєву активізацію найбільш професійної частини наукових кадрів або ж про зменшення державних вимог до процедури наукової атестації.

Результати діяльності наукового (кадрового) потенціалу в значній мірі залежать від розміру фінансування їх інтелектуально-інноваційної діяльності. У табл. 2.2 представлено статистичні дані щодо частки витрат на дослідження і розробки у національному ВВП, а також частка обсягів фінансування цих робіт за рахунок українського бюджету.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників фінансування досліджень і розробок за 2010-2022 роки

Рік	Обсяг фінансування, млн. грн	Частка витрат у ВВП, %%	Частка витрат у ВВП за рахунок держбюджету, %%
2010	2175	0,75	0,33
2011	2201	0,65	0,29
2012	2615	0,67	0,33
2013	2698	0,70	0,32
2014	2452	0,60	0,25
2015	2460	0,55	0,20
2016	2226	0,48	0,16
2017	2925	0,45	0,16
2018	3757	0,47	0,17
2019	3740	0,43	0,17
2020	3684	0,41	0,18
2021	3712	0,40	0,17
2022	3164	0,34	0,16

Джерело: складено здобувачкою за даними Держстату України [55]

Дані, наведені в табл. 2.2 свідчать про неухильне зменшення наукоємності національного ВВП – з 0,75% в 2010 році до 0,34 % у 2022 році. Варто зазначити, що при таких значеннях вказаних показників, наука як ресурс інтелектуально-інноваційного ринку перестає в повній мірі виконувати свою економічну задачу (функцію). Це також підтверджує і динаміка частки витрат на дослідження і

розробки у ВВП за рахунок держбюджету (табл. 2.2). Досліджено, що у порівнянні з українською часткою (в середньому 0,2 %), аналогічна частка у країнах Європейського союзу становить у середньому 2,2 %, тобто в 10 разів вище. Найбільшою вона є у Швеції (3,5 %), Німеччині та Австрії (3,18%), Данії та Бельгії (2,9 %), Фінляндії (2,8 %), Франції (2,21 %) [319]. А світові лідери – Ізраїль та Південна Корея мають показник близький до 5 % [359]. З наведених даних можна зробити висновок про те, що наукоємність українського ВВП практично в п'ять разів менша за аналогічний середній показник по країнам Європейського союзу. Це свідчить про те, що наша країна може конкурувати на ринку об'єктів ІВ тільки з тими країнами, які не представлені на світовому ринку прогресивних інтелектуально-інноваційних технологій.

Найбільш важливим показником оцінки ринкової технологічної (інноваційної) активності підприємств представляється загальна кількість зареєстрованих патентів. Одним із вагомих показників, що оцінюють та характеризують формування і розвиток ринку ІВ є кількість ліцензійних договорів щодо відступлення патентних прав на об'єкти ІВ.

У табл. 2.3 наведено динаміка реєстрації внутрішніх договорів щодо торгівлі ліцензіями на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності.

Таблиця 2.3 – Динаміка заявок на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності в Україні за 2016-2022 роки

Об'єкти промислової власності	Роки						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
Усього отримано заявок	51 559	53 465	54 786	57 189	46 031	49 134	45 143
Винаходи	4 092	4 046	3 969	3 852	3 183	3 395	3 071
Корисні моделі	9 560	9 118	9 120	8 459	5 281	4 422	3 789
Промислові зразки	2 302	2 480	3 042	2 678	2 026	1 838	1 734
Торговельні марки:	35 605	37 817	38 652	42 194	35 539	39 472	36 540
- в тому числі за національною процедурою	29 600	30 183	30 900	33 736	27 895	31 351	29 675
- в тому числі за Мадридською системою	6 005	7 634	7 752	8 458	7 644	8 121	7 865
Географічні зазначення	–	4	3	6	2	7	2

* попередні дані

Джерело: [246]

З даних (табл. 2.3) видно, що в останні роки активність учасників українського ринку об'єктів ІВ значно зменшилась (з 2020 року спостерігається провал за кількістю заявок, поданих в патентне відомство України).

Покращення поточного стану в майбутньому ускладнюється військовими діями, які порушують народногосподарський комплекс нашої країни, особливо, це стосується високотехнологічних виробництв, які виступали основними заявниками на патенти в сфері промислової власності.

Проведені дослідження свідчать про те, що в останні десятиліття нові технології стали невід'ємною частиною світової економіки, причому це твердження справедливе як для розвинених, так і для багатьох інших країнах, що розвиваються. Основною довгостроковою тенденцією розвитку світових ринків ІВ є динамічне зростання обсягів комерційних операцій з товарами та послугами, що містять об'єкти ІВ, за значного розширення номенклатури останніх. Визначено, що такий стан сприяє посиленню ролі і значення інновацій як важливого чинника забезпечення конкурентоспроможності товарів, послуг, фірм, країн, які стали найважливішим трендом світового розвитку.

Згідно існуючих оцінок, світовий ринок ІВ зростає пришвидшеними темпами, які, в деякій мірі, перевищують темпи зростання «матеріальних» ринків. Різні дослідники та установи відрізняються за своїми оцінками, але у більшості схилиються до його 10 % зростання. Основним стало твердження, що від того, які результати інтелектуальної діяльності залучені до обігу, якою є їх вартість та швидкість обороту, безпосередньо залежить динаміка зростання ВВП та глобальних індексів конкурентоспроможності.

В епоху цифрової економіки під впливом нових бізнес-моделей, інтенсифікації процесів комунікації та передачі інформації, прискорення процесів дифузії інтелектуальних інновацій скорочується життєвий цикл технологічних товарів, посилюючи значення капіталу, в основі якого лежить ІВ, забезпечуючи якнайшвидший доступ до нових знань, новітніх розробок, можливості використання об'єктів ІВ. Пандемія COVID-19 ще раз підтвердила значення ІВ у житті людини.

Слід відмітити, що світова регіональна статистика заявок на об'єкти ІВ (за частинами світу) надає більш оптимістичні (у порівнянні з Україною) дані щодо останніх років (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка заявок на об'єкти промислової власності за частинами світу (тис. шт)

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Патенти на винаходи								
Африка	1 777,4	2 012,2	2 054,7	2 221,7	2 095,0	2 183,4	2 092,7	2 165,3
Азія	360,1	354,1	356,0	362,0	363,9	357,9	360,2	368,7
Європа	334,7	330,2	334,9	331,9	331,3	306,3	325,3	329,8
Латинська Америка	64,5	59,9	57,3	55,5	56,1	52,2	54,6	57,1
Північна Америка	626,4	640,3	642,0	633,3	657,9	631,7	637,9	641,3
Промислові зразки								
Африка	17,3	18,8	20,2	17,4	17,5	15,5	16,9	17,1
Азія	780,2	861,7	845,1	915,3	928,9	983,8	956,3	967,9
Європа	334,7	330,2	334,9	331,9	331,3	306,3	321,4	329,6
Латинська Америка	15,1	15,2	15,4	15,4	15,6	15,1	15,2	15,3
Північна Америка	46,8	51,6	52,6	54,0	57,4	58,3	57,4	58,3
Корисні моделі								
Африка	0,46	0,53	0,54	0,69	0,7	0,67	0,632	0,687
Азія	1 152,62	1 500,73	1 710,9	2 097,05	2 293,15	2 951,66	2 813,22	2 901,14
Європа	46,65	45,77	43,58	42,15	40,5	38,88	39,234	40,546
Латинська Америка	4,26	4,67	4,56	4,36	4,5	4,49	4,39	4,47
Північна Америка	1,83	1,86	1,82	2,26	1,86	4,41	3,36	3,51
Торгівельні марки								
Африка	237,8	241,9	248,6	254,8	264,9	256,5	261,7	251,5
Азія	4 863,1	5 871,8	8 239,5	10 029,5	10 698,1	12 342,1	11 398,1	12 262,5
Європа	2 039,9	2 094	2 195	2 252,1	2 340,5	2 521,7	2 440,7	2 428,9
Латинська Америка	663,3	685,9	711,1	745,1	785,4	851,6	797,2	821,8
Північна Америка	672,2	698,9	797,6	827,8	847	1 017,6	947,6	986,8

Джерело: складено здобувачкою за даними ВОІВ [386]

З даних табл. 2.4 видно, що основними заявниками ІВ є азіатські країни, зокрема, Китай, Індія та ін. В Північній Америці основним постачальником заявок є США. Слід звернути увагу на той факт, що в цілому Європейські країни програють в подачі заявок Азії, Африці та Північній Америці. Певні переваги

Європа має у сфері торговельних марок, що відтворює комерційну спрямованість більшості європейських країн.

Аналіз кількості міжнародних заявок у світі на отримання патентів на винаходи та корисні моделі за окремими технологічними напрямками показує, що в останні роки у сфері нових технологій цифрової комунікації найбільша кількість таких заявок подана заявниками з Китаю та Республіки Корея. Для заявників із США пріоритетною залишається область комп'ютерних технологій, з Японії – електричні машини та обладнання, а для Німеччини – автомобілі та транспорт.

В останні роки в Україні щорічно надходить трохи більше 3000 заявок на винаходи (табл. 2.3, рис. 2.2).

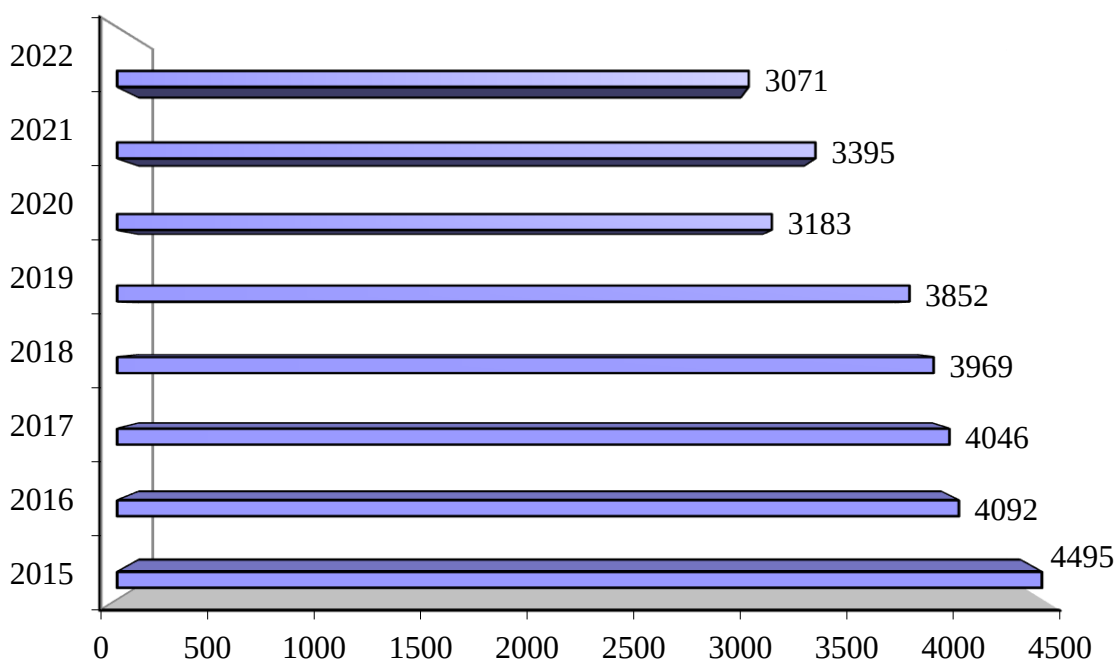

Рисунок 2.2 – Динаміка заявок на винаходи в патентне відомство України, штук
(2022 р. – попередні дані)

Джерело: побудовано здобувачкою з використанням даних [246]

У порівнянні з попередніми роками кількість заявок на винаходи від національних заявників зменшилася більше, чим на 30%, а від іноземних — зросла майже на 3 % і складає близько 60 % у загальній кількості [246]. На відміну від українського національного ринку ІВ, стан світового демонструє зворотні тенденції

[386].

Зокрема, у 2018 році було подано найбільшу кількість (близько 3 326 400) заявок на винаходи, що представлено на рис. 2.3, з яких близько 86 % – від найбільш відомих на інноваційному ринку підприємств та організацій ІВ. Велика частка вказаних патентних заявок (більше 46 %) від представників Китаю, Японії, США та Республіки Корея, а також країн Європейського Союзу [386]. Порівняння кількості заявок на винаходи в Україні та світі (навіть, у відносних показниках), надає всі підстави стверджувати, що в останній час наша країна суттєво зменшила свою результативну інтелектуальну діяльність на 16-17 %, натомість у світі спостерігається її зростання – близько на 4-5 % кожного року [246, 386, 387].

Незважаючи на хаос, спричинений пандемією COVID-19 у світовій економіці, новаторам зі всього світу вдалося подати більше 3 мільйонів патентних заявок у 2021-2022 роках, що на 1,6 % більше, ніж у 2020 році (рис. 2.3).

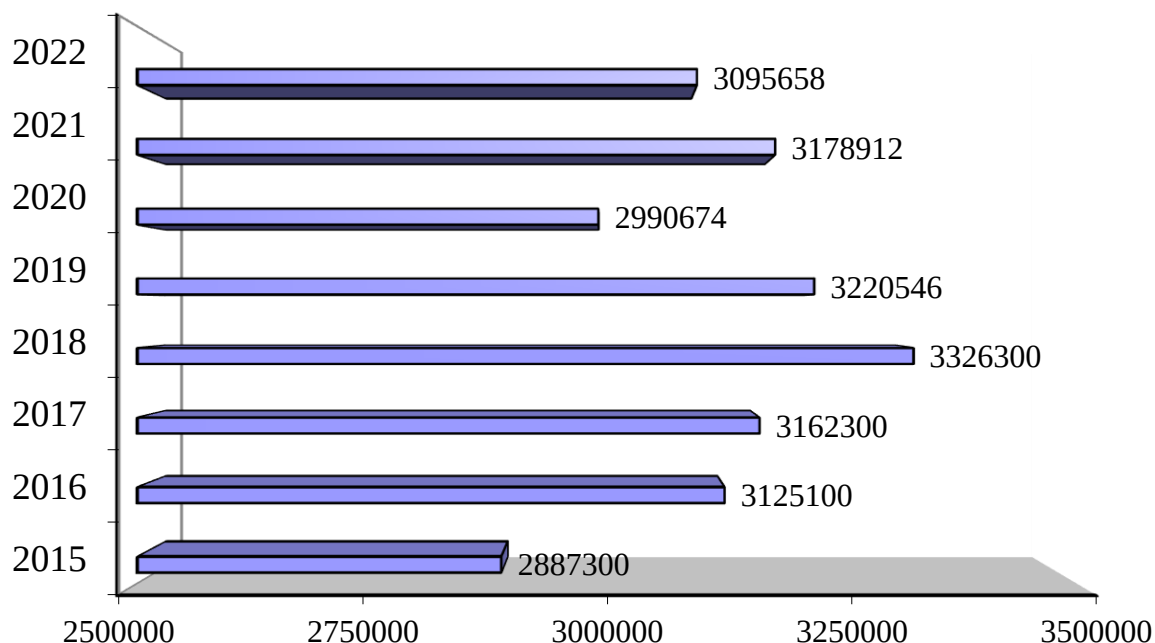

Рисунок 2.3 – Динаміка світових заявок на винаходи, штук

Джерело: побудовано здобувачкою на основі [246, 386]

Основною рушійною силою стало суттєве зростання кількості заявок Китаєм – на 96 498 заявок більше, ніж у 2020 році, однак, незважаючи на це, глобальна загальна кількість у 2021-2022 роках не досягла свого піку 2018 року

приблизно на 100 000 заявок [386].

Не кращою є ситуація на українському сегменті ринку ІВ, який належить корисним моделям. У 2019 році почалося зменшення кількості патентних заявок на корисні моделі в Україні (8 459 штук) порівняно з 2018 роком (9 120 штук), що становить близько 93 % від обсягу 2018 року (рис. 2.4).

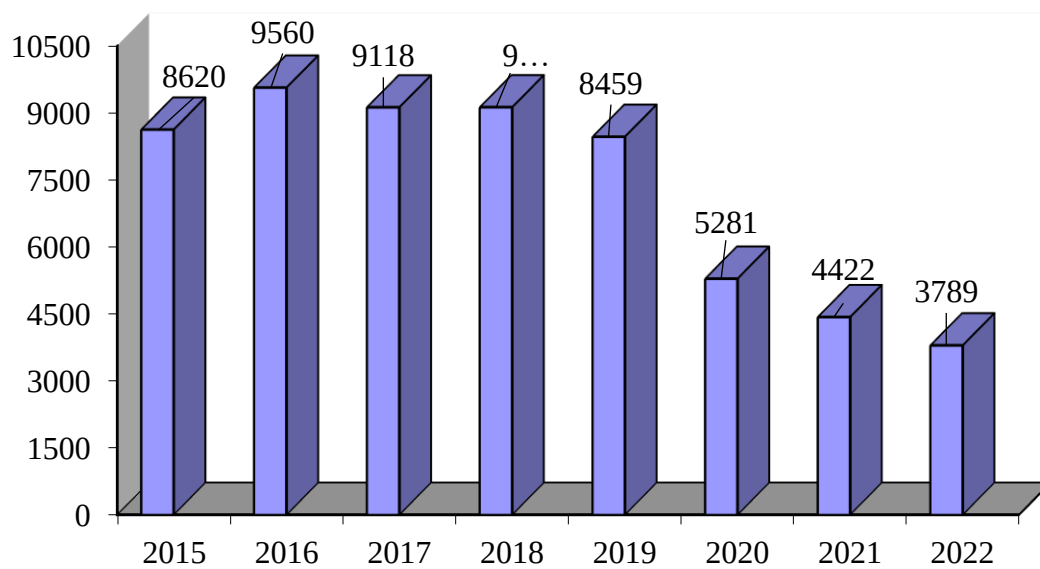

Рисунок 2.4 – Динаміка заявок на корисні моделі в патентне відомство України, штук

Джерело: побудовано здобувачкою з використанням даних [246]

Максимальна кількість заявок спостерігалася ще 2016 року, але така позитивна тенденція була тільки один рік. В подальшому відбувалося різке зменшення заявок на корисні моделі, досягнувши історичного мінімуму у 2022 році, що пов'язано з повномасштабним вторгнення росії.

Варто зазначити, що зменшення кількості патентних заявок на цей вид ІВ (корисні моделі) є позитивним явищем лише тоді, коли це призводить до суттєвого збільшення заявок на винаходи [289, 386].

Але, як видно з наведених даних, ці тенденції в статистичних даних українського ринку об'єктів ІВ не спостерігаються. Тому, поточна ситуація на даний час є досить негативною, адже кількість патентних заявок на винаходи в Україні не збільшується, а, зовсім навпаки, скорочується з кожним роком (рис. 2.3).

Варто відмітити, що в 2022 році в патентне відомство України надійшло всього близько 4 000 заявок на корисні моделі (рис. 2.4) [246].

Ситуація на світовому ринку щодо корисних моделей за статистичними даними ВОІВ [386] аналогічна розглянутій вище ситуації із заявками на винаходи. Виходячи з цього, необхідно відзначити, що не в усіх країнах світу ведеться статистичний облік патентних заявок на цей об'єкт ІВ (корисні моделі). Разом з тим, у 2018 році у світовій статистиці було зафіксовано майже 214 600 заявок на корисні моделі, що є максимальним за останні 10 років спостережень (рис. 2.5) [386].

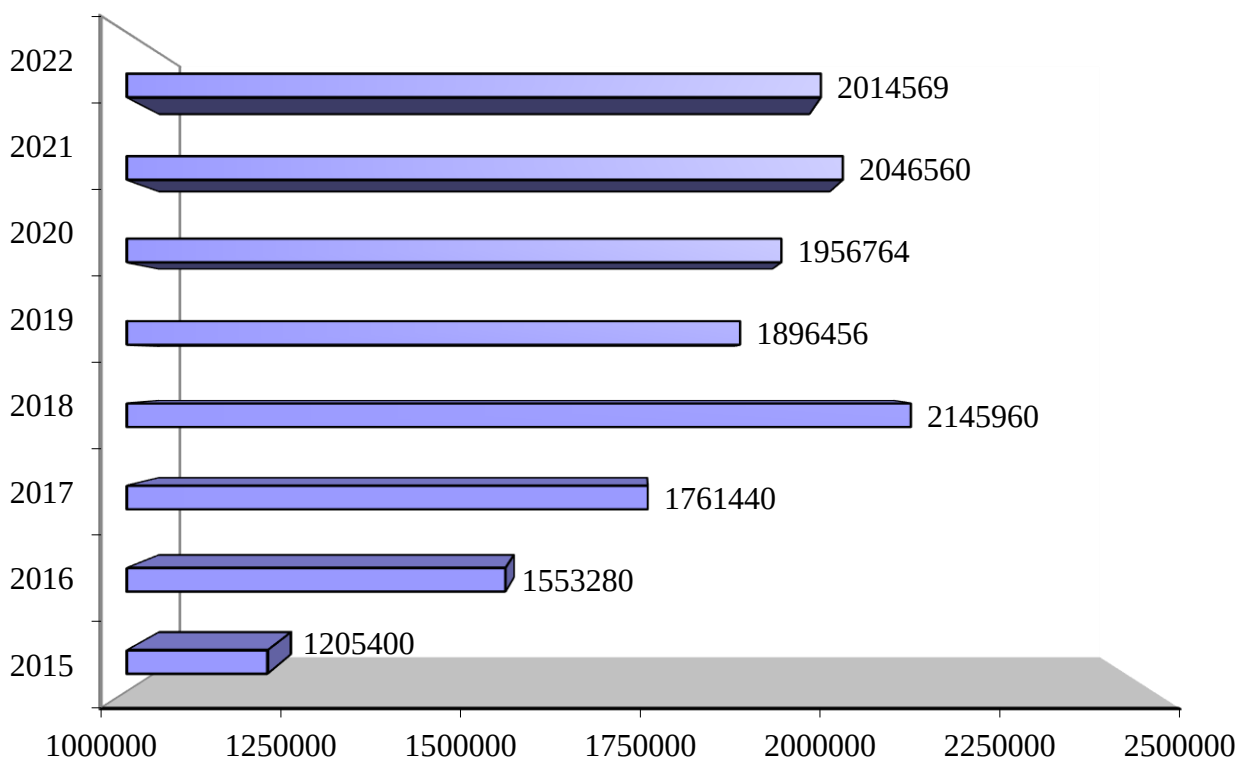

Рисунок 2.5 – Динаміка світових заявок на корисні моделі, штук

Джерело: побудовано здобувачкою з використанням даних [386]

З 2018 року в нашій країні також спостерігається стійка тенденція зменшення кількості патентних заявок на промислові зразки у вітчизняне патентне відомство (з 3 042 штук у 2018 році до 1 734 – у 2022 році). Така ситуація відтворює досить суттєве падіння активності новаторів та творчих особистостей в Україні. При цьому, частка заявок від іноземців також невисока і знаходиться на рівні 12-14 %,

тобто, закордонні заявники в сфері промислових зразків також не проявляють особливої зацікавленості щодо патентування своїх інтелектуальних результатів в нашій країні [246].

Динаміка заявок на корисні моделі в патентне відомство України за останні 8 років представлено на рис. 2.6.

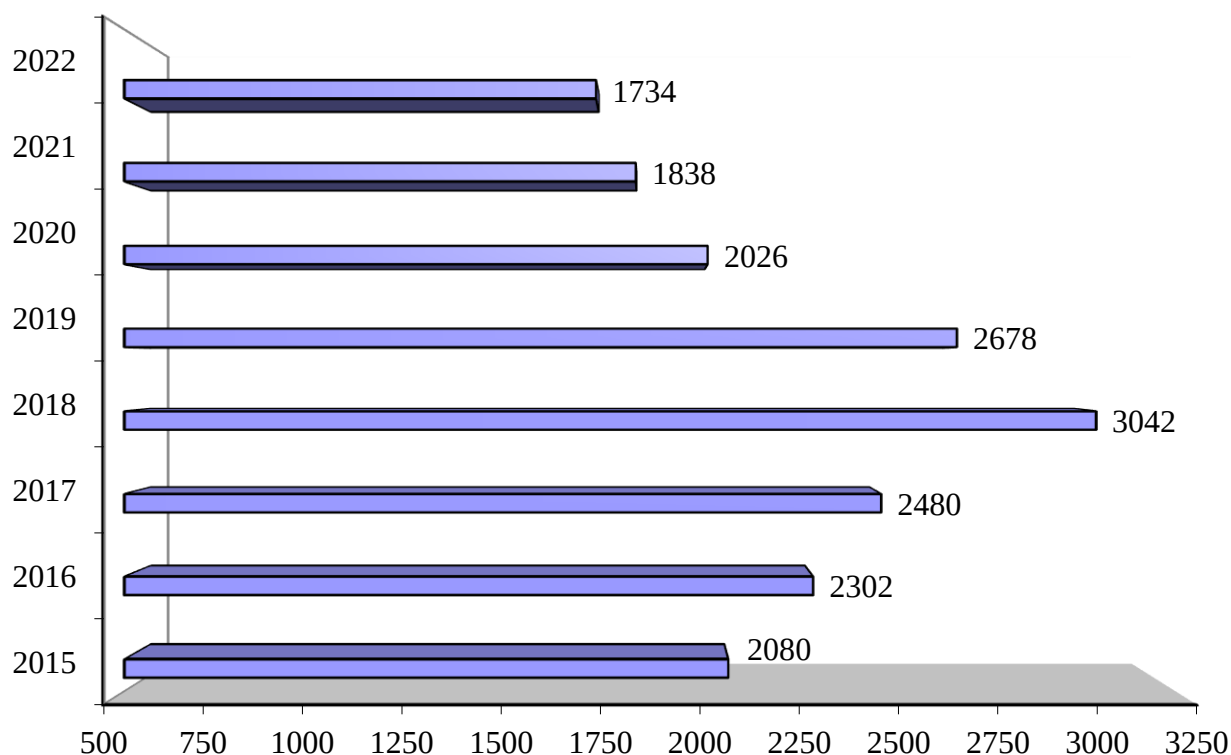

Рисунок 2.6 – Динаміка кількості патентних заявок на промислові зразки в українське патентне відомство, штук

Джерело: побудовано здобувачкою на основі даних [246]

Загальний стан вітчизняного ринку промислових зразків має наступні параметри: станом на 1 січня 2022 року у патентному відомстві відповідним чином зареєстровано 43 573 зразки, але з них є чинними (тобто з пролонгацією терміну дії) тільки 15 375. Варто звернути увагу на позитивний факт: у 2020-2022 роках на територію України поширено дію більше 600 міжнародних реєстрацій промислових зразків згідно положень Гаазької угоди.

Дослідження тенденцій світового ринку патентних заявок на промислові зразки, дозволяє зробити висновок про те, що, на відміну від ситуації на

українському ринку цих об'єктів ІВ, не спостерігається зменшення їх кількості, хоча і суттєвого збільшення також немає (рис. 2.7).

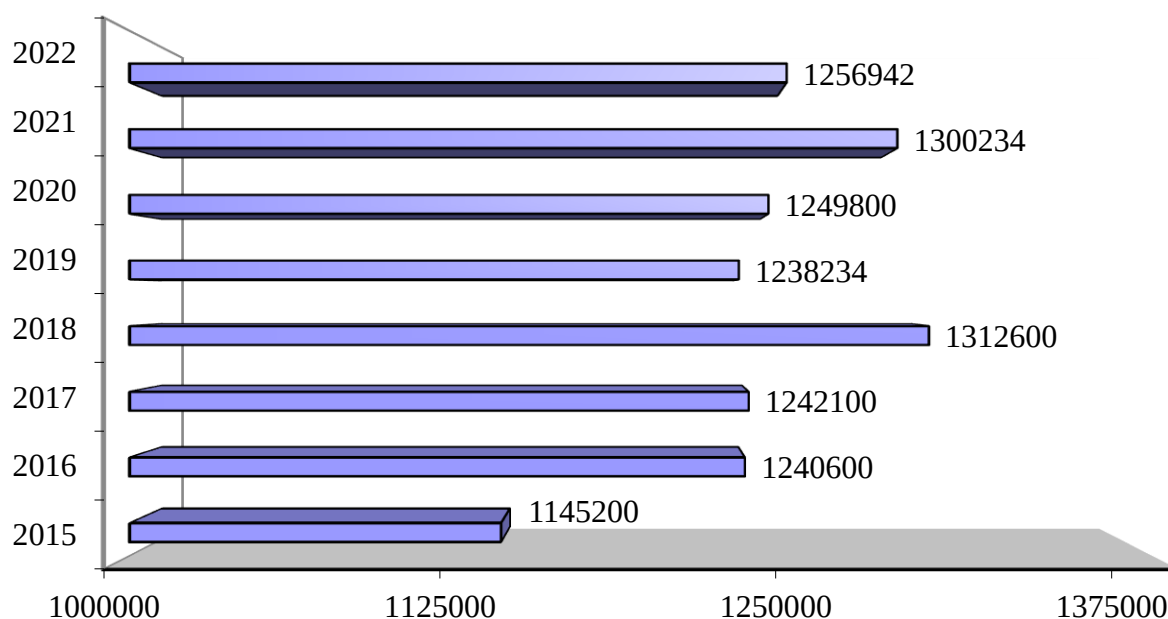

Рисунок 2.7 – Динаміка світових заявок на промислові зразки, штук

Джерело: побудовано здобувачкою з використанням даних [386]

Реєстрація знаків для товарів та послуг не є обов'язковою, а представляє собою право, яке рекомендується використати ще до появи продукції на ринку, що дозволяє підприємству запобігти неприємним ситуаціям. Наприклад, суб'єкт господарювання має відоме найменування, відповідний фірмовий стиль, але не зареєстрував свою торгову марку. Комерційна діяльність у підприємства успішна, є позитивні результати на національному ринку і перспективи виходу на міжнародний. Але, все це можна одномоментно втратити, наприклад, через появу конкурента, який використовує всі інтелектуальні досягнення підприємства, його ім'я та імідж. Законної заборони на діяльність конкурента немає, через відсутність права на свою торгівельну марку.

Варто відмітити, що процес надходження заявок на знаки для товарів та послуг в патентне відомство України збільшується з кожним роком. Є 2022 рік, де спостерігається зменшення кількості заявок, але цьому є об'єктивне пояснення (рис. 2.8).

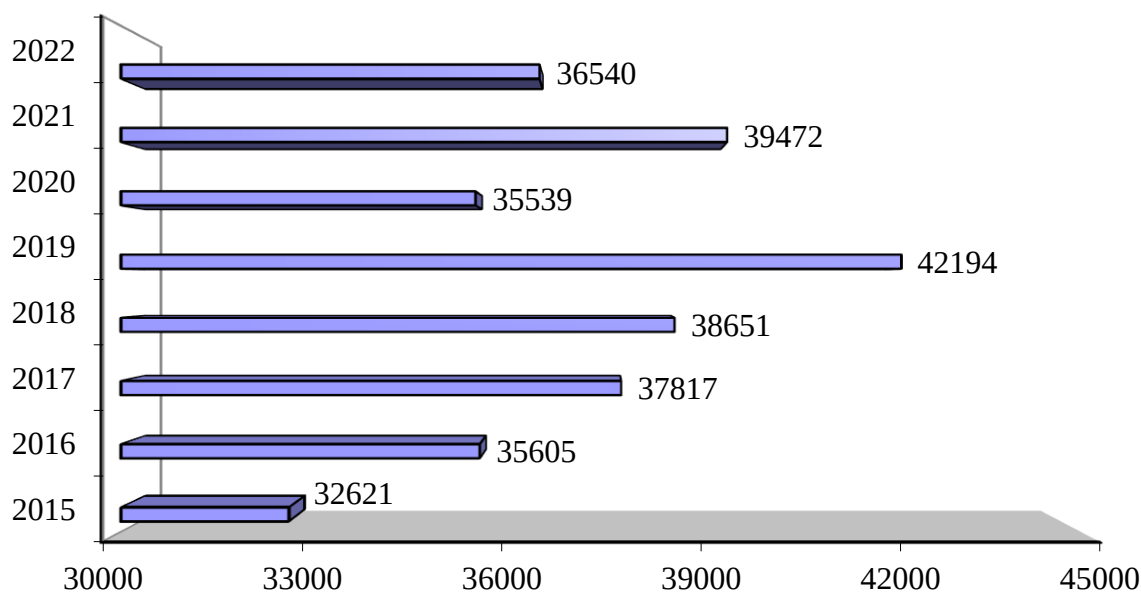

Рисунок 2.8 – Динаміка кількості заявок на знаки для товарів та послуг в патентне відомство України, штук

Джерело: побудовано здобувачкою з використанням даних [246]

Виявлено, зростання кількості заявок на знаки для товарів та послуг за попередні декілька років на 30-35 %, що представляє собою значне покращення ситуації на вітчизняному ринку ІВ та відтворює підвищену і постійно зростаючу зацікавленість продуцентів до офіційного визнання та впізнаваності торгової марки [246].

Прогресивний сучасний стан в сфері реєстрації українських знаків для товарів та послуг пояснюється тим, що Україна є інвестиційно та інноваційно привабливою для промислово розвинутих регіонів та країн, що пояснюється декількома важливими факторами: наявність кваліфікованої робочої сили; великі обсяги ще неосвоєних ресурсів; зростання ринкових можливостей населення до придбання товарів та послуг. Разом з тим, варто зазначити, що деякі сегменти вітчизняного ринку повинні бути захищені від надмірних іноземних інвестицій. Їх привабливість для іноземних інвестицій пояснюється тим, що Україна не інвестує в реальний сектор необхідного розміру коштів, його розвиток при цьому гальмується і для потенційних закордонних інвесторів він представляється в певній мірі важливим і привабливим.

Загалом, варто відмітити, що поточна ситуація щодо знаків для товарів та послуг за національною процедурою реєстрації характеризує позитивну тенденцію. Аналіз заявок у 2021 році свідчить про їх збільшення, у порівнянні з попередніми роками, від національних (до 20 %) та іноземних заявників (до 10 %) (рис. 2.9).

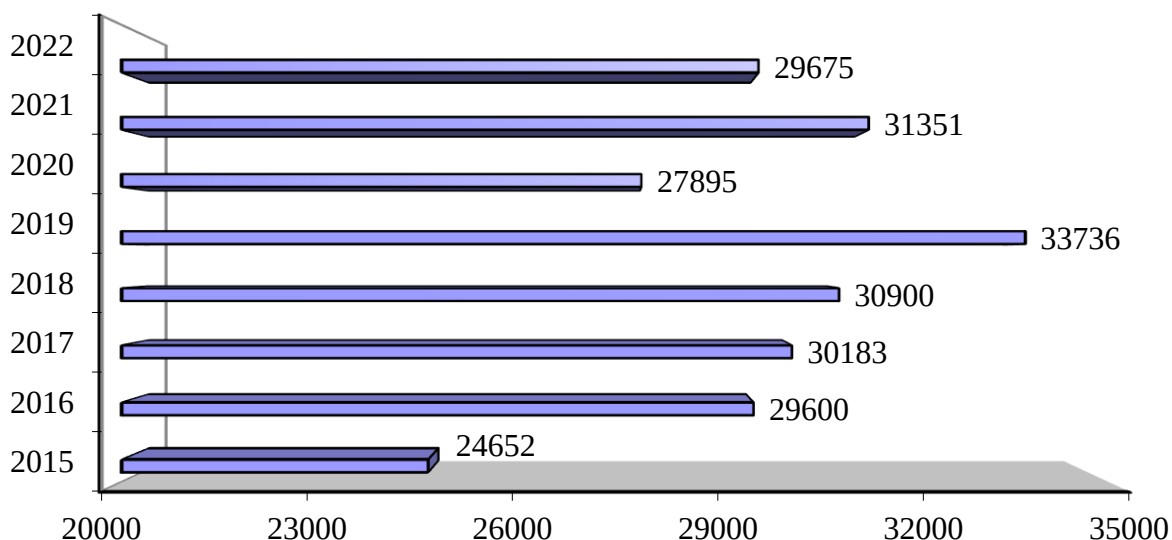

Рисунок 2.9 – Динаміка кількості заявок на знаки для товарів та послуг, штук (національна процедура)

Джерело: побудовано здобувачкою за даними [246]

Серед іноземних заявників на знаки для товарів та послуг за національною процедурою лідерами є: США (80-900 заявок щорічно), Швейцарія та Кіпр (400-500), Німеччина та Велика Британія (по 200-250), Індія, Франція та Польща (100-150 заявок щорічно) [246]. Відсоткова структура іноземних заявників на знаки для товарів та послуг за українською національною процедурою представлено на рис. 2.10.

Важливим є той факт, що значна кількість знаків для товарів та послуг заявлені за міжнародною процедурою (Мадридська система реєстрації, яка надає права використання знаку в усіх країнах-членах Мадридської угоди) (рис. 2.11).

Виявлено, що вказана кількість зареєстрованих знаків за міжнародною процедурою (рис. 2.11) співмірна з кількістю знаків для товарів та послуг, розглянутих за національною (рис. 2.9), що свідчить про націленість вітчизняного

бізнесу (в першу чергу малого та середнього) на міжнародний ринок, де українські підприємці можуть успішно конкурувати з провідними світовими виробниками.

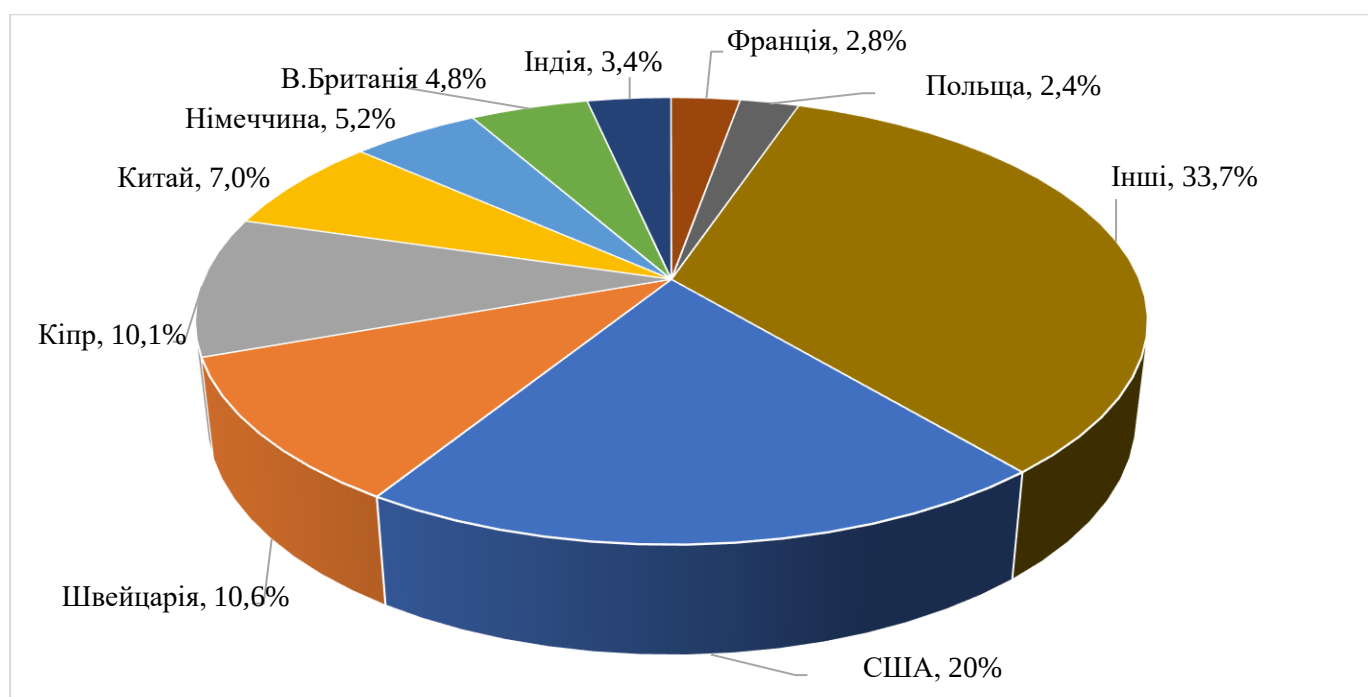

Рисунок 2.10 – Структура іноземних заявників на знаки для товарів та послуг за українською національною процедурою

Джерело: побудовано здобувачкою за даними [246]

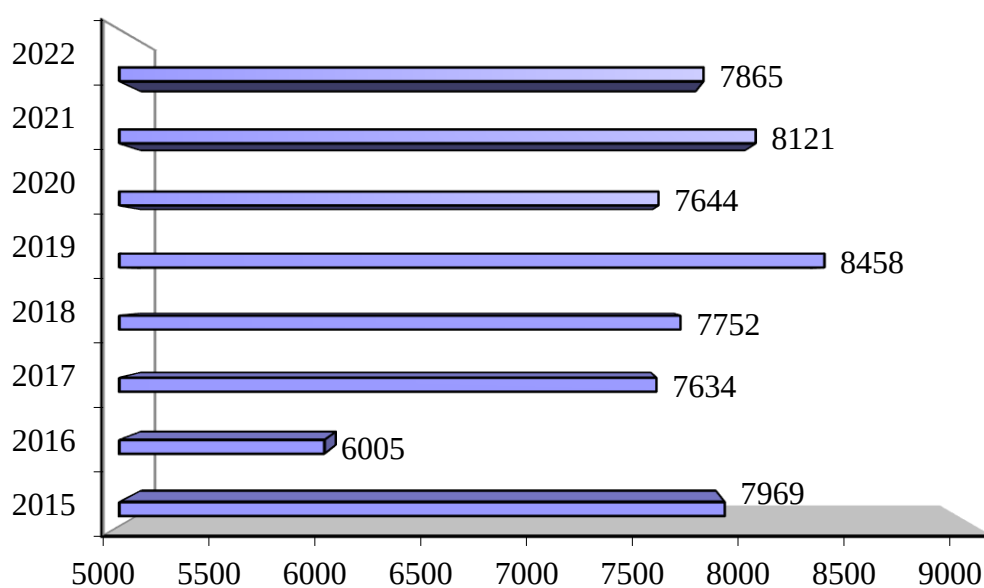

Рисунок 2.11 – Динаміка заявок на знаки для товарів та послуг в Україні, штук (міжнародна процедура за Мадридською угодою)

Джерело: побудовано здобувачкою за даними [246]

Заявки на реєстрацію в Україні торговельних марок за міжнародною процедурою подавали також й іноземні країни, лідерами серед яких є Німеччина та Китай (щорічно 1000-1150 заявок), США (750-800), Франція (500-550), Швейцарія (450-500), Туреччина (250-300), Польща, Корея та Велика Британія (200-250 заявок щорічно) [246].

Відсоткова структура іноземних заявників на знаки для товарів та послуг за міжнародною процедурою представлено на рис. 2.12.

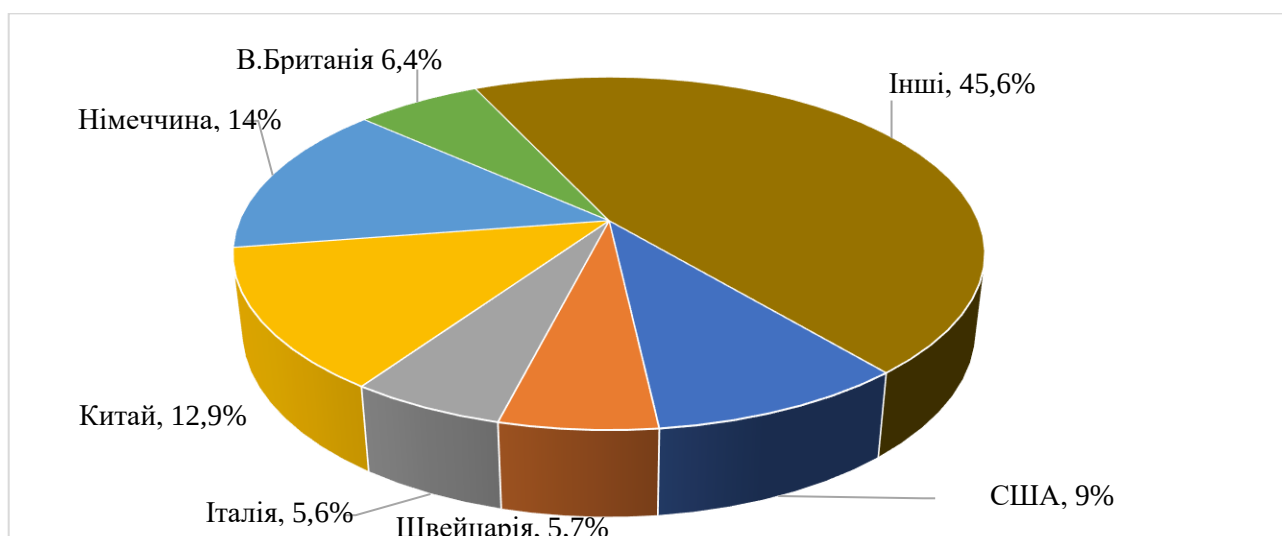

Рисунок 2.12 – Структура іноземних заявників на знаки для товарів та послуг за міжнародною процедурою

Джерело: побудовано здобувачкою за даними [246]

Специфіка реєстрації торговельної марки за міжнародною процедурою в тому, що правова охорона діє в усіх країнах Європейського Союзу. Зазвичай, це є позитивним фактом для підприємців, які націлені на ринок ЄС або його суттєвої частини. Проте, мають місце певні комерційні ризики: якщо одна з країн вийде зі складу ЄС (приклад Brexit є тому підтвердженням), то в цій країні торговельна марка не буде визнаватися і її охорона не буде здійснюватися.

Проведене дослідження ринку об'єктів ІВ свідчить про наявність інтелектуально-інноваційної діяльності в нашій країні та низку суттєвих проблем щодо розробки, комерціалізації й використання результатів інтелектуальної діяльності.

По-перше, має місце значне зменшення професійного інтересу вітчизняних науковців та творчих колективів до винахідницької і раціоналізаторської діяльності на підприємствах нашої країни. За останні роки в Україні кількість заявок на винаходи в патентне відомство стала меншою майже на 15 %. На противагу цій тенденції, світова статистика демонструє певне зростання заявок на винаходи, приблизно на 5 % щорічно. Схожа ситуація і з заявками на вітчизняні корисні моделі та промислові зразки, відрізняється лише поточний стан із заявками на торговельні знаки – демонструється постійне зростання, що, до речі, співпадає з світовими тенденціями.

По-друге, наявність певних проблем на вітчизняному ринку ІВ свідчить про не в повній мірі використання результатів інтелектуально-інноваційної діяльності у практиці виробничо-комерційного функціонування українських промислових підприємств та організацій, що негативно впливає на рівень ефективності роботи вищого менеджменту і системи управління в реальному секторі економіки в цілому. В свою чергу, неефективне управління впливає на рівень якості продукції, що випускається, зниження її конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках.

По-третє, для значного покращення виробничо-комерційної діяльності вітчизняних промислових підприємств необхідно провести ефективні зміни в системі управління ІВ як в галузях промисловості, так і на окремих підприємствах, на важливість та актуальність яких вказують вітчизняні науковці [16, 19, 30, 92, 96].

Оперативна трансформація української економіки, її здатність швидко реагувати на інноваційні зміни на вітчизняному та світовому ринках ІВ представляються найбільш актуальним фактором сучасної ефективної виробничої та комерційної діяльності, яка ґрунтується на сучасних досягненнях у сфері ІВ.

2.2 Концептуальні положення інтелектуальної власності в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства

Проблеми розвитку та управління процесами створення, комерціалізації, використання, охорони та захисту ІВ у всьому світі сьогодні стають надзвичайно

важливими та актуальними. Це вже не просто пересічна задача юридичного чи комерційного відділу підприємства чи організації. Сучасна економіка знаходиться на стадії глобальної інтелектуалізації, ІВ поступово стає політичним фактором і нагально вимагає нових стратегічних, комплексно-інноваційних підходів до управління нею. Виходячи з цього, задачі стимулювання процесів створення, розвитку, використання та правової охорони ІВ стають провідними чинниками усього комплексу економіко-правових та політичних відносин, забезпечуючи необхідний рівень економічної безпеки як на національному рівні, так і в міжнародних відносинах.

Складність та важливість вирішення вказаних задач полягає у досить високій динамічності та різносторонності економіко-правових відносин, які пов'язані з об'єктами ІВ. Методологічний зміст дефініції «інтелектуальна власність» і її структурні елементи, як це було показано в підрозділі 1.1, з кожним днем розширюються і постійно оновлюються. Економічні відносини, що виникають в цьому процесі, досить тісно переплітаються з прогресивними інноваційними технологіями. Причому, цей зв'язок спостерігається не тільки у складі вказаних відносин, але і при проведенні їх регулювання, при використанні новітніх підходів до визначення та забезпечення правових основ власності.

Визначено, що проблемні питання ІВ та інноваційного розвитку як держави в цілому, так і окремого промислового підприємства тісно пов'язані. Інноваційний розвиток будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності (держава, регіон, галузь, підприємство...) неможливо уявити без створення інтелектуальних технологій, новітніх досягнень науки та техніки, використання в інноваційних технологічних процесах, пристроях, обладнанні, приладах об'єктів ІВ. Якраз ці об'єкти і надають результативність інноваційному процесу, визначають його ефективність.

Концептуально треба визначити в досить складному технологічному ланцюжку: що є первісним – інноваційний процес чи ІВ? З одного боку, як уже було зазначено, інноваційний процес не може бути ефективним та інноваційним без ІВ. З іншого боку – створити та інституціонально оформити на промисловому підприємстві об'єкт ІВ поза межами інноваційного процесу також є досить

проблематичним завданням (рис. 2.13).

Виходячи з концептуального взаємозв'язку інноваційного процесу та ІВ, представленого на рис. 2.13, можемо стверджувати, що вони є складовими інноваційного розвитку: без інноваційного процесу неможливе створення ІВ, а без ІВ – неможливий інноваційний розвиток.

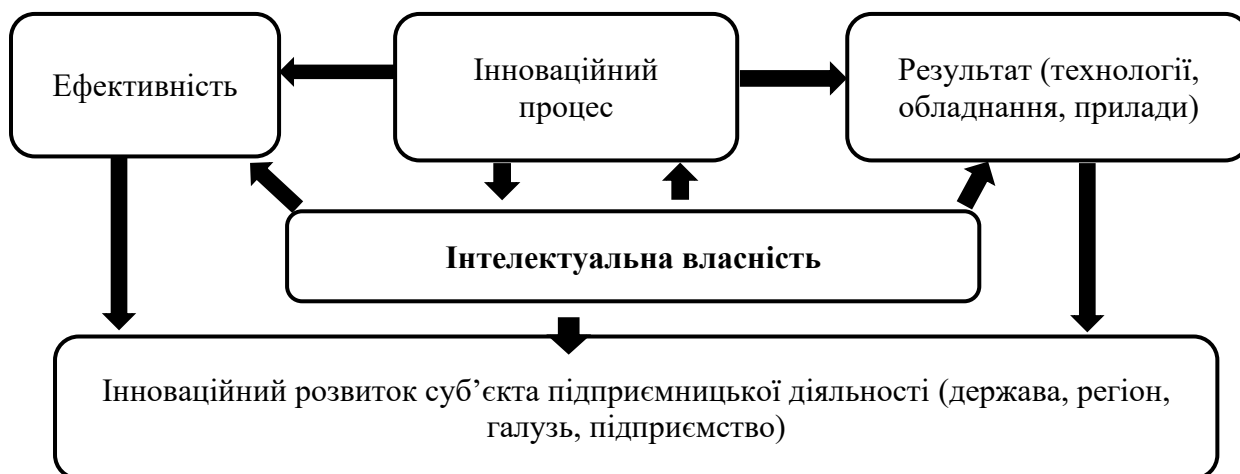

Рисунок 2.13 – Концептуальний взаємозв'язок інноваційного процесу та інтелектуальної власності

Джерело: розробка здобувачки

Ефективність вітчизняної економіки прямо залежить від інвестиційного клімату у сфері інноваційної діяльності. Не дивлячись на те, що з початком останнього десятиліття після неухильного глибокого занепаду в Україні, економіка почала відновлюватися, сьогодні не можна констатувати той факт, що все це відбувається в основному завдяки досягненням реформ [5; 287]. Позитивні зміни у вітчизняній економіці, в певній мірі, пояснюються більш активним залученням природних ресурсів до процесу відтворення, але не більш ефективним в економічному та соціальному вимірах інноваційних факторів зростання. Якщо враховувати високу експортну орієнтацію вітчизняного виробництва, то можна стверджувати, що зростання ВВП нашої країни досягається в більшій мірі за рахунок економічно недоцільного використання національного багатства [54].

Визначено, що активізація інвестиційного процесу в інтелектуально-інноваційній діяльності є ключовою умовою інноваційного розвитку вітчизняної

економіки. Інвестиції в інтелектуальну сферу особливо важливі для проведення ефективної інноваційної перебудови господарського комплексу, нарощування темпів виробництва, здійснення успішних ринкових перетворень. Саме завдяки інтенсивним інвестиційним потокам можна сформувати необхідні матеріальні, політичні та соціальні передумови для всебічної трансформації українського суспільства до загальноєвропейських стандартів [5, 284]. Визнаючи значний вплив інноваційної діяльності та ІВ на економічний розвиток окремих країн, оцінити ступінь інноваційної активності в нашій країні достатньо об'єктивно можна використовуючи індикатор Global Innovation Index (GII), який публікується з 2007 року BOIV у співпраці з Мережею академічних партнерів (Міжнародна школа інноваційного бізнесу INSEAD та Корнельський університет) [322]. Цей рейтинг включає в себе більше 120 країн, які знаходяться на різних рівнях свого інноваційного розвитку. Обов'язковою умовою включення країни до рейтингу GIІ є наявність не менше, ніж 60% даних, необхідних для проведення відповідних розрахунків. Global Innovation Index – це багатофакторне оцінювання інноваційної сфери національної економіки, що дає можливість ідентифікувати відносні переваги та недоліки основних ланок національної інноваційної системи, що є надзвичайно важливим методом оцінки ефективності інноваційної політики країни [322]. GIІ ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційних можливостей. Наприклад, один з останніх рейтингів – GIІ-2021 – включає 81 індикатор, які об'єднані в сім блоків, для 132 країн. Підсумковий показник розраховується як середнє значення двох субіндексів – інноваційних ресурсів (інститути, людський капітал і наука, інфраструктура, рівень розвитку ринку та бізнесу) та результатів інновацій (розвиток технологій та економіки знань, результати творчої діяльності) [321, 322, 380].

Наша країна за останній час демонструє хороші результати та займає відносно високі позиції у цьому рейтингу. У табл. 2.5 наведено показники GIІ України за період 2011-2021 рр.

Останнє – 14-е видання Глобального індексу інновацій (GIІ-2021), випущене 20 вересня 2021 року, надає нові дані та аналіз про стан глобальних інновацій і

дозволяє економістам та політикам оцінити ефективність інноваційної екосистеми більше, ніж 130 країн [322, 380]. Це видання звіту містить нову функцію – *Global Innovation Tracker*, яка дає короткий огляд глобальних інновацій, у тому числі під час пандемії Covid-19.

Таблиця 2.5 – Динаміка Global Innovation Index (Глобального інноваційного індексу) України за 2011-2021 роки

Рік	Місце України в рейтингу	Оцінка
2011	60	35,01
2012	63	36,1
2013	71	35,78
2014	63	36,26
2015	64	36,45
2016	56	35,72
2017	50	37,62
2018	43	38,52
2019	47	37,4
2020	45	36,32
2021	49	35,6

Джерело: [322]

З табл. 2.5 видно, що у 2020 році Україна мала найвище 45 місце в цьому рейтингу, що є хорошим результатом порівняно з 71-м місцем у 2013 році. За 16 років, коли проводилися підрахунки цього індексу, це – найкраще місце для нашої країни.

Разом з тим, згідно даних цього, в достатній мірі авторитетного видання, Україна у 2021 році опустилась на декілька позицій, зайнявши 49 місце.

Досліджено, що динаміку показника можна пов'язати з витратами на інновації та інноваційну діяльність в Україні. Як видно з графіку, представленого на рис. 2.14, динаміка витрат на інновації в Україні подібна до динаміки Глобального індексу інновацій. Протягом останніх двадцяти років витрати на інноваційну діяльність зростали з незначними коливаннями, з чого можна зробити припущення про подальше зростання показника й залучення України до світової економіки.

Наведені дані свідчать про наявність суттєвого науково-технічного потенціалу та певних передумов активізації інноваційних процесів і генерації

інтелектуально-інноваційних наукових пропозицій світового рівня, звичайно, за сприятливих умов. Також відзначимо, що наша країна включена до ТОП–25 світових країн за обсягом (кількістю) заявок на патенти від резидентів (розрахунок ведеться на кожні 100 млрд доларів в обсязі ВВП країни [5].

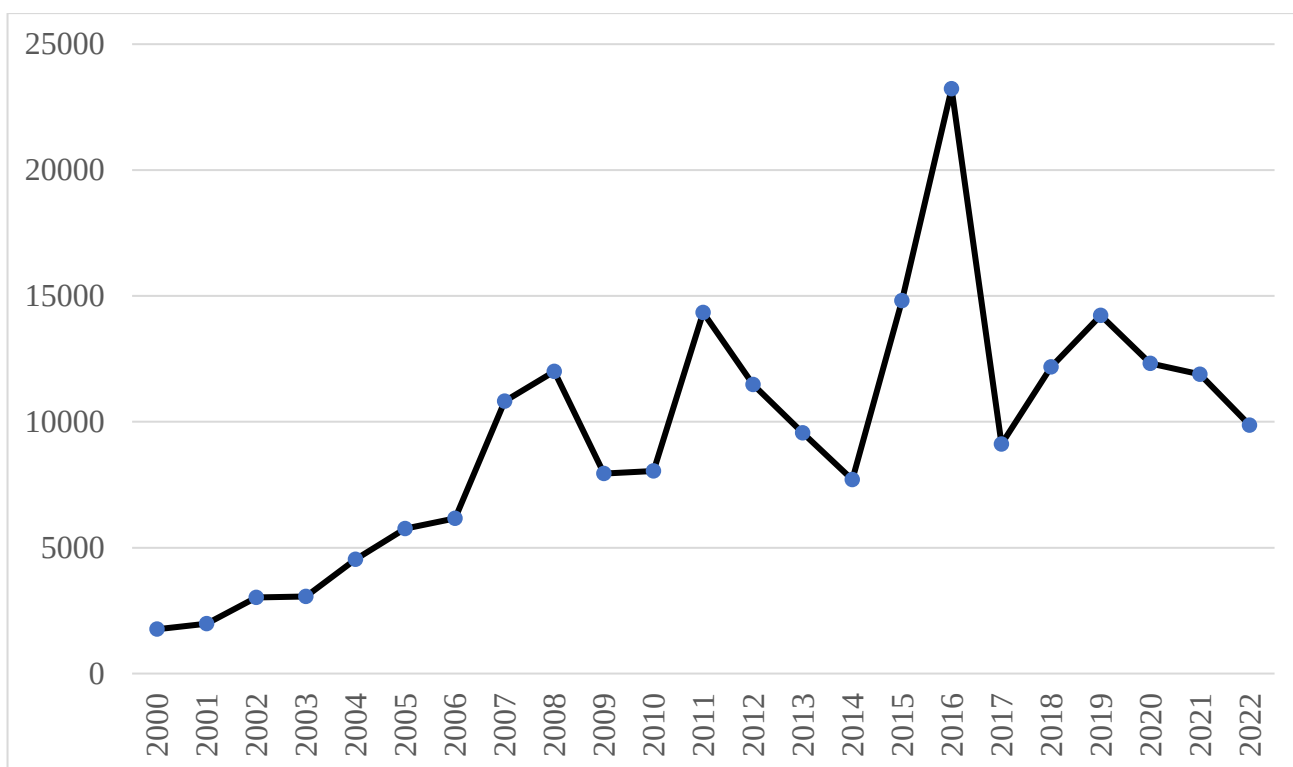

Рисунок 2.14 – Динаміка витрат на інновації та інноваційну діяльність в Україні (млн грн)

Джерело: [55]

Разом з тим, з кожним роком вітчизняний інтелект все в більшій мірі втрачає наявні можливості забезпечити собі ефективне використання даного потенціалу в напрямку інноваційного розвитку і переходу до створення суспільства знань, інноваційного способу виробництва, заснованого на інтелектуальних технологіях. Фактичні втрати посилюються веденням повномасштабної війни з російською федерацією. Без дієвих кроків нашої держави в цих заходах, її активно стійкої проєвропейської позиції стосовно Лісабонської стратегії, Дублінської декларації 2013 р. – «Відкриті інновації 2.0», Стратегії Європи 2020 – ініціатива «Інноваційний союз», Стратегії єдиного цифрового ринку, Європейської хмарної

ініціативи, формування інноваційних пріоритетів і підвищення витрат для проведення інтелектуально-наукових розробок та досліджень рухатися вперед неможливо [5].

Проаналізовано, що в цей час в економіці нашої країни склалися дуже несприятливі умови як для безпосередньо винахідницької діяльності, так і для використання вже створених об'єктів ІВ. Винахідництво та раціоналізаторство на сьогодні втратили масовий характер, що в значній мірі ускладнює розвиток економіки і виробництва на основі інтелектуально-інноваційної діяльності.

Згідно даних української Держслужби статистики, в економіці країни використовується споживачами тільки приблизно 4 тис. об'єктів промислової власності (об'єктів, що належать до патентного права), включаючи 1620 винаходів (близько 6,5 % від загальної кількості діючих патентів), 2420 корисних моделей (6,1 %), 397 промислових зразків (4,05 %) [5]. З цих даних варто зробити висновок про те, що більшість, причому переважна, захищених відповідними охоронними свідоцтвами об'єктів ІВ (об'єктів патентного права) у реальному виробництві практично не використовуються і, відповідно, зупиняють свій життєвий цикл відразу після своєї розробки та отримання документу з правової охорони.

Українське законодавство, яке формує правове поле сфери ІВ до цих пір ще не приведено у відповідність з Цивільним кодексом нашої країни. Цей факт є дуже негативним, так як після того, як Україна отримала статус кандидата до ЄС, вкрай складно сприймаються прикінцеві та перехідні положення Кодексу та законодавства Європейського Союзу, згідно яких наша країна мала це зробити ще до 1 квітня 2003 р. [5]. І на сьогодні в нашій країні ще законодавчо не узгоджені питання правової охорони відкриттів, раціоналізаторських пропозицій, комерційної таємниці, баз даних, фірмових найменувань, порід тварин, діяльності патентних повірених, народних художніх промислів, фольклору, а також традиційних знань.

Особливо слід відзначити, що в нашій країні практично відсутні системні положення щодо використання та економічного стимулювання – податкового, кредитного, страхового – процесів розробки та комерціалізації (трансферу) об'єктів

промислової власності, що позитивно впливає на процес створення та розвитку цільового ринку даних об'єктів ІВ. Наприклад, не визначено розмір мінімальної винагороди вченим-винахідникам, ставок за практичне використання об'єктів патентного права, відсутні механізми підтримки державою патентування винаходів за межами нашої країни, які було створено з використанням бюджетного фінансування, не розроблено і не впроваджено методичні рекомендації щодо оцінювання розміру збитків, завданих при неправомірному використанні виключних прав (контрафакт, піратство та ін.).

Досить багато потенційно ефективних винаходів, зроблених українськими вченими, подаються ними безпосередньо у відповідні закордонні патентні відомства без створення попередньої заявки в національне патентне відомство. З кожним роком збільшується незаконний витік українських винаходів за кордон, є наявність, так званої, патентної міграції. За даними українського інституту ІВ, кількість патентів-втікачів досягає 11-13 % щорічного розміру патентування. Міграція українських інтелектуальних розробок найбільш характерна для патентів в сфері медицини, інформаційних технологій, фармакології, технологічних систем та обладнання. Розширюється і географія незаконної міграції патентів: росія (47 %), США (12 %), Південна Корея (10 %), Тайвань (4 %), Німеччина (3 %) [5].

Незважаючи на досить велику кількість попередніх досліджень, причинно-наслідковий зв'язок між ІВ, правами на неї, охороною, захистом, інноваціями, інноваційним розвитком та економічним зростанням залишається неоднозначним. Зосереджуючись на диференційному посиленні впливу ІВ на розвиток держави, регіону, галузі чи окремого промислового підприємства, пропонуємо чотири причинно-наслідкові шляхи від ІВ через науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) до економічних показників суб'єкта господарювання. Використовуючи панельні дані на рівні підприємств в електротехнічній, автомобільній та енергетичній промисловості України, було виявлено, що ефективні причинно-наслідкові шляхи відрізняються не тільки в залежності від галузі, але й від розміру промислового підприємства. Посилені права ІВ корисні для галузей, які інтенсивно займаються дослідженнями та

розробками, де великі вітчизняні підприємства мають потужні можливості для досліджень, розробок та ІВ, але не мають впливу на глобалізовані галузі. З іншого боку, посилення ІВ завдає шкоди галузям, малим і середнім підприємствам, які характеризуються обмеженими ресурсами. Таким чином, щоб стимулювати інновації та економічне зростання, політику щодо прав ІВ необхідно адаптувати до галузей, а також до малих та середніх підприємств. Універсальна сильна політика щодо прав ІВ, ймовірно, перешкоджатиме інноваціям та зростанню, спричиняючи економічні негаразди в деяких галузях.

Відмітимо, що будь-який бізнес має одну стратегічну мету – створити свого споживача (клієнта) і, виходячи з цієї основної мети, бізнес має лише дві основні функції: маркетинг та інновації. Відомий фахівець в галузі інноваційної діяльності Пітер Ф. Друкер відмічав, що тільки маркетинг і інновації дають результат, а все інше – це витрати [316]. Зазначимо, що технологічні інновації, створені на основі ІВ, є одним із головних чинників успіху бізнесу. Підприємства отримують більші вигоди від інновацій, якщо розглянуть повний спектр питань ІВ при розробці нових продуктів. Ефективне використання інструментів системи ІВ знижує ризики та полегшує процес виведення інноваційних технологій на ринок, водночас підвищуючи конкурентоспроможність технологічних підприємств.

Економіка останніх десятиліть принципово відрізняється від економіки кінця минулого сторіччя, що була здебільшого орієнтована на концепцію виробництва, основним постулатом якої було зосередження зусиль промислового підприємства на вдосконаленні процесів виробництва та зменшенні собівартості продукції [316; 317; 320; 326]. В найбільшій мірі ці задачі були посильними для великих підприємств (економія на масштабах виробництва), які і домінували на відповідних ринках.

Концептуальні положення сучасної економіки пов'язані з напрацюванням інтелектуальних ідей, які в певній мірі заперечують або ставлять під сумнів колишні технічні та технологічні рішення і пов'язані з ними товари і послуги. Спираючись на це, можна стверджувати, що сучасна економіка в своїй основі є інтелектуально-інноваційною.

Узагальнення існуючих наукових розробок [316, 317, 320, 326] та власних досліджень дозволяє сформулювати основні (базові) характеристики інтелектуально-інноваційної економіки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Базові характеристики інтелектуально-інноваційної економіки

Ключові фактори економіки	Характеристика їх стану та ефективності використання
Головна продукція (результат діяльності)	Нові (інтелектуально-інноваційні) рішення. Зростання економіки знаходиться в повній залежності від постійно здійснюючих інноваційних змін в сфері виробництва і продукції
Провідна роль економіки	Забезпечується безліччю малих та середніх підприємств під керівництвом бізнесменів, що працюють на свій страх та ризик
Динаміка факторів розвитку економіки і суспільства	Забезпечується не тільки наукою і науковцями, а мільйонами працівників, які самостійно приймають виробничі та комерційні рішення, що в своїй більшості носять інтуїтивний та творчий характер
Обсяги капіталовкладень	Порівняно невеликі обсяги вкладень у кожне робоче місце за рахунок некапіталомістких технологій багатьох тисяч інноваційних виробництв
Пануючий фактор продуктивності праці	Основним фактором продуктивності, головним предметом і базовим результатом праці стають знання. Вони тепер забезпечують як реорганізацію сфер діяльності навколо створення нових знань, так і реструктуризацію економіки всієї країни навколо сфери накопичення та використання інформації
Домінуючий процес розвитку виробництва	Розвиток виробничо-комерційної діяльності, заснований на інтелектуалізації праці, максимального використання ІВ та творчих здобутків працівників
Головна форма інвестицій	Витрати на процес інтелектуалізації праці, поширення існуючих та створення нових знань
Завдання науки	Сприяння всім інноваціям, які зароджуються; організоване системне використання існуючих знань для створення нових, що робить їх продуктивними (чого не в змозі зробити держава або ринок)
Головна форма власності	ІВ стає провідною формою власності, яка структурує суспільство країни та забезпечує його розвиток
Мета оподаткування	Підтримання всіх необхідних заходів для здійснення довгострокових інвестицій, важливих для всієї інтелектуально-інноваційної економіки
Головна риса податків	Їх точна передбачуваність, прозорість і адекватність
Необхідність використання метаекономіки (крім макро- та мікроекономіки)	Для розуміння найбільш важливих економічних процесів необхідна метаекономіка, яка враховує реальний вплив дуже важливих неекономічних факторів, серед яких демографія, освіта, екологія, нові технології, тип психології людей, рівень культури суспільства тощо

Джерело: узагальнено та доповнено здобувачкою з використанням [316, 317, 320, 326]

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що наявні теорії та положення інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва змінюють пріоритети у виробничій поведінці працівників, формують у них потреби до накопичення та використання знань. Очевидно, що економічний ріст суб'єктів підприємництва великою мірою залежить від інноваційної активності промислових підприємств, від їх намагань, зусиль і можливостей використовувати у своїй виробничо-комерційній діяльності сучасні технології, підходити творчо до вибору методів задоволення нагальних потреб своїх споживачів, а також на цих підставах покращувати та модернізувати свою продукцію, при цьому отримуючи підвищення прибутку і більш міцні позиції на ринку.

Щоб пояснити концептуальну роль ІВ в інноваційному розвитку промислового підприємства було досліджено технологічні інновації як інтерактивний процес, який складається з окремих етапів, починаючи з формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР і, в результаті, отримання вихід нового або покращеного інноваційного продукту на ринок (рис. 2.15).

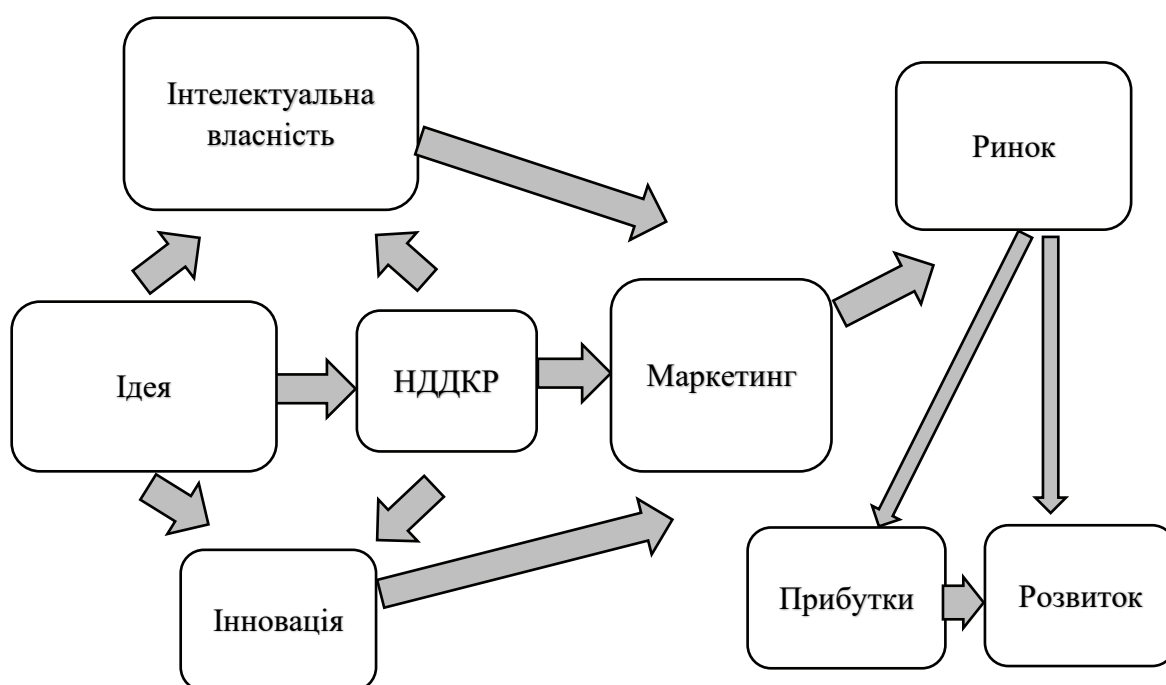

Рисунок 2.15 – Концептуальна роль ІВ в інноваційному розвитку суб'єкту підприємництва

Джерело: розробка здобувачки

Важливим є висвітлення концептуальних питань ІВ, що мають відношення до кожного етапу створення інноваційного продукту на промисловому підприємстві.

Досліджено, що інновація переважно стосується комерціалізації нових ідей, тоді як винахідництво та раціоналізаторство не обов'язково безпосередньо пов'язані з комерціалізацією. Винахід – це генерація нової ідеї, спрямованої на вирішення конкретної технічної проблеми. Інновацію ж можна розглядати як процес взаємодії та зворотного зв'язку на різних етапах розробки продукту (рис. 1.8). Звичайно, що не всі винаходи будуть комерціалізовані, тому зрозуміло, що не всі вони в підсумку призводять до інновацій. Народжується багато нових ідей, але більшість помирає самотньою смертю, так і не побачивши світла комерційного успіху. За результатами деяких досліджень [19, 44, 78, 98, 105] – до 90 % інновацій залишаються незатребуваними ні ринком, ні споживачами.

Як і у випадку з винаходами, комерційні таємниці, корисні моделі та патенти мають велике значення для захисту, управління, розповсюдження та використання інновацій. Економічні дослідження показали, що патенти користуються переважним правом ІВ для захисту технологічних інновацій. На перший погляд, такий стан справ надає певні підстави вважати використання термінів «інновація» та «винахід» як синонімів. Наприклад, кількість патентів, якими володіє підприємство, часто використовується як один з основних показників для визначення його інноваційної інтенсивності, а патенти – як міра випуску інновацій. Хоча такий підхід є в певній мірі корисним, він не розглядає роль системи ІВ в цілому у сприянні успішному впровадженню інноваційних продуктів на ринок. Як уже було зазначено, велика кількість патентів залишається в певній мірі незатребуваною.

З моменту, коли підприємство має потенційно інноваційну ідею, вкрай важливо, щоб наукова ідея чи наукова концепція розглядалися на підприємстві-розробнику як таємниця. Це означає, що інформація про створення (генерацію) ідеї повинна бути ретельно захищена як комерційна таємниця. Не всі комерційно життєздатні ідеї можуть або будуть запатентовані, але надзвичайно важливо

розглядати всі наукові ідеї як комерційну таємницю, особливо на початковому етапі.

Для ідеї, яка може призвести до патентоспроможного винаходу, остаточний вибір між варіантом комерційної таємниці або правовим патентним захистом слід розглядати як стратегічне бізнес-рішення, яке має бути прийняте на більш пізній стадії розробки, коли будуть виконані всі вимоги та умови патентоспроможності винаходу чи іншого об'єкту ІВ. Вибір залежить від природи винаходу, його бізнес-потенціалу, рівня ринкової конкуренції, від того, наскільки легко його відтворити та від здатності конкурентів виділити та використати його з кінцевого продукту. Яким би не було остаточне рішення, ідея спочатку має бути захищена як комерційна таємниця, щоб зберегти можливість патентування на пізнішому етапі. Навіть після патентування частина ідеї може залишатися пов'язаною з комерційною таємницею. Технічні креслення (конструкторські розробки), які часто виготовляються на стадії ідеї, також слід розглядати як комерційну таємницю. Крім того, вони можуть бути захищені авторським правом. Важливо, щоб малюнки були датовані, щоб встановити дату створення. На пізнішому етапі технічні креслення також можуть стати важливою частиною відповідної патентної заявки.

Інформація, що міститься в існуючих патентних документах, також відіграє важливу роль на етапі задуму, відбору та розвитку ідеї. Патентні документи можуть надати корисне уявлення про те, чи є ідея новою (найсучаснішою) і чи варто її розвивати. Крім того, належний аналіз патентної інформації може дати уявлення про стратегію потенційних конкурентів і технологічні тенденції.

Інструменти ІВ, які використовувалися на стадії створення ідеї, залишаються актуальними на етапі досліджень і розробок. Таким чином, промислове підприємство повинне продовжувати здійснювати певну охорону своєї комерційної таємниці, особливо якщо підприємство ще не прийняло прикінцевого рішення щодо подачі заявки на отримання патенту. Конкуренти ні в якому разі не повинні мати доступу до будь-якої важливої комерційної інформації, яка може порушити на ринку конкурентну перевагу кінцевого продукту даного підприємства.

На цьому етапі проводяться широкі дослідження та консультації, важливі для успіху інноваційного проекту. Багато промислових підприємств на даний момент не можуть скористатися цінною технічною інформацією, що міститься в опублікованій патентній документації. За оцінками Європейського патентного відомства (ЕРО), 70 % інформації в патентних документах недоступні в інших місцях. Це надає великі перспективи отримання легально цінної інформації завдяки постійному патентному пошуку. На жаль, більшість підприємств практично ігнорує цей вид досліджень. По всьому світу щорічно видається близько мільйону патентів і на кожний з них офіційно публікується патентна інформація про найсучасніші технології, яка може допомогти підприємству уникнути марної трати ресурсів, з точки зору грошей і часу, під час здійснення процесу досліджень і розробок. Патентні документи містять інформацію, яка може призвести до подальшого вдосконалення продукту або скоротити час, необхідний для виведення продукту на ринок. Визначено, що джерела цієї інноваційної інформації надзвичайно корисні для малих підприємств, особливо в країнах, що розвиваються, і найменш розвинених країнах.

Промислове підприємство, прийнявши рішення про тип захисту ІВ, яке буде використовувати для результатів своїх досліджень і розробок, має негайно розпочати процес реєстрації. У разі подання патенту це сприятиме встановленню дати для визначення пріоритету та заявлення виключних прав на продукцію. Оскільки дослідження та розробки призводять як до функціональних, так і до естетичних покращень, промисловим підприємствам також слід розглянути можливість реєстрації промислових зразків для захисту зовнішнього вигляду та упаковки продукту.

У більшості випадків інноваційна технологія вимагає ресурсів і технічного розвитку, які підприємство досить часто не в змозі виконати самотійно, власними силами. Права власності на інтелектуальну технологію гарантують, що вони не будуть втрачені при використанні переваг зовнішніх технічних та інформаційних ресурсів і засобів, які належать третій стороні. Щоб уникнути конфлікту в майбутньому, право власності на ІВ має бути чітко визначено, а питання, пов'язані

з отриманою ІВ, вирішені, перш ніж починати будь-яке спільне підприємство або аутсорсинг.

Виведення інтелектуально-інноваційного продукту на ринок частіше всього є великим випробуванням для винахідників, підприємців та самих підприємств, звідси й концепція інноваційної «долини смерті», яка бере свій початок з моменту створення винаходу до виходу нового продукту на ринок. Ця «долина смерті» представляє собою період часу, коли більшість винаходів руйнуються через відсутність зовнішньої підтримки або через те, що вони не є комерційно життєздатними. На цьому етапі ІВ, зокрема патенти, відіграють вирішальну роль у полегшенні доступу до постачальників капіталу на ранній стадії, що може стати рятівним фактором, щоб винахід вийшов на ринок. ІВ зміцнює свої правові позиції на переговорах при пошуці інвестиційних партнерів і робить бізнес більш привабливим для потенційних інвесторів.

Більшість інноваційних ідей ніколи не виходять на ринок, але ті, які захищені ІВ, мають більше шансів на комерційний успіх. ІВ відіграє важливу роль у впливі на рішення зовнішніх партнерів щодо того, чи інвестувати у дане підприємство, і надає власнику більше можливостей, таких як продаж або ліцензування патенту, формування стратегічних ділових партнерств та альянсів для здійснення процесів комерціалізації. Підприємствам, які стикаються з фінансовими обмеженнями, але багаті активами ІВ, ймовірно, буде легше створювати спільні підприємства, які нададуть їм доступ до науково-дослідних установ або до каналів розподілу та мереж збуту. Підприємству із запатентованим продуктом або цінною комерційною таємницею також буде стратегічно вигідним створення спільного підприємства з суб'єктом господарювання із сильною торговельною маркою.

Ефективно створений та добре керований портфель об'єктів ІВ, який супроводжується бізнес-планом, стратегією впровадження і використання, наглядно демонструє, як пов'язані права ІВ можуть бути використані для отримання майбутнього доходу, розвитку міцної ринкової позиції та контролю над ринком і, швидше за все, залучить венчурний капітал для свого розвитку й практичної реалізації.

На етапі, коли інноваційний продукт остаточно виходить на ринок, важливу роль відіграють торгові марки та промислові зразки. Вони дозволяють споживачам ідентифікувати продукцію певного промислового підприємства та відрізнити її від ринкових пропозицій інших.

Торгова марка є корисним інструментом для запуску нових сегментів або абсолютно нових продуктів. Крім того, цей засіб індивідуалізації може бути дуже ефективним для проникнення на нові ринки та розширення комерційних переваг після терміну дії патенту. Технологічні інновації також можуть підтримуватися комбінацією патенту, промислового зразка та захисту торгової марки.

Комерційні таємниці, патенти, торгові марки та промислові зразки можуть використовуватися окремо або одночасно як інструменти захисту технологій. Стратегічне використання комбінації інструментів ІВ в інноваційному процесі може сприяти підвищенню прибутку та підтримці ринкової позиції, дозволяючи технологічним інноваційним компаніям отримувати більшу віддачу від інвестицій.

Деякі технологічні інновації є радикально новими продуктами, більшість із них є вдосконаленням, який певним чином робить продукт кращим за свого попередника. Розробка нового або вдосконаленого продукту дає можливість бізнесу вийти на ринок без конкуренції. Концептуальні положення ІВ відіграють важливу роль, допомагаючи бізнесу отримати та зберегти цю перевагу. Конкурентна перевага, яку бізнес може отримати за допомогою радикально нової інновації, ймовірно, буде тривалішою, ніж та, яку можна отримати від простого вдосконалення. У разі вдосконалення на цільовому ринку вже є конкуренти для цього класу продукції, а впровадження радикальної інновації споживачі набагато швидше розуміють і відтворюють.

2.3. Впровадження ринкових концепцій інтелектуальної власності в практику роботи промислового підприємства

Переважає більшість наявних наукових досліджень, присвячених розвитку ринкових положень продукції, що виробляється на промислових підприємствах, стосується проблем маркетингу традиційних товарів і послуг. Це пояснює той факт,

що в науковій літературі виникли певні прогалини щодо формування та використання ринкових концепцій в сфері ІВ. Важливими причинами такого стану є недостатня увага до ринкових проблем ІВ з боку реального сектору економіки та відносна новизна ринку ІВ для нашої країни.

Зазвичай ринок асоціюється з науковими положеннями щодо просування та стимулювання збуту традиційних послуг або товарів на цільові ринки, але не враховані багато питань, які вирішує ринкова наука.

Варто зазначити, що ринковий процес у сфері ІВ охоплює наукову розробку та практичну реалізацію ринкової концепції, ціноутворення, просування і збут ідей, інтелектуально-інноваційних товарів, технологій та послуг, покликаний здійснювати обмін, що відповідає комерційним та соціальним цілям як окремих осіб, так і підприємств й організацій.

Таке, в достатній мірі широке, визначення ринкового процесу свідчить про значну роль ІВ в життєдіяльності підприємства та використання стратегічного інструментарію при формуванні системи управління діяльністю промислового підприємства. В цьому визначенні варто звернути увагу, по-перше, на комплексність ринкового процесу в сфері ІВ, по-друге, на наявність в цьому процесі складової «ідея», що характеризує інтелектуальний продукт, який має відповідну комерційну цінність. Запропоноване визначення ринкового процесу у сфері ІВ в повній мірі відповідає прогресивним світовим тенденціям комерційного формування (використання) наявного інтелектуального капіталу у виробничо-комерційній діяльності промислових підприємств.

Перед дослідженням ринкових концепцій, які використовуються в практиці роботи промислових підприємств, варто визначитися з терміном «інтелект» як в загальному сенсі, так і в економічному змісті, що є надзвичайно важливим для сфери ІВ.

З точки зору філософії поняття «інтелект» (від лат. *Intellectus* – усвідомлення або пізнання) трактується як здібність (можливість) до мислення, абстрактно-раціонального (наукового) пізнання реалій світу. По відношенню до інтелектуального капіталу як економічної категорії, визначення інтелекту набуває

форми певного інструментарію, з використанням якого створюється інтелектуальний продукт (послуга), який з часом може набути статусу комерційного або соціального товару.

Проведені дослідження дозволили виявити декілька основних напрямків формування ринкових концепцій ІВ в діяльності промислових підприємств, що наведено на рис. 2.16.

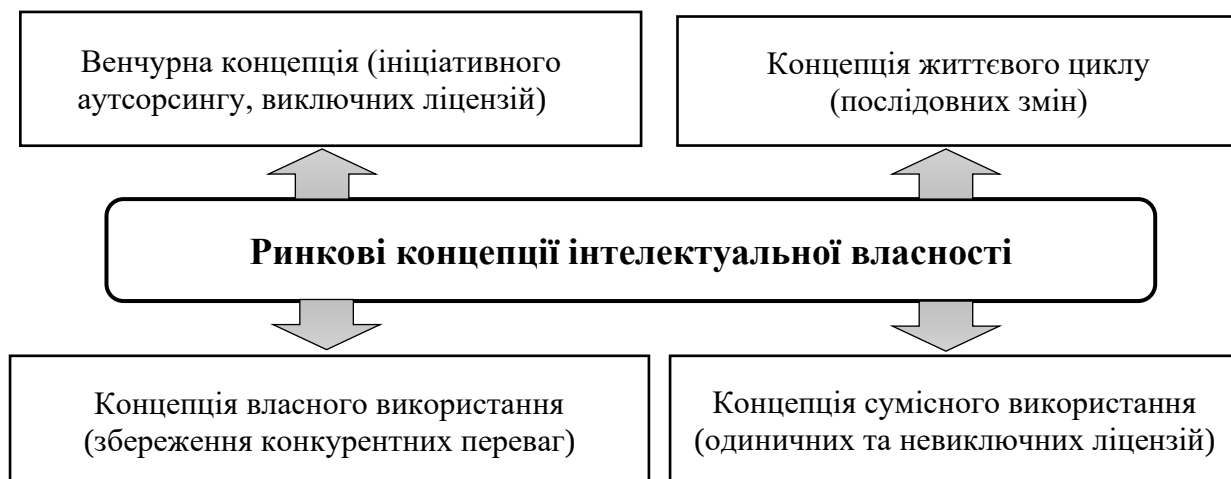

Рисунок 2.16 – Ринкові концепції інтелектуальної власності в практиці роботи українських промислових підприємств

Джерело: розробка здобувачки

При формуванні ринкових концепцій ІВ необхідно обов'язково враховувати особливості ринку ІВ, які прямо пов'язані з характеристиками ІВ як економічної категорії та залежать від його ознак функціонування.

Було виявлено певні особливості ринкових концепцій, які обов'язково повинні бути враховані як при використанні наявних, так і при формуванні нових для даного підприємства. Результати цього дослідження приведено на рис. 2.17.

Важливою особливістю ринку ІВ є наявність часових обмежень на права ІВ. В нашій країні законодавчо визначено, що термін дії патенту на винахід становить 20 років, на промисловий зразок – 15 років і на корисну модель – 10 років. При розробці ринкової концепції ІВ слід враховувати, що разом із закінченням терміну дії патенту закінчується і дія майнових прав на вказані об'єкти, які до цього визначали монопольний стан їх власника на даному ринку. Зауважимо, що вказана

особливість в переважній більшості випадків носить формальний характер, так як комерційна цінність кожного з патентів може сплинути набагато швидше у зв'язку з високим рівнем інноваційності (новизни) об'єктів ІВ. В цій особливості є виключення: ринкова дія товарних знаків та знаків походження практично є необмеженою.

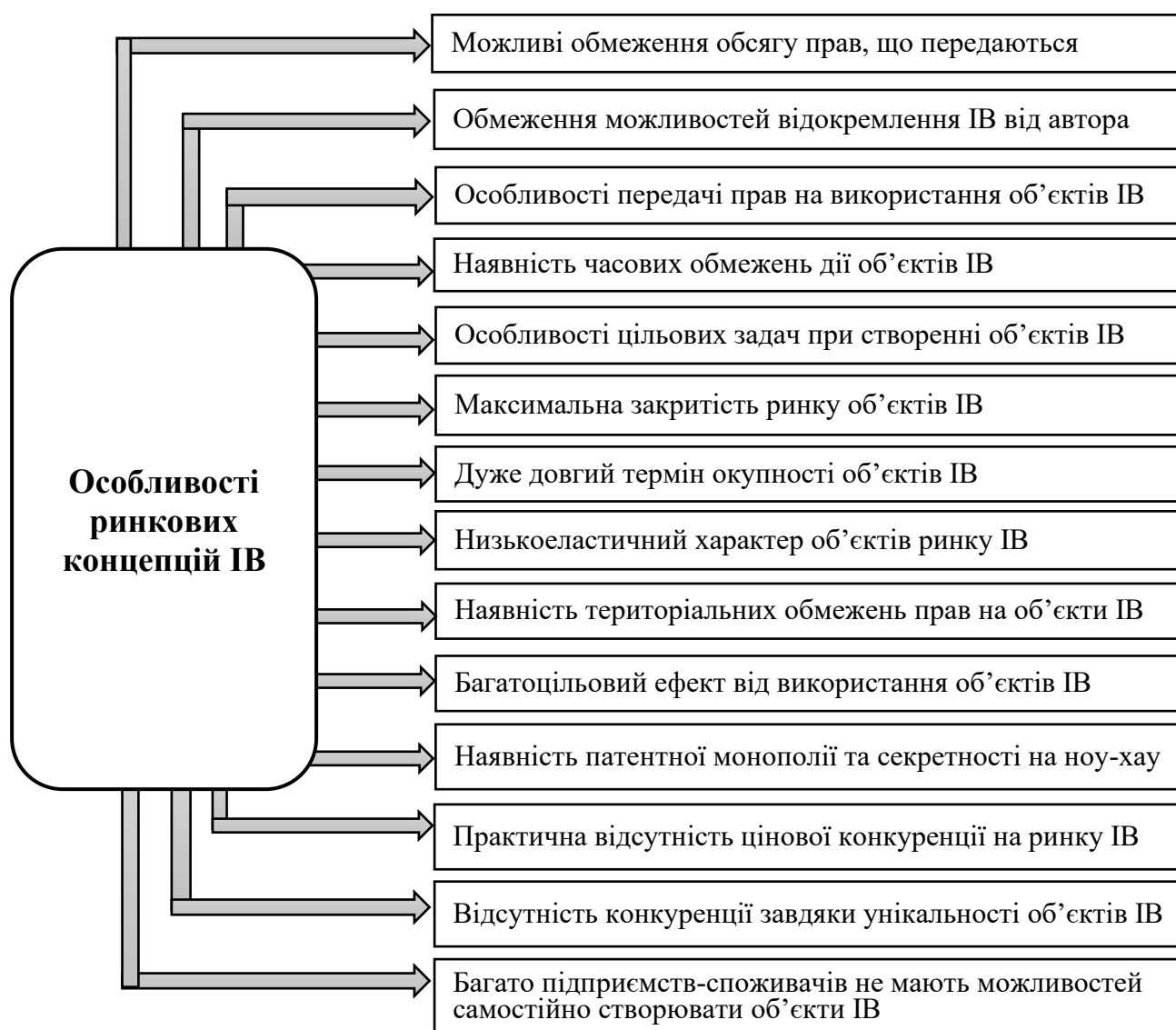

Рисунок 2.17 – Особливості ринкових концепцій інтелектуальної власності на промислових підприємствах

Джерело: розробка здобувачки

При формуванні ринкових концепцій ІВ обов'язково слід враховувати не тільки часові, а й територіальні обмеження на об'єкти ІВ. Ця специфічна особливість визначає, що виключні права на певні об'єкти ІВ мають силу тільки на

завчасно відомій території, тобто патент, виданий в нашій країні, має правовий захист тільки в Україні. Звичайно, що у правовласника є можливість розширити територіальну дію патенту, але і в цьому випадку обмеженість не зникає, хоча правовий захист буде більшим, адже буде включати територію тих країн, де додатково зареєстрований винахід, промисловий зразок або корисна модель.

З цього виходить, що об'єкт ІВ, який має високий рівень конкурентоздатності в одній країні, не буде мати комерційної ефективності (цінності) в інших через відсутність в них правового захисту. Розглянута особливість не притаманна звичайним товарам, для яких територіальні обмеження не існують – вони мають змогу вільно демонструвати свої ознаки конкурентоспроможності в будь-якому сегменті світового ринку.

Положення інтелектуального товару на ринку характеризується не тільки часовими й територіальними обмеженнями, існують ще і правові. При продажі традиційного товару всі права на нього після оформлення угоди переходять до покупця. Зовсім інша ситуація виникає в разі продажу об'єкту ІВ. Цивільний кодекс нашої країни (стаття 424) чітко визначає майнові права ІВ [285]. По-перше, це право на використання ІВ; по-друге, правовласник може дозволяти іншим суб'єктам користуватися виключними права ІВ; по-третє, є юридичні можливості перешкоджати порушенню виключних прав, забороняти неправомірне використання об'єкту ІВ. Виходячи з цих законодавчих положень, права на об'єкти ІВ можуть бути передані двома варіантами. За угодою про передачу прав правовласник передає покупцю (іншій особі) частину (або повний обсяг) своїх прав на умовах, які визначено в даній угоді. Ліцензійна угода передбачає, що ліцензіар дозволяє ліцензіату використовувати права на даний об'єкт ІВ певним способом, на певній території і протягом певного часу (терміну). Більш детальне визначення цих параметрів залежить від виду ліцензії (одинична, виключна, невиключна) [285].

Важливою особливістю ринкової концепції ІВ є її оборотоспроможність, яка повинна бути притаманна кожному об'єкту на ринку. У випадку її відсутності об'єкт ринкових відносин не може бути переданим в обмін на інший, й поняття

ринкової вартості об'єкту зводиться нанівець. У випадку об'єкту ІВ не завжди і не всі права ІВ можуть бути відокремлені від конкретної особи чи організації, що може певним чином вплинути на процес набуття об'єктом ІВ статусу ринкового товару. Виходячи з цього, запропоновано розділяти всі ринкові права об'єкту ІВ на три самостійні категорії (рис. 2.18).

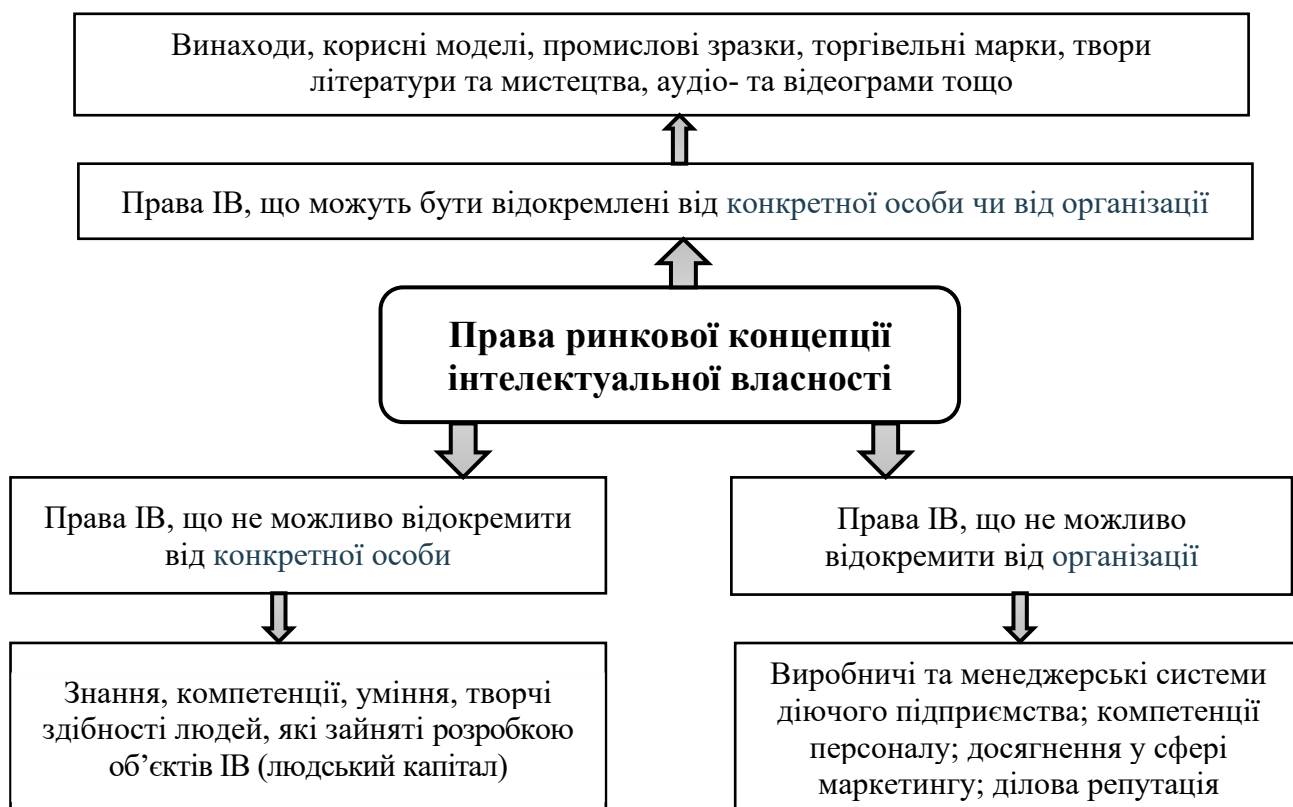

Рисунок 2.18 – Класифікація прав ІВ з точки зору ринкового використання

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням [51]

Розділення прав ринкових концепцій ІВ свідчить про те, що невід'ємні від індивіду або підприємства результати творчої діяльності не можуть виступати як товар, але можуть продаватися (передатися) разом з ними [51, с. 50]. Наприклад, не можна передати здібності одного директора підприємства іншому, або креативні успіхи даного наукового колективу, лабораторії чи інституту. Можна лише прийняти на роботу талановитого директора (науковий колектив, лабораторію) на інше підприємство, запропонувавши йому вигідніші умови праці, тобто «купити» його разом із його якостями та креативними здібностями.

При наявних правових можливостях ринкової передачі об'єкту ІВ від продавця до покупця є певні особливості. Матеріальний об'єкт з правової точки зору можливо передати (продати) тільки одного разу і тільки одному покупцю (споживачу), на відміну від продажу об'єкту ІВ, який може здійснюватися необмежену кількість разів різними покупцями, при цьому сам об'єкт ІВ залишається у власності продавця.

Концептуальні ринкові особливості ІВ проявляються і в самому призначенні їх створення. Якщо виробництво матеріальних (традиційних) товарів з самого початку орієнтовано на ринковий продаж, то у випадку ІВ, її створення, в першу чергу, має на меті не продаж на ринку, а створення сучасної, конкурентоспроможної продукції, використовуючи сприятливі кон'юнктурні особливості для її ринкової реалізації. Сучасні великі підприємства з потужним науковим потенціалом, отримують великі прибутки від ринкового продажу виробів, створених з використанням об'єктів ІВ. Що стосується продажу цих об'єктів ІВ, це може відбутися пізніше, за сприятливої ринкової кон'юнктури. Передчасний або запізнений продаж об'єктів ІВ може, по-перше, позбавити правовласника інноваційних переваг, по-друге, значно зменшити його прибутки, по-третє, погіршити рівень конкурентоспроможності як продукції, що випускається, так і самого підприємства.

Можливий варіант прямого продажу об'єктів ІВ іншим споживачам відразу після їх створення, але такі випадки характерні для результатів інноваційної діяльності, які в повній мірі не відповідають в повній мірі виробничому профілю даного підприємства або воно не має матеріальних чи технічних можливостей провести освоєння цих розробок у своєму виробництві.

При формуванні ринкової концепції ІВ промисловому підприємству варто обов'язково звернути увагу на те, що ринок ІВ – це низькоеластичний ринок, продукція якого, зазвичай, не має аналогів або її практично неможливо замінити (тобто це порівняно новий ринок, на якому відсутні, навіть, субститути), отже, в такому випадку цінова політика підприємства має обмежений вплив на обсяги збуту.

На ринку ІВ частіш за все немає конкуренції, що пояснюється наявністю монопольного права на об'єкти ІВ, яку, в певній мірі, гарантує патентний чи ліцензійний захист об'єктів ІВ. Характеризуючи цю особливість ринкової концепції ІВ, варто звернути увагу на те, що попри можливу ринкову монополію, об'єкт ІВ має обмежений характер своєї ринково-товарної форми, адже перетворюється на товар, в класичному розумінні, не відразу, а тільки, коли виявляється його прикладне комерційне значення, що потребує часу. Більше того, товарна ознака об'єкту ІВ не виявляється до тих пір, поки автори інтелектуальних розробок (невеликі колективи, творчі групи, вчені, фахівці, винахідники) включені до структури діючого підприємства, оскільки в даному випадку результати їх ІВ носять проміжний характер. Практичне формування ринкової концепції об'єкту ІВ на промисловому підприємстві передбачає виконання певних стадій, сутність яких представлено на рис. 2.19.

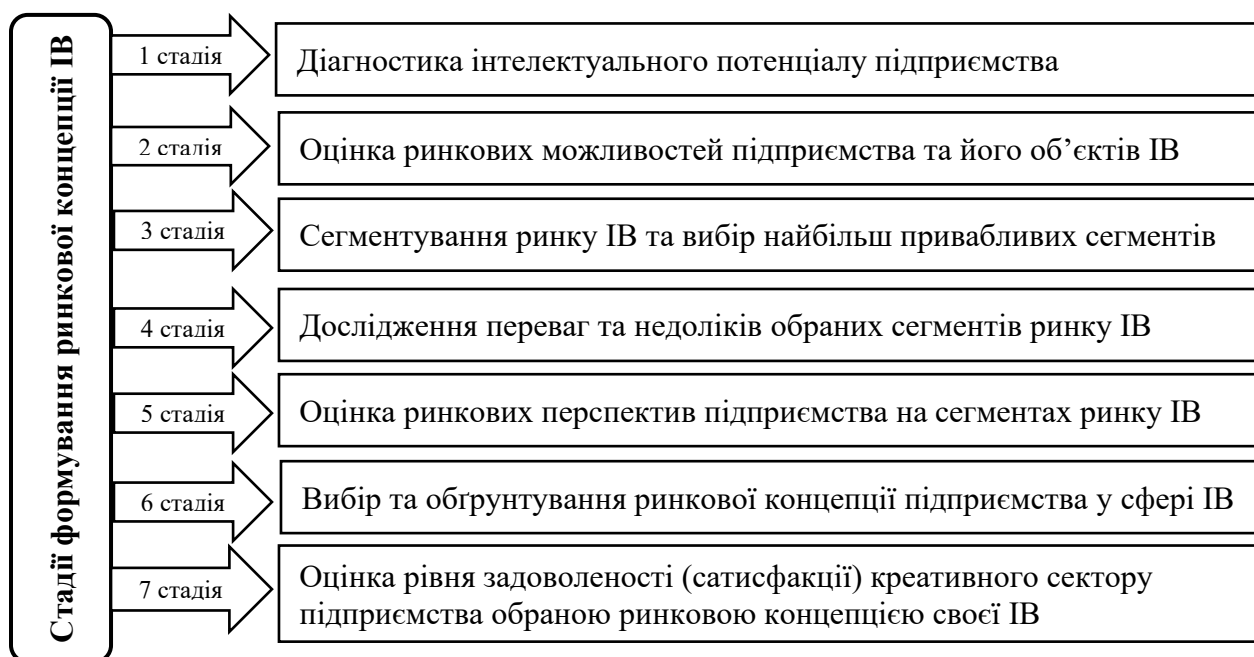

Рисунок 2.19 – Стадії формування ринкової концепції ІВ на підприємстві

Джерело: розробка здобувачки

Особливістю використання ринкової концепції ІВ є те, що правовласник має можливість отримати прибуток як безпосередньо від використання самого об'єкту ІВ (вертикальна ринкова стратегія), так і від використання прав на нього

(горизонтальна ринкова стратегія). Більш того, можливе поєднання даних варіантів (змішана ринкова стратегія).

Виходячи з визначення найбільш популярних в практиці роботи промислових підприємств ринкових концепцій ІВ (рис. 2.15), можна стверджувати, що найрозповсюдженішою є концепція власного використання (збереження та посилення конкурентних переваг). У цьому випадку мова йде про *вертикальну* ринкову стратегію ІВ, при якій увесь прибуток від комерційного використання ІВ отримує правовласник. При цій ринковій концепції ІВ підприємство-патентовласник є єдиним, яке отримує весь прибуток, єдиним представником на своєму цільовому ринку, має всі можливості для утримання протягом певного часу монопольного ринкового стану (рис. 2.20).

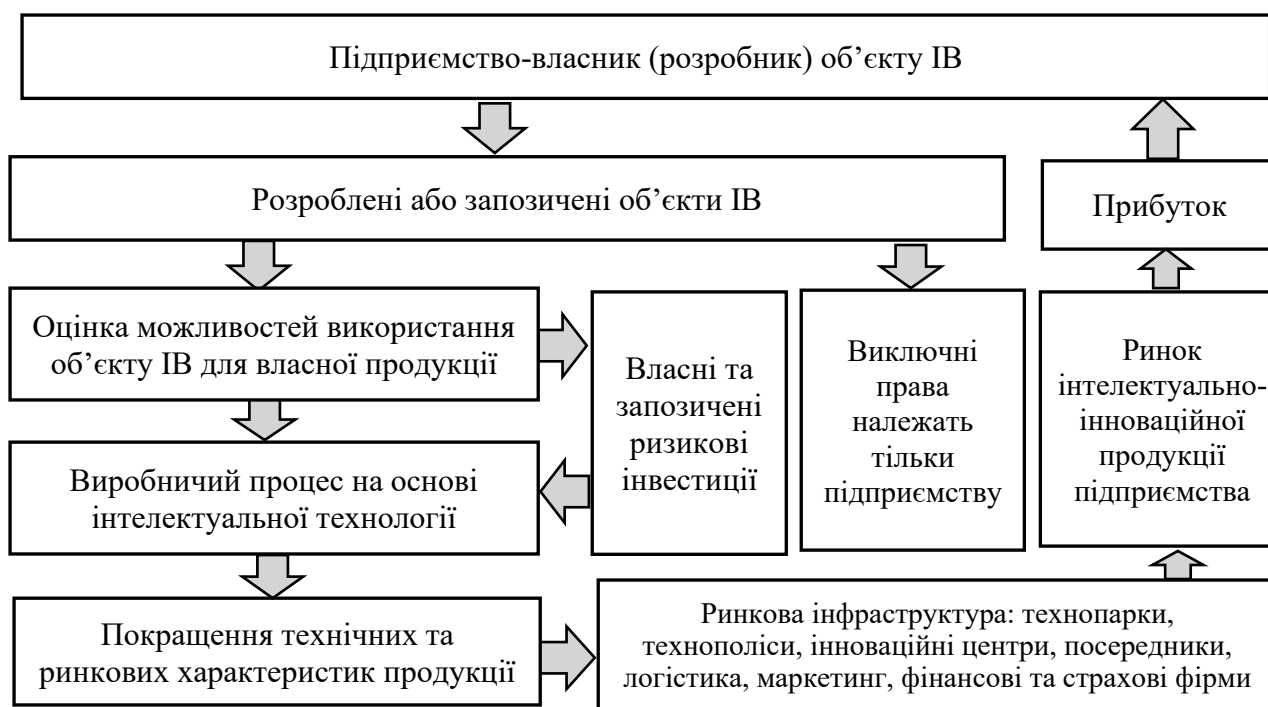

Рисунок 2.20 – Схема ринкової концепції ІВ – «власне використання»

Джерело: розробка здобувачки

Схема (рис. 2.20), дозволяє стверджувати, що основні положення цієї ринкової концепції ІВ полягають у здійсненні тотального контролю патентовласника над інноваційним виробничим процесом та зосередження всього обсягу прибутку від ринкового продажу на одному підприємстві, що є позитивним

для організації при використанні ризикованих інвестиційних вкладень.

Модель ринкової концепції ІВ – «власне використання» передбачає застосування двох базових методів комерціалізації ІВ: «виштовхування на ринок» та «втягування на ринок». Метод «виштовхування ринку» пророкує первинність об'єкту ІВ, в цьому випадку варто звернути увагу на інтелектуальну розробку з метою створити попит, з урахуванням її переваг, і, потім намагатися пристосуватися до існуючого попиту на цільовому ринку. Найбільшим успіхом комерціалізації інтелектуальних розробок є створення нових потреб на цільовому ринку, використовуючи останні науково-технічні досягнення. Метод «втягування ринку» пріоритет віддає перевагам споживача. У цих умовах патентовласник хоче визначити потенційний попит на цільовому ринку, а вже потім впроваджувати на ньому інтелектуальну технологію. В основу цього методу рекомендовано покласти ланцюг створення ринкової вартості М. Портера [366].

Ринкова концепція ІВ – «власне використання» не є ідеальною, адже поряд з очевидними перевагами, мають місце і суттєві недоліки (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Економічні характеристики ринкової концепції ІВ «власне використання»

Переваги	Недоліки
- не треба витрачати час та кошти на пошук споживача об'єкту ІВ;	- великий термін окупності інвестицій у власному виробництві;
- монопольний стан підприємства на своєму цільовому ринку;	- велика кількість нерозділених напрямків відповідальності за комерційний успіх;
- одноосібний контроль всіх етапів ринкової комерціалізації об'єкту ІВ;	- велика ймовірність неефективних витрат наявних ресурсів;
- відсутність ризику протиправного використання об'єкту ІВ;	- значні розміри комерційних, фінансових та ринкових ризиків;
- є можливості отримання додаткового прибутку за рахунок лізингу або інжинірингу	- суттєве збільшення потреб в різних матеріальних ресурсах;
- зберігається повне розпорядження правами на ІВ	- ринковий успіх та окупність можливі у середньо- або довгостроковій перспективах
Передумови ефективного використання	
- наявність у підприємства потужних матеріальних та фінансових можливостей;	
- популярність продукції підприємства на ринку та наявність перспектив його розвитку;	
- відповідність інтелектуальної технології основному бізнесу підприємства	

Джерело: розробка здобувачки

При використанні ринкової концепції ІВ – «власне використання» (вертикального трансферу) промислове підприємство з достатнім досвідом у цій сфері, з високою ймовірністю може отримати значний прибуток у порівнянні з горизонтальною ринковою концепцією. Разом з тим, такий підхід пов'язаний з високими комерційними ризиками через можливі труднощі фінансування розвитку підприємства, збереженням працівників – носіїв ключової компетенції підприємства, природним життєвим циклом підприємства (після певного успіху може наступити занепад чи стагнація), можливі також зміни цілей і планів головних інвесторів підприємства, методів просування продукції на ринок. При цьому варто зазначити, що розробники об'єктів ІВ не завжди можуть отримати комерційний успіх з погляду теорій підприємництва та концепцій подальшого розвитку.

Сутність ринкової концепції ІВ сумісного використання (одиничних та невиключних ліцензій або вертикально-горизонтального трансферу об'єкту ІВ) передбачає надання патентовласником дозволу іншому підприємству використовувати права власності на даний об'єкт ІВ з певними обмеженнями, визначеними формою та змістом ліцензійної угоди. Ліцензування забезпечує підприємству-патентовласнику додатковий прибуток від продажу ліцензії (рис. 2.21).

Надання ліцензії патентовласником іншому користувачу дозволяє вирішити наявні проблеми в тих випадках, коли, наприклад, попит на інноваційну продукцію, яка виробляється з використанням даної інтелектуальної технології, перевищує обсяги власного виробництва, потрібні додаткові засоби на розвиток виробництва або при раптовому погіршенню ринкової кон'юнктури.

При цьому ліцензійний договір між контрагентами повинен укладатися в письмовій формі, та може включати максимальні терміни правової охорони патенту. У випадку, коли ці терміни в ліцензійній угоді не вказано, то вони обмежуються нормативним (законодавчо встановленим) часом дії патенту (20, 15 або 10 років). Зміст ліцензійної угоди договору включає в себе дані щодо предмету ліцензії, термінів та сфери її використання, територію (країна, регіон), на якій вона

є чинною, розмір ліцензійних платежів. В більшості випадків патентовласник повинен представити всі види інформації та свій досвід використання об'єкту ІВ, який у нього в наявності на момент підписання угоди.

Рисунок 2.21 – Схема ринкової концепції ІВ сумісного використання
(вертикально-горизонтального трансферу об'єкту ІВ)

Джерело: розробка здобувачки

Переваги та недоліки ринкової концепції ІВ – «сумісне використання», а також визначені передумови ефективного використання цієї ринково-орієнтованої концепції на промислових підприємствах представлено у табл. 2.8.

Варіант «сумісного використання» (горизонтального трансферу) може бути дуже перспективним для використання на промисловому підприємстві, адже конкретний результат інтелектуальної діяльності підприємства (інтелектуальний продукт, об'єкт ІВ), потрапивши до практики використання декількох окремих

підприємців, комерційно не пов'язаних один з одним, має можливості надати в достатній мірі потужний імпульс інтелектуального розвитку конкретної інноваційної ідеї з погляду перспектив її комерціалізації (трансферу) та забезпечити підприємству-патентовласнику мультиплікативний ефект.

Таблиця 2.8 – Економічні характеристики ринкової концепції ІВ «сумісне використання»

Переваги	Недоліки
- реальні можливості ліцензіара брати участь в майбутніх доходах ліцензіата;	- має місце ризик фальсифікації ліцензіатом обсягу доходів за ліцензією;
- не виключаються можливості подальшої розробки та розвитку об'єкту ІВ;	- доходи від ліцензування відносно менші, ніж при інших ринкових концепціях;
- наявність попиту, так як роялті значно менше суми повного продажу об'єкту ІВ;	- значні витрати ліцензіара на юридичний супровід ліцензії;
- формуються довгострокові партнерські відносини в сфері бізнесу ліцензіара;	- можливі складнощі у відносинах з конкурентами (заперечення ліцензії);
- низький рівень комерційних та фінансових ризиків;	- ліцензіат з певних причин може не використовувати предмет ліцензії;
- регулярність надходжень додаткового прибутку (роялті);	- значно важче виявляти підробки предмету ліцензії на даному ринку;
- відсутня необхідність в перериванні наукової діяльності в даній сфері;	- ліцензіат може занижувати обсяги своїх доходів за предметом ліцензії;
- гнучка система фінансових відносин з ліцензіатом	- необхідність у проведенні перевірок дотримання ліцензіатом умов ліцензійної угоди
Передумови ефективного використання	
- підприємство не в змозі самостійно задовольнити весь потенційний попит;	
- підприємство не має змоги вийти на деякі, потенційно важливі, ринкові сегменти;	
- патентовласник відчуває гостру потребу в додаткових коштах для свого розвитку, успішної комерціалізації даної інтелектуальної технології;	
- прогнозується погіршення ринкової кон'юнктури в сфері використання продукції підприємства, що виготовляється з використанням даного об'єкту ІВ;	
- стадія життєвого циклу даного об'єкту ІВ вже не в повній мірі відповідає комерційним уподобанням патентовласника;	
- у підприємства є наукові напрацювання щодо подальшої повної відмови від використання даного інтелектуального продукту.	

Джерело: розробка здобувачки

При практичному використанні ринкової концепції ІВ «сумісне використання» патентовласнику слід враховувати, що переуступка частини прав на використання інтелектуальної технології дозволить підприємству повернути витрачені кошти на її розробку та правову охорону у короткостроковому періоді, але при цьому частина цільового ринку підприємства-патентовласника буде

втрачена. В багатьох випадках промислові підприємства погоджуються з такою ситуацією, так як при цій концепції вони несуть мінімальні комерційні ризики і незначні витрати, отримують повернення вкладених в інтелектуальну розробку коштів досить швидко, виходять на ринок за рахунок інших інтелектуальних розробок і, певним чином, компенсують часткові втрати ринку, що пов'язані з даною інтелектуальною розробкою.

Особливу увагу варто приділити венчурній ринковій концепції ІВ (ініціативного аутсорсингу, виключних повних ліцензій, горизонтального трансферу), в основу якої покладено повне відчуження підприємством-розробником прав на розроблений ним інтелектуальний продукт. Такі підприємства проводять свої дослідження та розробки за алгоритмом венчурних організацій: створення інтелектуальних технологій відбувається або з метою отримання доходу (за рахунок продажу прав власності на них), або виконання інноваційно-інтелектуальних процесів на замовлення інших підприємств, які мають в них суто комерційний інтерес. Останній варіант корелюється з концептуальними положеннями інтелектуального аутсорсингу, коли замовник інтелектуальної технології (аутсорсер) надає іншому підприємству (аутсорсі) науково-технічне завдання виконати для нього прикладну науково-дослідну роботу, результати якої в подальшому будуть використані у виробничо-комерційній діяльності аутсорсера (рис. 2.22).

Варто відзначити, що продаж всіх виключних прав власності на інтелектуальний продукт (інтелектуальну технологію) представляє собою одну з найбільш простих організаційно-економічних форм ринкової комерціалізації результатів інноваційної діяльності. Майновим ринковим правам на об'єкти ІВ притаманні всі базові ознаки товару (корисність – вони здатні задовольняти ринкові потреби споживачів; рідкість – що дозволяє перетворювати об'єкт ІВ в ринковий товар; універсальність – що дає підстави для обміну цього об'єкту на інші товари), вони представляють результат наукової праці і мають певну ринкову ціну. У порівнянні з матеріальними товарами продаж інтелектуальних продуктів здійснюється тільки за наявності всіх можливостей повного відчуження прав ІВ як

від даної особи (розробника, винахідника), так і від підприємства-розробника, і тільки тоді виключні права на інтелектуально-інноваційні технології набувають ознаки ринкового товару у традиційному розумінні.

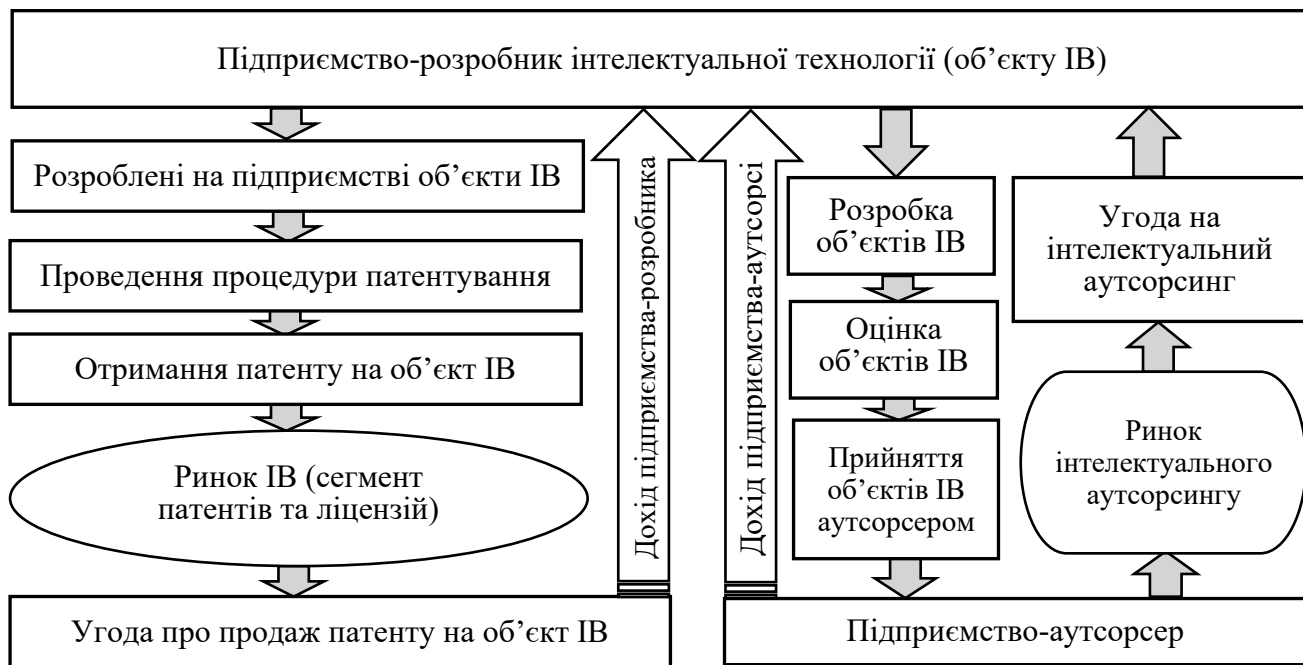

Рисунок 2.22 – Схема венчурної ринкової концепції ІВ (ініціативного аутсорсингу та повних ліцензій або концепція горизонтального трансферу)

Джерело: розробка здобувачки

Модель ринкової концепції ІВ, що аналізується, передбачає виконання всіх стадій процесу ринкової комерціалізації іншою організацією, яка, в певній мірі, є компетентною у даній інтелектуальній сфері. Практичне використання її основних положень вимагає укладання обов'язкової письмової угоди з детальним викладом умов продажу патенту на об'єкт ІВ. Частіш за все, коли споживач (покупець) придбає патент, у його вартість зазвичай входить також допомога виробничій або науковій установі в його практичній реалізації, але така практика використовується не завжди. Зокрема, це залежить від рівня розвитку і доведеності до практичного використання інтелектуальної технології, наявності ноу-хау, вимог або побажань покупця тощо. Варто відзначити, що структура угоди про продаж патенту значно простіша, ніж при складанні ліцензійної угоди.

Переваги та недоліки венчурної ринкової концепції ІВ (горизонтального

трансферу результатів інноваційної діяльності підприємства) представлено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Економічні характеристики венчурної ринкової концепції ІВ (горизонтального трансферу об'єкту ІВ)

Переваги	Недоліки
- споживач має всі права розпоряджатися патентом, включаючи комерційні цілі;	- продавець позбавляється будь-якої форми власності на патент після його продажу;
- продавець не несе ніяких додаткових витрат при передачі всіх виключних прав, так як всі вони переходять до покупця;	- є значні складнощі з пошуком споживача у зв'язку з суттєвим збільшенням суми продажу у порівнянні з ліцензійною угодою;
- оплата угоди проводиться одноразово без розстрочки, що зменшує фінансовий ризик і є зручним як для покупця, так і для продавця;	- у продавця немає частки у наступних доходах від патенту – це найменш вигідна для розробника форма комерціалізації об'єкту ІВ;
- простота укладання угод з низьким рівнем комерційного ризику, так як це звичайна угода купівлі-продажу	- є можливість невикористання об'єкту ІВ: покупець може ігнорувати технологію (купівля з метою блокування конкуренції)
Передумови ефективного використання	
- для підприємства наука є одним з самостійних напрямків виробничої діяльності;	
- підприємство не має необхідності та ресурсних можливостей для самостійного використання власних наукових розробок в сфері ІВ;	
- є потреба в оперативному покращенні матеріально-фінансового стану підприємства;	
- інтелектуальний аутсорсинг надає підприємству задовільні доходи;	
- створені на підприємстві потужні науково-технологічні підрозділи потребують постійної фінансової підтримки, яку підприємство з власних доходів не в змозі забезпечити	

Джерело: розробка здобувачки

Варто зазначити деякі особливості практичного використання венчурної ринкової концепції ІВ. Не можна просто продати патент: потенційному споживачу (покупцю) необхідно чітко пояснити про що патент і як він буде працювати в його умовах. Особливу увагу слід звернути на можливі вигоди від володіння цим патентом, можливі додаткові прибутки на підприємстві споживача.

Щоб продати патент, тобто права на свій винахід, можна скористатися наступними можливими варіантами [5; 199]:

- якщо у винаході один автор, ще до отримання патенту можна подати публічну пропозицію щодо продажу прав з першою зацікавленою особою або підприємством – у цьому випадку, відразу після видачі патенту, із зазначеним суб'єктом укладається договір відчуження;
- отримавши патент, можна самостійно приступити до пошуку покупця, який

проявляє інтерес до винайденого технічного рішення (при всіх своїх перевагах цей спосіб має великий недолік – на ринку ІВ можна знайти тисячі пропозицій щодо продажу винаходу, і шанс, що саме ваш винахід зацікавить покупця, невеликий, адже можливості самостійної реклами суттєво обмежені);

- можна скористатися послугами патентних брокерів – це найбільш прийнятний варіант, так як їх вузька спеціалізація дозволяє розраховувати не тільки на відкриті джерела попиту та пропозицій, а й на особисті чи закриті бази даних; крім того, з їх допомогою можна правильно визначити вартість об'єкта ІВ, що передається – визначення ціни буде здійснюватися з урахуванням реальних ринкових цін, обраної сфери застосування винаходів тощо.

Тільки при реєстрації переходу прав на винахід угода вважається такою, що відбулася. Інформація про відчуження виняткового права вноситься до національного патентного реєстру, а новий правовласник набуває повного комплексу захисту винаходу від незаконного використання третіми особами.

Особливу увагу варто приділити ринковій концепції життєвого циклу (послідовних змін) інтелектуального продукту, яка передбачає формування та використання довгострокової ринкової стратегії промислового підприємства у сфері ІВ. В її основу покладено послідовне (за стадіями життєвого циклу об'єкту ІВ) визначення можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій, що забезпечує підприємству раціональність відносин на ринку ІВ у довгостроковому періоді.

Схема життєвого циклу об'єкту ІВ у порівнянні з класичним (матеріальним) товаром має суттєві особливості. Запропоновану ринкову концепцію життєвого циклу (послідовних змін) ІВ представлено на рис. 2.23.

Промислове підприємство, яке веде активну інтелектуально-інноваційну діяльність має змогу, в залежності від стадії життєвого циклу своїх наукових розробок, використовувати різні ринкові концепції: починаючи з горизонтальної, тобто простого продажу патенту (при цьому життєвий цикл власної інтелектуально-інноваційної розробки для даного підприємства закінчується на етапі набуття прав на об'єкт ІВ), закінчуючи горизонтально-вертикальною з

широким застосуванням сучасних форм і методів ліцензійної торгівлі (лізинг, франчайзинг, створення спільного підприємства, стратегічний альянс) та власним виробництвом інноваційної продукції, створеної з використанням об'єктів ІВ.

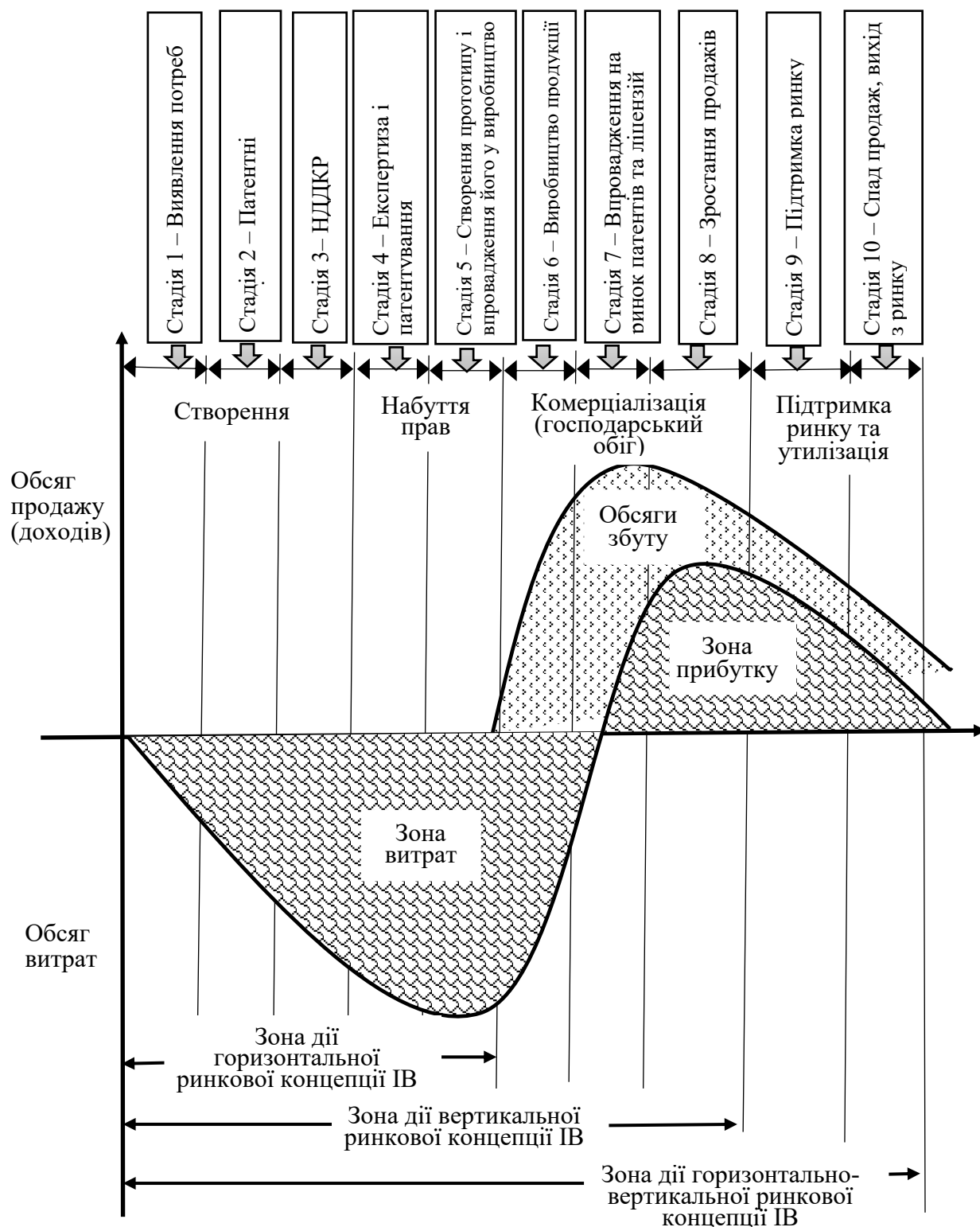

Рисунок 2.23 – Ринкова концепція життєвого циклу ІВ (послідовних змін)

Джерело: розробка здобувачки

Детальний аналіз існуючих та запропонованих ринкових концепцій ІВ дозволяє зробити висновок, що вибір способу та методів комерціалізації результатів інноваційної діяльності промислових підприємств багато в чому залежить від того, які матеріальні ресурси має в своєму розпорядженні підприємство (чи є в нього фінансово-матеріальні можливості власного використання інтелектуальних розробок з послідовним виведенням інноваційного товару на ринок), можливостей отримати запозичені ресурси (при цьому важливим фактором буде термін окупності їх вкладення в процес комерціалізації), чи готово підприємство ризикувати або відмовитися від прав на свою інтелектуально-інноваційну розробку.

Перед вибором ринкової концепції ІВ та конкретного методу (способу) комерціалізації варто розрахувати потенційні доходи і витрати, які матимуть місце в кожному з випадків (наприклад, перший метод є найбільш витратним, але він принесе найбільший дохід). Така стратегія дій промислового підприємства у сфері ІВ представляється найбільш доцільною та економічно обґрунтованою.

Висновки до розділу 2

1. На основі узагальнення та розвитку існуючих у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі визначень, сформовано авторське поняття «ринок інтелектуальної власності» як сукупність продавців, покупців та посередників (попиту та пропозиції), правових механізмів купівлі продажу та результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання (наукову новизну) та уречевлені в технологічних об'єктах ІВ.

2. Розроблено алгоритм формування та розвитку ринку об'єктів ІВ на засадах ринкової взаємодії головних суб'єктів (продавців та покупців), які безпосередньо приймають участь в ринковому процесі.

3. Визначено, ідентифіковано та проаналізовано виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників, до яких віднесено державу, промислові підприємства та інноваційні організації, творців (авторів, розробників)

інтелектуальних розробок, споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу на всіх стадіях життєвого циклу інтелектуального товару (інвестори).

4. Досліджено кадрове забезпечення української науково-технічної діяльності за категоріями персоналу. Визначено, що його поточний стан є незадовільним у зв'язку з наявністю тенденцій суттєвого зменшення його кількості (зокрема, кількість дослідників з 2010 року по теперішній час зменшилась майже в три рази) та рівня професіоналізму (зменшення кількості кандидатів та докторів наук).

5. Виявлено неухильне зменшення наукоємності національного ВВП – з 0,75% в 2010 році до 0,34 % в 2022 році, що вказує на те, що наука як ресурс інтелектуально-інноваційного ринку перестає в повній мірі виконувати свою економічну задачу (функцію).

6. Проведено детальне дослідження динаміки українського ринку об'єктів інтелектуальної (промислової) власності за найбільш важливими: винаходами, корисними моделями, промисловими зразками, торгівельними марками. Виявлено та проаналізовано позитивні та негативні процеси національного ринку у порівнянні з тенденціями на світовому ринку ІВ.

7. Виявлено та досліджено концептуальний взаємозв'язок інноваційного процесу та ІВ, як інноваційного розвитку.

8. Визначено невідповідність вітчизняного законодавства, яке формує правове поле ІВ та Цивільного кодексу України, що є негативним фактором для розвитку нашої країни, адже після отримання Україною статусу кандидата до ЄС досить складно сприймаються прикінцеві та перехідні положення Кодексу та законодавства Європейського Союзу, які повинні були прийняті ще до 1 квітня 2003 р.

9. Сформовано основні (базові) характеристики інтелектуально-інноваційної економіки, в основу яких покладено концептуальну роль ІВ в інноваційному розвитку суб'єкта підприємництва.

10. Досліджено, що в зоні контрафактного ризику перебувають практично

всі галузі української промисловості, але в найбільшій мірі страждає сектор моди, де матеріальні та інтелектуальні збитки понесли 93 % підприємств, електроніка та електротехніка (83 %), спорт (78 %), техніка побутового призначення (73 %), іграшки та різноманітні ігри (69 %), краса та предмети особистого догляду (65 %).

11. Виявлено, що в Україні продовжується активний відтік мізків – талановиті вчені покидають нашу державу для здійснення своєї науково-дослідної діяльності в іншій країні з кращими умовами роботи. Серед причин таких намірів домінують: невисока заробітна плата, засилля бюрократії, низька престижність наукової діяльності, недостатній рівень фінансування розробок і досліджень, політична та соціальна нестабільність.

12. Досліджено неякісний сервіс в сфері інтелектуального бізнесу, виявлено, що в нашій країні практично не працює ринок франчайзингу, а також дуже слабкий відносно ІВ ринок аутсорсингу.

13. Визначено основні напрямки формування ринкових концепцій ІВ в діяльності промислових підприємств: концепція горизонтального, вертикального та горизонтально-вертикального трансферу, а також послідовних змін (життєвого циклу об'єкту ІВ).

14. Виявлено та обґрунтовано особливості ринкових концепцій ІВ промислових підприємств, розглянуто їх сутність та сформовано методичні рекомендації щодо їх врахування при практичному використанні.

15. Проведено декомпозицію ринкових концепцій ІВ та визначено стадії їх формування на промисловому підприємстві.

16. Доведено, що модель ринкової концепції ІВ – «власне використання» (вертикального трансферу об'єкту ІВ) передбачає застосування двох базових методів комерціалізації ІВ: «виштовхування на ринок» (пророкує первинність об'єкту ІВ) та «втягування на ринок» (пріоритет віддає перевагам споживача).

17. Визначено сутність ринкової концепції ІВ сумісного використання (одиничних та невиключних ліцензій або вертикально-горизонтального трансферу об'єкта ІВ), яка передбачає паралельно з власним використанням надання патентовласником дозволу іншому підприємству використовувати права власності

на даний об'єкт ІВ з певними обмеженнями, визначеними формою та змістом ліцензійної угоди.

18. Сформовано основні положення венчурної ринкової концепції ІВ (горизонтального трансферу), в основу якої покладено повне відчуження підприємства-розробника від прав на розроблений ним об'єкт ІВ.

19. Досліджено формування ринкової концепції життєвого циклу (послідовних змін) ІВ, яка являє собою довгострокову ринкову стратегію промислового підприємства в сфері ІВ, в основу якої покладено послідовне (за стадіями життєвого циклу об'єкту ІВ) визначення можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій, що забезпечує підприємству раціональність відносин на ринку ІВ в довгостроковому періоді.

Основні наукові результати, викладені в розділі 2, опубліковано здобувачкою в наступних працях [133; 134, 137, 140, 149; 150, 156, 160, 193; 194, 341, 350, 357].

РОЗДІЛ 3 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

3.1 Дослідження сфери управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах

Поточне століття – це ера економіки знань, а ІВ, інтелектуальні інновації, промислова та міжнародна конкурентоспроможність будуть актуальними темами цієї епохи. На даному етапі багато проблем, що стоять перед розвитком національних підприємств, пов'язані з відсутністю системи управління ІВ і серйозно обмежують підвищення конкурентоспроможності та стратегічних переваг суб'єктів господарювання. Тому вкрай необхідним є дотримання тенденції розвитку економіки знань, створення і вдосконалення системи управління ІВ. Надійна система управління ІВ підприємства вимагає не тільки вдосконалення внутрішньої складової, а й посилення державою управління правами ІВ суб'єктів господарювання та захисту прав ІВ суспільством.

Підприємство досягає комерційного успіху лише тоді, коли має чітко виражені цілі свого інноваційного розвитку та згуртовану команду менеджерів. Інновації можна визначати як завдання наділення людських і матеріальних ресурсів новими більш сильними та ефективними можливостями для покращення бізнес-результатів, а менеджери повинні перетворити потреби суспільства у прибуткові можливості для підприємства. Концепція управління ІВ підприємства відноситься до керівної ідеології та основних принципів його діяльності, необхідних для створення, вдосконалення та постійного розвитку всієї системи управління. Загалом, система управління ІВ підприємства служить його бізнес-цілям, повинна бути уніфікована зі стратегічним мисленням топ-менеджменту підприємства, а досягаючи комерційних цілей підприємства, дає підприємству можливість отримати економічні вигоди від управління ІВ, що, у свою чергу, сприяє безперервному розвитку ІВ.

Проблематика управління ІВ на промислових підприємствах вже тривалий

час перебуває в центрі уваги багатьох теоретиків та практиків. Ці питання викладено в більшості наукових публікацій, підручників та навчальних посібників визнаних учених О.Б. Бутнік-Сіверського [25], В.В. Вірченко [31], В.Г. Дюжева [268], Л.Л. Калініченко [76], С.М. Ілляшенко [77], С.В. Князя [87], С.В. Ковальчук [90], О.П. Косенко [96], А.В. Косенко [56], П.Г. Перерви [217], А.В. Череп [286], П.М. Цибульова [284], Ю.С. Шипуліної [78] та ін. В цілому вчені розглядають організацію економічного аналізу діяльності суб'єктів господарювання з використанням структурного підходу, в основі якого створення форми (архітектури зв'язків) управління організаційною структурою аналітичної служби, або технологічного підходу, що передбачає розгляд змісту аналітичної роботи (топології зв'язків аналітичних завдань) на різних технологічних етапах обробки інформації.

У наукових публікаціях українських учених порушуються проблеми управління ІВ на підприємстві в різних напрямках. Зокрема, досліджуються питання деталізації складових та розподілу обсягів виконання аналітичної роботи між посадовими особами на кожному організаційному етапі аналізу: підготовчому, основному та заключному [77]. Пропонуються різні організаційні структури управління ІВ з включенням до них такого функціонального блоку, як відділ інтелектуальної власності [99; 284]. Також у публікаціях розглядаються питання визначення стійкого закономірного взаємозв'язку між управлінням ІВ та організаційною формою підприємства, досліджуються питання проектування організації моніторингу ІВ [200]. Слід зазначити підвищений інтерес вчених різних галузей економічної науки до розгляду питань проектування організаційних систем управління ІВ [213; 215].

Критичний огляд спеціалізованої літератури показав, що в сучасних системах прийняття управлінських рішень суб'єктами господарювання у сфері ІВ поряд із процесами формування структури та технології виконання аналітичних процедур слід враховувати функції організаційної системи аналізу інтелектуальної діяльності. Оскільки в організаційній системі управління ІВ сучасних вітчизняних підприємств аналітичні функції не диференціюються, питання, пов'язані із

застосуванням матричного підходу до організації управління ІВ з урахуванням функціональної структуризації аналітичних робіт, набувають вагомості та потребують додаткового дослідження

Управління ІВ належить до категорії менеджменту підприємства, але у порівнянні з керівництвом людськими ресурсами, фінансами, продажами та розвитком, має свої унікальні характеристики. Система управління ІВ включає вибір моделей, побудову відділів, розподіл персоналу, формулювання та впровадження систем, заходів тощо, щоб сформувати комплексний, багаторівневий та тривимірний захист для підприємств і досягнути мети створення прибутку для підприємств через управління ІВ.

Запропоновано для широкого вжитку наступне визначення цього процесу стосовно промислового підприємства.

Управління інтелектуальною власністю – це комплекс управлінських дій, які здійснює промислове підприємство з метою забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників для максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень.

Виходячи з запропонованого визначення, управління ІВ – це, по суті, управління власністю авторів (розробників, власників) ІВ. Власність – це право суб'єкта володіти, користуватися та розпоряджатися всім своїм майном у межах, встановлених законом. Хоча ІВ має свою особливість у формі, вона все рівно є об'єктивною та реальною власністю. Тому у промислового підприємства є реальна можливість здійснювати наукове управління нематеріальними правами ІВ та підвищувати ефективність управління та її використання у своїй виробничо-комерційній діяльності.

Перш за все, система управління ІВ підприємства – це загальна система, яка є не тільки складовою науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) або виробництва, а й підсистемою управління підприємством, яка включає в себе всі ланки виробничого процесу: наукові дослідження, виготовлення, закупівлі, продаж, імпорт та експорт тощо. Ефективне управління ІВ це не тільки

відповідальність служби управління ІВ, але й залучення до цього процесу всі інші служби підприємства і, практично, кожного його співробітника. Зокрема, комерційна таємниця в ІВ стосується кожного працівника даного підприємства. Основні положення процесів управління ІВ на промисловому підприємстві представлено на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 –Процеси управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: розробка здобувачки

Зміст управління ІВ однозначно відповідає системі захисту ІВ, дослідивши зміст якої можна науково побудувати та експлуатувати систему управління ІВ на підприємствах.

Управління розробкою та створенням прав ІВ означає, що топ-менеджмент на підприємстві повинен дотримуватися мети заохочення персоналу щодо створення винаходів, творчої діяльності, формулювати відповідні стратегії, сприяти розвитку прав ІВ, виконувати ефективну роботу з реєстрації та статистики прав ІВ, перевіряти та використовувати всі наявні на підприємстві активи, розуміти зміни в правах власності, а також здійснювати пряме управління існуючими в розпорядженні підприємства правами ІВ, керувати та контролювати опосередковане володіння правами ІВ та введенням її в господарський обіг.

Управління діяльністю з комерційного використання прав ІВ головним чином регулює дію та використання прав ІВ, вивчає та затверджує методи функціонування та управління правами ІВ, формулює їх тощо.

Керівництво доходами від комерційного використання прав ІВ визначає передачу, використання і зупинення прав ІВ відповідно до умов даного підприємства, що ідеально поєднує технологію наукового прогнозування та оптимізації з використанням сучасних комп'ютерних технологій, глибоко застосовує маркетингові теорії, такі як сегментація ринку та ціноутворення, формує набір систематичних концепцій і методів управління.

Управління розпорядженнями та патентними правами ІВ передбачає визначення передачі, використання і припинення прав ІВ відповідно до власних умов. Патентні права є найважливішою частиною управління ІВ підприємств і розглядаються як засіб захисту та розвитку підприємства. У сучасній, дедалі жорсткішій, ринковій конкуренції ресурси є основою конкурентоздатності підприємства, особливо це відноситься до монопольних складових: патенти, володіння якими означає наявність певної переваги. Запатентована технологія є не лише засобом для підприємств захистити власні інтереси від порушень, а й інструментом для отримання ринкової переваги над конкурентами.

Виділено основні завдання управління ІВ підприємства [284]:

- аналіз використання об'єктів ІВ;
- виявлення надлишкової та необхідної ІВ;
- визначення форм і способів правової охорони ІВ;

- визначення ключового об'єкта ІВ;
- здійснення процедур правової охорони ІВ;
- комерціалізація (монетизація) ІВ;
- припинення порушень прав ІВ;
- стягнення компенсацій і штрафів за незаконне використання об'єктів ІВ.

Таким чином, з метою забезпечення конкурентоспроможності та розвитку підприємства дуже важливим напрямком є управління ІВ, основною метою якого є надання можливості системного формування та розвитку унікальних взаємозв'язків, знань і умінь виробляти інноваційні продукти з їх оригінальними властивостями для повного задоволення ринкового попиту.

В сфері методології управління ІВ слід розрізняти два важливих поняття: система та стратегія управління ІВ. Система управління ІВ – це правовий механізм, у якому правовласник інтелектуальних досягнень користується протягом певного часу виключним правом на результати своєї інтелектуальної діяльності та забороняє (перешкоджає) їх використовувати третім особам. Впровадження системи управління ІВ стимулює інновації, захищає досягнення інтелектуальної праці людей і сприяє їх перетворенню в реальну продуктивність. Це механізм стимулювання та захисту для сприяння науково-технічному прогресу, економічному розвитку та культурному процвітання. Права на інтелектуальні досягнення, широко відомі як права ІВ, відносяться до тих, якими користуються духовні багатства, створені інтелектуальною діяльністю в галузях науки, техніки, культури та мистецтва. Права ІВ в широкому розумінні включають патентне, авторське та суміжні права, права на товарні знаки, комерційне найменування, комерційну таємницю, дизайн компонування інтегральної схеми тощо. Щоб заохотити людей створювати нематеріальну власність, країни послідовно приймали законодавство для охорони їх прав на інтелектуальні досягнення.

Натомість, стратегія належить до дослідження того, як ефективно використовувати та впроваджувати систему управління ІВ. Тобто система управління ІВ є основою стратегічного керівництва, яке визначає характер і зміст стратегії ІВ.

Стратегічне управління ІВ запропоновано розділити на декілька самостійних, але тісно взаємопов'язаних між собою рівнів (рис. 3.2).

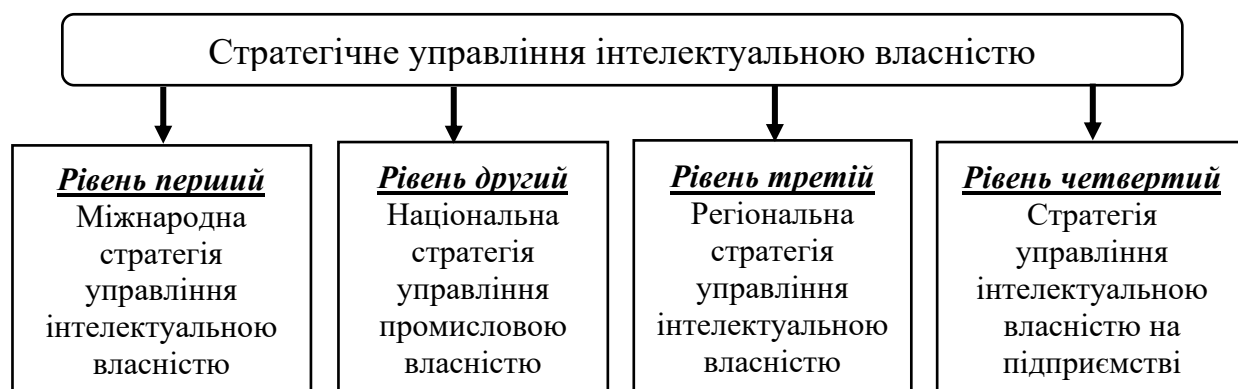

Рисунок 3.2 – Рівні стратегічного управління інтелектуальною власністю

Джерело: розробка здобувачки

Міжнародна стратегія управління ІВ охоплює широкий спектр принципів та підходів, які спрямовані на створення єдиної, збалансованої та ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності на глобальному рівні. Вона повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до швидких змін у технологіях, глобальній економіці та соціальних умовах, враховувати різноманітність інтересів та рівнів розвитку різних країн.

Національна стратегія управління ІВ розглядає макрорівень усієї країни, вона тісно пов'язана з моделлю економічного розвитку країни, навчанням персоналу, системою науково-дослідних робіт, її слід чітко планувати. Національна стратегія охоплює всі сфери ІВ, включаючи патенти, товарні знаки, авторські та суміжні права, компонування інтегральних схем, географічні зазначення, нові біологічні сорти, комерційні таємниці, права власності та заборона зловживання ними. Національна стратегія управління ІВ повною мірою враховує провідну роль уряду щодо коригування та вдосконалення системи законів, нормативних актів та політики щодо інтелектуальної власності, створення системи індексів оцінки інституційних механізмів та створення політичного середовища, яке заохочуватиме інновації. Варто зазначити, що неможливо одночасно ефективно охопити всі сфери ІВ, але разом з тим ці дії не повинні бути односторонніми. Країна

повинна зосередитися на просуванні стратегій промислової ІВ в пріоритетних галузях, таких як інформаційні технології, біотехнології, медицина тощо.

Регіональна стратегія управління ІВ визначає, що існують великі відмінності в науково-технічному прогресі, економічному розвитку та ресурсах ІВ в різних регіонах країни, і повинні бути розставлені акценти відповідно до фактичної ситуації в різних областях. Це також нагадує урядовим департаментам, що недоцільно переслідувати одну мету під час вимірювання статусу розвитку ІВ в кожній області чи регіоні.

Стратегія управління ІВ на підприємстві стосується механізму та засобів використання підприємством системи ІВ з метою отримання та підтримки своїх ринкових конкурентних переваг для отримання найкращих економічних вигод. Стратегічне управління на рівні підприємства передбачає розвиток і підтримку обізнаності персоналу із засобами охорони, захисту та використання ІВ. Стратегія підприємства в галузі ІВ повинна відповідати законам ринкової економіки та спрямовувати суб'єкти господарювання на підвищення власними засобами свого інтелектуального потенціалу у сфері створення, використання та охорони прав ІВ в умовах ринкової конкуренції.

Стратегічне управління на підприємстві у сфері ІВ безпосередньо пов'язане з його бізнес-стратегією та фактично є невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку. Практична реалізація передбачає аналіз економічної та технологічної інформації підприємства, ринкових прогнозів, тенденцій щодо нових продуктів та стратегічних намірів основних учасників цільового ринку підприємства. Тому є доцільним зберігати конфіденційність змісту стратегії ІВ підприємства, яка передбачає статус комерційної таємниці, тобто має характеристики конфіденційності.

Визначено, що дослідження та аналіз стратегічного управління ІВ на промисловому підприємстві включає в себе наступні елементи:

1. Формування основної теорії стратегічного управління ІВ підприємства.
2. Визначення та обґрунтування статусу стратегії ІВ підприємства в перспективах його розвитку.

3. Обґрунтування зв'язку між стратегією ІВ та іншими стратегіями розвитку підприємства.

4. Оптимізація розподілу ресурсів ІВ підприємства та їх використання в економіці підприємства.

5. Аналіз типів стратегій ІВ підприємства та конкретні стратегії їх впровадження.

6. Оцінка зв'язку між стратегіями ІВ підприємства та створенням сучасних корпоративних систем.

7. Дослідження методів стратегічного управління ІВ на інших підприємствах з метою узагальнення та використання передового досвіду.

8. Визначення правових гарантії обраної стратегії ІВ підприємства

9. Дослідження прогресивної практики стратегічного управління ІВ підприємства в розвинутих країнах та можливостей її використання для вітчизняних підприємств.

Ефективність процесу управління ІВ забезпечується виконанням низки надзвичайно важливих функцій, до яких рекомендовано віднести:

а) формулювати та впроваджувати корпоративні стратегії ІВ для досягнення цілей корпоративного бізнесу;

б) управляти ресурсами ІВ підприємства для реалізації задачі збереження та оцінювання інтелектуальних активів;

в) виявлення та навчання професійних талантів, включаючи персонал НДДКР та служби управління ІВ;

г) формувати та розвивати механізм наукових досліджень та інновацій з метою заохочення співробітників підприємства до творчого пошуку та наукової діяльності;

д) у відповідності з національним законодавством, політикою стимулів та обмежень, формувати та запроваджувати механізм управління патентами на підприємстві, який включає в складові: стимули та обмеження, оцінку та систему фінансових гарантій;

е) використовувати всі доступні інформаційні ресурси у сфері створення,

комерціалізації та трансферу ІВ;

ж) встановлювати та вдосконалювати правила і норми ІВ, запобігаючи юридичним ризикам, а також реагувати на судові суперечки щодо ІВ;

з) здійснювати процеси комерціалізації та використання ІВ, використовуючи ринкову вартість виключних прав інтелектуальних ресурсів.

Виявлено тісну взаємодію процесів управління інтелектуальними активами промислового підприємства зі стратегією розвитку його виробничо-комерційної бізнес-діяльності, що забезпечує підприємству сталий розвиток та технологічне лідерство на відповідному технологічному ринку (рис. 3.3).

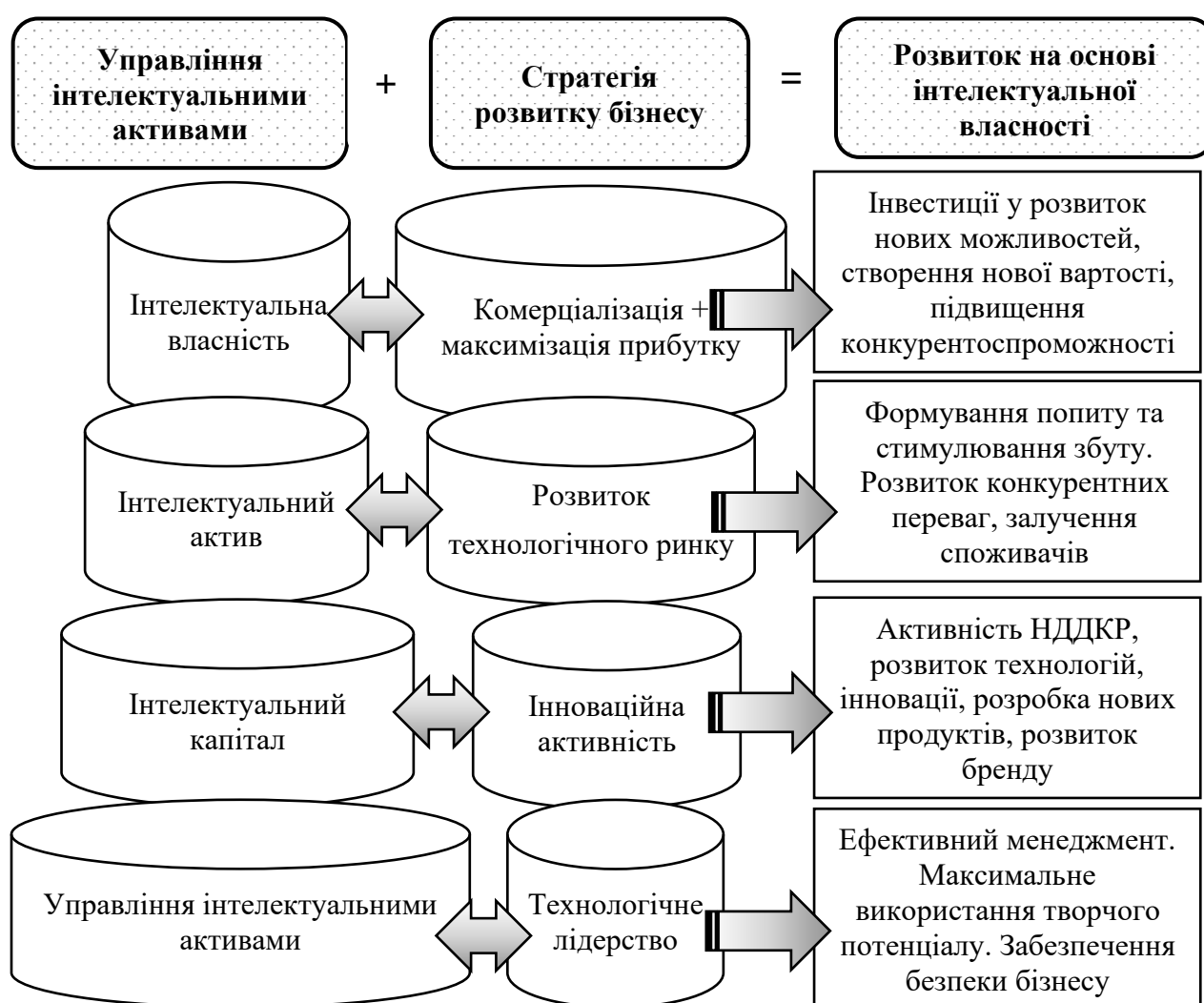

Рисунок 3.3 – Стратегічні задачі процесу управління інтелектуальними активами підприємства

Джерело: розробка здобувачки

Для забезпечення дієвого впровадження стратегічної системи прийняття та управління ІВ на підприємстві, методологія управління ІВ передбачає створення впорядкованого та ефективного відділу під відповідальність топ-менеджменту. Промислові підприємства зазвичай мають спеціалізований відділ управління ІВ, який носить назву департаменту (відділу) ІВ. Відділ ІВ, конструкторський, технологічний відділ і бізнес-департамент разом формують ядро підприємства, а юридичний і фінансовий відділи забезпечують організацію управління підприємством.

Функції відділу управління ІВ, які забезпечують досягнення цілей та виконання поставлених завдань, можуть бути зведені до наступних положень:

- стратегічне управління ІВ;
- формування корпоративної культури управління ІВ;
- взаємодія з підрозділами та зовнішніми консультантами з питань ІВ;
- патентування результатів інтелектуально-інноваційної діяльності на підприємстві та запобігання порушення виключних прав на них;
- формування портфеля прав на результати інтелектуальної діяльності;
- облік та моніторинг внутрішньої інформації про створювані (створені) об'єкти ІВ;
- узгодження контрактів щодо питань, що стосуються ІВ, зокрема, ліцензування та поступка прав;
- контроль виконання ліцензійних договорів;
- підготовка пропозицій щодо капіталізації та комерціалізації об'єктів ІВ;
- тренінги винахідникам, бізнес-підрозділам, технологічним структурам галузі ІВ;
- організація процесу навчання за курсом ІВ (можливо в режимі он-лайн).

Визначено, що методологія управління ІВ на промисловому підприємстві багато в чому залежить від правового відношення підприємства до своїх інтелектуальних активів, тому доцільно розділити всі методологічні підходи до управління ІВ щонайменше на дві, в певній мірі самостійні, групи.

1. Підприємства з виключними правами на ІВ, яка знаходиться на їх

балансі і яку вони можуть або не можуть використовувати в своїй виробничо-комерційній діяльності.

2. Підприємства з виключними правами на ІВ, яку вони використовують в своїй виробничо-комерційній діяльності, що належать державі, інших підприємствам або приватним особам.

Промислове підприємство, яке володіє виключними правами на ІВ може і зобов'язане розглядати декілька базових варіантів отримання з них певної вигоди. Частіше всього топ-менеджмент підприємства вважає, що найкращим способом використання ІВ є послаблення активних ринкових дій конкурентів, щоб вони не пропонували спільним споживачам ідентичний інтелектуально-інноваційний продукт або послугу. Складно заперечувати той факт, що захоплення ринкової влади на цільовому технологічному ринку дозволить даному підприємству в певній мірі підвищити ціни, які воно встановлює на продукти чи послуги власного виробництва, що безумовно призводить до збільшення обсягів отримуваних прибутків.

Але, виявлено, що це далеко не єдиний доступний для підприємства варіант стратегічного управління (рис. 3.4).

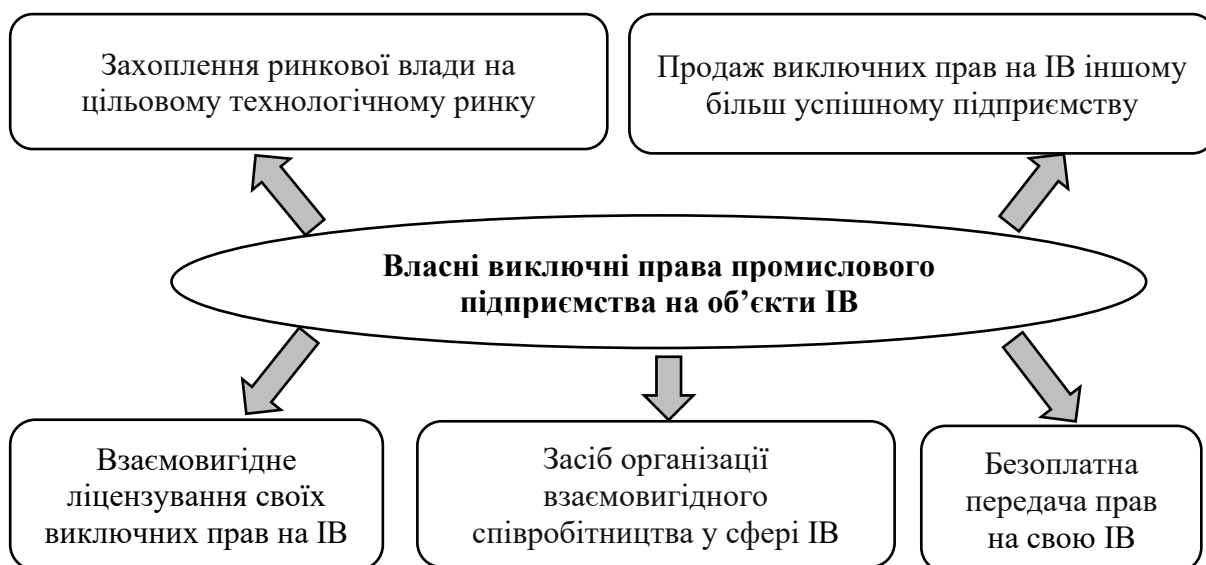

Рисунок 3.4 – Стратегічні можливості ефективного використання виключних прав власної ІВ

Джерело: розробка здобувачки

Існують й інші управлінські стратегії, які необхідно враховувати при прийнятті важливих рішень в сфері ІВ: продаж своїх виключних прав іншому підприємству, де вони були б більш ефективними; ліцензування виключних прав (не можна виключати, навіть, варіанти укладення ліцензійних угод з конкурентами); використання виключних прав як засобу для організації взаємовигідного співробітництва з конкурентами, постачальниками, споживачами або розробниками; не виключається, навіть, безоплатна передача виключних прав ІВ державі, іншим підприємствам, соціальним або екологічним організаціям.

Управління створеною та придбаною ІВ на промисловому підприємстві здійснюється за певним алгоритмом, який включає в себе кілька самостійних стадій (рис. 3.5).

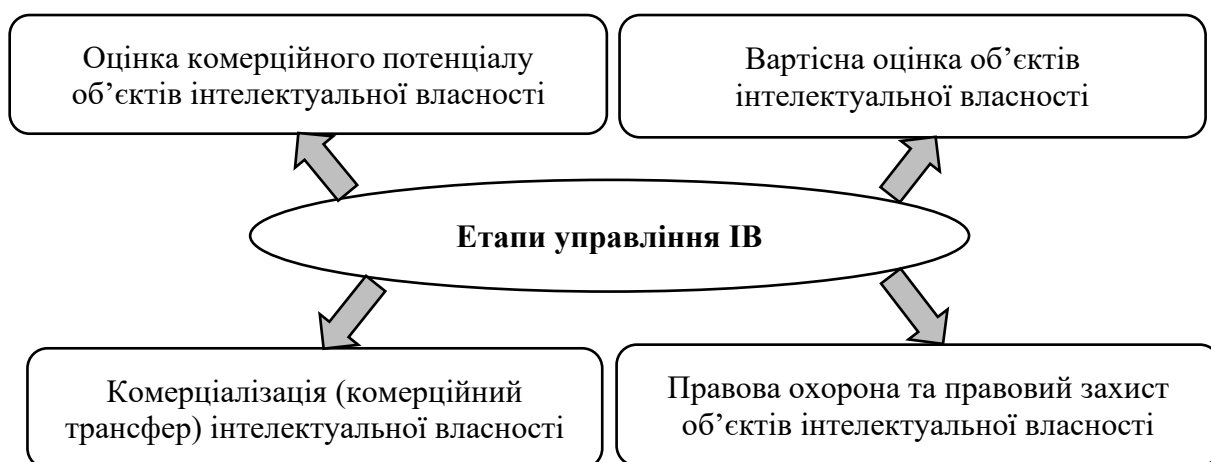

Рисунок 3.5 – Основні етапи управління ІВ, патентовласником якої є підприємство

Джерело: побудовано здобувачкою з використанням [259; 261; 263; 284]

Стадія 1. *Вартісна оцінка об'єктів ІВ.* Зміст цього етапу включає в себе порівняння витрат і вигод при експлуатації об'єктів ІВ. Доцільність патентування визначається цілями використання ІВ: реалізацією продукції власного виробництва або продажами технології.

Стадія 2. *Правова охорона та захист об'єктів ІВ.* Всесвітня організація ІВ, заснована в 1967 році, а з 1974 року – спеціалізована установа ООН з питань творчості та ІВ, займається розвитком і захистом ІВ по всьому світу. Захистом

займається також і законодавство України щодо ІВ.

Стадія 3. *Оцінка комерційного потенціалу об'єктів ІВ*. Організації, які професійно займаються вартісним оцінюванням ІВ в Україні, можуть бути включені в такі громадські організації, як «Всеукраїнська асоціація фахівців з оцінки», «Українське товариство оцінювачів», «Федерація оцінювачів бізнесу та ІВ».

Стадія 4. *Комерціалізація ІВ*. Форми комерціалізації об'єктів ІВ: інжиніринг, виробнича кооперація, трансфер технологій в рамках спільних підприємств, технічна допомога, франчайзинг, лізинг.

Промислове підприємство, яке не володіє виключними правами на ІВ, а має певну потребу в них для входу в інший бізнес або для розширення можливостей існуючого може розглядати також декілька можливих базових варіантів побудови управлінської стратегії в сфері ІВ та отримання при їх успішній реалізації певної вигоди. Найбільш популярні управлінські стратегії, які в своїй виробничо-комерційної діяльності використовують підприємства та організації представлено на рис. 3.6.

Рисунок 3.6 – Управлінські стратегії підприємств, які використовують ІВ, але не мають виключних прав на неї

Джерело: розробка здобувачки

Досліджено, що промислові підприємства, яким потрібні права на ІВ для вступу в інший бізнес, вбачають найкращим способом їх отримання заперечення

цих прав за допомогою судових розглядів. Для створення ефективної бази для успішної роботи в новому бізнесі, новий учасник повинен отримати дозвіл на використання ІВ. Цієї мети можливо досягнути одним із двох способів.

По-перше, завжди є судова можливість оскаржити дійсність прав власника ІВ. Наприклад, щоб оскаржити справедливість патенту на певний продукт власника ІВ новий учасник розробляє базу даних, яка імітує вже існуючу і стверджує, що не порушує авторських прав, оскільки інформація, що міститься в його базі даних, відрізняється від ідентичної. Або виробник може стверджувати, що товарний знак, який використовується іншою фірмою, став загальним і тому він може ним скористатися.

По-друге, новий учасник може визнати справедливість прав на ІВ інших підприємств, але стверджувати, що продукт чи практика, які він розгортатиме в рамках свого підприємства, не порушуватимуть ці права. Наприклад, підприємство, що прагне продати вдосконалену версію запатентованого продукту (припустимо, повітряне гальмо для вагонів), стверджуватиме, що його версія відрізняється і виходить за рамки патенту підприємства-правовласника. Судові позови такого роду досить поширені і новачки іноді у них виграють.

При використанні стратегії з розробки альтернативної технології, менеджерам необхідно враховувати деякі фактори. Найбільш очевидною є природа конкуренції – вона буде вкрай жорстокою, якщо два підприємства пропонують близькі інтелектуальні продукти, які мають спільні технологічні можливості, доступні у відповідній галузі науки, техніки чи мистецтва. Такого роду варіанти підпорядковуються багатьом вимогам. Наприклад, докази, які суди розглядають при ухваленні рішення про те, чи знаходиться товарний знак надто близько до зони, вже зайнятої іншим підприємством, радикально від поетапного підходу, що застосовується у патентних справах, та підходу «загальний зовнішній вигляд», який використовується деякими судами при використанні закону про авторське право.

Управлінська стратегія підприємства «отримання ліцензії» базується на положеннях, що здійснювати значні зусилля зі створення винаходу у сфері вже

існуючих технологій – це неефективні та даремні витрати, якщо розроблена технологія не буде мати суттєвих функціональних переваг. Цей факт покладено в основу методології ліцензування. Якщо власник прав на ІВ усвідомлює, що новачок здатний розробити інноваційну технологію, тоді правовласник повинен бути готовим ліцензувати свою технологію для нього, залишившись у вигаді при будь-якому варіанті. Ліцензування вигідне обом сторонам: ліцензіати виграють від скорочення часу, необхідного для виведення своєї продукції на ринок, здатності виробляти стандартизовані продукти і, таким чином, використовувати переваги мережних ефектів і, можливо, уникати відповідальності за ненавмисні порушення прав ІВ; ліцензіари можуть уникнути проблем із нестійкими правами на ІВ та шляхом урізання конкуренції, що впливає на розмір прибутку. При оцінці останнього варіанта, новачку слід враховувати три фактори. По-перше, правовласники іноді відмовляються розглядати можливість ліцензування своїх технологій. По-друге, як ліцензіари, так і ліцензіати ризикують антимонопольною відповідальністю, якщо вони структурують свою угоду неналежним чином, особливо, якщо є конкуренти. Зрештою, навіть якщо ліцензування є здійсненим та законним, новачок може суттєво покращити свою позицію на переговорах під час обговорення таких ліцензій, принаймні, частково – на розробку альтернативної технології. Якщо новачок може з упевненістю стверджувати, що технологія, яка не порушує права, є технічно можливою та доступною, правовласник на ІВ, швидше за все, погодиться на вигідніші умови ліцензування, тому дані стратегії є взаємовиключними, а іноді найкраща стратегія передбачає їх об'єднання.

Для того, щоб відстежити патентні порушення та отримати доступ до технологій конкурентів, підприємство може використати управлінську стратегію «великі патентні портфелі», тобто сформувати власні значні за обсягами патентні портфелі для доступу до критичних технологій, тим самим захищаючи себе від конкурентів та патентних тролів. Такі патентні портфелі часто призводять до взаємної залежності, яка передбачає перехресне ліцензування. Коли підприємство стикається з патентом, який блокує одне зі своїх власних досліджень та розробок, воно спочатку перевіряє, чи порушує патентовласник будь-яке з власних

виключних прав. Якщо це підтверджено, підприємство повідомляє про цей факт порушника та пропонує крос-ліцензійну угоду – такий підхід є швидшим і економнішим, ніж спроби винайти існуючі технології або одностороннє ліцензування. Тобто крос-ліцензування використовується в тому випадку, коли один із винахідників має патент на конкретну модель (пристрій), інший винахідник створив поліпшення винаходу першої особи (удосконалив зразок) і також запатентував свою розробку, але кожен із винахідників може перешкодити один одному у реалізації можливостей винаходу, тобто перешкоджати його комерціалізації. Патентний документ першого винахідника може дати йому домінуюче становище, що дозволяє стримати використання цієї технології. Зокрема, вчений може продовжувати виробництво та реалізацію свого виробу, не враховуюче існуюче вдосконалення - в цьому випадку другий винахідник немає права імплементувати свій виріб без дозволу першого вченого.

Мета управлінської стратегії «швидке поширення» полягає в тому, щоб розгорнути практичне використання певної технології так швидко і широко, що до того моменту, коли вона буде оспорюватися в ході судового розгляду, підприємство вже може або отримати ліцензії від власників, або навіть виграти суд. Ця стратегія може бути як надзвичайно вигідною, так і, при невдалому результаті, надзвичайно дорогою. Загалом цей варіант управлінської стратегії дуже ризикований – якщо він буде успішним, то може принести величезні вигоди, але при невдачі – негативний результат.

3.2 Сучасні стратегії управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві

Грамотне управління ІВ дозволяє суб'єкту господарювання отримувати прибуток з використання об'єктів своєї діяльності, спокійно долати конкуренцію, пропонуючи унікальний та інноваційний товар, здійснювати ефективний контроль за виробництвом. Складність управління ІВ ускладнює розробку модельної стратегії управління ІВ на підприємствах, яка була б універсальною, тобто могла б бути застосована в будь-якому бізнесі. Якщо підприємство має комерційний

інтерес у сфері, де воно впроваджує свої рішення щодо інноваційно-інтелектуальної діяльності, правова охорона ІВ з використанням, наприклад, патентів буде важливою. У зв'язку з бурхливим розвитком і технічним прогресом, в деяких областях використання патентної охорони може виявитися неефективним, в той час як, наприклад, охорона комерційної таємниці та ноу-хау повинна мати ключове значення. Звичайно, розмір самого суб'єкта господарювання і масштаби його бізнесу будуть важливі для розробки стратегії підприємства у сфері управління ІВ, яка, досить часто, буде залежати від суми коштів, які можна виділити на ключові напрямки її розвитку. Тому доцільно сформувати наукометричний підхід до прийняття модельних рішень при створенні стратегій управління ІВ.

Загальний підхід до формування управлінських стратегій в інтелектуальній сфері повинен будуватися на принциповому відношенні підприємства до факторів зовнішнього оточення. Одні підприємства точно дотримуються розроблених та узгоджених планів незалежно від позитивного чи негативного впливу чинників зовнішнього середовища, інші ж, навпаки, вносять необхідні зміни, коли зовнішнє оточення практично змушує підприємство це зробити, і лише поодинокі підприємства активно намагаються спонукати державу (суспільство) рухатись у вигідному для них напрямку, або, хоча б, в певній мірі гармонізувати власні цілі з їх потребами та очікуваннями.

Практика інноваційної діяльності промислово розвинутих країн в таких випадках рекомендує до використання пасивну, реактивну, проактивну і інтерактивну стратегію реагування підприємства на зміни в навколишньому середовищі (рис. 3.7).

При використанні пасивної стратегії підприємство певним чином змінює свою стратегію в управлінні ІВ тільки завдяки примусовому впливу зовнішнього середовища, наприклад: законодавчих та судових органів, державних структур. При реактивній стратегії суб'єкт господарювання намагається реагувати на негативні зміни в зовнішньому оточенні лише тоді, коли вони вже відбулися. Практична діяльність підприємства певним чином змінюється лише під значним

впливом зовнішнього середовища.

Рисунок 3.7 – Стратегії реагування підприємства на зміни у зовнішньому середовищі інтелектуальної сфери діяльності

Джерело: розроблено здобувачкою

При застосуванні проактивної стратегії підприємство намагається випередити можливі зміни в зовнішньому оточенні, які частково використовуються з вигодою

для себе.

При інтерактивній стратегії підприємство має можливість прийняти наявні зміни зовнішнього оточення та поєднати їх зі своїми цілями. Середовище і стратегія суб'єкта господарювання змінюються одночасно і в одному напрямку, що допомагає в певній мірі гармонізувати комерційні відносини між підприємством та державою (суспільством) через зменшення наявного розриву між очікуваннями держави та діловою активністю підприємства.

За допомогою проведених досліджень сформовано основні види організаційної структури для управління ІВ підприємства (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Основні види організаційних структур для управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: розробка здобувачки

Деякі промислові підприємства використовують організаційну структуру управління ІВ на засадах пріоритетності відділу досліджень і розробки технологій виробництва, якому підпорядковується відділ ІВ. Така форма підходить для високотехнологічних підприємств, у стратегії яких домінує запатентована технологія, і сфера діяльності яких зосереджена переважно в даній країні. Перевага цієї форми полягає в тому, що вона сприяє своєчасному спілкуванню між відділом управління ІВ та персоналом науково-дослідних розробок, завдяки чому прийняття рішень і розробка можуть здійснюватися одночасно, що значно заощаджує витрати на розробку та допомагає уникнути непотрібних ризиків порушення. Крім того, відділ управління ІВ створюється у відділі досліджень і розробок, який може чітко

виділити ключові моменти технологічних інновацій і розробки продуктів, а також своєчасно сформулювати необхідні стратегії управління ІВ. Разом з тим, таке розташування відділу управління ІВ характеризує його низький рівень, і це має певні недоліки: співробітники відділу не можуть брати безпосередню участь у прийнятті корпоративних рішень, не в повній мірі розуміють загальні цілі підприємства та права ІВ підприємства, що значно ускладнює процеси управління відділом.

Також часто зустрічається організаційна структура управління ІВ, яка передбачає підпорядкованість відділу управління ІВ юридичному відділу підприємства. При цьому співробітники служби управління ІВ іноді виконують функції юридичного персоналу. Така модель в більшій мірі підходить для нових технологічних компаній із невеликою кількістю запатентованих технологій, але високими юридичними вимогами та великою кількістю судових спорів. Її використання на практиці сприяє заходам проти правових порушень, пов'язаних з ІВ, а також дозволяє більш ефективно здійснювати судові процеси. Однак в цій структурі відділ ІВ знаходиться далеко від інших відділів і не може вчасно отримати інформацію від відділу досліджень і розробок, що не сприяє формулюванню стратегії ІВ у сфері високих технологій і не може гарантувати наявність операційних можливостей, необхідних для ефективного управління ІВ.

В деяких випадках при управлінні інтелектуальними активами промислові підприємства використовують матричний підхід. Матрична організаційна структура є адаптивною моделлю управління (тобто спеціально створеною для досягнення якоїсь мети). Інакше кажучи, така структура дуже швидко підлаштовується під поточні зміни, на відміну від інших організаційних структур, які вважаються в певній мірі бюрократичними. Особливістю матричної організаційної структури є те, що крім керівника підрозділу, з'являється додатковий менеджер – керівник проєкту. Крім того, вона являє собою комбінацію лінійно-функціональної та програмно-цільової структур управління. При цьому фахівець відділу перебуває у підпорядкуванні відразу у двох керівників, тобто безпосередньо у лінійного керівника і водночас у керівника проєкту. У такій

структурі функціональний керівник відповідає за якість виконаних робіт його підрозділом, а керівник проєкту – за проєкт від початку його виробництва до випуску.

Досліджено, що матрична структура управління ІВ в найбільшій мірі підходить до специфіки науково-технологічних розробок промислового підприємства і до управління об'єктами ІВ, які є результатом даних розробок. Кожна наукова задача – це певний проєкт, який має свої завдання, мету та терміни виконання. Специфіка науково-технологічних проєктів полягає в тому, що їх формування, виконання та практична реалізація не завжди прямо пов'язані з основною виробничо-господарською діяльністю. Інтелектуальні результати можуть виникати непрогнозовано, при чому побічний науковий результат може мати значно більшу вагомість та ефективність, ніж основний.

Виявлено, що технологічна основа управління ІВ промислового підприємства базується на сукупності методичних підходів до управління (рис. 3.9), дослідження яких дозволяє, по-перше, більш ефективно здійснювати управлінські процеси в інтелектуально-інноваційній сфері діяльності, по-друге, сформулювати пропозиції з вдосконалення існуючих та розробки принципово нових підходів до управління ІВ підприємства.

Найбільш широкого використання має процесний підхід до управління ІВ на промисловому підприємстві, який проявляється через взаємозв'язок і взаємозалежність управлінських функцій при виконанні бізнес-процесів, адже створення та використання ІВ у виробничо-комерційній діяльності підприємства є взаємозалежним процесом і необхідно враховувати всі його етапи.

При цьому функціонування системи на всіх рівнях (макро-, мікро-, мезо-) розглядається з позицій часткових бізнес-процесів, які прямо або опосередковано пов'язані з системою управління ІВ [56, 95, 258,].

Дослідження існуючої практики розробки, дистрибуції та споживання об'єктів ІВ на промислових підприємствах нашої країни наглядно демонструє факти органічної взаємодії та взаємозалежності важливих для успішного менеджменту процесів (рис. 3.10).

Рисунок 3.9 – Існуючі підходи до управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: розробка здобувачки

Варто звернути увагу на те, що в моделі управління ІВ на основі процесного підходу, безпосередньо до процесу управління відносяться тільки організаційні та ринкові процеси. Якраз ці складові і представляють основну частину підходу, інші дві складові цієї моделі також є важливими, адже забезпечують ефективну реалізацію процесу управління ІВ. До їх особливостей слід віднести той факт, що вони здійснюються паралельно з базовим процесом і виконують прямий контроль його доцільності та ефективності.

Управління ІВ на промисловому підприємстві на основі функціонального підходу передбачає введення в організаційну структуру базового підприємства (або його філіалу) спеціального структурного підрозділу (центру управління ІВ), в функціях якого закладено задачу управління ІВ на даному промисловому

підприємстві (рис. 3.11).

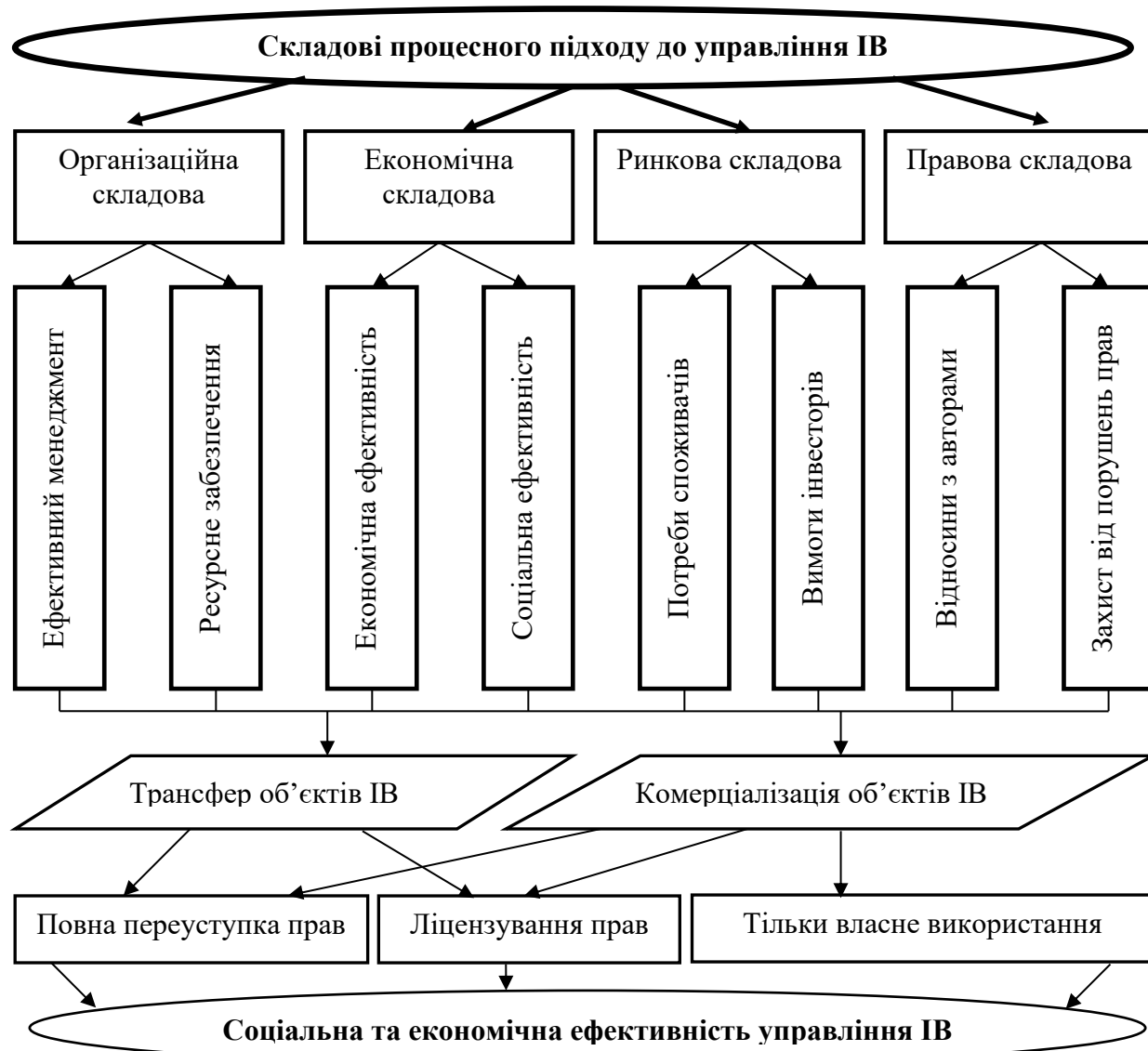

Рисунок 3.10 – Модель управління ІВ на основі процесного підходу

Джерело: побудовано на основі [56, 95.]

Такий підхід не викликає принципових заперечень, проте є ціла низка проблем, які, по відношенню до підприємств промислового профілю, потребують свого уточнення та більш детального наукового доопрацювання.

Центр управління ІВ контролюється підприємством, його керівник функціонально підпорядковується топ-менеджменту суб'єкта господарювання, а за своїм статусом може бути і заступником директора, у своїй діяльності керується внутрішніми правилами і загальною інноваційною політикою підприємства.

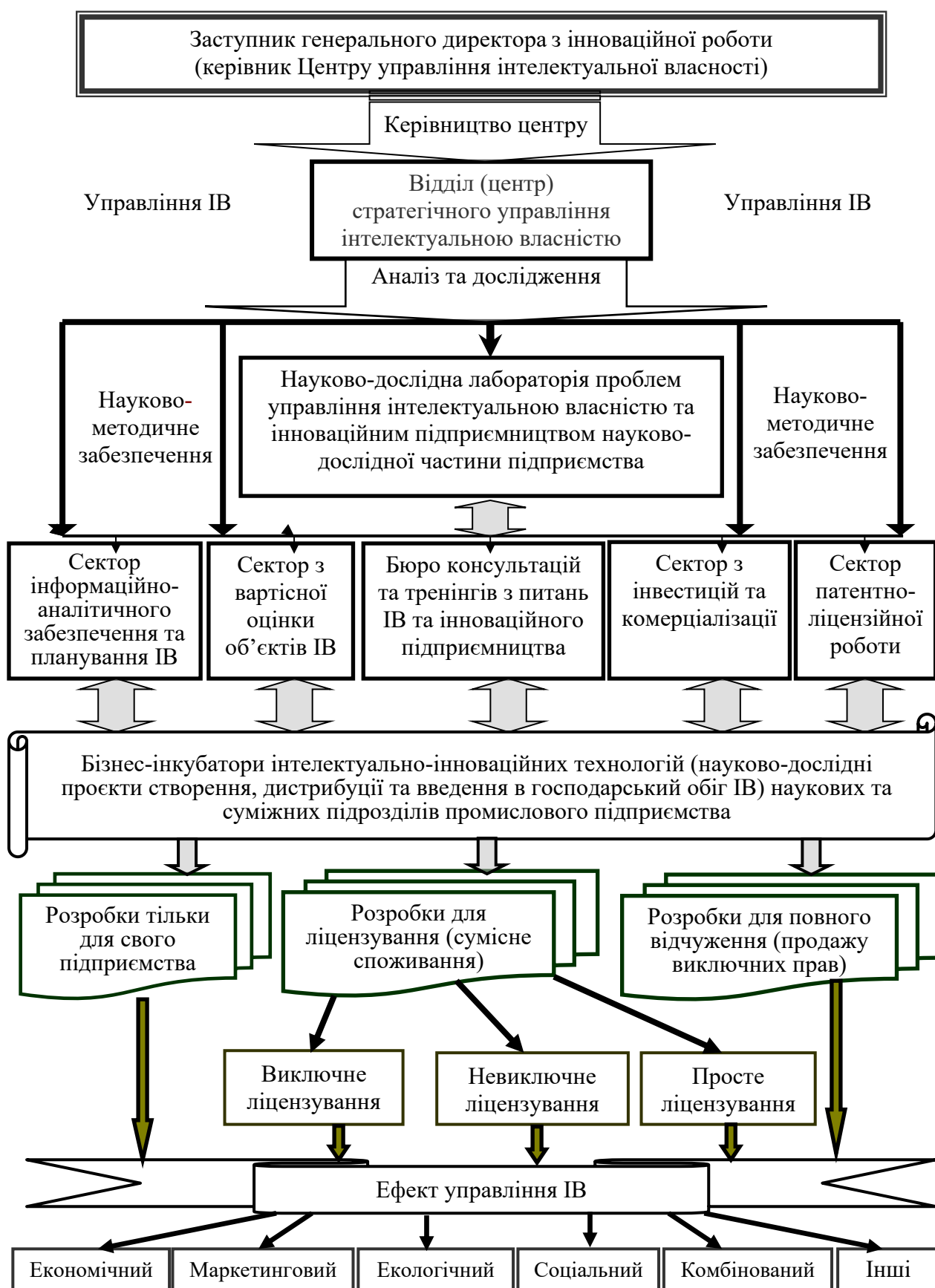

Рисунок 3.11 – Функціональний підхід до управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: побудовано на основі [56, 95]

Це є важливою перевагою функціонального підходу до управління ІВ – при його застосуванні рівень первинних витрат на створення та функціонування такого центру не дуже великий.

Разом з тим, функціональний підхід до управління ІВ має деякі недоліки, до них слід віднести:

- а) відсутність у працівників підрозділу необхідного досвіду і компетенцій;
- б) у більшості випадків притаманний багатьом підприємствам та організаціям нашої країни низький рівень первинного фінансування для початку повноцінної роботи такого функціонального підрозділу, що не сприяє його ефективній роботі;
- в) організаційно використовувати функціональний підхід до управління ІВ можуть тільки фінансово сильні підприємства (великі корпорації).

Також виникає логічне питання про те, яким чином створення відділу (центру) управління ІВ відобразиться на вже існуючих структурних підрозділах на підприємстві, які частково виконують управлінські функції у сфері ІВ (науково-інформаційний, патентний, юридичний, відділ маркетингу, перекладів тощо).

Визначено, що ефективність функціонального підходу до управління ІВ залежить від належної взаємодії з менеджментом і працівниками підприємства. Тому, вже на етапі створення функціонального підрозділу з управління ІВ необхідно переконати топ-менеджмент підприємства у важливості надання такої функціональній структурі певних повноважень.

Системно-інформаційний підхід до управління ІВ концентрує увагу на значущості інформації на всьому відтворювальному циклі, що передбачає необхідність інформаційних взаємозв'язків між елементами системи управління ІВ, які забезпечують умови безперервності. Спотворення, недостатність та несвоєчасність інформації призводить до зниження ефективності управління, збільшення ризиків у діяльності підприємницьких структур, погіршення економічних та фінансових показників. Чим точнішою і достовірнішою, повнішою і кориснішою буде ця інформація, тим ефективнішим буде управління. Налагоджена система інформатизації управління дозволяє найбільш повно та достовірно характеризувати зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства, їх

зміну, приймати оптимальне для кожної конкретної ситуації управлінське рішення. Усе це усуває стан невизначеності, знижує ризики діяльності підприємств, забезпечує їх стійкий розвиток. Прихильники системно-інформаційного підходу до управління ІВ вважають, що в сучасному світі чільну роль займає унікальна інформація та обмін відомостями, отже, успіх управління ІВ залежить від грамотного використання актуальних інформаційних ресурсів. При цьому надзвичайно важливим є забезпечення режиму комерційної таємниці для підприємства.

Практична реалізація системно-інформаційного підходу до управління ІВ у виробничо-комерційній діяльності промислових підприємств здійснюється, в першу чергу, на основі застосування системного аналізу, який є комплексом методів і засобів дослідження та конструювання складних об'єктів як соціально економічних і технічних систем. Розглядаючи управління ІВ з позиції системного аналізу, дослідники виявили, що на вході системи управління надходять матеріальні та інтелектуальні ресурси, які перетворюються в процесі управління з урахуванням впливу зовнішнього середовища та реалізуються у вигляді інноваційного продукту або комерціалізованого об'єкта ІВ, що досягається у вигляді зворотного зв'язку основних елементів системи (рис. 3.12).

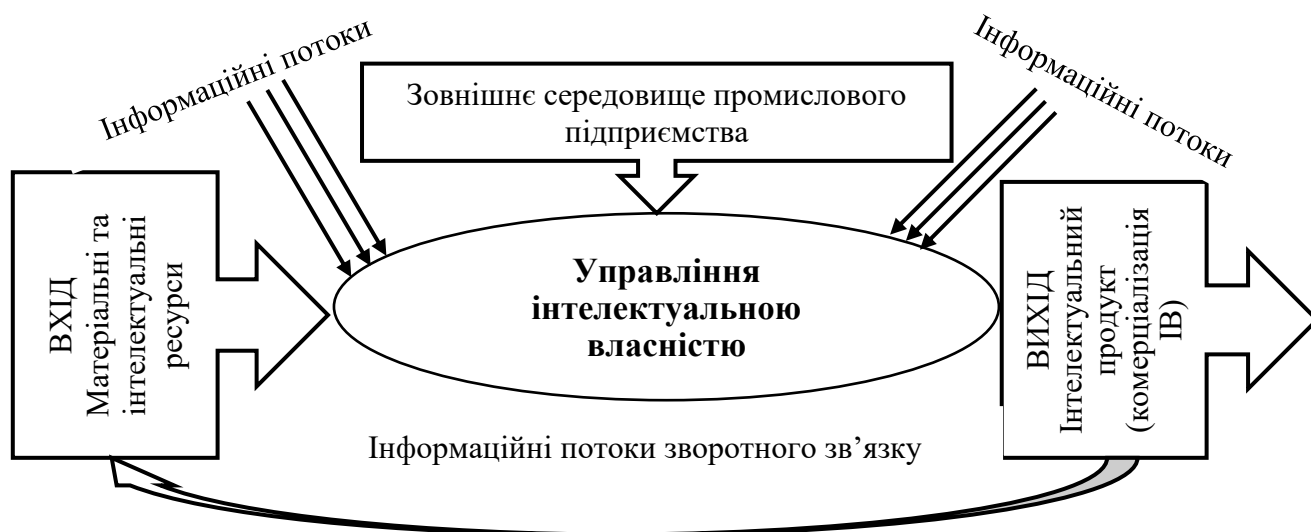

Рисунок 3.12 – Модель системно-інформаційного підходу до управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: побудовано здобувачкою за даними [99, 259, 284, 301]

Представлений на рис. 3.12 блок «Управління інтелектуальною власністю» є невизначеним і, в певній мірі, незрозумілим, так як не відображає внутрішні взаємодії у процесі здійснення управлінської діяльності, а лише визначає обмежені зовнішні ресурси та цільові орієнтири системи. З метою визначення частин та елементів системи, взаємозв'язок та взаємодія яких призводить до перетворення зовнішніх ресурсів у результат діяльності системи, необхідна побудова структурної моделі системи управління ІВ.

Дослідники визначають, що здійснення діяльності суб'єкта управління при інформаційно-системному підході ґрунтується на певному наборі методів, функцій, законів та принципів впливу, з урахуванням специфічних властивостей та характеристик об'єкта управління, орієнтоване на досягнення оптимальних результатів функціонування системи. Об'єктами управління у межах цього підходу є такі категорії: інноваційні продукти, інноваційні процеси, інноваційна діяльність, ІВ, об'єкти ІВ. Управлінські впливи суб'єкта на об'єкт у системі управління передбачають застосування різноманітних методів: організаційних, адміністративних, економіко-правових, соціально-психологічних.

В основі інноваційного підходу до управління ІВ твердження про те, що конкурентної переваги можна досягнути лише в результаті винахідницької активності та постійного впровадження нових технологій, тому управління слід здійснювати з урахуванням першорядності новаторського елемента. Основним джерелом видатків у цьому випадку є фінансування інновацій.

Інноваційний підхід до управління полягає в активізації інноваційної діяльності промислового підприємства за рахунок використання об'єктів ІВ, які в результаті введення їх в господарський обіг на своєму підприємстві або на інших (на ліцензійних засадах) дозволять забезпечити суб'єкту господарювання на цільовому ринку конкурентні переваги та сталий розвиток на основі свого інтелектуально-інноваційного розвитку у ринкових умовах [258].

Досліджено, що теоретико-методична сутність інноваційного підходу в повній мірі відтворюється в принципах його формування, впровадження та використання. До основних принципів його реалізації варто віднести наступні:

- пріоритет якості продукції, яка виробляється на підприємстві, у всіх ланках виробничо-комерційного процесу;
- постійний пошук інноваційних напрямів розвитку та вдосконалення техніко-економічних показників та характеристик продукції;
- створення спеціалізованого підрозділу з управління результатами інноваційної діяльності та ІВ підприємства;
- оптимізація управлінського процесу на інноваційних засадах;
- забезпечення потреб підприємства кваліфікованими кадрами, здатними до творчої та дослідницької діяльності, на основі впровадження системи організаційного навчання;
- формування системи стимулів та інструментів мотивації до активної участі персоналу підприємства в інноваційному процесі;
- забезпечення структурних підрозділів своєчасною та повною інформацією.

За результатами проведених досліджень, інноваційний підхід у сфері управління промисловими підприємствами не обов'язково пов'язаний з ІВ. На переважній більшості малих та середніх підприємств відсутні наукові підрозділи, в їх роботі не використовуються винаходи, корисні моделі та інші об'єкти ІВ, але попри це вони активно використовують інноваційний підхід в своїй діяльності, активно залучаючи своїх співробітників до раціоналізаторської діяльності, вносячи прогресивні зміни і в організацію виробничого процесу, і в результати його практичного здійснення.

Стратегічний підхід до управління ІВ прогнозує побудову перспективного шляху розвитку промислового підприємства, розуміння принципів та закономірностей його ефективного функціонування на всіх рівнях, знання цілей (місії) діяльності, поєднує в собі низку найбільш важливих підсистем, ефективна діяльність яких і забезпечує підприємству відповідність базовим принципам стратегічного управління. Для практичної реалізації стратегічного підходу до управління ІВ необхідно використовувати всі найпрогресивніші досягнення науки і психології, що дозволяє у процесі управління вирішувати можливі проблеми, формувати більш зрілі партнерські взаємовідносини між стейкхолдерами, які

сприяють досягненню цілей і виконанню місії підприємства (рис. 3.13).

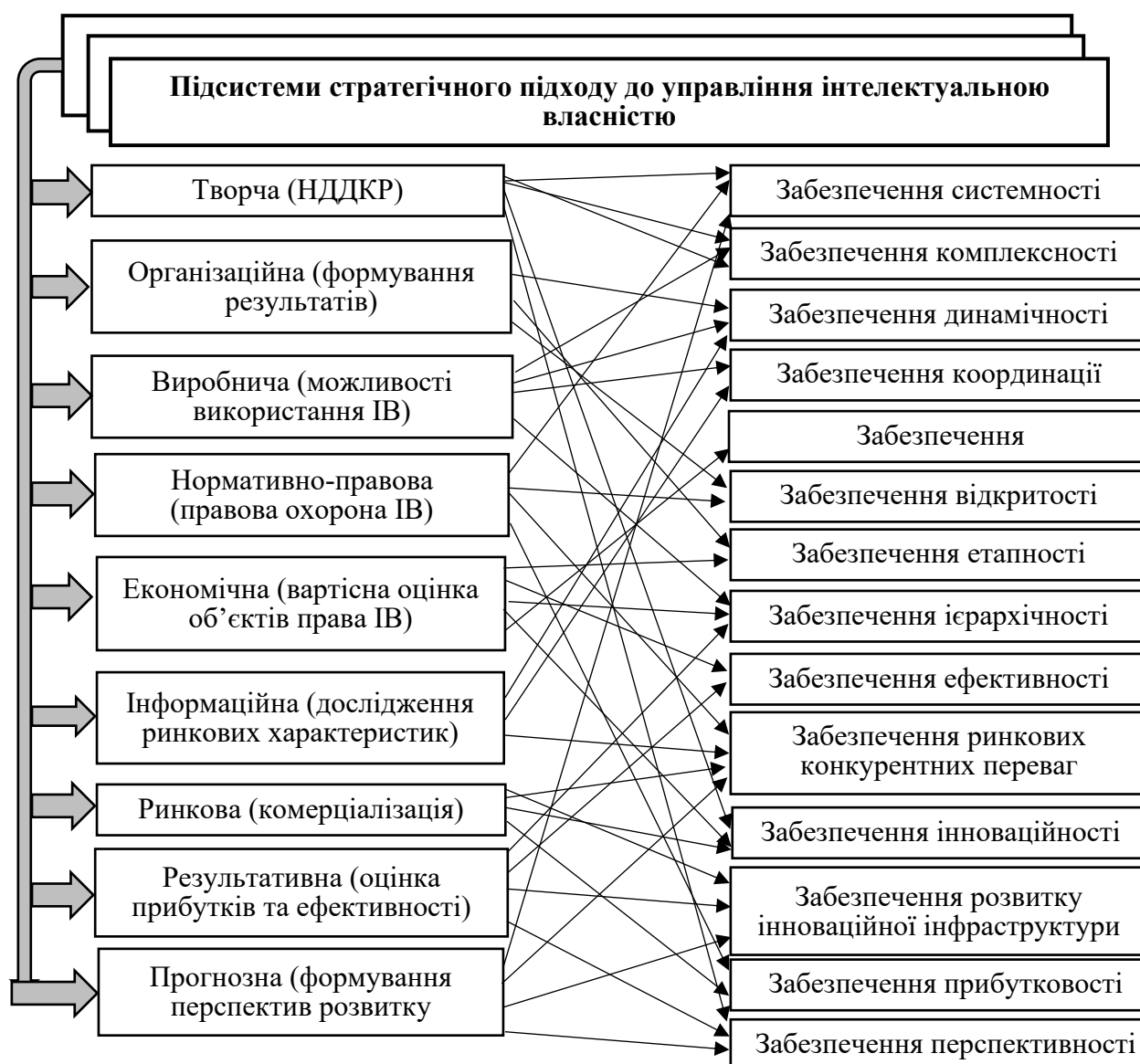

Рисунок 3.13 – Структура стратегічного підходу до управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: побудовано здобувачкою за даними [259, 261, 284]

Поняття стратегічного підходу до управління ІВ включає в себе плани та напрямки виробничих дій, послідовність прийнятих рішень та методи, що дозволяють оцінити, провести аналіз і розробити ефективну систему для сфери ІВ з метою ефективної реалізації стратегії підприємства.

Виявлено, що самостійне використання стратегічного підходу до управління ІВ не зможе забезпечити виконання всіх поточних завдань, які стоять перед

жодного підприємства, яке б у своїй місії заперечувало важливість та необхідність отримання прибутку від виробничо-комерційної діяльності. Відмітимо, що загальність цього підходу не дозволяє виділити специфічні риси об'єкту управління (ІВ), що, в певній мірі, впливає і на ефективність процесів створення, дистрибуції та використання об'єктів ІВ.

3.3 Методологічні підходи до блочного та системно-процесного управління інтелектуальною власністю промислових підприємств

Ефективна система управління ІВ є надзвичайно важливим елементом у системі формування інтелектуальних активів промислового підприємства. Але на сьогодні на вітчизняних підприємствах відсутня в достатній мірі ефективна концепція управління вказаними процесами. Для її створення необхідно в максимальній мірі враховувати існуючі недоліки наявних підходів до управління ІВ, визначених в попередньому підрозділі дисертації.

Детальний аналіз організаційно-економічних підходів до управління ІВ на промисловому підприємстві дозволяє зробити висновок про найбільшу ефективність таких методів управління ІВ як системний та процесний, які надають підприємству особливу ефективність при належному маркетинговому забезпеченні. Подібне твердження ґрунтується на тому, що при застосуванні інших варіантів управління ІВ, в центрі управлінського процесу знаходиться один фактор (інноваційний, інформаційний чи споживчий), що є недостатньо ефективним. Тому, виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що поєднання в одній системі (підході) до управління ІВ переваг системного та процесного підходу може забезпечити найбільший рівень ефективності в управлінні ІВ. При цьому значно більше уваги варто приділити і маркетинговому забезпеченню цього процесу, так як без достовірних ринкових факторів процеси створення, дистрибуції та споживання об'єктів ІВ не зможуть в повній мірі задовільнити потреби та надії правовласників. Запропоновано до практичного використання теоретико-методичні положення системно-процесного підходу до управління ІВ промислового підприємства з посиленням маркетинговим забезпеченням.

Не дивлячись на наявність великої кількості наукових досліджень у сфері управління ІВ, на даний час все ж не в повній мірі досліджені проблеми, пов'язані як з теоретичним, так і з практичним використанням процесного та системного підходів до управління ІВ промислового підприємств. Особливо це стосується маркетингового забезпечення практичного використання зазначених підходів. Крім того, представляється доцільним та важливим більш чітко виокремити блоки системи управління ІВ на підприємстві та розробити алгоритм управлінського процесу в сфері ІВ. Має місце нагальна необхідність формування формалізованого механізму (моделі) управління ІВ на засадах блочного та системно-процесного підходів, в якому є можливість відтворити процеси управління ІВ у вигляді певних методів, моделей, процедур та методичного інструментарію.

Формування механізму управління ІВ на засадах системно-процесного підходу доцільно починати з його блочної характеристики, що дозволяє виокремити основні сфери впливу менеджменту підприємства на сферу власних інтелектуальних ресурсів для забезпечення їх найбільш ефективного використання.

Виявлено, що загальний механізм запропонованого управління ІВ на промисловому підприємстві включає сукупність взаємопов'язаних блоків, сутність та зміст яких представлено на рис. 3.15.

Перший блок управлінських завдань передбачає проведення внутрішнього та зовнішнього аналізів для визначення потреби в оновленому (новому) продукті, бізнес-процесі, технології. Аналіз внутрішнього середовища промислового підприємства має на меті виявлення необхідності оновлення виробничих, інформаційних, логістичних технологій, бізнес-процесів на підприємстві для скорочення втрат робочого часу та підвищення продуктивності праці.

Аналіз зовнішнього середовища передбачає дослідження рівня задоволення попиту на продукцію підприємства, запитів споживачів на якісні та функціональні характеристики аналогічних товарів і послуг, що дає змогу визначити попит споживачів на оновлений або новий продукт, перспективи підприємства залучити нових споживачів на існуючих ринках збуту та можливості вийти на нові технологічні ринки.

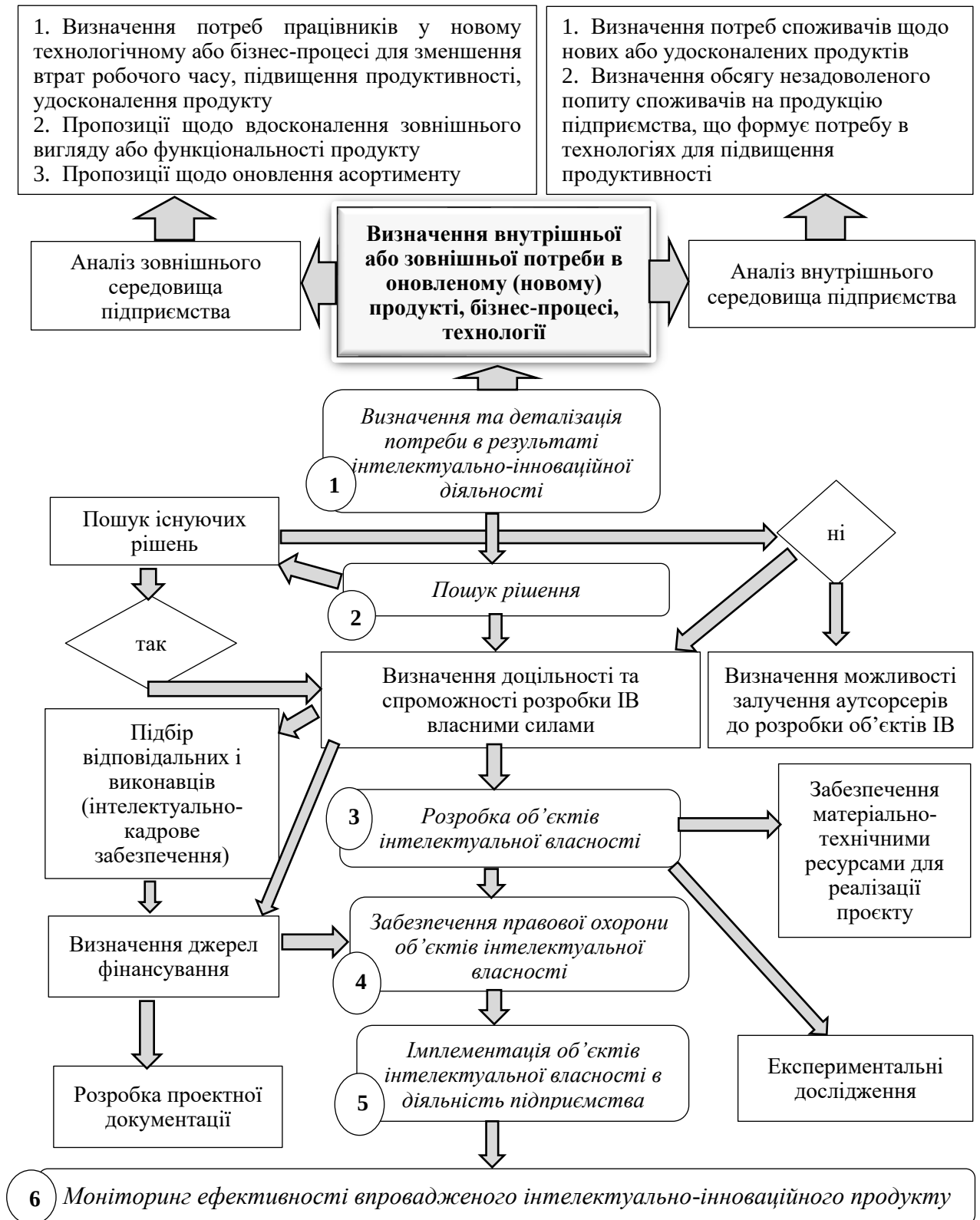

Рисунок 3.15 – Блочний підхід до управління ІВ підприємства

Джерело: розробка здобувачки

Завдання другого та третього блоків передбачають аналіз існуючих рішень для задоволення визначеної ринкової потреби, аналіз можливостей впровадження

готового рішення в діяльність підприємства, ефективності з урахуванням витрат на імплементацію та на придбання прав на використання об'єктів ІВ. У випадку необхідності розробки нового рішення, у першу чергу визначається доцільність залучення аутсорсерів або розробка об'єктів ІВ за рахунок ресурсів підприємства. Визначається спроможність підприємства розробити та впровадити об'єкти ІВ самостійно з урахуванням достатності фінансових ресурсів, інтелектуально-кадрових ресурсів, виробничо-технологічних можливостей, а також аналізується ефективність кожного з варіантів рішення. Цілком виправданим і розповсюдженим може бути комплексний підхід з розподілом частин робіт за проектом на аутсорсинг, а частини – на внутрішнє виконання.

Заходи четвертого блоку здійснюють забезпечення правової охорони на ОІВ: якщо це існуюче рішення – проводиться визначення доцільності придбання того чи іншого виду ліцензії (виняткової, невиключної, одиничної, субліцензії) та забезпечення укладання договору з правовласником щодо використання об'єктів ІВ. За умови залучення аутсорсерів – здійснюється оформлення охоронних документів на об'єкти ІВ з урахуванням попередніх домовленостей з підрядником щодо узгодження прав на об'єкти ІВ.

Блок імплементації забезпечує максимально швидке та якісне впровадження об'єктів ІВ у виробничо-технологічні або бізнес-процеси підприємства, для чого реалізуються заходи із забезпечення необхідного фінансування, навчання персоналу, адаптації технологічних процесів.

Завершальний блок включає в себе моніторинг ефективності впровадження об'єктів ІВ у виробничо-комерційну діяльність підприємства для визначення доцільності його подальшого використання або необхідності вдосконалення чи адаптації до особливостей функціонування підприємства.

Усі блоки є взаємопов'язаними між собою, від ефективності та коректності кожного з них залежить загальна ефективність механізму управління ІВ підприємства. Блочний підхід до управління ІВ в цілому забезпечує виконання промисловим підприємством основних (базових, найбільш важливих) завдань системи менеджменту у сфері інтелектуально-інноваційної діяльності (рис. 3.16).

Рисунок 3.16 – Формування базових задач для системи управління ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: розроблено здобувачкою

Важливим фактором в управлінні ІВ на промисловому підприємстві є усвідомлення того, що це нескінченний і циклічний процес, успіх якого залежить від виконання комплексу заходів з прогнозування, планування, створення, використання та обліку об'єктів. В умовах сучасної ринкової економіки, постійного оновлення і розширення інформаційних потоків та наявного надлишку товарів на світовому ринку, очевидно, що для досягнення конкурентної переваги та отримання прибутку від використання об'єктів ІВ недостатньо, наприклад, запатентувати один винахід і лише його використовувати. Необхідно забезпечити своєрідний кругообіг об'єктів ІВ та органічний перехід від однієї стадії управління ІВ до іншої в режимі паралельного функціонування цих етапів. Таким чином, саме поєднання процесного та системного методів є найбільш універсальним.

Системний підхід вимагає розглядати задачі створення, дистрибуції та споживання ІВ не ізольовано, а в поєднанні зв'язків із навколишнім середовищем, враховуючи сутність кожного та окремого елемента, проводити асоціації між

загальними та спеціальними цілями.

Процесний підхід в управлінні ІВ – розглядає діяльності будь-якого підприємства чи організації як мережу бізнес-процесів, пов'язаних з їх цілями і місією [261]. В основі цього підходу лежить погляд на діяльність підприємства як на реалізацію сукупності його бізнес-процесів з належним маркетинговим супроводом. Відповідно до процесного підходу управління ІВ здійснюється з урахуванням усіх етапів створення та застосування об'єктів ІВ, системний підхід дає можливість менеджменту підприємства використовувати інформаційні, інноваційні, виробничі та маркетингові ресурси.

На сьогодні немає єдиного підходу до теоретико-методичного та практичного наповнення механізму системно-процесного управління ІВ на промислових підприємствах. Тільки на деяких українських підприємствах більш-менш пріоритетно вирішуються питання, пов'язані із правами на об'єкти ІВ. Найчастіше це питання захисту прав, просування бренду підприємства за рахунок використання товарних знаків, комерційних позначень, найменування місця походження товару, вказівки на упаковці запатентованого товару тощо. Побудова системи управління з усіма ознаками системності необхідних процесів спостерігається лише на деяких підприємствах. Зокрема, це ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод», Дніпровський меткомбінат, АТ «Фармак», ПрАТ «Українські енергетичні системи», Укртелеком, НАК «Нафтогаз», ДП «Антонов», Київстар, АТ «Запорізький завод феросплавів». На цих підприємствах побудова системи управління ІВ багато в чому зумовлена об'єктивною необхідністю, оскільки всі вони займаються власними науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами, використовують передові технології та мають достатньо коштів на діяльність, спрямовану на впровадження системи управління ІВ.

Варто зазначити, що об'єкти ІВ є оригінальними, мають відмінні риси, кожен із них може стати частиною портфеля ІВ підприємства. Управління такими інтелектуальними активами є досить складним процесом. Спираючись на результати проведеного дослідження, запропоновано модель системно-процесного

управління об'єктами ІВ, практичне впровадження якої можливе на основі виконання наступних 15 стадій (рис. 3.17).

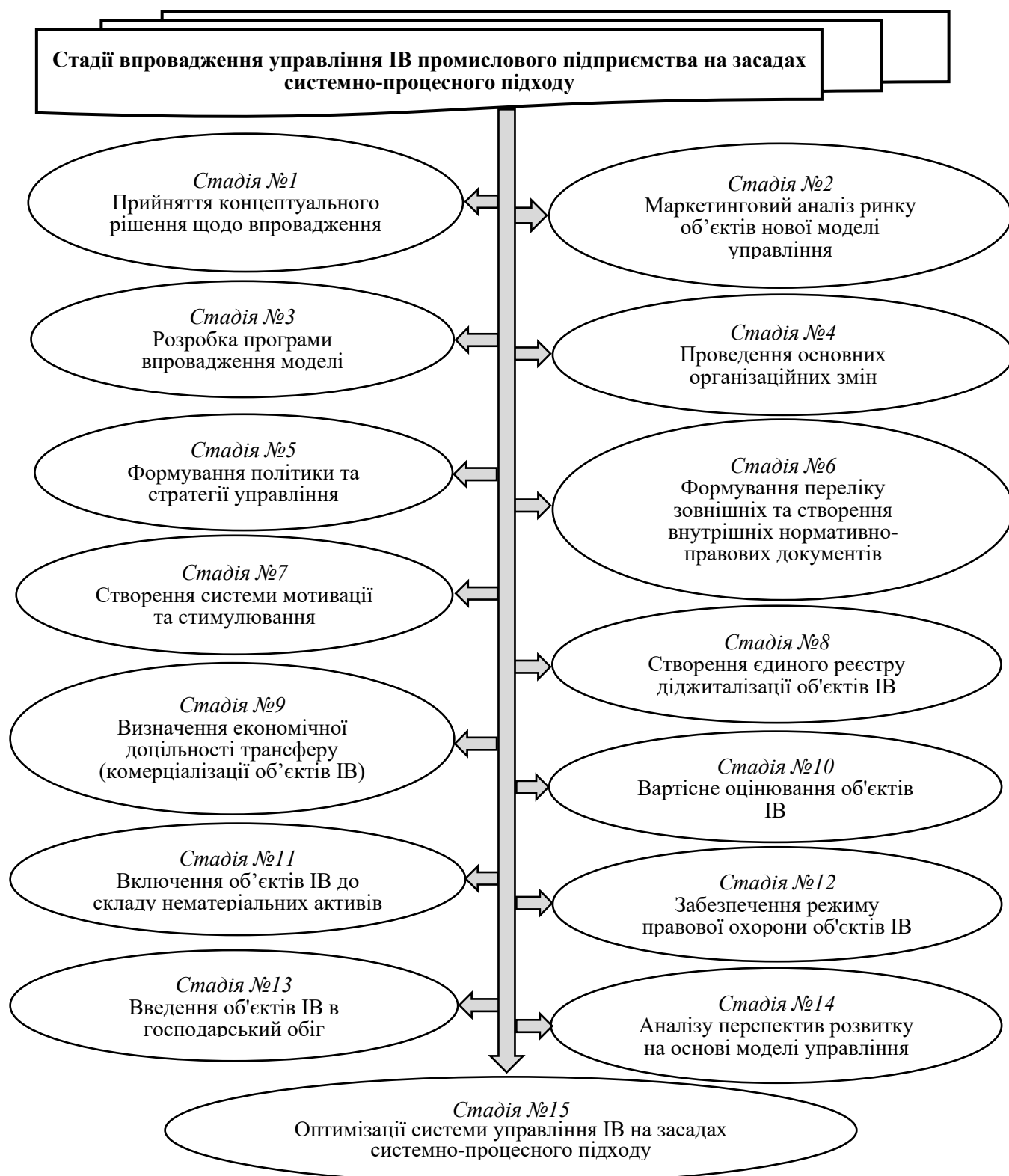

Рисунок 3.17 – Стадії моделі системно-процесного управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: розробка здобувачки

Варто зазначити зміст та послідовність стадій впровадження організаційно-економічної моделі системно-процесного управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві.

Перша стадія – прийняття концептуального рішення про необхідність впровадження системи управління ІВ з використанням системно-процесного підходу, яке має бути зваженим, обґрунтованим з позицій аналізу технологічного ринку ІВ, підкріпленим розрахунками економічної ефективності створення або придбання об'єктів ІВ. Усвідомлення необхідності такого підходу до управління ІВ має формуватися, в першу чергу, у власників та топ-менеджменту, що мають можливість приймати рішення та впливати на виробничо-комерційну діяльність підприємства в цілому.

Найбільш важливими аргументами на користь запровадження системно-процесного підходу до управління ІВ є захист прав ІВ, можливість багатоцільової її комерціалізації, зростання вартості підприємства, залучення інвестицій з різних джерел, укріплення ринкових позицій та розвиток конкурентних переваг.

Друга стадія включає в себе маркетинговий аналіз технологічного ринку ІВ, який зазвичай проводиться для виявлення ринкових тенденцій, поточної та перспективної вартості об'єктів ІВ, поведінки споживачів, оцінки середньої вартості створення об'єктів ІВ. Системно-процесний підхід передбачає врахування в системі управління процесу посиленого маркетингового супроводу. Адже без належного рівня кореляції між прийнятими рішеннями та їх відповідності ринковим характеристикам не може бути ефективного управління в сфері ІВ. Економічна оцінка процесів зі створення або придбання об'єктів ІВ на підприємстві закріплює процес прийняття рішення про доцільність планованих дій та процесів, сформованих на основі маркетингових досліджень.

Третя стадія включає розробку заходів щодо впровадження системної складової процесу управління ІВ. Для виконання цієї задачі рекомендується сформувати проектну групу, визначити її функції та наділити членів цієї групи необхідними повноваженнями. На цій стадії визначаються терміни проектування, формується система мотивації учасників процесу впровадження інноваційної

системи управління ІВ. Змістом цього проєкту мають бути конкретні заходи щодо етапів впровадження системи управління з визначенням відповідальних осіб та термінів виконання.

Четверта стадія передбачає організаційні процесові зміни, формування структурних підрозділів, які забезпечують процеси прийняття та реалізацію управлінських рішень у сфері ІВ. При цьому організаційні структури управління ІВ слід інтегрувати до загальної структури управління підприємством з виділенням конкретних центрів відповідальності. Варто зазначити, що стратегія управління ІВ має бути розроблена і, в обов'язковому порядку, затверджена найвищим органом управління підприємства (зборами трудового колективу, координаційною або установчою Рада). Зокрема, це також може бути і колегіальний орган управління, на який покладено функції прийняття відповідних рішень щодо затвердження та реалізації прийнятої стратегії, координації дій з управління ІВ. Структурними підрозділами, що безпосередньо здійснюють всю роботу зі створення, продажу (придбання) та використання ІВ можуть бути Центр інноваційного розвитку, управління з ІВ, патентно-ліцензійна служба, управління з технічного розвитку, центр трансферу (комерціалізації) технологій та інші підрозділи, в яких здійснюються науково-технічні заходи, ведеться винахідницька діяльність, тобто створюються об'єкти ІВ. Важливо організувати злагоджену роботу всіх цих структурних елементів для розробки та впровадження ефективних рішень щодо своєчасного та ефективного управління ІВ.

П'ята стадія включає в себе формування політики та стратегії управління ІВ. Стратегічна політика забезпечує інноваційний розвиток підприємства, захист його економічних інтересів, посилення та розвиток конкурентних переваг, підвищення ділової репутації та інвестиційної привабливості підприємства. Стратегія управління ІВ передбачає впровадження комплексної системи управління з визначенням основних цілей та пріоритетів при придбанні або створенні ІВ, забезпеченні умов для формування оптимального портфеля об'єктів ІВ та ефективного управління інноваційною діяльністю в цілому, мотивації персоналу, його постійне навчання та професійний розвиток.

Шоста стадія – це формування переліку зовнішніх та створення внутрішніх нормативно-правових документів, що дозволяють керувати об'єктами ІВ, дотримуючись основних положень комплаєнс-програми підприємства. Ці документи повинні регламентувати правову охорону, використання, оцінку, облік, порядок передачі прав на використання об'єктів ІВ, відносини між структурними підрозділами, створення режиму конфіденційності, визначення функціональних обов'язків, мотивацію та заохочення осіб, що беруть участь у створенні та управлінні об'єктами ІВ підприємства.

Сьома стадія передбачає створення системи мотивації та стимулювання процесів створення, дистрибуції та введення в господарський обіг об'єктів ІВ, яка є надзвичайно важливим елементом механізму управління ІВ на засадах системно-процесного підходу. Впровадження інноваційної (нової) системи управління ІВ відноситься до більш-менш радикальних змін в організаційно-економічному механізмі підприємства, що передбачає практично неминучий опір з боку існуючих організаційних структур. Тому дуже важливо сформувати у співробітників підприємства «інноваційне мислення» шляхом детального пояснення важливості та переваг інноваційного розвитку, ознайомлення з документацією, навчання, їх безпосередньої участі в процесі впровадження системи управління ІВ. Стимулювання працівників, залучених до процесу створення та управління ІВ, має не тільки матеріальну основу за рахунок встановлення відповідних виплат, системи преміювання, а й передбачає такі заохочення, як можливість проходження стажувань, перепідготовки, підвищення кваліфікації, поїздок на конференції та виставки, можливість кар'єрного зростання. Важливо, щоб інформація про наукові, прикладні досягнення підприємства та його окремих співробітників була загальнодоступною.

Восьма стадія пов'язана зі створенням єдиного автоматизованого реєстру об'єктів ІВ (система діджиталізації в системі управління ІВ). Реєстр повинен забезпечувати не лише облікові функції, а й відстежувати хід заявок, своєчасну оплату мит, облік договорів та строків їх дії, контроль надходження та використання роялті та паушальних платежів тощо.

Дев'ята стадія – придбання чи створення об'єктів ІВ, найбільш важливим на якій є визначення економічної доцільності введення в господарський обіг власних інтелектуально-інноваційних розробок у порівнянні з придбанням аналогічного інтелектуального продукту в іншого підприємства-розробника або патентовласника. Детальне відтворення процесу розробки об'єкта ІВ на цій стадії не надається, так як він є в більшості випадків загальновідомим. Питання придбання виключних прав на об'єкти ІВ в основному ідентичні питанням передачі виключних прав на використання об'єктів ІВ, які більш детально представлено на наступних стадіях.

Десята стадія націлена на вартісне оцінювання об'єктів ІВ. Під час проведення оцінки використовуються класичні підходи: порівняльний (ринковий), витратний та дохідний, а також власні методичні розробки науково-дослідної частини підприємства. Унікальність інтелектуальних продуктів, які необхідно оцінити, створює перед оцінювачем значні труднощі, тому цією діяльністю на підприємстві повинні займатися висококваліфіковані фахівці або, в разі їх відсутності, залучені на умовах аутсорсингу високопрофесійні організації.

Одинадцята стадія пов'язана з наданням інтелектуальним продуктам підприємства статусу нематеріального активу. Для цього необхідно їх зареєструвати у складі нематеріальних активів підприємства та додати до портфелю об'єктів ІВ. Реєстрація нематеріальних активів має певні особливості, які, на відміну від матеріальних активів, створюють відповідну різницю у методичному підході. Варто звернути увагу на те, що у зв'язку з невідчутністю об'єктів ІВ при ідентифікації та реєстрації, рекомендовано перевіряти матеріальні носії, на яких відображаються результати інтелектуальної діяльності, а також документи, що підтверджують права використання цих результатів. Портфель об'єктів ІВ повинен відповідати вимогам економічної безпеки та прибутковості, а також здатності до диверсифікації.

Дванадцята стадія відтворює режим надання інтелектуальним продуктам підприємства правового статусу, тобто забезпечення режиму правової охорони об'єктів ІВ. Українське законодавство гарантує захист виключних прав ІВ, але,

оскільки державна реєстрація та видача охоронних документів передбачені для обмеженого числа об'єктів, підприємство має запропонувати ряд заходів щодо забезпечення власного захисту прав ІВ, які не мають охоронних документів. Особливо це стосується прав на комерційну таємницю (запровадження режиму комерційної таємниці). В даний час процеси глобалізації актуалізують питання охорони прав об'єктів ІВ на міжнародному рівні. Крім того, забезпечення належного рівня охорони та захисту об'єктів ІВ пов'язане з питаннями підтримання економічної безпеки підприємства на необхідному рівні.

Тринадцята стадія – це введення об'єктів ІВ в господарський обіг (комерціалізація) ІВ для виведення інтелектуально-інноваційних технологій на ринок та одержання прибутку. Способи комерціалізації об'єктів ІВ, які частіше всього включаються в процес управління ІВ на промисловому підприємстві:

а) використання об'єктів ІВ у власному виробництві (рекомендовано використання концепції внутрішнього підприємництва – інтрапренерства);

б) передача прав на використання об'єктів ІВ шляхом продажу прав (за договором про повну або часткову уступку виключних прав), за ліцензійним договором, франчайзинг, інжиніринг, трансфер технології, технічна допомога, лізинг тощо. (використання концепції зовнішнього підприємництва – антрепренерства);

в) внесення об'єктів ІВ до статутного (резервного) фонду при створенні спільних підприємств як матеріальний внесок (вимагає в достатній мірі точного визначення вартості ІВ).

Посилення маркетингового супроводу управлінського процесу на цій стадії передбачає здійснення взаємовигідних з потенційними споживачами комерційних заходів, які посилюють процеси перетворення результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності підприємства в ринковий товар.

Детальне представлення стадій введення інтелектуальних продуктів в господарський обіг в структурі пропонованого підходу представлено на рис. 3.18.

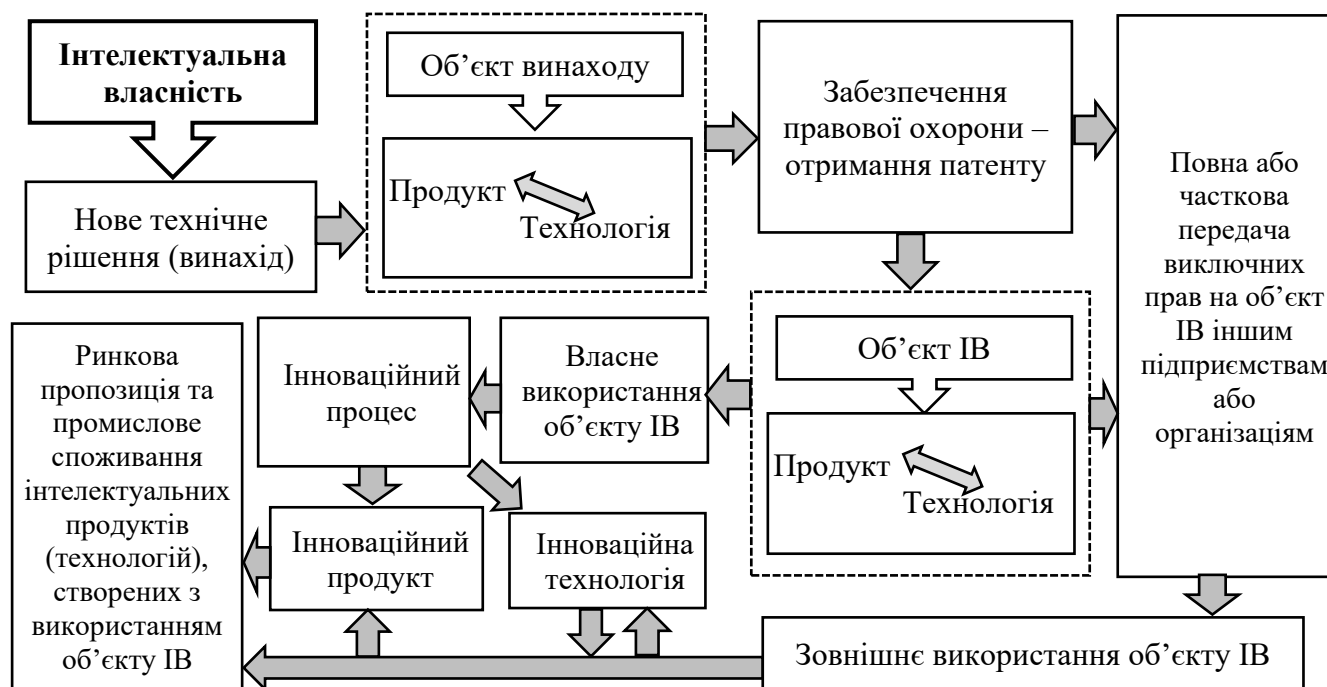

Рисунок 3.18 – Складова введення об'єктів ІВ в господарський обіг у структурі системно-процесного підходу до управління ІВ

Джерело: розробка здобувачки

Чотирнадцята стадія передбачає проведення аналізу перспектив розвитку підприємства при застосуванні системи управління ІВ на засадах системно-процесного підходу: системна діагностика фінансово-економічного стану підприємства, виявлення ступеню впливу ІВ на формування процесів вартісного зростання підприємства за рахунок інтелектуальних активів. Системно оцінюється роль ІВ у залученні інвестицій, підвищенні іміджу підприємства. Для оптимізації портфеля об'єктів ІВ та посилення інтелектуальної складової у виробничо-комерційній діяльності підприємства визначаються перспективи створення або придбання інших об'єктів ІВ, а також ресурси для подальшої діяльності, спрямованої на досягнення оптимального стану портфеля ІВ.

П'ятнадцята стадія присвячена процесам оптимізації системи управління ІВ з використанням таких прогресивних інструментів, як моніторинг, контроль та приведення системи в заданий (плановий) стан. Моніторинг спрямований на безперервне відстеження використання, створення або придбання, переходу прав на об'єкти ІВ, як у власному виробництві, так і на зовнішньому ринку. Контроль

забезпечує визначення заданих параметрів (контрольних кількісних та якісних показників) та порівняння з фактичними параметрами, виявлення відхилень та встановлення їх причин. Також визначаються контрольні функції окремих структурних підрозділів та функціональних керівників і контрольні періоди. Оптимізація, тобто доведення параметрів системи до заданих, відбувається на рівні її елементів, що дозволяє збільшити доходи підприємства за рахунок комерціалізації ІВ, підвищити вартість бізнесу, мінімізувати збитки від порушення прав ІВ, застосувати податкові пільги та забезпечити конкурентні переваги підприємства. Варто зазначити, що дана стадія не є завершальною в процесі управління ІВ підприємства: її можна охарактеризувати як постійну, присутню на всіх стадіях процесу створення, дистрибуції та споживання інтелектуальних продуктів.

Результати досліджень теорії та практики управління ІВ на зарубіжних та вітчизняних промислових підприємствах, визначили, що процес управління результатами інноваційно-інтелектуальної діяльності на них має, в певній мірі, роз'єднаний характер, спостерігається відсутність упорядкованості та системності основних елементів процесу управління ІВ – це є важливим недоліком, який якраз і усуває системно-процесний підхід до управління ІВ.

Під системною складовою управління ІВ підприємства визначено сукупність організаційних структур, учасників інтелектуальної діяльності, а також конкретних процедур, форм та методів управління розробкою, прийняттям та реалізацією управлінських рішень щодо формування, використання та розвитку результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності. Система управління ІВ розглянуто як підсистему системи вищого порядку і як сукупність систем нижчого порядку.

У першому випадку ця система, як одна з багатьох інших підсистем управління ІВ підприємства, повинна бути органічно вбудована в загально-корпоративний механізм управління з урахуванням організаційної структури та культури даного підприємства. При формуванні системи управління ІВ особлива роль відводиться її узгодженості з корпоративною інноваційною системою. В найкращому випадку управління ІВ має бути побудоване як складова загальної

інноваційної системи підприємства, тобто вбудована в неї. В іншому випадку система управління ІВ промислового підприємства є сукупністю підсистем нижчого порядку, головною ланкою якої є комплекс її елементів, що включає суб'єкт управління, який відтворює функціональні підрозділи підприємства, і об'єкт управління, який являє процесну складову управління ІВ, тобто процеси створення, дистрибуції, використання та розвитку ІВ (рис. 3.19).

Зважаючи на суттєву складність та багаторівневність процесу управління ІВ, запропоновано виділити чотири базові процеси: цільовий, забезпечуючий, функціональний та реалізуючий. *Цільовий процес* дозволяє сформувати загально-корпоративні напрями управління результатами інноваційно-інтелектуальної діяльності, компонентами якого є збільшення прибутковості за рахунок комерціалізації об'єктів ІВ, підвищення конкурентоспроможності підприємства шляхом виробництва інноваційної продукції з використанням ІВ, підвищення ринкової вартості підприємства в результаті ідентифікації ІВ, розвиток інноваційної діяльності підприємства. Досягнення поставленої мети неможливе без виконання запропонованих функцій і вирішення поставлених завдань, що висуває вимоги до виділення у структурі системи управління ІВ *функціонального процесу*. До його складових відносяться планування, організація, прогнозування, регулювання, оцінка, мотивація, контроль та облік, моніторинг. *Забезпечуючий процес* передбачає своєчасне постачання для процесу управління ІВ всіх ресурсів необхідної якості та кількості у встановлені терміни. Складовими цього процесу є правове, методичне, ресурсне (матеріальне, фінансове, трудове), наукове та інформаційне забезпечення. Завдання *реалізуючого процесу* полягає у створенні організаційних умов для прийняття відповідних управлінських рішень під час управління ІВ. Він включає в себе завдання керування створенням, ідентифікацією, захистом, комерціалізацією та розвитком ІВ підприємства.

Рисунок 3.19 – Організаційно-економічний механізм управління ІВ на засадах системно-процесного підходу

Джерело: розробка здобувачки

Пропонована концепція організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу є комплексною, оскільки враховує всі аспекти управління інтелектуальними активами промислового підприємства в рамках єдиної соціально-економічної системи підприємства.

Висновки до розділу 3

1. Проведено уточнення теоретико-методологічного змісту поняття «управління інтелектуальною власністю», яке запропоновано визначати як комплекс управлінських дій, які здійснює промислове підприємство для забезпечення реалізації правової системи ІВ та захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ для максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень.

2. Визначено зміст процесів управління ІВ, до яких віднесено ідентифікацію об'єктів ІВ, їх комерціалізацію, управління доходами від комерційного використання прав ІВ та управління розпорядженнями та патентними правами ІВ.

3. Запропоновано визначати чотири рівні стратегічного управління ІВ: міжнародний, національний, регіональний та корпоративний, що дозволяє враховувати вимоги кожного з них для формування стратегії розвитку ІВ.

4. Визначено стратегічні задачі та можливості процесу управління інтелектуальними активами підприємства, які в поєднанні зі стратегією розвитку бізнесу підприємства дозволяють створювати та споживати об'єкти ІВ.

5. Обґрунтовано етапи управління ІВ, патентовласником якої є підприємство, до яких віднесено оцінку комерційного потенціалу, вартісне оцінювання ІВ, правовий захист та комерціалізацію об'єктів ІВ.

6. Визначено, обґрунтовано та досліджено управлінські стратегії підприємств, які використовують ІВ, але не мають виключних прав на неї.

7. Досліджено зміст та сфери використання базових стратегій реакції підприємства на зміни у зовнішньому оточенні інтелектуальної сфери діяльності: пасивна, реактивна, проактивна та інтерактивна стратегії.

8. Досліджено та детально проаналізовано сутність, переваги та недоліки основних підходів до управління ІВ на промислових підприємствах: процесний, системно-інформаційний, функціональний, прибутковий, стратегічний та інноваційний підходи. Виявлено, що найбільш ефективними методами управління ІВ є системний та процесний, які надають підприємству особливу результативність при належному маркетинговому забезпеченні.

9. Сформовано базові задачі для системи управління ІВ на промисловому підприємстві, до яких, на відміну від існуючих, віднесено маркетингові (ринкові) та інформаційні управлінські задачі.

10. Вперше запропоновано блочний підхід до управління ІВ на підприємстві, що дозволяє визначати і використовувати логічну послідовність управлінських рішень для забезпечення належної ефективності управління ІВ на промисловому підприємстві.

11. Вперше розроблено теоретико-методичний підхід до управління ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу. Сформовано та детально розглянуто зміст 15 послідовних стадій впровадження та використання системно-процесного підходу.

12. Розроблено організаційно-економічний механізм управління ІВ на засадах системно-процесного підходу, який відрізняється упорядкованістю та системністю основних елементів процесу управління результатами інтелектуально-інноваційної діяльності у рамках єдиної соціально-економічної системи підприємства, включає в себе врахування факторів зовнішнього середовища, процесів управління ІВ (суб'єкт управління, який відтворює функціональні підрозділи підприємства), процесних напрямків управління (об'єкт управління, який являє собою процеси створення, комерціалізації, використання та розвитку ІВ) та процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства (доцільність ІВ).

Основні наукові результати, викладені в розділі 3, опубліковано здобувачкою у наступних працях [125; 130-132; 161; 173; 189; 336; 338-340; 351].

РОЗДІЛ 4 ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ТРАНСФЕРУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇЇ ВАРТІСНА ОЦІНКА НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

4.1 Методи та підходи введення в господарський обіг об'єктів інтелектуальної власності: вітчизняний та зарубіжний досвід

Світова практика введення в господарський обіг об'єктів ІВ рекомендує два основні механізми їх доведення до потенційних споживачів: комерціалізація та трансфер [16; 19; 25; 30; 77; 86; 96]. Не дивлячись на досить близький методичний зміст цих понять, між ними є суттєва різниця, на що в багатьох випадках більшість сучасних дослідників не звертають свою увагу.

В Україні поняття «трансфер технологій» увійшло в науковий обіг відносно недавно. У наведеному словосполученні слово «трансфер» означає переносити, віддавати, передавати, а під словом «технологія» розуміють як результати інтелектуальної діяльності (об'єкти ІВ), так і інноваційна продукція, вироблена з використанням інтелектуальних технологій. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» маємо наступне визначення: «трансфер технології – передача технології, яка оформляється шляхом укладання двостороннього чи багатостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, яким встановлюються, змінюються або зупиняються майнові права та зобов'язання щодо технології та/або її складових» [66].

Сутність трансферу інтелектуально-інноваційних технологій та формування його різновидів багато в чому залежить від визначення найбільш важливих стадій в поведінці розробника і споживача ІВ та встановлення між ними відповідних взаємозв'язків (рис. 4.1).

Найбільш важливе значення для інтелектуально-інноваційного розвитку української економіки має більш широке використання наступних видів трансферу технологій:

а) класичний трансфер технологій, який передбачає тісний взаємозв'язок у виробничо-комерційній діяльності промислових підприємств та науково-

дослідних організацій, використання якого дозволяє активно споживати результати інтелектуально-інноваційної діяльності української науки, доводити отримані результати до промислового та ринкового використання;

б) транснаціональний трансфер технологій, застосування якого забезпечує більш тісну кооперацію української науки і колег з інших країн;

в) трансфер унікальних та прогресивних технологій, при якому ефективно застосування інструментів трансферу технологій може забезпечити імпортозаміщення, а в перспективі – підвищення частки експорту наукомісткої продукції. Варто зазначити, що тільки трансфер готових, які пройшли апробацію на ринку, зарубіжних технологій, дозволить стати лідером на світовому ринку.

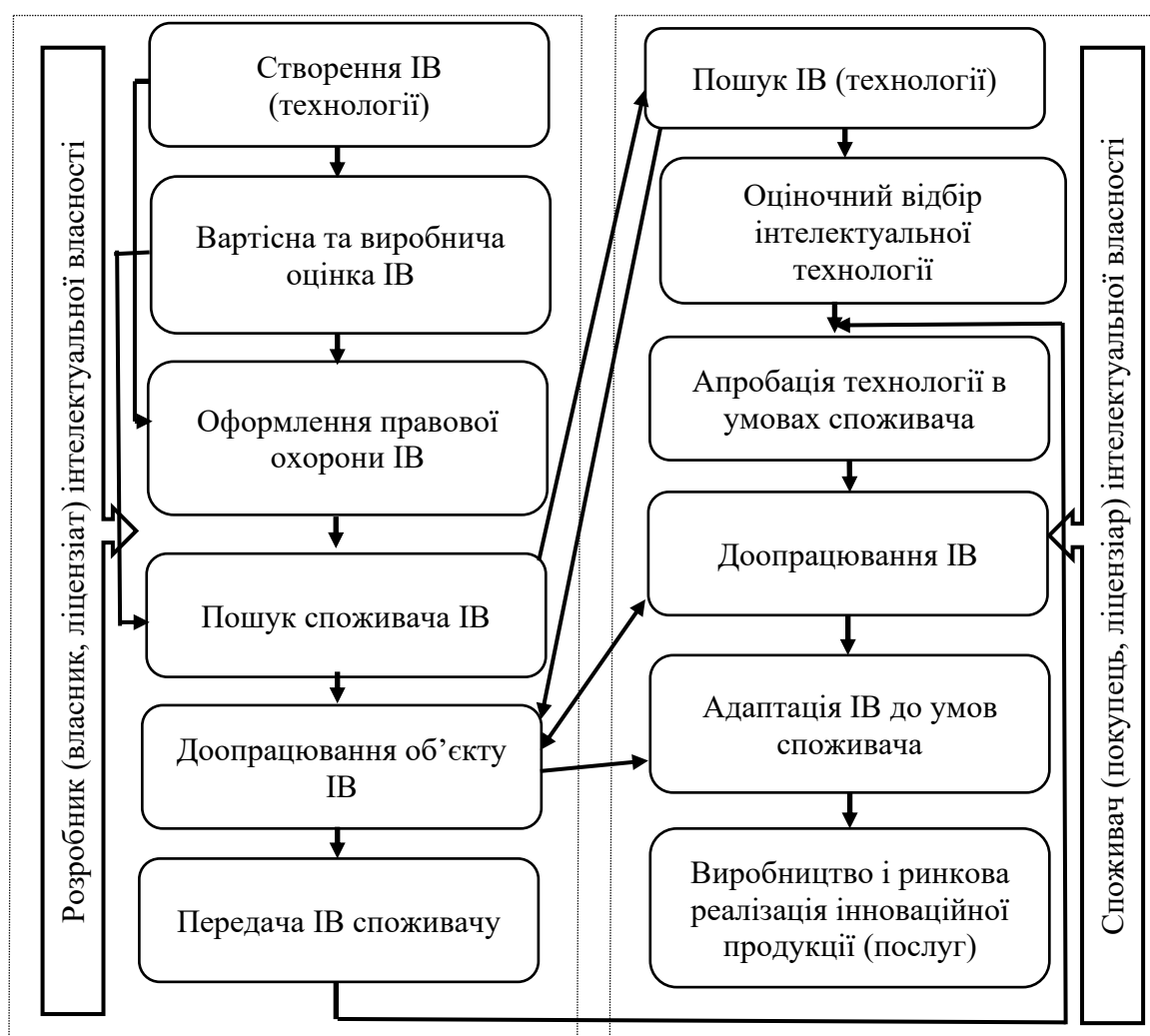

Рисунок 4.1 – Основні стадії трансферу інтелектуально-інноваційних технологій для його базових учасників

Джерело: розроблено здобувачкою

Детальну класифікацію видів трансферу інтелектуальних технологій наведено на рис. 4.2.

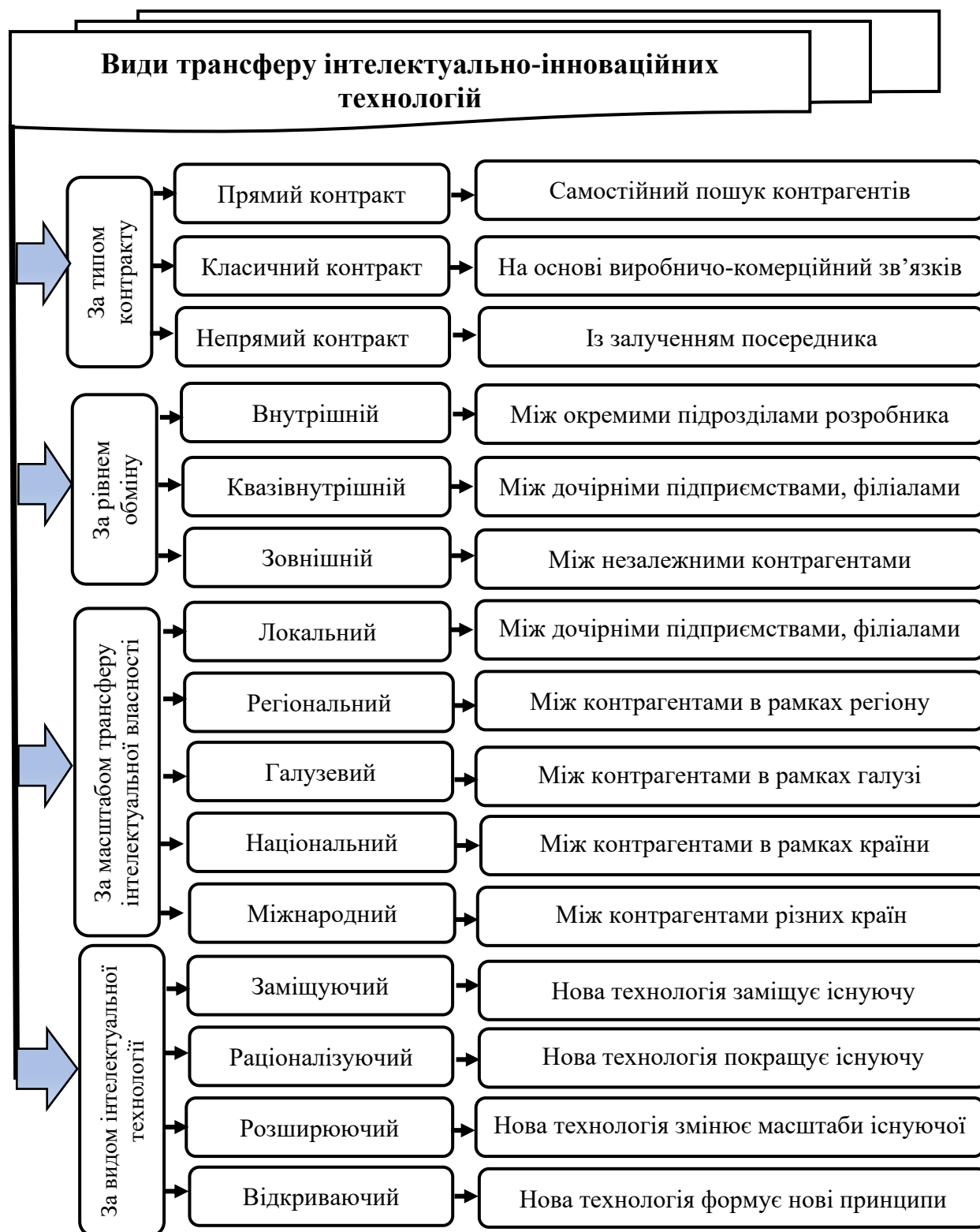

Рисунок 4.2 – Загальна класифікація видів трансферу інтелектуально-інноваційних технологій

Джерело: складено здобувачкою з використанням [3, 7, 25, 41, 46, 73, 75, 85]

У наявних наукових публікаціях комерціалізація інтелектуальних технологій та інших об'єктів ІВ розглядається як певна форма трансферу результатів інноваційної діяльності, при якому отримувач (покупець, споживач) отримує повні або часткові виключні права на практичне використання отриманих знань і надає їх правовласникові в узгодженій формі матеріальну або грошову винагороду, розмір якої визначається умовами трансфертної угоди (ліцензії). Термін «комерціалізація» поєднує в собі два поняття – «комерція» та «реалізація».

В найбільш загальному плані комерціалізацію визначають як ринкову реалізацію інноваційного продукту на комерційній підставі в різних його видах з метою одержання матеріальної вигоди. Наприклад, Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) визначає комерційний трансфер технологій як «...процес, в якому розробник технології робить її доступною для комерційного партнера, який буде її використовувати» [388]. Згідно досліджень Когут М.В. категорія комерціалізації розглядається як відповідна «...методологія переведення різного роду активів (матеріальних та нематеріальних) у відповідність комерційним інтересам контрагентів, що призводить до збільшення капіталу учасників трансфертної угоди, забезпечує їм фінансову або матеріальну підтримку» [91, с.43-44]. Іжевський П.Г. комерціалізацію технологій визначає як комерційний договірний процес з передачі на певних умовах фактору виробництва продукції – інтелектуальної технології, яка, за своїм змістом, є нематеріальним активом [75, с.229-230]. На думку Ілляшенка С.М., комерціалізація означає доведення інтелектуальної технології або відповідного етапу в її розробці до стадії практичної готовності продукту, який може приносити матеріальні прибутки [77]. Йохна М.А. та Козачок О. В. стверджують, що термін «комерціалізація» відтворює рух інтелектуальних здобутків з метою одержання прибутку [83, с.70-71]. Соловйов В.П. визначає комерційний трансфер технологій як «...передачу технології, яка оформляється угодою між двома або кількома фізичними або юридичними особами» [269, с.122]. В результаті цієї угоди змінюються майнові права і обов'язки суб'єктів трансферу за технологією, що є предметом угоди. Згідно пропозицій Андронові О.Ф. та Череп А.В., комерційний трансфер знань та

технологій – це «...застосування набутих знань, цільове їх використання, особливо складний вид комунікації, який вимагає узгоджених дій двох і більше індивідумів або функціональних осередків, розділених структурними, культурними та організаційними бар'єрами» [3, с. 64].

Виявлено, що комерціалізацію технологій можна визначити як процес, за допомогою якого результати інноваційної діяльності (НДДКР) своєчасно трансформуються у продукти та послуги на ринку; вона передбачає економічно ефективну реалізацію технологій у промисловому масштабі та вимагає одночасного виконання низки факторів: технічна здійсненність, попит на цю інновацію, персонал, здатний сприйняти інновації, фінансові ресурси тощо.

Комерціалізація представляє собою процес перетворення ідеї на інноваційну технологію, яка приносить її автору (розробнику, споживачу) економічний ефект. Більш того, цей процес є доступним для творчих особистостей в плані самостійного здійснення своїх наукових (технологічних, інноваційних) розробок, їх опрацювання та комерційного впровадження в промислове виробництво.

Комерціалізація в існуючих дослідженнях [19; 25; 30; 56; 96] визначається як процес отримання матеріальних та грошових засобів на інтелектуально-інноваційну діяльність та поетапного контролю їх витрачання, включаючи вартісну (технологічну, виробничу) оцінку та передачу завершених та освоєних результатів інтелектуально-інноваційної діяльності замовнику.

Науковцям, які самостійно реалізують результати своїх досліджень та розробок, необхідно витратити багато часу, зусиль та коштів для їх комерціалізації. Для цього необхідна особлива інституційна форма, яка забезпечує правову та організаційну сторону впровадження розробок у виробництво, а також доступ широкого кола користувачів до передових інновацій.

У тих випадках, коли розробник інновації з тих чи інших причин не може їх самостійно чи з використанням потенціалу свого або стороннього підприємства успішно комерціалізувати, має місце трансфер технологій. Варто зазначити, що трансфер – це основна форма просування інтелектуальної технології з метою впровадження її у практичну діяльність.

Досліджено, що основна відмінність комерціалізації від трансферу, полягає в тому, що комерціалізація передбачає обов'язкове одержання певної матеріальної вигоди (прибутку), а трансфер – передбачає передачу технології реципієнту, який і здійснює її освоєння, але не обов'язково пов'язану із отриманням прибутку як джерелом технології, так і її одержувачем.

Виходячи з цього, варто розділити загальний трансфер на комерційний та некомерційний, який найчастіше присутній у сфері наукових робіт фундаментального або прикладного змісту та зазвичай не потребує суттєвих витрат, часто підтримується державними інститутами, може здійснюватися на базі міжвідомчих або особистих контактів.

Формами некомерційного трансферу є конференції, симпозіуми, семінари, виставки; інформаційні масиви спеціальної літератури; інформація на магнітних носіях; міграція вчених та спеціалістів. (рис. 4.3).

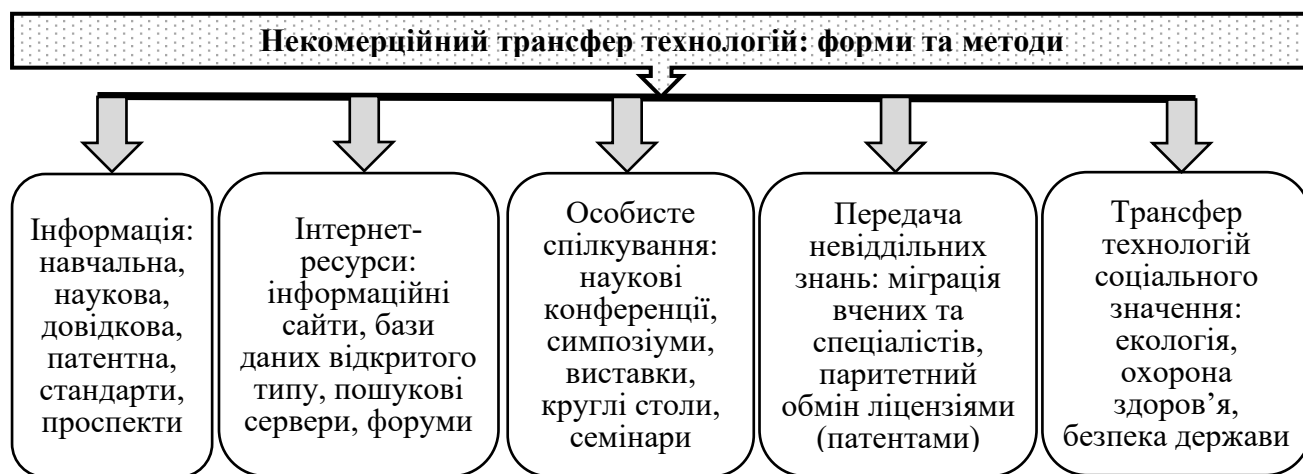

Рисунок 4.3 – Найбільш поширені форми некомерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій

Джерело: складено здобувачкою з використанням [3, 7, 25, 41, 46, 73, 75, 85]

Комерціалізація та трансфер інновацій – це один із інструментів забезпечення умов для створення наукових розробок, вирішуючи проблему доведення інновацій до виробництва; основний механізм виведення інноваційного продукту або технології на ринок, доведення до суб'єкта господарювання. Комерціалізація є метою прикладного наукового дослідження, трансфер – одним із способів її

здійснення. Учасниками процесу трансферу технологій є власники технологій, посередники, консультанти, інноваційні центри, інформаційні мережі, засоби масової інформації, державні структури, інвестори, потенційні покупці. Щоб створити новий продукт чи технологію, потрібні відповідні умови: кваліфіковані кадри; наявність науково-дослідної та лабораторно-практичної бази; стимулювання вчених та розробників.

В нашій країні більше 80-90 % об'єктів ІВ створюється підприємствами та організаціями державного сектору [44]. Таким чином, обговорюючи питання трансферу та комерціалізації технологій, насамперед необхідно враховувати умови ведення відповідної діяльності бюджетними організаціями. В українській системі науки та вищої освіти існує два основні види бюджетних організацій, які продукують ІВ – це університети та науково-дослідні організації, а також їх підрозділи та філії. Згідно даних проведених досліджень, трансфер та комерціалізація інтелектуальних технологій – не є на сьогодні пріоритетним видом діяльності таких організацій, а їх системи з доведення власних розробок до споживача є слабо розвиненими та недостатньо функціональними.

Існуюча практика інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні та за її межами пропонує до практичного вжитку значну кількість форм і методів введення в господарський обіг об'єктів ІВ. Дослідження наукових публікацій з проблем комерціалізації ІВ [56; 77; 78] та їх науково-методичне узагальнення надали змогу розробити в певній мірі загальний класифікаційний підхід до формування форм та методів комерціалізації ІВ в нашій країні (рис. 4.4).

Елементи системи форм і методів комерціалізації інтелектуальних технологій знаходяться в постійному взаємозв'язку та взаємодії. Кожний з них в певній мірі доповнює або уточнює можливості використання та розвитку іншого методу. При створенні певних комбінацій представлених методів можуть виникати і принципово нові форми комерціалізації, які в нашій країні ще не достатньо розвинуті, або ще зовсім не використовуються. Варто зазначити, що при введенні в господарський обіг інтелектуальних технологій необхідно обов'язково враховувати той факт, що продаж інтелектуальних технологій, патентів, ноу-хау,

ліцензій не відбувається в звичайному вигляді. В нашій країні часто ці трансфери здійснюються в рамках більш складнішої форми науково-технологічного обміну (франчайзинг, лізинг, інжиніринг, спільні НДДКР), що і представлено на рис. 4.4.

Трансфер та комерціалізація ІВ – це складний, багатоетапний, витратомісткий процес, який включає в себе безліч понять і приймає різні форми, що на практиці здійснюється різними способами і партнерами. Ефективний перехід від первісної ідеї до цільового ринку вимагає здійснення низки важливих етапів, які при правильному плануванні і використанні суттєво підвищують ймовірність комерційного успіху. З цієї причини варто використовувати різні типи моделей, що розроблені в інших країнах, досвід та наукові напрацювання яких в сфері введенні в господарський обіг ІВ доцільно використовувати.

Відомий дослідник інноваційних процесів Менсфілд Е. [332] ще в минулому столітті (початок 1970-х років) впевнено довів, що найбільш важливим процесом, який визначає ефективність промислового виробництва країни, є комерціалізація інтелектуальних технологій. Зі зміною технологічних рівнів розвитку та відповідних їм циклів інноваційних процесів змінюються і моделі практичного здійснення трансферу технологій. З цього часу починається активна діяльність зі створення та обґрунтування різних моделей трансферу інтелектуальних технологій (рис. 4.5).

Представлені на рис. 4.5 моделі трансферу технологій використовувалися здебільшого для забезпечення успіху процесів передачі. Разом з тим, певних гарантій цього успіху їх використання не надавало. Розглянуті моделі не являються інтегрованими та в достатній мірі ефективними. Процеси трансферу в той час нагально потребували розробки нових моделей згідно з новітніми поглядами, для чого в 2010 році і була сформована «модель зміни ролей» (role shifting model of technology transfer), в функції якої було введено задачу створення нових інновацій [332].

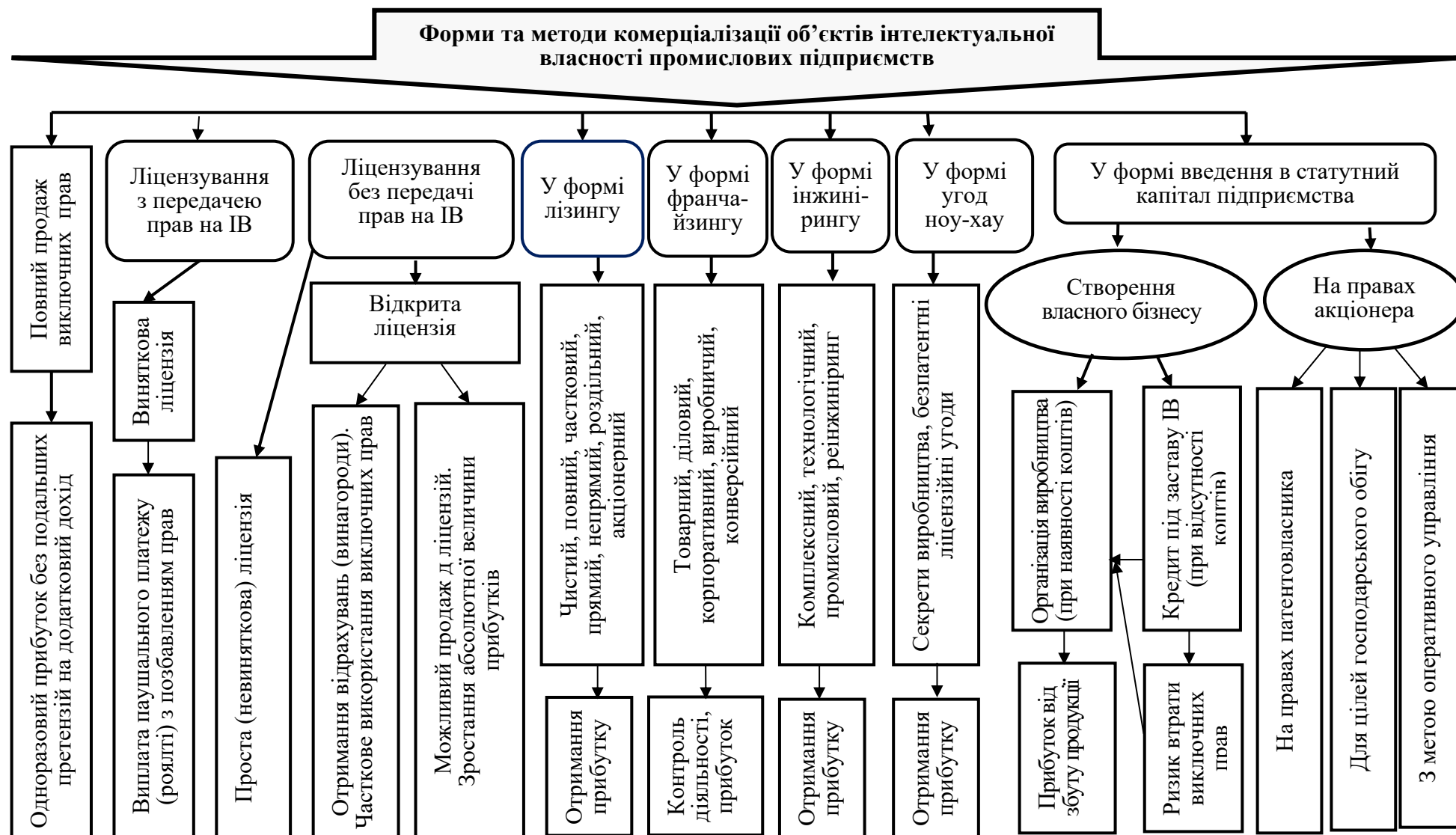

Рисунок 4.4 – Класифікація форм і методів комерціалізації інтелектуальних технологій на підприємствах

Джерело: узагальнено здобувачкою з використанням [16, 19, 25, 30, 56, 92, 96, 100, 107, 117, 122]

Вказана модель описує процеси, як споживачі можуть стати розробниками інноваційно-інтелектуальних технологій, тобто змінити свій статус в процесі трансферу (зі споживачів інтелектуальних технологій на їх постачальників).

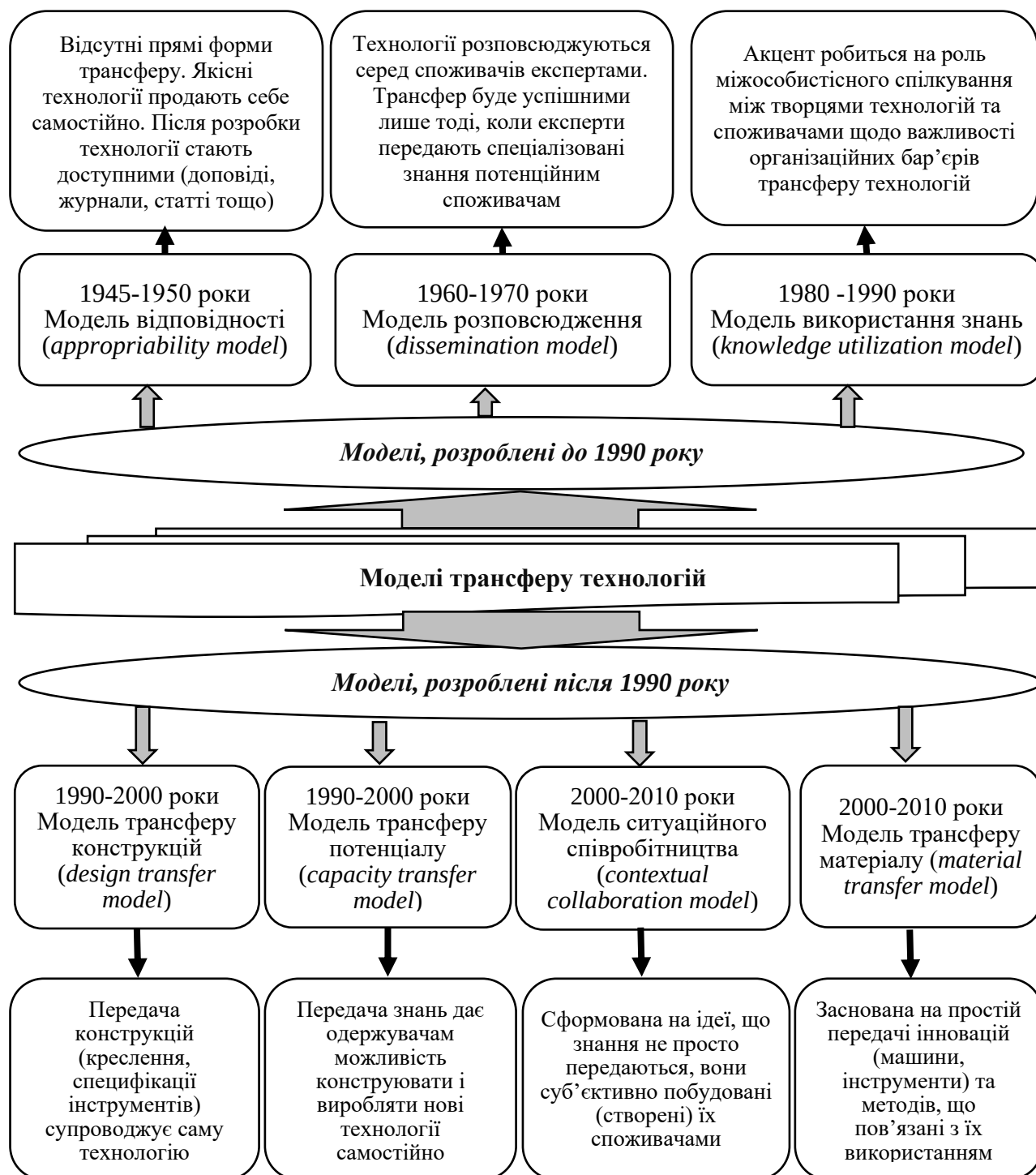

Рисунок 4.5 – Техніко-економічна характеристика перших моделей трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій

Джерело: сформовано здобувачкою [3, 7, 16, 19, 25, 30, 41, 46, 56, 73, 75, 85, 92, 96, 100, 107, 117,

Варто виділити модель, що запропонована технологічним сектором Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку [330], яка починається з вибору технології і закінчується її адаптацією і поглинанням (рис. 4.5). Згідно неї, трансфер технологій – це процес, який не зупиняється при виборі та придбанні технології, він також включає в себе впровадження, адаптацію і поглинання технології. Придбання відповідної техніки на оптимальних умовах не гарантує її ефективного використання. Дійсно, виконання контракту є фундаментальною проблемою в передачі технологій. Процес проєктування, будівництва та введення в експлуатацію заводу так само важливий, як і заключення вигідної угоди про передачу технологій. Відповідна технічна допомога та навчальні програми дуже важливі для забезпечення ефективного використання технологій. Покупка «ноу-хау» - не є останнім кроком, поглинання або «інтерналізація» технології та її інтеграція у власну діяльність підприємства в сфері розвитку має важливе значення для забезпечення його конкурентоспроможності. Це, природно, вимагає особливої здатності управляти технологіями на підприємстві. Завдання полягає в тому, щоб перейти від розуміння «як це зробити» (ноу-хау) до розуміння мети цієї дії – «навіщо» (тобто знати – чому).

Модель ООН (рис. 4.6) декларує, що інформація є найважливішим елементом у процесі вибору та узгодження технології: чим більше інформації про альтернативні технології та ринки, тим ширша межа правильного вибору.

Критерії вибору технології обумовлені рядом факторів, що оточують як підприємство, так і країну. Адже вибір технології може формуватися факторами, пов'язаними з конкретним підприємством, такими як характеристики ринку, конкуренція і вимоги клієнтів (якість, умови поставки, швидка реакція), прагнення до гнучкості, рівень кваліфікації, фінансові показники, очікувана норма прибутку, відповідність способу роботи і управління підприємством, здатність вітчизняних постачальників відповідати вимогам технології і можливості навчання.

Варто зазначити, що при виборі іноземних технологій підприємствами країн, що розвиваються, технологічний трансфер допомагає їм як досягти своїх економічних цілей (включаючи конкурентоспроможність, розвиток, прибуток або

вихід на ринок), так і задовольнити соціально-економічні потреби.

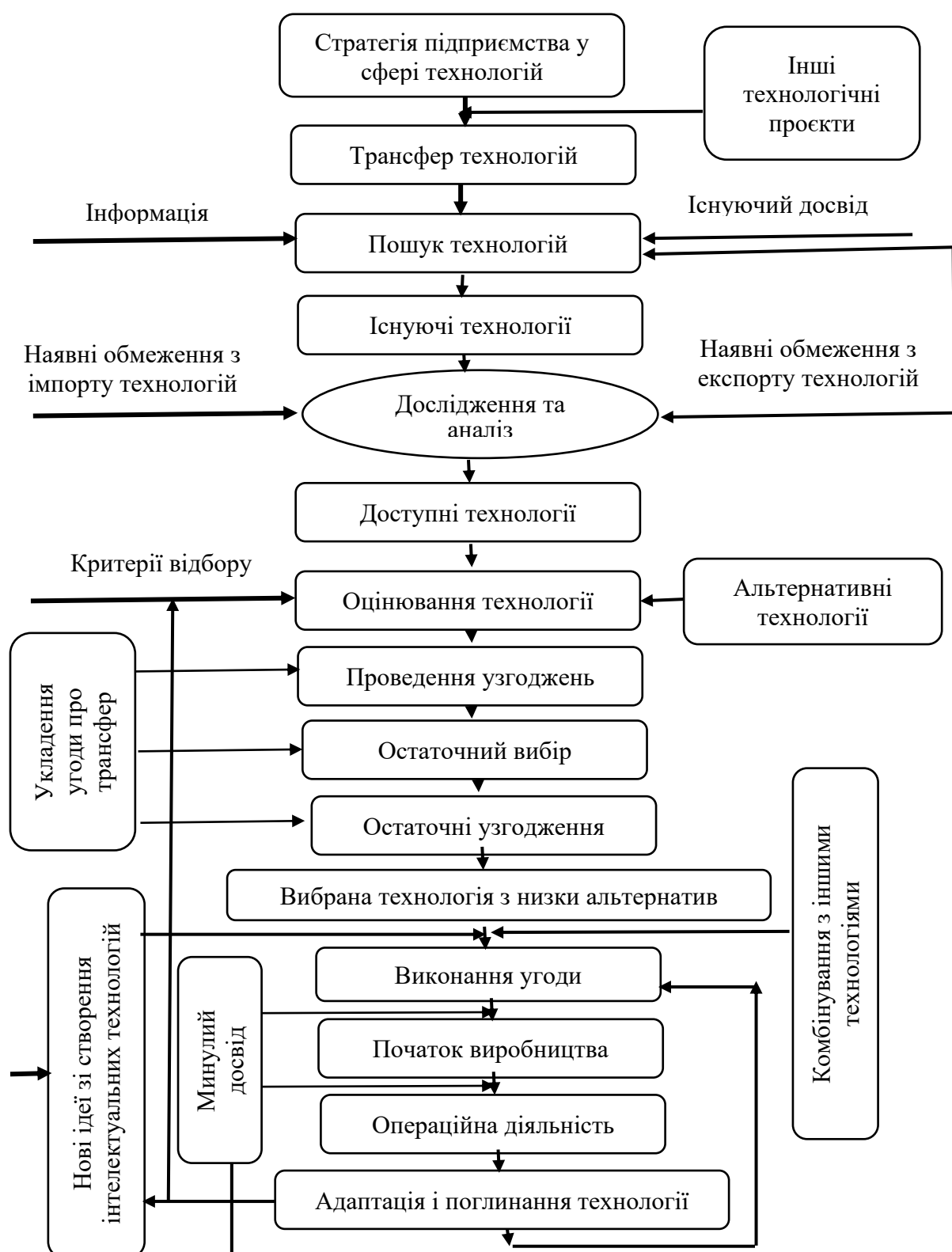

Рисунок 4.6 – Модель технологічного сектору ООН з промислового розвитку вибору, узгодження, адаптації та поглинання інтелектуальної технології

Джерело: сформовано здобувачкою з використанням [330]

У моделі комерціалізації технологій Джоллі (Jolly) суть цього процесу полягає в тому, щоб виявити потенціал комерціалізації технології, яка запускає весь процес діяльності, спрямованої на використання пов'язаних з нею ринкових можливостей (інкубація, впровадження, просування і обслуговування), основний акцент приділяється створенню вартості.

Таким чином комерціалізація є суттю всього виробничого процесу. Модель комерціалізації інтелектуальних технологій Джоллі (рис. 4.7) представляє собою процес, що складається з п'яти основних етапів.

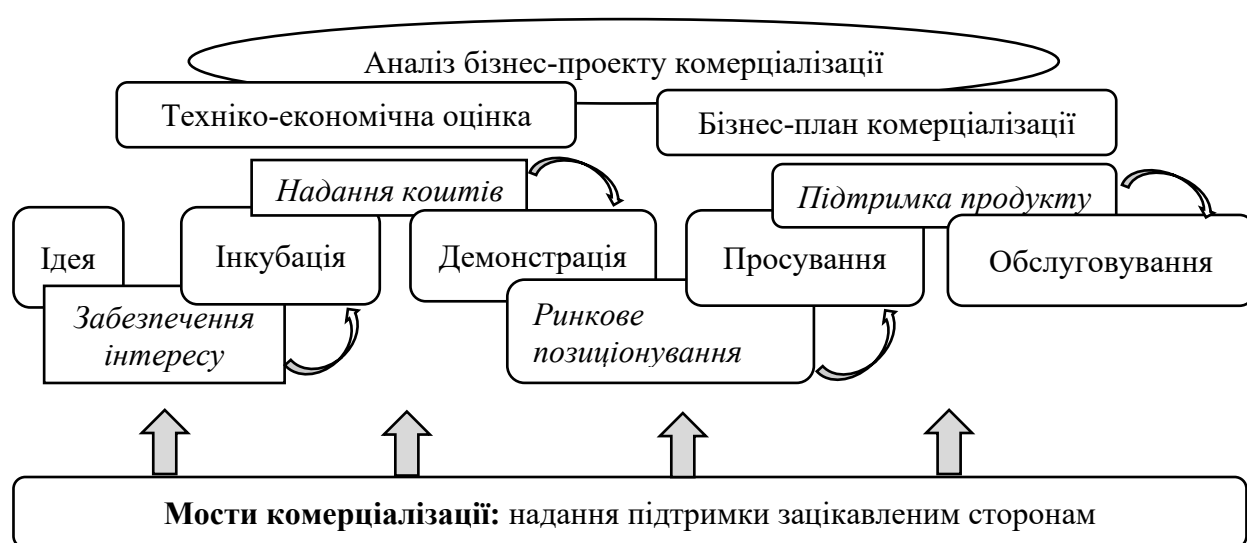

Рисунок 4.7 – Модель комерціалізації технологій Джоллі (Jolly)

Джерело: [330]

Сполучною ланкою між окремими основними етапами описуваної технології є так звані мости процесу комерціалізації, які полягають в наданні підтримки зацікавленим сторонам і необхідними ресурсами. Мости також є основою для управління усім процесом комерціалізації, точками прийняття рішень на рівні окремих інтересів (вони відповідають на питання – чи варто продовжувати процес комерціалізації?). Модель Джоллі передбачає, що кожна фаза процесу повинна сприяти створенню додаткової цінності та ефективному виведенню інтелектуально-інноваційного продукту або послуги на ринок.

Варто приділити увагу моделі комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій з урахуванням процесу управління ІВ (рис. 4.8).

Рисунок 4.8 – Модель комерціалізація технології SEKT з урахуванням процесу управління ІВ

Джерело: [330]

Ця модель була розроблена в рамках польського проекту зі створення мережі комерціалізації ефективних технологій SEKT (Sieć Efektywnej Komercjalizacji Technologii) [330]. Метою проекту була підготовка персоналу, відповідального за створення інноваційних компаній та розробка пакету інструментів, які б сприяли створенню бізнес-ініціатив. Реалізація цієї мети виражалася в удосконаленні обсягу знань і можливостей ключових співробітників установ науково-дослідного сектора та тих, що підтримують бізнес, шляхом проведення тренінгів і семінарів, а також створення мережі співпраці між провідними установами цього сектору.

Головним пріоритетом моделі SEKT є створення знань з більшою доданою вартістю, що забезпечується це шляхом залучення компаній при визначенні пріоритетних напрямків досліджень, а також спеціальної підтримки групи вчених, які відрізняють себе від інших не тільки своїми науковими досягненнями, а й рівнем їх реалізації в бізнесі.

Ще одним важливим елементом моделі є захист міжнародно важливої

власності, для чого необхідним є забезпечення відповідної стратегії комерціалізації технологій на рівні інституційного управління і підвищення обізнаності вчених про можливості, які виникають при активному підході до комерціалізації технологій і захисту ІВ.

Моделі трансферу технологій, а також безпосередньо пов'язані з ними процеси комерціалізації, є одними з найскладніших процесів, що відбуваються на підприємствах. Варто зазначити, що трансфер технологій є не лінійним, а складним інтерактивним процесом, оскільки при передачі інтелектуальної технології відбуваються численні взаємодії між її конкретними фазами.

4.2 Інституційний базис вартісної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності

Сучасна економіка, яка багатьма дослідниками визначається як економіка знань, потребує прогресивних підходів до розгляду та аналізу її складових, серед яких вагоме місце займають теоретико-методологічні підходи до вартісної оцінки майнових прав об'єктів ІВ, проблема якої представляється в достатній мірі складною, методологічно та теоретично ще не до кінця розв'язаною.

Ефективне та раціональне використання інтелектуально-інноваційних технологій, створених на основі об'єктів ІВ, не має сенсу без достовірної та об'єктивної їх вартісної оцінки. Таке оцінювання дуже необхідне при заключенні комерційних договорів, оцінюванні вартості ліцензії, розміру авторської винагороди науковцям, визначенні ефективності споживання результатів інноваційної діяльності.

Разом з тим, в наукових, дослідних та виробничих установах та організаціях вартісне оцінювання інтелектуально-інноваційних технологій та об'єктів ІВ в цей час практично зводиться до визначення ринкової вартості традиційних (в більшій мірі матеріальних) товарів, при цьому не звертається належна увага на необхідність окупності витрат на створення нових інтелектуальних технологій та продуктів, забезпечення їх корисності та ефективності у порівнянні з існуючими. Це пояснюється тим, що використання міжнародних рекомендацій та підходів до

вартісного оцінювання об'єктів ІВ для підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, мають певні обмеження. Для їх практичного використання необхідна адекватна інформація, якої дуже часто бракує на підприємствах в переважній більшості тому, що відсутні відповідні методичні матеріали для її систематизації і узагальнення.

Питання вартісного оцінювання об'єктів ІВ знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких слід відзначити Андрощука Г.О. [8], Бутнік-Сіверського О.Б. [23], Гусаковську Т.О. [53], Ілляшенко С.М. [78], Капіцу Ю.М. [85], Ковальчук С.І. [90], Косенко А.В. [56], Косенко О.П. [96], Перерву П.Г. [182], Цибульова П.М. [284]. Аналіз їх наукових публікацій показує, що вартісне оцінювання інтелектуально-інноваційних технологій та ринкове позиціонування вартісної складової прав об'єктів ІВ в достатній мірі повно вивчені. Однак ефективного методу оцінювання ринкової вартості ІВ на цей час ще не існує. Для більш детального розуміння стандартного і ринкового процесів вартісного оцінювання інтелектуальних технологій необхідне подальше вивчення теоретичних та практичних проблем, пов'язаних з розробкою, впровадженням та ринковою реалізацією інтелектуальних продуктів та послуг.

Науковці визначають методологію вартісної оцінки ІВ в теоретичній та практичній сфері як найбільш складну в інтелектуальній економіці [23, с. 236]. Досліджено, що складність цієї проблеми визначається наступними факторами:

- їм притаманна матеріальна вартість, але для них відсутня фізична форма;
- на баланс підприємства приймаються за сумою витрат на створення, придбання та адаптацію до використання в умовах даного підприємства;
- відсутність відповідного аналога у зв'язку з великим ступенем оригінальності та специфічності об'єкта оцінки;
- приймають активну участь в господарському обігу;
- довготривалість комерційного використання;
- вартісна оцінка здійснюється поза кордонами біржової торгівлі та ринкової сфери, але потребує ринкової адекватності;
- значна частка суб'єктивізму в результатах оцінювання.

Вартісна оцінка майнових прав ІВ представляє собою новий науковий напрямок в сучасному світі, який нагально потребує формування та впровадження в науковий обіг нових методологічних засад, включаючи термінологію, принципи, різновиди та складові. Теоретико-метрологічна сутність оцінки вартості прав ІВ, безумовно, формується на основі загальної теорії вартості, яку необхідно обов'язково враховувати.

Насамперед, згідно мети даного дисертаційного дослідження, запропоновано визначити теоретичну сутність категорії «вартість». У сучасних економічних дослідженнях [8; 287] дефініція «вартість» пропонується до використовується в різних значеннях: найбільш широкого розповсюдження отримало визначення як грошової величини витрат на виробництво і збут певного товару. Також використовується як поняття, синонімічне до «ціни». Вартість в деяких випадках розуміється як категорія, що відображає синтез витрат і результатів виробництва. І, нарешті, розглядається також і як поняття, яке не має особливої субстанції, наприклад, витрати чинників виробництва [286].

Одним з перших дослідників категорії вартості був Рікардо Д., який на думку Базилевича В.Д., дуже близько підійшов до визначення двоїстого значення праці. Рікардо Д. стверджував, що «визначення вартості робочим часом є абсолютний, загальний закон» [13; 369]. Тобто, на його думку, єдиною складовою вартості певного товару є кількість праці, яка була витрачена на виробництво цього товару. Слід визначити, що Рікардо Д. припускав наявність й іншого джерела вартості – це рідкісність, яка, на його думку, має значення для малої групи виробів (рідкісні картини, статуї, монети, книги тощо). Стосовно корисності дослідник вважав її сутністю мінової вартості, а не джерелом.

Першу, в певній мірі, науково обґрунтовану концепцію оцінки вартості товару можна зустріти в дослідженнях А. Сміта, яка ґрунтується на поєднанні вчення щодо додаткового продукту та праці як єдине можливе джерело вартості. З цього приводу Мочерний С.В. відзначає: «... Адам Сміт називав вартість природною ціною й тим центром, навколо якого коливаються, до якого тяжіють ринкові ціни» [81, с. 223]. Дуже важливим для потреб визначення вартості ІВ є

також наступне узагальнення Мочерного С.В.: «У вартості А. Сміт виділяв споживчу і мінову вартість. Перша означає корисність будь-якої речі, друга – можливість придбання інших товарів власником цієї речі» [81, с. 223].

Варто зазначити, що якраз ця думка щодо мінової вартості, виказана ще класиками методології вартості, прямо може бути віднесена до сутності вартості ІВ, яка в меншій мірі характеризується витратами праці (вартісний підхід до оцінювання), а в більшій мірі відтворює задачі ефективної комерціалізації та трансферу (міновий характер вартості ІВ, що забезпечується прибутковим та ринковим підходами до визначення вартості ІВ). Розглядаючи застосовність даної концепції до вартості ІВ, варто відмітити, що ІВ є результатом особливої, інтелектуальної праці, цінність якої через свою специфіку визначити найчастіше представляється неможливим, а сам результат розрахунків при цьому неспроможний необхідною мірою відтворювати відносини, які складаються на технологічному ринку.

Узагальнення та аналіз існуючих методичних підходів до визначення терміну «вартість ІВ» дозволяє запропонувати власне визначення цієї дефініції: вартість ІВ представляє собою грошове вираження багатозорової системи вартісноутворюючих чинників, які включають в себе витратну, споживчу, комерційну, соціальну та оригінальну підсистеми, мають місце в даний період часу з урахуванням стадії життєвого циклу об'єкту ІВ. Виходячи з цього визначення терміну «вартість ІВ», можна стверджувати, що вартісна оцінка об'єктів ІВ – це процес визначення потенційної вартості обсягу прав на конкретні результати інтелектуальної діяльності, володіння якими забезпечує правовласнику певні вигоди прямого та непрямого економічного характеру.

Вартість об'єкту ІВ є складною категорією економіки, в ній органічно поєднуються практично всі сучасні проблеми розвитку економіки та суспільства. Функції та принципи вартості відтворюють її методологічну сутність і цільове призначення, взаємовідносини з іншими категоріями ІВ. Вартість представляється як економічна форма, в якій сконцентровані комерційні та ринкові інтереси як патентовласника (фактори пропозиції), так і потенційного споживача (фактори

попиту) будь-якого об'єкту ІВ. Вартість – це в певній мірі базис інтелектуальної економіки, найбільш важлива ланка ринкового механізму комерціалізації ІВ, без її методологічного, теоретичного та економічного обґрунтування відсутні можливості нормального функціонування суб'єктів господарювання, інноваційного розвитку галузей і регіонів, встановлення соціальної справедливості в країні.

Актуальність процесів дослідження та розвитку методів вартісної оцінки об'єктів права ІВ пояснюється їх широким використанням в економічних розрахунках підприємств та організацій (рис. 4.9).

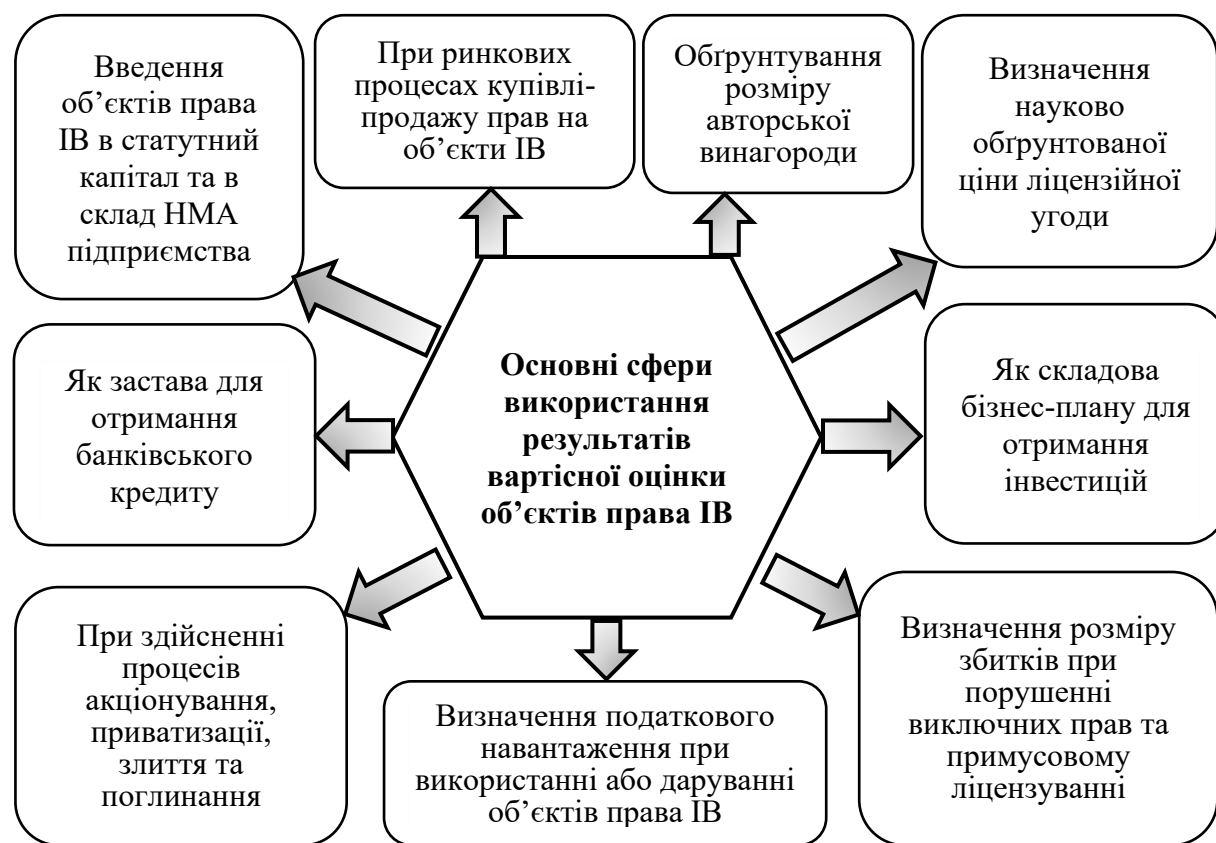

Рисунок 4.9 – Спектр напрямків та сфер використання результатів вартісного оцінювання об'єктів права ІВ

Джерело: складено здобувачкою

Дослідження, узагальнення та розвиток методів вартісного оцінювання об'єктів ІВ і в теоретичному, і в практичному сенсі має певні позитивні результати, для ефективного їх використання на підприємствах реального сектору економіки

зроблено поки що недостатньо, що передбачає необхідність проведення подальших досліджень з метою напрацювання більш ефективних рекомендацій в даній сфері.

Варто відмітити, що при визначенні вартості і ціни об'єктів права ІВ необхідно приділити увагу багатьом вартісним чинникам: виробничим, ринковим, часовим, фінансовим, нормативним, правовим. Їх рівень впливу має часові обмеження, тому важливим є визначення конкретної дати оцінювання вартості, яка має динамічний характер. Важливим також є врахування різноманітності складових витрат на розробки і дослідження.

При цьому витрати на дослідження варто віднести до складу витрат поточного (звітного) періоду часу, а витрати на конкретні розробки – накопичуються на окремих рахунках у системі бухгалтерського обліку (рис. 4.10), що підтримується результатами наукових досліджень Мартинів І.К. [122, 123].

Рисунок 4.10 – Класифікація витрат на створення та правову охорону об'єкту права ІВ

Джерело: складено здобувачкою

Відомі фахівці – дослідники теорії й практики оціночної діяльності [13; 122; 123; 369] в сучасних умовах недостатньої сформованості українського ринку ІВ при використанні розглянутих підходів до вартісної оцінки об'єктів права ІВ, у першу чергу, рекомендують застосовувати прибутковий (дохідний) підхід, а ринковим (порівняльний) та витратним – доповнювати та уточнювати.

Сучасний час характеризується бурхливим розвитком економіки, тому з'являються різноманітні технічні рішення, які відрізняються інноваційним підходом. Також зростає кількість наукоємних галузей виробництва, у зв'язку з цим значення наявності ІВ в активах виробництва багаторазово зростає. Це важлива нематеріальна перевага, яке впливає на вартість компанії на ринку. Саме тому оцінка ІВ – актуальне питання для багатьох підприємців. Зростання значення вартісної оцінки прав на об'єкти ІВ пов'язано з тим, що стратегічним підґрунтям для підприємств, які виробляють наукоємної продукцію, є комерційно цінні ідеї, оформлені патентами, свідоцтвами, ліцензіями, що дають право на виробництво і реалізацію наукомісткої продукції, а також ноу-хау і договори, пов'язані з їх передачею. Саме тому їх вартісна оцінка поступово перетворюється в один з найважливіших напрямків експертизи інвестиційних проектів і бізнес-планів корпорацій, банків, фінансово-промислових груп.

Актуальність вирішення цієї задачі збільшується з огляду на те, що оцінювання об'єктів права ІВ, як правило, здійснюється тільки з урахуванням ринкових перспектив інтелектуального продукту. Але, крім цього, об'єкти ІВ мають ще низку можливих (не менш важливих) напрямків свого використання: сфера інвестицій, застави, страхування, внеску в уставний капітал тощо. Кожний з цих напрямків потребує своїх рекомендацій щодо обґрунтованих розрахунків вартості об'єктів ІВ.

Вартісне оцінювання інтелектуальної технології – це процес встановлення ринкової вартості об'єкта оцінки для специфічних цілей, результатом якого є науково обґрунтована ринкова позиція інтелектуального продукту, що оцінюється, та відповідність наявним умовам на дату оцінки. Різні дослідники, звичайно, можуть отримати різноманітні результати, але ринкова вартість інтелектуальної

технології є об'єктивною величиною, що відтворює, з одного боку, стан ринку, з іншого – стан об'єкта на певний період часу.

Існує більш складне визначення, що одночасно відображає суть та уточнює обмежувальні умови проведення оцінки. Оцінка – це процес встановлення дослідником вартості об'єкта оцінки для специфічних цілей, результатом якого є науково обґрунтована думка про вартість інтелектуального об'єкту. При цьому вона включає в себе дві базові складові – аналітичну та розрахункову, – грамотне поєднання яких дозволяє сформувати науково обґрунтовану думку [200].

Аналітична складова – це аналіз минулої, поточної та прогнозування майбутньої ситуації на ринку, вивчення наданих замовником документів, думок щодо важливості тих чи інших факторів, які в більшій чи меншій мірі впливають на вартість об'єкта оцінки, самостійний вибір дослідником джерел інформації, можливих підходів та методів оцінки; пояснює можливість отримання різних даних про вартість одного й того ж об'єкту у звітах, сформованих різними дослідниками.

Розрахункова складова – це введення отриманих різними способами даних до математичних формул і отримання результатів, які знову будуть аналітично перероблятися, поки дослідник не отримає кінцеву мету, яка і визначає його завдання.

Вартісна оцінка інтелектуальної технології досить складна та відповідальна робота. Ефективне її виконання можливе тільки при дотриманні певних правил або принципів, які професійні оцінювачі називають фундаментальними. Такі принципи мають не тільки економічну природу, а повинні відтворювати й інші напрямки, які тісно корелюють з точністю та об'єктивністю здійснюваної оцінки.

На рис. 4.11 представлено систему найбільш важливих принципів вартісного оцінювання об'єктів ІВ, для кращого сприйняття значущості та сфери використання, вся їх сукупність розділена три характерні групи. Більш повне використання принципів залежить від завдань, що стоять перед оцінювачем.

Якщо вартісну оцінку інтелектуального продукту проводить його патентовласник, то в більшій мірі слід врахувати першу групу принципів, які орієнтовані на максимальне дотримання його інтересів.

Рисунок 4.11 – Принципи вартісного оцінювання об'єктів ІВ

Джерело: розробка здобувачки

Якщо вартісне оцінювання замовляє потенційний споживач (покупець) інтелектуальної технології, то в цьому випадку в більшій мірі виконуються принципи, віднесені до другої групи, які орієнтовані на максимальне дотримання інтересів споживача об'єкту ІВ.

При виконанні завдань підготовки інтелектуального продукту до ринкової реалізації базовими вимогами для проведення вартісної оцінки об'єкту ІВ повинні бути принципи дотримання законів ринкової економіки. Всі ці дії в максимальній мірі будуть сприяти точності та об'єктивності результатів проведеного оцінювання.

Ринкові суб'єкти для виконання конкретних задач оцінки, визначають вигоди споживання (володіння) об'єктами ІВ з різних сторін: самостійне правоволодіння для отримання прибутку, дохід від перепродажу, від ліцензійної угоди. Розглядаючи підприємство-споживача об'єкту ІВ Бутнік-Сіверський О.Б [23, с. 61-63] пропонує розділяти поняття вартості його інтелектуальних активів на певні методологічні категорії (рис. 4.12).

Рисунок 4.12 – Методологічний підхід до класифікації видів вартості інтелектуальних активів підприємств

Джерело: розробка здобувачки на основі узагальнення [23, с. 61-63]

Номінальна (ринкова) вартість – вартість об'єкту ІВ при його найбільш

ефективному використанні без врахування наявних умов його споживання на даному підприємстві;

Спеціальна вартість – враховує екстраординарні надбавки до ринкового значення вартості завдяки зв'язку об'єкту з іншим активом, вартість якого вища або, коли покупець проявляє особливу зацікавленість в придбанні даного об'єкту ІВ.

Споживча вартість – вартість використання об'єкту ІВ для споживача.

Історична вартість – грошова сума, що сплачена при купівлі об'єкту ІВ з урахуванням витрат на здійснення угоди, тобто витрати на придбання.

Втрачена вартість – це ринкова вартість об'єкту ІВ такого ж функціонального призначення, що вже використовується на підприємстві.

Відновна вартість включає в себе витрати, необхідні для заміщення об'єкту ІВ з метою його представлення в первісному, але не кращому стані.

Ефективна вартість – вартість для патентовласника, яка перевищує одну з наступних: вартість у використанні чи реалізації об'єкту ІВ.

Чиста вартість реалізації – вартість продажу об'єкту ІВ без врахування витрат на дану трансакцію.

Залишкова вартість – очікувана сума, за якою об'єкт ІВ може бути проданий після закінчення терміну його комерційного використання.

Власна вартість – ринкова вартість всіх витрат підприємства на створення об'єкту ІВ.

Утилізаційна вартість – сума коштів, які передбачає отримати підприємство, після закінчення активного використання даного об'єкту ІВ.

Вартість усунення перешкоди — сума, яку можуть сплатити за об'єкт ІВ, але не заради нього, а через те, що спосіб його використання створює незручності чи завдає збитків.

На значення вартісної оцінки інтелектуального продукту багато в чому впливає вид вартості, більш конкретна мета її оцінювання [21] (рис. 4.13).

Варто представити економічну характеристику найбільш розповсюджених в практиці оцінювання видів вартості інтелектуальних технологій [21].

Рисунок 4.13 – Класифікацій видів вартості інтелектуальних продуктів в залежності від призначення об'єкту оцінки

Джерело: розробка здобувачки

1. *Інвестиційна вартість* – це вартість інтелектуального продукту для конкретного інвестора або групи інвесторів для певних цілей інвестицій з урахуванням конкретно визначеного набору інвестиційних критеріїв (ставка податку на прибуток, маржа прибутку, внутрішня норма прибутку, термін окупності тощо); визначається конкретними критеріями та цілями інвестування.

2. *Ліквідаційна вартість* – це вартість інтелектуального продукту при вимушеному продажі патентовласником свого надбання; відтворює суму грошей, яку можливо отримати від продажу об'єкту ІВ в терміни, які є досить короткими для проведення адекватних маркетингових заходів.

3. *Оподаткована вартість* – вартість, що розраховується на базі визначень, що містяться у відповідних нормативних документах, які належать до оподаткування власності.

4. *Справедлива ринкова вартість* – розрахункова величина, що дорівнює грошовій сумі, за якої при наявності повної інформації про вартість майна, продавець, що не зобов'язаний його продавати, згоден був би продати, а покупець, який не зобов'язаний його придбати, згоден був би придбати. Це найвища ціна у грошовому вираженні, яку принесе продаж власності на конкурентному та відкритому ринку з дотриманням всіх умов справедливої угоди, а також при тому, що покупець та продавець діють професійно, і на ціну угоди не впливають сторонні

стимули [21]. Практична реалізація цієї вартості можлива при певних умов, зокрема, наявності вільної конкуренції, повної поінформованості патентовласника та покупця (потенційного споживача) про умови використання об'єкту ІВ.

5. *Споживча вартість* – вартість ІВ в конкретно ідентифікованому використанні (яка не може бути ні поточним, ні цільовим використанням інтелектуального продукту).

6. *Вартість патентовласника* – величина, що відображає сукупну корисність об'єкту ІВ і представляє внесок у результати функціонування підприємства як єдиного цілого під час виробництва товарів та послуг, враховуючи плани, ресурси та обмеження поточного власника.

7. *Вартість придбання* – сума, яку специфічно ідентифікований покупець заплатив би за об'єкт ІВ, з урахуванням його планів та прогнозів щодо його використання на своєму виробництві.

8. *Вартість користування* – вартість ІВ для конкретно ідентифікованого користувача (який не може бути поточним власником або споживачем).

9. *Страхова вартість* – вартість власності, що визначається положеннями страхового контракту чи полісу.

10. *Заставна вартість* – означає суму, яку патентовласник може позичити, використовуючи інтелектуальний продукт як забезпечення боргу.

11. *Установча вартість* – вартість, встановлена в установчому договорі при створенні нового підприємства або його реорганізації.

12. *Внутрішня вартість* – вартість ІВ без урахування будь-якого конкретного покупця або продавця, застосовується стосовно об'єктів ІВ, з використанням яких підприємство отримує потік доходу від ліцензії або інших неліцензійних угод.

В залежності від цільового призначення результатів вартісного оцінювання інтелектуального продукту, від того, хто потребує для свого використання ці результати, оцінювач може диверсифікувати методи та інструменти проведення оцінки, віддаючи пріоритет методичним підходам [21]. В табл. 4.1 представлено пропозиції щодо наявності певного взаємозв'язку між видом вартості, метою її

визначення та споживачем результатів вартісного оцінювання інтелектуального продукту.

При практичній реалізації інвестиційних проєктів, пов'язаних з об'єктами ІВ важливою та актуальною є проблема визначення майбутнього доходу (прибутку), вартісного оцінювання інтелектуально-інноваційного продукту, розробки стратегії його комерційного використання з метою отримання найбільшого прибутку.

Варто зазначити, що вартісна оцінка ІВ є сьогодні однією з найскладніших сфер оціночної діяльності через необхідність врахування безлічі факторів, здатних прямо та опосередковано впливати на вартість об'єктів ІВ.

Таблиця 4.1 – Залежність між видом вартості, метою оцінки та замовником вартісного оцінювання об'єкту ІВ

Мета оцінки	Для чийх потреб здійснюється оцінювання					
	Патенто-власник	Фірма-споживач	Інвестор	Кредитор	Страховик	Держава
Відчуження або придбання	ринкова		не використовується			ринкова
Для оформлення застави	заставна		не використовується			заставна
Для потреб страхування	страхова		не використовується		страхова	
Збитки від порушення виключних прав	ринкова, страхова		не використовується		страхова	ринкова, страхова
Оцінка вартості підприємства	внутрішня вартість		інвестиційна	страхова	страхова	страхова
Оцінка майбутніх прибутків та доходів	вартість користування		інвестиційна			
Для розвитку підприємства	немає	інвестиційна			не використовується	
Як база для оподаткування	немає	оподаткована		не використовується		
Для внеску до статутного фонду	установча		не використовується			установча
При ліквідації (банкротстві) фірми	немає	ліквідаційна	немає	ліквідаційна		

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням [8, 21, 113]

При цьому багато з них, такі як інституційні фактори середовища, а також специфічні особливості ІВ, в більшості випадків можуть бути оцінені з дуже високою часткою похибки, а в окремих ситуаціях не можуть бути виражені через

абсолютну величину.

Сучасний час характеризується бурхливим розвитком економіки з'являються різноманітні технічні рішення, які вирізняються інноваційним підходом. Також зростає кількість наукоємних галузей виробництва, у зв'язку з цим значення наявності ІВ в активах виробництва багаторазово зростає. Це важлива нематеріальна перевага, яке впливає на вартість компанії на ринковій арені, тому, оцінка ІВ – важливе питання для багатьох підприємців. Зростання значення вартісної оцінки прав об'єктів ІВ пов'язано з тим, що «стратегічною сировиною» для підприємств, які виготовляють наукоємну продукцію, є комерційно цінні ідеї, захищені патентами, свідоцтвами, ліцензіями, що дають право на виробництво, дистрибуцію і реалізацію (комерціалізацію) наукомісткої продукції, а також ноу-хау і договори, пов'язані з їх передачею. Тому їх вартісна оцінка поступово перетворюється в один з найважливіших напрямків експертизи інвестиційних проєктів і бізнес-планів корпорацій, банків, фінансово-промислових груп.

В першу чергу, варто звернути увагу на наявність та ефективність офіційних документів та рекомендацій, які на сьогодні існують в нашій країні і, на основі яких, в більшості установ та організацій здійснюються аналітичні розрахунки щодо вартісного оцінювання результатів інноваційної діяльності загалом і об'єктів ІВ зокрема.

У процесі оцінювання майнових прав об'єктів ІВ окремі дослідники-практики, промислові підприємства, установи та організації керуються Законом України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» [71], Національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України у 2003 році [203], Національним стандартом № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України у 2007 році [204], Методикою оцінки майнових прав інтелектуальної власності, затвердженою Фондом державного майна України у 2008 році [197], «Порядком визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні

кошти, з метою зарахування на бухгалтерський облік», затвердженим наказом Фонду державного майна України № 3162 від 13.12.2005 року тощо. Крім національних нормативних документів, підприємства та установи реального сектору економіки також використовують і рекомендації міжнародних організацій, хоча здійснюють ці дії за власним бажанням з метою уточнення або підвищення ефективності отриманих розрахунків.

Виходячи з правових основ вказаних документів, теорія і практика вартісного оцінювання об'єктів права ІВ рекомендує до використання три основні (базові) підходи до оцінювання майнових прав об'єктів ІВ: дохідний (прибутковий), порівняльний (ринковий) та витратний, кожен з яких має свої різновиди, переваги та недоліки, сфери та напрямки використання.

Нормативно-правові рекомендації національних та міжнародних стандартів вартісної оцінки об'єктів права ІВ щодо використання витратного, ринкового або дохідного підходів [23] мають свою досить розгалужену варіативність і кожний з них включає в себе різні більш конкретні і більш придатні для практичного використання в оціночній діяльності і в фінансовому обліку методи (рис. 4.14).

Методичні положення щодо практичного використання кожного з методів, вказаних на рис. 4.9, досить детально розглянуто в наявних наукових та методичних рекомендаціях [23], тому варто більш детально зупинитися на дослідженні переваг та недоліків кожного з базових методичних підходів та сформулювати напрацювання пропозицій щодо їх розвитку та вдосконалення.

Згідно з концепцією витратного підходу вартісну оцінку інтелектуального активу (інтелектуального продукту, технології або послуги) рекомендується визначати за витратами, які необхідні для повного відтворення або заміни об'єкту права ІВ без урахування науково обґрунтованого корегування (поправки) визначеного зносу інтелектуального активу.

Якщо у випадку матеріального активу зазвичай враховують фізичне зношення, елементи функціонального і економічного старіння, то у випадку нематеріального активу рекомендовано враховувати знос життєвого циклу (часовий або терміновий) і обов'язково елементи морального зносу.

Рисунок 4.14 – Деталізація методів вартісної оцінки об'єктів права ІВ за базовими підходами

Джерело: складено здобувачкою

Концепція витратного підходу часто є ефективною для оцінювання нематеріальних активів підприємства, які не приймають активної участі у

формуванні перспективних доходів і в даний час не приносять підприємству реального прибутку. При проведенні практичних розрахунків методи оцінювання витратного підходу використовуються у тих випадках, коли нематеріальні активи мають, наприклад, соціальне значення, тобто знаходять своє застосування в проєктах соціальної сфери, охорони довкілля, укріплення обороноздатності країни, освоєння космічного простору, та інших, не менш важливих програмах державного, регіонального або галузевого призначення.

Основні переваги та недоліки витратного підходу до вартісної оцінки об'єктів права ІВ представлено на рис. 4.15.

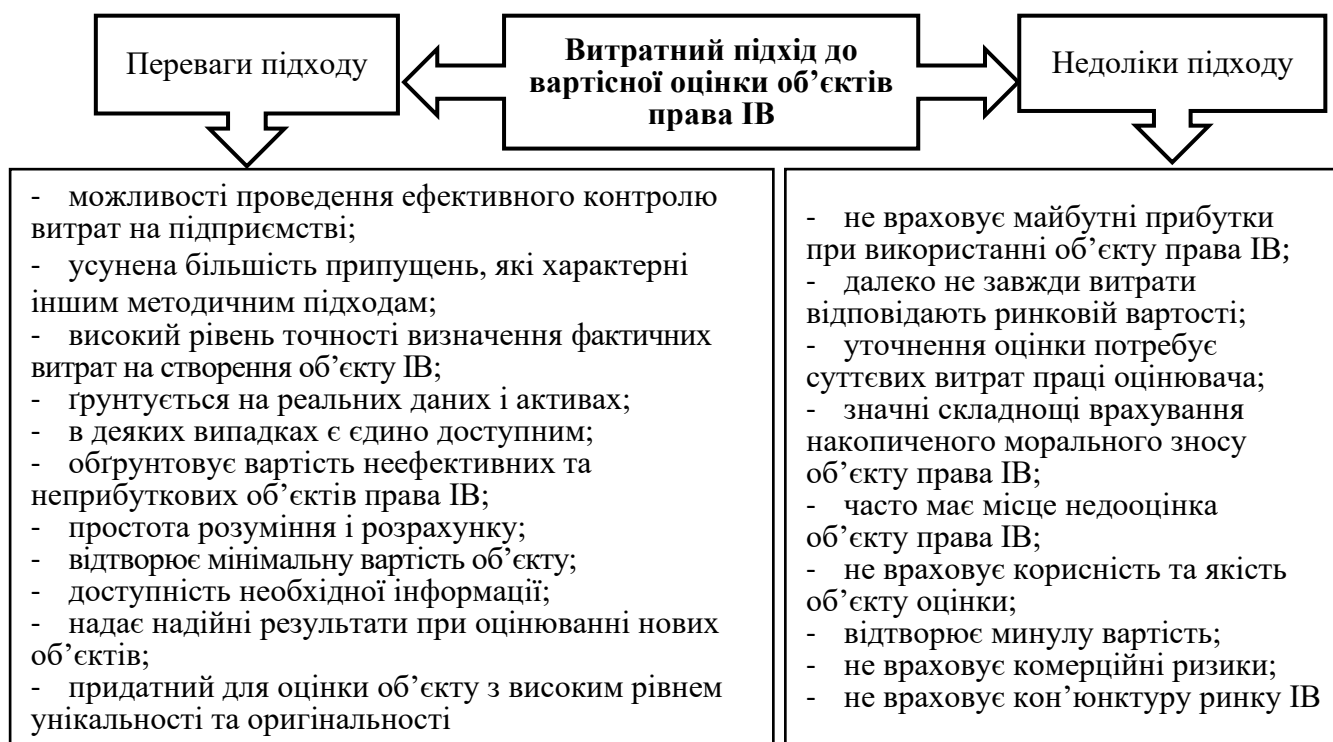

Рисунок 4.15 – Основні переваги та недоліки практичного використання витратного підходу при оцінюванні об'єктів права ІВ

Джерело: складено здобувачкою на основі [52, 211]

Не зважаючи на невисокий рівень точності розрахунків та велику кількість недоліків, витратний підхід все ж досить часто знаходить своє практичне використання при оцінюванні об'єктів ІВ (переваги простоти розрахунків, доступність вихідної інформації для проведення розрахунків є досить вагомими). В найбільш загальному випадку концептуальні положення витратного підходу

можна рекомендувати для розрахунку поточної вартості прав ІВ BO_{IB} з використанням формули, запропонованої проф. Крайневим П.П. [99] та удосконаленої проф. Бутнік-Сіверським О.Б. [23], яка була адаптована здобувачкою до сучасних умов практичного використання при проведенні відповідних розрахунків і має наступний осучаснений вигляд (формула 4.1).

$$\begin{aligned} BO_{IB} &= K_{мз} K_{нз} \sum_{t=1}^T \{ [B_{IBt} (1 + \alpha_t)^t] \beta_t \} = \\ &= K_{мз} K_{нз} \sum_{t=1}^T \{ [(B_{pt} + B_{пот} + B_{mt}) (1 + \alpha_t)^t] \beta_t \} , \end{aligned} \quad (4.1)$$

де: B_{IBt} – фактичні витрати (створення – B_{pt} , правова охорона – $B_{пот}$, маркетинг – B_{mt}) розробника об’єкту ІВ за роками періоду $0 \dots T$ (не кореговані на фактор часу, але з урахуванням рівня рентабельності виробництва); T – термін часу від початку робіт зі створення об’єкту ІВ до дати пріоритету у відповідному охоронному документі; α_t – прийнята ставка дисконтування в t -му році (якщо вона змінювалася по рокам періоду T); β_t – коефіцієнт врахування інфляційного підвищення цін в t -му році по відношенню до року здійснення оцінювання об’єкту ІВ; $K_{мз}$ – коефіцієнт, який враховує ступінь морального зносу об’єкту права ІВ, $K_{мз} = [1 - (T_{IBф} / T_{IBн})]$, (його кількісне значення залежить від співвідношення фактичного терміну використання об’єкту ІВ – $T_{IBф}$ та нормативного терміну дії охоронного документу на цей об’єкт – $T_{IBн}$); $K_{нз}$ – коефіцієнт наукової новизни та значущості об’єкту права ІВ.

Узагальнення та розвиток існуючих пропозицій щодо визначення коефіцієнту $K_{нз}$ [23], дозволяє рекомендувати розраховувати його значення наступним чином:

$$K_{нз} = KE^{(k1 * k2 * k3)} \quad (4.2)$$

де: KE – досягнутий економічний ефект за рахунок наукової та технічної значущості об’єкту ІВ (визначений шляхом врахуванням співвідношення ефектів використання технології після та до її впровадження; $k1$ – коефіцієнт досягнутого

результату; k_2 – коефіцієнт тяжкості (складнощі) вирішення технічного завдання; k_3 – коефіцієнт новизни.

Найбільші складнощі в моделі (4.1) викликає визначення фактичних витрат розробника B_{Ibt} , пов'язаних з даним об'єктом ІВ, та значенням витрат на створення об'єкту права ІВ в їх складі – B_{pt} . Методика розрахунку цих показників має наступний вигляд (розрахункова формула 4.3).

$$\begin{aligned} B_{Ibt} &= B_{pt} + B_{not} + B_{mt} = [(B_{HDPt} + B_{KTt}) + B_{not} + B_{mt}] = \\ &= [(B_{HDPt} + B_{KTt}) + B_{not} + B_{mt}] = \\ &= [(B_{ppt} + B_{tdt} + B_{net} + B_{bt} + B_{zot} + B_{oft} + B_{nb1t} + B_{ih1t}) + \\ &+ (B_{ent} + B_{tnt} + B_{pnt} + B_{pt} + B_{pvt} + B_{cot} + B_{ant} + B_{dt} + B_{nb2t} + B_{ih2t}) + B_{not} + B_{mt}], \quad (4.3) \end{aligned}$$

де: B_{not} – витрати на пошукові роботи, попередню проробку ідеї (проблеми); B_{mt} – витрати на маркетинг (дослідження потреб); B_{HDPt} – витрати на проведення науково-дослідних робіт щодо створення об'єкта права ІВ, в t -му році; B_{KTt} – витрати на розробку конструкторської, технічної та технологічної та (або) проєктної документації в t -му році; B_{ppt} – витрати на роботи з розробки та проєктування щодо створення об'єкта права ІВ, в t -му році; B_{mdt} – витрати на теоретичні розробки та дослідження; B_{net} – витрати на проведення експериментів; B_{et} – витрати на проведення випробувань; B_{zot} – оплата послуг зовнішніх (сторонніх) організацій; B_{oft} – витрати на оформлення (складання, розгляд, затвердження звіту з НДР); B_{nb1t} – накладні витрати; B_{ih1t} – інші витрати при проведенні НДР, які не передбачені структурою вже вказаних; B_{ent} – витрати на ескізне проєктування; B_{mnt} – витрати на створення технічного проєкту; B_{pnt} – витрати на створення робочого проєкту; B_{net} – витрати на проведення та обґрунтування розрахунків; B_{net} – витрати на проведення конструкторсько-технологічних випробувань; B_{cot} – витрати на послуги сторонніх організацій (аутсорсинг, інжиніринг тощо); B_{ant} – витрати на проведення авторського нагляду, керування, коригування; B_{dt} – витрати на дизайнерські роботи; B_{nb2t} – накладні витрати; B_{ih2t} – інші витрати при проведенні

конструкторсько-технологічних робіт, які не передбачені структурою вже вказаних.

Практика використання витратного підходу при вартісній оцінці різних об'єктів права ІВ [23] дозволила напрацювати приблизні співвідношення витрат при проведенні науково-дослідних та конструкторсько-технологічних робіт при створенні об'єктів права ІВ (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 – Співвідношення термінів виконання окремих видів робіт при створенні об'єктів права інтелектуальної власності

Структура витрат на науково-дослідні роботи, %							
$B_{\text{п\textit{p}t}}$	$B_{\text{т\textit{d}t}}$	$B_{\text{п\textit{e}t}}$	$B_{\text{в\textit{t}}}$	$B_{\text{з\textit{o}t}}$	$B_{\text{o\textit{f}t}}$		
10...15	20...25	40...60	10...15	10...15	5...10		
Конструкторсько-технологічні роботи							
$B_{\text{e\textit{n}t}}$	$B_{\text{т\textit{n}t}}$	$B_{\text{р\textit{п}t}}$	$B_{\text{п\textit{t}}}$	$B_{\text{п\textit{в}t}}$	$B_{\text{c\textit{o}t}}$	$B_{\text{a\textit{n}t}}$	$B_{\text{д\textit{t}}}$
20...25	25...30	30...35	5...10	5...10	10...15	5...10	5...10

Джерело: [23, 52, 211]

Концепція прибуткового (дохідного) підходу до вартісної оцінки об'єктів ІВ базується на частковому визнанні наявності причинного взаємозв'язку між окремими функціональними (технічними, фізичними, економічними) характеристиками об'єкта ІВ та результатами його практичного використання. В основі цього підходу лежить перенесення вартісного наповнення конкретного об'єкта ІВ, визначеного на сьогодні, на перспективу (на майбутні періоди). При цьому важливим є припущення, що ні один інвестор (споживач) не буде вкладати гроші у покупки об'єктів ІВ, якщо такий же самий дохід (прибуток) є можливість отримати іншим способом або іншим шляхом.

Основні переваги та недоліки прибуткового підходу до вартісної оцінки об'єктів права ІВ представлено на рис. 4.15.

Прибутковий підхід має достатньо велику кількість різновидів, методик, моделей та формул, які концептуально не заперечують одна одну, але в певній мірі враховують різні важливі уточнюючі деталі.

В загальному випадку концептуальні положення прибуткового підходу можна рекомендувати для розрахунку поточної вартості прав ІВ $ДО_{ІВ}$ з

використанням моделі дисконтування грошових потоків (непряма капіталізація) [23, 52, 211], яка адаптована здобувачкою до вимог сучасності і має наступний вигляд (формула 4.4).

Рисунок 4.15 – Основні переваги та недоліки практичного використання прибуткового підходу при оцінюванні об'єктів права ІВ

Джерело: складено здобувачкою на основі [23, 52, 211, 212]

$$DO_{IB} = \frac{ГП_1}{(1+\alpha_1)^1} + \frac{ГП_2}{(1+\alpha_2)^2} + \dots + \frac{ГП_t}{(1+\alpha_t)^t} + \dots + \frac{ГП_T}{(1+\alpha_T)^T} = \sum_1^T \frac{ГП_t}{(1+\alpha_t)^t}, \quad (4.4)$$

де: $ГП_1, ГП_2, ГП_t, ГП_T$ – додатковий грошовий потік, який виникає у споживача об'єкту ІВ в 1-му, 2-му ... T -му році використання; T – прогнозний термін ефективного використання об'єкту права ІВ; α_t – прийнята ставка дисконтування в t -му році (якщо вона змінювалася по рокам періоду T).

Як слідує з моделі (4.3) основою дохідного підходу до оцінки об'єкту ІВ є принцип чіткого очікування інвестором чи споживачем майбутніх доходів та вигід, тому його важливим елементом є чітке та точне визначення і детальна класифікація передбачуваних доходів для їх однакового розуміння та дослідження. Варто вважати, що вигода (дохід) від володіння споживачем об'єкту ІВ включає в себе

право отримувати всі заявлені прибутки під час використання (володіння) ним. Крім того, слід також враховувати, що до позитивних прибутків необхідно віднести прибуток від трансферу (продажу) об'єкту права ІВ після скінчення терміну володіння, якщо це вказано в умовах ліцензійної угоди.

У рамках ринкового (порівняльного) підходу до оцінки об'єкту права ІВ в наявних наукових дослідженнях розглядається практично всього один метод, який автори і визначають основним [23, 52, 211, 212], в основу якого покладено два надзвичайно важливих постулати: по-перше, аналогічні об'єкти ІВ повинні пропонуватися на технологічному ринку за близькими (подібними) цінами; по-друге, покупець (споживач, ліцензіар) не придбає об'єкт ІВ, якщо його пропонована вартість більша за витрати на покупку на технологічному ринку подібного об'єкту ІВ, який володіє такою ж, або близькою до неї корисністю. Це метод (модель) порівняння продажів. Варто зауважити, що цей підхід використовується тільки у випадку наявності достатнього повного обсягу точної та достовірної інформації щодо ринкових цін на подібні об'єкти, а також про умови ліцензійних договорів щодо розпорядження всіма майновими правами, які стосуються вказаних об'єктів.

Ринковий (порівняльний) підхід, не зважаючи на його беззаперечні переваги та корисність, має і ряд важливих недоліків, які багато в чому обмежують його перспективи в практиці оцінювання вартості об'єктів ІВ, що детально представлено на рис. 4.16.

Практика оцінки свідчить про те, що ринковий метод дає можливість визначити найбільш справедливую ціну, яка в найбільшій мірі відповідає стану на технологічному ринку. З даних рис. 4.16 видно, що найбільшими недоліками процесу оцінювання об'єктів ІВ з використанням цього підходу є конфіденційність ринкової інформації про об'єкти ІВ, а також суттєва складність знаходження на ринку подібного об'єкту ІВ. Крім того, ускладнює практичне застосування ринкового методу нерозвиненість вітчизняного ринку об'єктів ІВ.

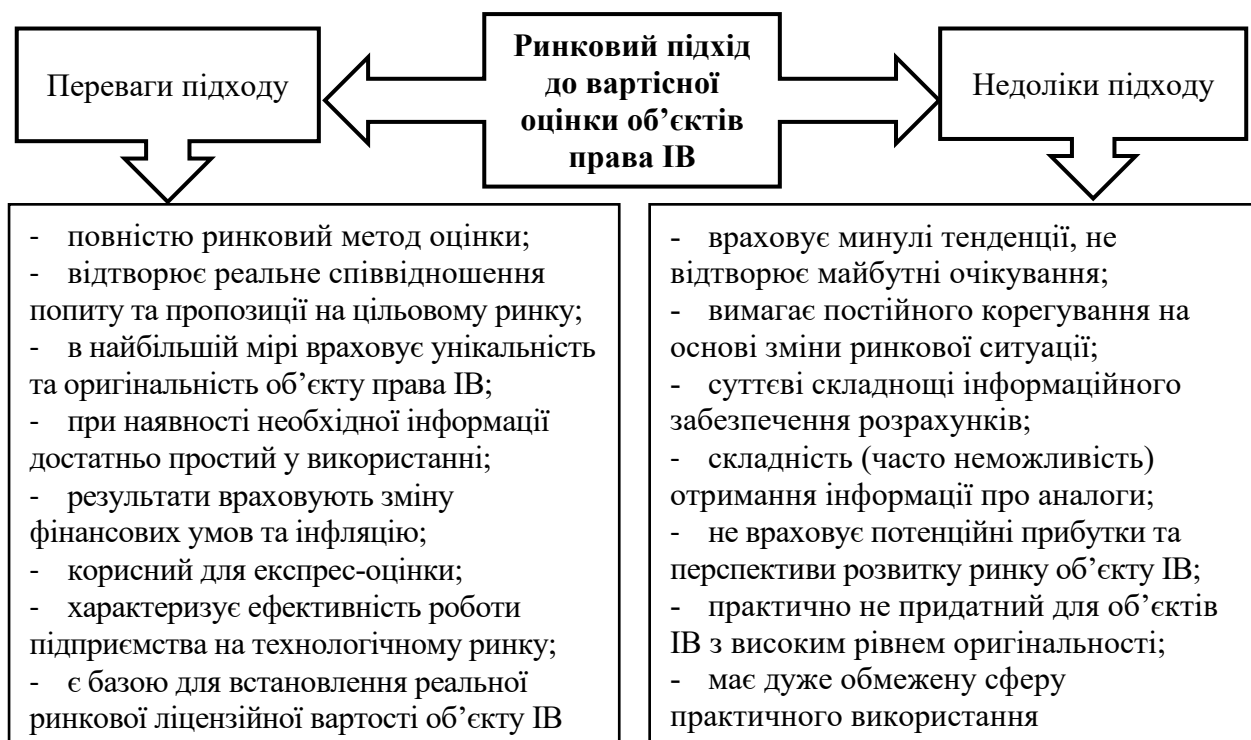

Рисунок 4.16 – Основні переваги та недоліки практичного використання ринкового підходу при оцінюванні об'єктів права ІВ

Джерело: складено здобувачкою на основі [23, 52, 113, 211]

Базова модель ринкового підходу до оцінки вартості об'єкту права ІВ – PO_{IV} пропонується до практичного використання у наступному вигляді (4.5):

$$PO_{IV} = PO_{\text{аналог}} \cdot \prod_{i=1}^N K_i, \quad (4.5)$$

де: $PO_{\text{аналог}}$ – ринкова вартість аналогу об'єкту ІВ, вартісна оцінка якого проводиться; K_i – i -й коефіцієнт коригування вартості ринкового аналога, який відтворює якісні і кількісні розбіжності у техніко-економічних характеристиках об'єкту ІВ-аналога і оцінюваного об'єкту ІВ; N – кількість коригуючих коефіцієнтів.

Не потребує особливого доведення той факт, що знайти на ринку точний об'єкт-аналог ІВ практично неможливо, виходячи із самої методологічної сутності ІВ та патентоспроможної оригінальності її об'єктів права. Виходячи з цього, практичне використання ринкового (порівняльного) підходу до оцінки об'єктів ІВ нагально потребує проведення відповідного корегування вартості визначеного

оцінювачем об'єкту-аналогу до найбільш достовірної ринкової вартості самого предмету оцінки. Таке корегування повинно обов'язково здійснюватися тільки в тих випадках, коли об'єкт оцінки і об'єкт-аналог відрізняються за методичною сутністю елемента порівняння.

Зазначимо, що в існуючих дослідженнях та рекомендаціях, які стосуються порівняльного підходу до вартісної оцінки об'єктів права ІВ, питання коригування ринкової вартості об'єктів-аналогів практично не розглядаються, що передбачає необхідність та актуальність наукового заповнення цієї прогалини.

Запропоновано в якості коефіцієнтів коригування вартості ринкового аналога K_i використовувати наступні показники:

1. Коефіцієнт коригування вартості K_1 , який враховує відмінності об'єктів порівняння в майнових правах: повна (часткова) передача майнових прав, винятковість (невинятковість) передачі прав.

2. Коефіцієнт коригування вартості K_2 , який враховує відмінності об'єктів порівняння на умови фінансування: повне або часткове фінансування негрошовим еквівалентом (цінні папери, матеріальні ресурси, інші об'єкти ІВ тощо), неринкові умови кредитування (пільгове кредитування, зміна норми відсотку, терміни кредиту).

3. Коефіцієнт коригування вартості K_3 , який враховує відмінності об'єктів порівняння за станом ринку: його зміну рекомендовано враховувати тоді, коли з часу продажу аналогу до часу проведення вартісної оцінки пройшло більше шести місяців (при умові зміни цін на ринку ІВ).

4. Коефіцієнт коригування вартості K_4 , який враховує відмінності об'єктів порівняння щодо нетипових відношень між сторонами угоди: визначена вартість вище або нижче ринкової (термінове відчуження прав, наявність сімейного, ділового або фінансового зв'язку між учасниками трансакцій).

5. Коефіцієнт коригування вартості K_5 , який враховує відмінності об'єктів порівняння щодо території права: місцеве (корпоративне), регіональне, галузеве, національне, міжнародне.

6. Коефіцієнт коригування вартості K_6 , який враховує відмінності об'єктів

порівняння щодо функціональних (технологічних) характеристик в залежності від типу об'єкту ІВ: коефіцієнт K_{6a} коригування технічного рівня – для винаходу, корисної моделі, ноу-хау; коефіцієнт K_{6b} коригування оригінальності дизайну (ергономіка, практичність) – для промислового зразка; коефіцієнт K_{6c} коригування популярності (впізнаваності) – для товарного знаку; коефіцієнт K_{6z} коригування інших елементів порівняння.

7. Коефіцієнт коригування вартості K_7 , який враховує відмінності об'єктів порівняння щодо економічних характеристик: частка чистого доходу, що відноситься до об'єкта оцінки; здатність об'єкта оцінки приносити стабільний дохід на зростаючому ринку; розрахунковий обсяг виробництва і реалізації продукції, виготовленої з використанням об'єкта оцінки; попит на продукт, вироблений з використанням об'єкта оцінки; інші фактори.

Визначення коригуючих коефіцієнтів $K_1 \dots K_7$, рекомендовано розраховувати та використовувати з урахуванням наступних правил:

а) при внесенні коректив щодо порівняння об'єктів ІВ варто виключити взаємопов'язані корегування;

б) коригування вартості об'єктів-аналогів для елементів порівняння здійснюється щодо об'єкту оцінки;

в) якщо об'єкт оцінки для елемента порівняння має кращі показники в порівнянні з об'єктом-аналогом, то вартість об'єкта-аналога збільшується на суму коригування;

г) якщо об'єкт оцінки для елемента порівняння має гірші показники в порівнянні з об'єктом-аналогом, то вартість аналогового об'єкта знижується на суму коригування.

Запропоновано тільки базові рекомендації щодо вдосконалення методичного забезпечення ефективного використання ринкового (порівняльного) підходу до вартісного оцінювання об'єктів права ІВ.

Вартісна оцінка різних об'єктів права ІВ у кожному конкретному випадку практики їх використання є в достатній мірі складною і відповідальною процедурою, частіше всього вимагає особливого рішення. Різні дослідники [23,

282, 293] пропонують певні методичні рекомендації щодо пріоритетності використання кожного з розглянутих вище підходів в залежності від об'єкту оцінювання. Узагальнення цих пропозицій надало можливість сформулювати рекомендації, які представлено в табл. 4.3.

Таблиця 4.3 – Пріоритетність (порівняльна ефективність) використання підходів до вартісної оцінки різних об'єктів права ІВ

Об'єкти права ІВ	Пріоритетність використання підходу		
	Основний	Доповнюючий	Недоцільний
Патенти та технології	Дохідний	Ринковий	Витратний
Товарні знаки і бренди	Дохідний	Ринковий	Витратний
Авторські права	Дохідний	Ринковий	Витратний
Інформаційне програмне забезпечення	Витратний	Ринковий	Дохідний
Програмні продукти	Дохідний	Ринковий	Витратний
Дистриб'юторські мережі	Витратний	Ринковий	Дохідний
Права франчайзингу	Дохідний	Ринковий	Витратний
Фаховість персоналу	Витратний	Дохідний	Ринковий
Корпоративні інновації (практика)	Витратний	Дохідний	Ринковий

Джерело: узагальнено здобувачкою на основі [23, 282, 293]

В науковому середовищі широко дискутується можливість використання, для отримання найбільш об'єктивної вартості об'єктів ІВ, комплексного підходу із застосуванням всіх базових. Варто зазначити, що комплексний підхід не надасть адекватного збільшення точності розрахунків, що в певній мірі підтверджується результатами досліджень, проведених науковцем Чугрій Н.А. [293, с. 86].

Такий висновок формується на основі того факту, що кожному об'єкту права ІВ властиві елементи новизни, оригінальності та неповторності, що, в певній мірі, унеможливорює одночасне використання різних методичних підходів до вартісного оцінювання патенту, товарного знаку або комп'ютерної програми. Різний рівень точності розрахунків з використанням окремих методів в підсумку не збільшує, а зменшує точність кінцевого результату.

4.3 Формування структурного підрозділу підприємства з інтелектуального провайдингу

У сучасних економічних умовах господарювання формування стратегічних конкурентних переваг підприємства на ринку своїх товарів та послуг в більшості випадків забезпечується за рахунок створення та комерційного використання об'єктів ІВ. Зі зростанням рівня конкуренції на національному та світовому ринках все актуальнішою стає задача прискореної комерціалізації об'єктів ІВ, спрямованої, в першу чергу, на інноваційний розвиток вітчизняних промислових виробництв, їх активного післявоєнного відновлення.

Комерціалізація як найбільш важливий елемент інноваційного процесу на промислових підприємствах перетворюється на, в певній мірі, самостійну сферу підприємництва, кінцевою метою якого є виробництво та ринкова реалізація товарів з максимальною економічною вигодою. Наявність виключних прав на ІВ, по-перше, призводить до утворення ринкових сегментів монопольного отримання прибутку за рахунок наявності виключних прав на проривні інтелектуально-інноваційні технології; по-друге, забезпечує доступ промисловим підприємствам до новацій, які стимулюють розробку та практичне використання у бізнес-діяльності більш досконалих техніко-економічних та організаційно-управлінських рішень.

Високий ступінь трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій забезпечив США, Кореї, Японії, європейським країнам світове технологічне лідерство, так як 60-70 % промислової продукції в цих країнах є інноваційною [280]. У нашій країні цей показник надзвичайно низький – в Україні питома вага відвантаженої інноваційної продукції у її загальному обсязі постійно зменшується: з 15,4 % у 2006 році (максимальне значення показника) до 1,1 % в 2021 році [55].

Як свідчать результати проведених досліджень, не дивлячись на значний рівень декларування інноваційного розвитку, і державна влада, і вся економіка країни, і підприємства реального сектору економіки поки що загалом неінноваційні, не сформовано потужний ринок інновацій, не досягнуто суттєвих

успіхів у створенні інноваційного виробничого клімату в нашій державі. Практика виробничо-комерційної діяльності свідчить про те, що інноваційна сфера у виробничому секторі розвинена недостатньо, що пояснюється низьким рівнем управління та координації діяльності суб'єктів господарювання і реалізації результатів НДДКР [8]. Сьогодні стримуючим фактором інтелектуально-інноваційних процесів в нашій країні є відсутність механізму ефективної комерціалізації та її ринкового інфраструктурного забезпечення.

Аналіз стану інноваційної діяльності дозволяє виявити низку проблем, визначити причини їх появи і сформулювати можливі методи усунення. Варто відмітити, що ознаками проблемної ситуації є: зниження рівня патентної активності, низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств, скорочення кількості створених інтелектуальних технологій; основні причини виникнення цих проблем пояснюються несприйнятливістю вітчизняної економіки до інновацій, зниженням якості роботи науково-дослідних установ, споживанням застарілих технологій та обладнання, відсутністю ефективного механізму інжинірингу та комерціалізації, незатребуваністю інновацій внутрішнім ринком, активізацією глобальних процесів конкуренції, відсутністю технологічних ринків.

Запропоновано для більш детального дослідження декілька способів вирішення вказаних проблем:

- створення системи державної підтримки комерціалізації інновацій та розвитку інституційного середовища;
- використання закордонного досвіду комерціалізації інновацій;
- розвиток системи взаємозв'язків малого, середнього та великого бізнесу у процесі комерціалізації інновацій шляхом створення та розвитку, в певній мірі, посередницьких структур на корпоративному та національному рівнях.

Не знижуючи важливості та значення кожного із запропонованих способів, варто відмітити, що для нашої країни, враховуючи її надзвичайно послаблені війною з російською федерацією бюджетні можливості, найбільш доцільним є останній, в наведеному переліку, спосіб. Його практична реалізація передбачає наявність на технологічному ринку спеціальних учасників – підприємств, які

реально допомагають промисловим суб'єктам господарювання, дослідникам та винахідникам комерціалізувати результати їх творчої діяльності. Проведений аналіз технологічного ринку нашої країни виявив майже повну відсутність таких послуг в нашій країні. А це означає, що якщо немає фірм – то немає конкуренції і, як логічний наслідок, жодного належного застосування цього механізму для винаходів та інших інтелектуальних технологій. Достатньо велика кількість творчих особистостей щось створюють лише для власного задоволення, не очікуючи, що це призведе до якогось ефективного результату в майбутньому.

Проблеми активізації процесу трансферу та комерціалізації технологій в Україні полягають у логіці узгодження бізнес-рішень в економічній, юридичній та організаційній сферах. За основу запропоновано організаційно-технологічну схему руху (комерціалізації) інтелектуально-інноваційної розробки, починаючи з виникнення ідеї до прийняття споживачем готового інноваційного продукту (рис. 4.17).

Досліджено, що ключовою ланкою інноваційної діяльності є комерціалізація об'єктів ІВ, що включає дослідження технологічного ринку, вибір (придбання) перспективної науково-технічної розробки, виготовлення промислового зразка, розробку бізнес-плану з виробництва, виробництво та споживання інноваційної продукції.

В цей час найбільшою проблемою для промислових підприємств, які мають потреби в інтелектуальних технологіях, є їх недостатній рівень компетенцій у сфері купівлі такого роду технологій, а для розробників (патентовласників) – питання комерціалізації (збуту) створеного ними інтелектуального товару.

Світова практика свідчить про те, що комерційний трансфер інтелектуальних технологій найефективніше можна реалізувати з використанням дослідницьких та науково-виробничих центрів (об'єднань), які можуть представляти значну кількість послуг з комерційного трансферу технологій. Серед можливих посередницьких послуг варто виділити [3] :

- розробка інтелектуальних технологій під певне замовлення;
- встановлення контактів між окремими суб'єктами процедури трансферу;

- збір інформації (створення відповідних інформаційних баз даних) щодо наявного попиту та пропозиції на комерціалізацію технологій;
- охорона виключних прав на об'єкти ІВ;
- власне комерціалізація результатів інноваційної діяльності за дорученням безпосередніх розробників (патентовласників).

Рисунок 4.17 – Організаційно-технологічна схему руху (комерціалізації) інтелектуально-інноваційної розробки від розробника до споживача

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням рекомендацій [25, 37, 73]

Головна причина такого стану в неефективному механізмі комерціалізації інновацій, наявності багатьох випадків, коли науковці та творчі особистості часто не можуть ефективно представити на технологічному ринку свої власні інноваційні розробки, зберігаючи при цьому особливі секрети виробництва з певного товару. Це призводить до зниження зацікавленості виробничого (і в першу чергу –

творчого) персоналу у виробництві та використанні інноваційної продукції.

Існуюча система підготовки і проведення процесу комерціалізації ІВ на промислових підприємствах, в основному, передбачає функціонування центрів трансферу технологій.

В нашій країні здійснено низку спроб створення ефективної посередницької мережі трансферу та комерціалізації технологій. Найбільш ефективними слід вважати Українську інтегровану систему трансферу технологій (UTTN) та Національну мережу трансферу комерційних технологій (NTTN) [206]. Вони, в певній мірі, працюють паралельно, але при цьому їх інформаційні бази не об'єднані в одну загальну. Такий підхід створює певні перешкоди при намаганні отримати вільний та швидкий доступ до всієї комерційної інформації, яка є цікавою і потенційним продавцям (патентовласникам) і покупця (споживачам) інтелектуальних продуктів. Такий принцип роботи, на думку організаторів мереж, є логічним, адже всі форми діяльності мереж трансферу і комерціалізації ґрунтуються на методологічних положеннях функціонування Європейської мережі інноваційних релей-центрів [296]. Послідовність виконання робіт з трансферу та комерціалізації технологій в мережі UTTN та NTTN представлено на рис. 4.18.

До складу UTTN віднесено сім регіональних і галузевих центрів, сімнадцять центрів трансферу технологій НДІ і ЗВО України. UTTN включає в себе організації з чисельністю співробітників до 100 осіб, вони частіше всього функціонують на самофінансуванні та представляють собою відповідні підрозділи державних установ, або ж виконують свою роботу на комерційній основі, яка не пов'язана з державними програмами [206].

Проведене дослідження дозволило виявити суттєві недоліки в роботі Української інтегрованої системи трансферу технологій, наявність яких не сприяє ефективному здійсненню процесу комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій на промислових підприємствах [206, 247].

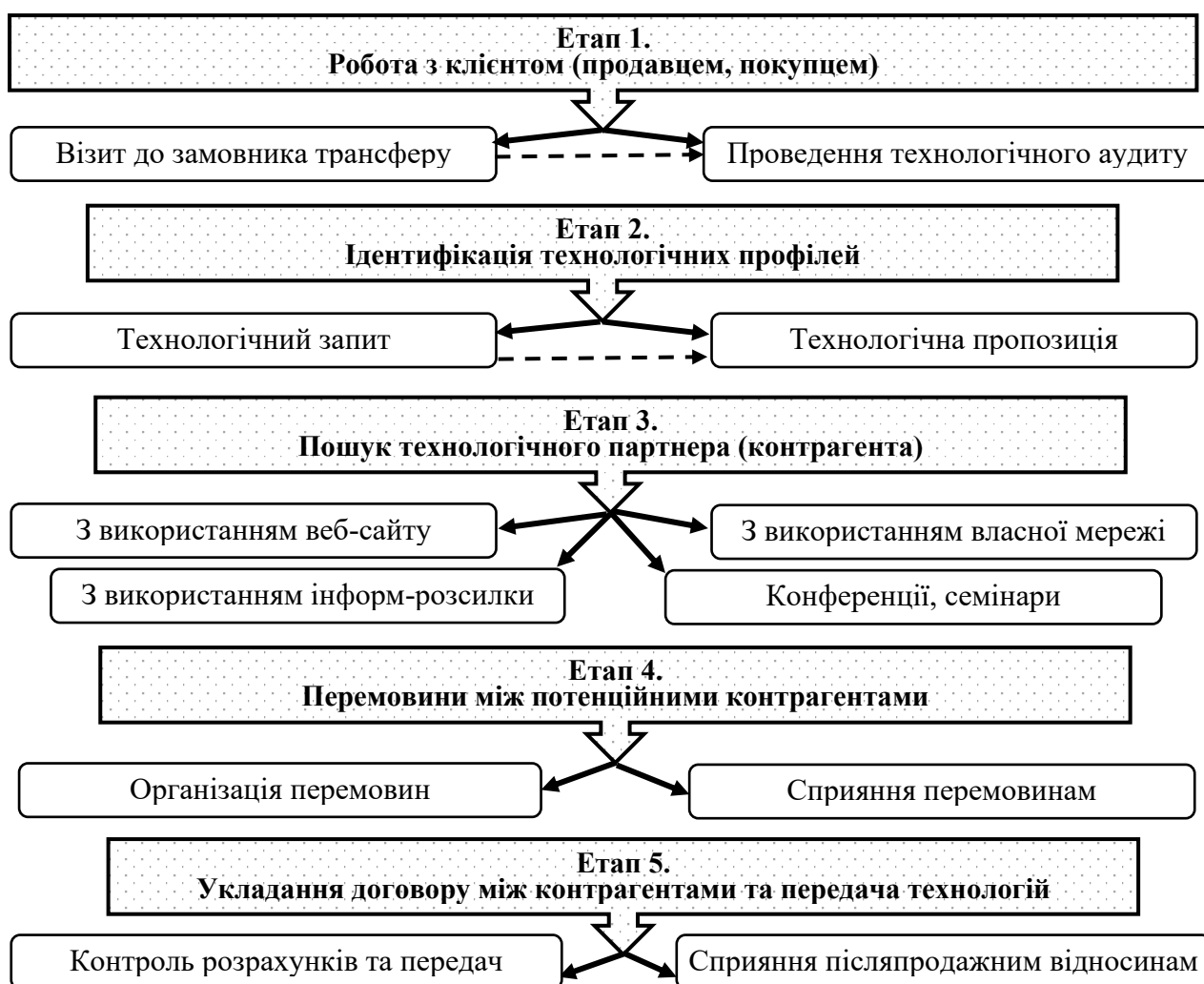

Рисунок 4.18 – Модель роботи українських мереж трансферу комерційних технологій UTTN та NTTN

Джерело: складено здобувачкою з використанням [296]

До цих недоліків, в першу чергу слід віднести наступні:

а) мережа UTTN не представляє собою професійну установу (організацію), яка б об'єднувала в собі дослідників за фахом чи науковим напрямком для ідентифікації, комерціалізації та охорони їх виключних прав, що створює певні складнощі при пошуці розробників (споживачів) інтелектуальних технологій, про сутність, мету та можливості яких в UTTN знають досить небагато, а в деяких випадках – зовсім не мають уявлення;

б) аналіз діяльності мережі UTTN свідчить про те, що головну увагу приділяють науковим організаціям та установам, хоча значна кількість наукових розробок і, особливо, запитів на їх результати знаходиться у виробничій та

невиробничій сфері;

в) не кожне підприємство або організація може отримати права учасника мережі UTTN. На цей статус можуть розраховувати тільки ті, що відповідають встановленим в мережі критеріям: вони повинні бути пов'язані зі сферою інноваційної діяльності; їх робота повинна бути спрямована на трансфер технологій; вимагається наявність певного терміну виробничої діяльності у сфері інновацій, тобто досвід у сфері комерціалізації інтелектуальних технологій; обов'язковим є наявність власної клієнтської бази;

г) після реорганізації (практично ліквідації) у 2014 році Державного агентства з питань науки, інновацій і інформації України мережа UTTN, припинила повноцінно функціонувати і реально вирішувати завдання щодо комерційного трансферу інтелектуальних технологій.

Наявність виявлених недоліків в роботі українських мереж трансферу комерційних технологій UTTN та NTTN нагально вимагає розробки та впровадження у практику діяльності українських підприємств реального сектору економіки нових методичних та організаційних підходів і механізмів для покращення ситуації у сфері комерціалізації ІВ.

Варто зазначити, що комерціалізацією інтелектуальних технологій повинні займатися професіонали, провайдери ІВ, які мають досвід інноваційної діяльності в певній сфері та мають відповідні компетенції для фахового представлення певного об'єкту ІВ потенційному споживачу, яке краще за фахівця з підприємства-розробника (провайдера) не в змозі зробити жодний посередник. Тому впровадження на промислових підприємствах провайдингу ІВ, є важливою та актуальною задачею.

На користь цих пропозицій визначено наступні аргументи, які відтворюють наявність певних проблем в національній та корпоративних системах комерціалізації об'єктів ІВ [112, 206, 296]:

1. недостатня фінансова підтримка державою наукових досліджень і розробок і, як наслідок, відсутність ефективної інноваційної політики;
2. основним джерелом інвестицій інтелектуальних технологій є кошти

промислових підприємств, отримані від власної виробничо-комерційної діяльності, що підтверджено офіційною статистикою: 93-98 % щорічно фінансують свою інноваційну діяльність з використанням власних коштів;

3. у структурі національного експорту доля інтелектуально-інноваційної продукції складає всього близько 0,1 %, експортні поставки формуються в основному сировинними, а не технологічними галузями;

4. існує достатньо багато випадків, коли кошти, передбачені на виконання інтелектуально-інноваційних проєктів, використовуються не за своїм прямим призначенням, що свідчить про їх неефективне використання;

5. масовий виїзд науково-технічних працівників з нашої країни, занепад донедавна успішних наукових шкіл, тотальна деградація матеріальної бази інтелектуально-інноваційних досліджень, широке впровадження у виробництво іноземних, не найкращих інтелектуальних технологій;

6. наявний попит держави та промислових підприємств приватного сектору економіки на інтелектуально-інноваційні розробки надзвичайно низький. Державне замовлення на інтелектуальні технології практично не перевищує 1 % від коштів, які виділяються на фінансування робіт наукової сфери; не відповідає своєму призначенню в Україні і венчурне фінансування інновацій;

7. має місце тенденція подальшого відставання рівня науково-технологічного розвитку від західних країн, що прямо свідчить про низьку ефективність використання наявного в Україні інтелектуально-інноваційного потенціалу;

8. недостатній взаємозв'язок сфери наукових досліджень і реального бізнесу багато в чому пояснює невисоку ефективність комерціалізації інтелектуальних технологій, механізм здійснення якої нагально потребує свого розвитку та вдосконалення, що може бути здійснено на засадах інтелектуального провайдингу.

Провайдинг ІВ – це посередницька діяльність у сфері комерційного трансферу інтелектуальних технологій, в задачі якої входить залучення фахівців-провайдерів з даного (або з іншого) підприємства до процесу комерціалізації ІВ з використанням консалтингового супроводу, венчурного фінансування та інтелектуально-інноваційного бізнес-проєктування для просування на

технологічний ринок об'єктів ІВ. Система провайдингу ІВ – це модель побудови корпоративної та національної інтелектуально-інноваційної системи, яка базується на механізмі застосування технологічного трансферу з використанням фахових послуг провайдерів-посередників. Останні проводять трансформацію отриманих наукових знань в інноваційну продукцію (послуги) на ринкових засадах з використанням методичних положень технологічного інновінгу, який забезпечує тісну взаємодію провайдера з науковим середовищем; інноваційно-технологічного консалтингу, який формує зв'язок провайдера з бізнес-структурами та венчурного інноваційного бізнесу, який якраз і забезпечує поширення розробленої ІВ (рис. 4.19).

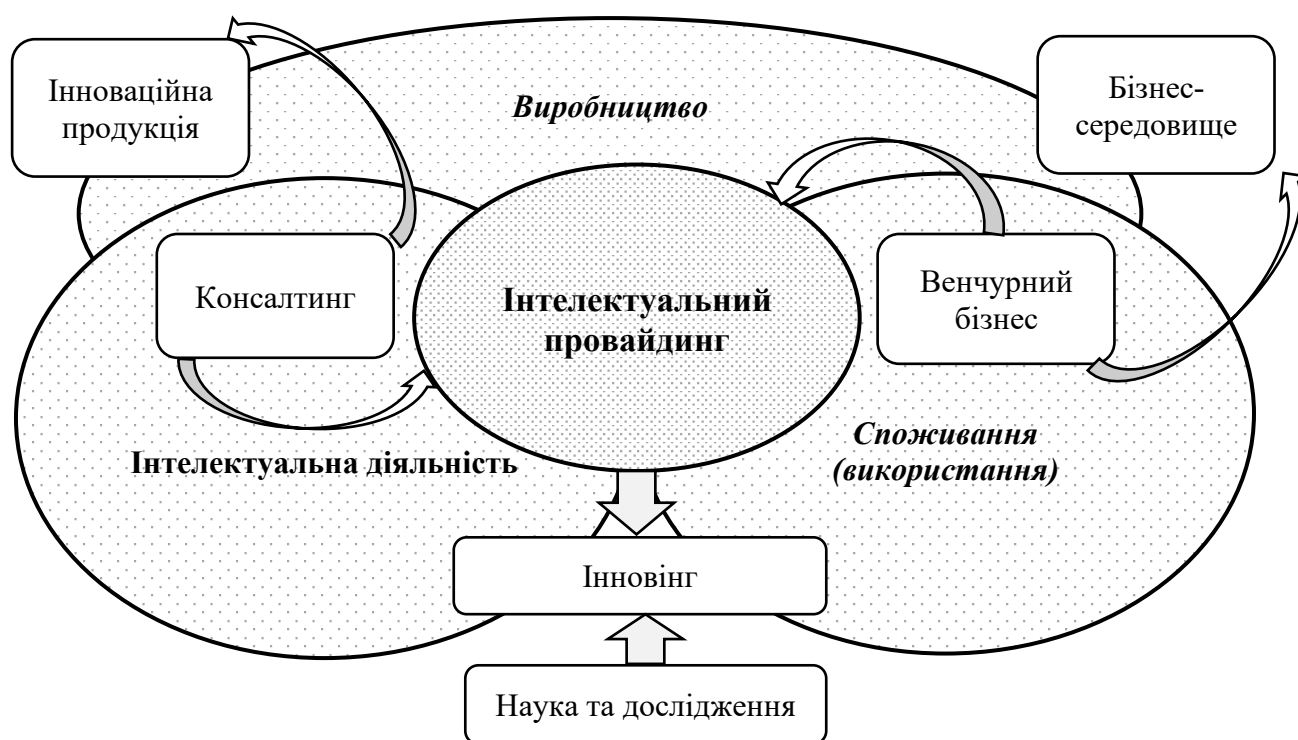

Рисунок 4.19 –Інтелектуальний провайдинг на підприємстві

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням рекомендацій [38, 73, 296]

Важлива роль у схемі інтелектуального провайдингу належить інновінгу, методологічну сутність якого найбільш вдало визначили Лук'яниця А.Ю. та Савченко О.І.: «...інновінг – це процес організації інноваційної діяльності підприємства, який включає в себе безперервний пошук, розробку та впровадження сталих інновацій із залученням креативних ресурсів персоналу, базуючись на

оцінці інноваційного потенціалу та фінансових можливостей підприємства» [114, с. 110].

Визначено, що поєднання в пропонованій схемі інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу, надасть промисловому підприємству реальні можливості швидкого та ефективного впровадження у практичну діяльність (свого підприємства чи зовнішнього споживача) результатів інтелектуально-інноваційної діяльності.

Виходячи з цих положень, пропонується на промислових інноваційно-активних підприємствах на засадах внутрішнього підприємництва (малого підприємства) або окремого підрозділу створити структурний підрозділ (мале підприємство) з інтелектуальному провайдингу, основним завдання якого буде вирішення проблеми ефективної комерціалізації, створених на даному підприємстві об'єктів ІВ, виконання пакувальних функцій по відношенню до інтелектуальних технологій, стати певним центром комплексного ефективного управління процесами комерційного трансферу (як з підприємства, так і на підприємство) та координатором всіх креативно-інтелектуальних бізнес-процесів. Концептуально-структурна модель підрозділу інтелектуального провайдингу представлено на рис. 4.20.

Пропонований для практичного використання структурний підрозділ інтелектуального провайдингу стане на підприємстві реалізатором інноваційних ідей, адже поєдную в собі весь перелік можливих послуг інтелектуально-інноваційної інфраструктури: виробничої, технологічної, консалтингової, кадрової, інформаційної, фінансової, маркетингової. Наявність та ефективне функціонування такого підрозділу дозволить підприємству обґрунтовано обирати тільки ті інтелектуальні проєкти, які в повній мірі відповідають його виробничим і фінансовим можливостям, і відхиляти всі інші, комерційна ефективність яких відповідним чином не обґрунтована і не доведена. Основним завданням підрозділу є забезпечення ефективного виконання виробничих функцій, які пов'язані в першу чергу зі створенням інтелектуальних технологій, набуттям виключних прав на них в Україні та за її межами, захистом виключних прав ІВ, оформленням та

отриманням ліцензій на їх використання, а також комерційним трансфером і використанням інтелектуальних технологій.

Рисунок 4.20 – Концептуально-структурна модель підрозділу інтелектуального провайдингу на промисловому підприємстві

Джерело: розроблено здобувачкою

Безпосередньо відповідаючи за ефективність процесу комерціалізації об'єктів ІВ відділ інтелектуального провайдингу вирішує наступні завдання:

а) розробляє інтелектуально-інноваційні проєкти з реальними цілями, залучаючи до участі в них необхідних учасників, зацікавлених в комерційних результатах цих проєктів, проводить фаховий моніторинг поточного стану використання (споживання) технологій на промислових підприємствах, в наукових закладах, університетах, які створені на даному підприємстві або до яких це

підприємство має професійне відношення;

б) допомагає правильно (об'єктивно) розподілити виключні права на матеріальні та нематеріальні активи, які задіяні у практичній реалізації інтелектуального проєкту, надійно захистити об'єкти ІВ від потенційних правопорушників;

в) проводить маркетингові дослідження на цільовому технологічному ринку з урахуванням всіх можливих конкурентних переваг об'єктів комерціалізації, вивчає комерційний потенціал ринку інтелектуально-інноваційного товару;

г) складає наскрізний бізнес-план комерціалізації об'єктів ІВ, включаючи в його склад необхідні стадії – від генерування та доопрацювання ідеї до повернення інвестицій після успішного продажу вже готової інтелектуально-інноваційної продукції;

д) надає послуги з пошуку та залучення інвестицій для виконання інтелектуально-інноваційних проєктів комерціалізації результатів інноваційної діяльності, формує та обґрунтовує показники інвестиційної привабливості даного проєкту;

е) розробляє механізми управління впровадженням інтелектуально-інноваційної продукції у виробництво потенційного споживача (проведення інноваційного консалтингу);

ж) розробляє систему формування попиту та стимулювання збуту результатів інноваційної діяльності промислового підприємства, включаючи дизайн та позиціонування, рекламну політику, сервісні пропозиції та зобов'язання, поділ виключних прав тощо;

з) надає консультаційну, методичну та організаційну допомогу підприємству (його структурним підрозділам) щодо патентно-кон'юнктурних ринкових досліджень, прямо пов'язаних з розробкою інтелектуальних технологій, ліцензуванням і охороною прав ІВ на них; у визначенні умов і порядку набуття матеріальних прав на інтелектуальні технології (результати прикладних досліджень, конструкторську і технологічну документацію, об'єкти ІВ, а також умов і порядок передачі виключних прав іншим (третім) особам).

Виконання вказаних завдань дозволяє відділу інтелектуального провайдингу стати центром комерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій на промисловому підприємству, забезпечити йому як ефективний збут власних інтелектуальних розробок, так і залучення в його виробництво необхідних для ефективного ведення виробничо-комерційної діяльності інтелектуальних розробок інших підприємств. Для цього в структурі відділу інтелектуального провайдингу, що пропонується до впровадження, є всі можливості та структурні служби, що і відтворено на рис. 4.16.

Досліджено, що надані пропозиції можуть бути прийнятними для створення самостійного інтелектуально-інноваційного підприємства, основною задачею (місією) якого може бути інтелектуальний провайдинг. Для більш ефективної професійно-орієнтованої діяльності такого роду підприємства можуть мати галузевий характер (наприклад, комерціалізація інтелектуальних технологій в металургії, хімії, енергетиці, машинобудуванні тощо), або регіональний характер (обслуговування підприємств певного регіону зі специфічними особливостями, наприклад, значна кількість наукових організацій чи університетів в регіоні) або для обслуговування підприємств певного кластеру.

Варто зауважити, що такий структурний відділ або мале підприємство (рис. 4.16), створене на умовах внутрішнього підприємництва (інтрапренерства), може собі дозволити не кожне промислове підприємство. Для прийняття такого рішення підприємству необхідно:

а) щорічно виконувати значний обсяг інноваційної діяльності, результати якої мають вагомий науковий здобуток і суттєві комерційні перспективи;

б) мати широкий спектр виробництва інноваційної продукції, для постійного оновлення та розвитку якої необхідно залучати як власні інтелектуальні технології, так і розроблені іншими підприємствами та організаціями;

в) підприємство має потужну фінансову базу для повноцінного фінансування діяльності відділу інтелектуального провайдингу за всіма напрямками його повноважень;

г) обсяг роботи (портфель внутрішніх та зовнішніх замовлень) достатній для

забезпечення самостійного (беззбиткового) функціонування малого підприємства інтелектуального провайдингу на засадах внутрішнього підприємництва (інтрапренерства).

Пропонований варіант не завжди може бути підтриманий середніми та невеликими, але інноваційно орієнтованими підприємствами. Для таких випадків запропоновано створення складової існуючого структурного підрозділу (бюро, сектору, відділення, служби) інноваційного спрямування (наукового, технологічного, конструкторського) на промисловому підприємстві (рис. 4.21).

Рисунок 4.21 – Концептуально-структурна модель бюро інтелектуального провайдингу як складової відділу інноваційного спрямування

Джерело: розроблено здобувачкою

Згідно концептуальних положень бюро інтелектуального провайдингу на

промисловому підприємстві, йому відводиться роль координатора процесу комерціалізації результатів інтелектуально-інноваційної діяльності та із залучення до виробничо-комерційного процесу зовнішніх інтелектуальних технологій.

Створення та використання запропонованих організаційних структур інтелектуального провайдингу, надасть позитивний результат і у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності. Зокрема, це стосується інвестиційних установ, які скоріше всього не будуть співпрацювати з малими венчурними підприємствами або тільки-но створеними підприємствами. Логічно передбачити, що їх головна увага буде приділена великим та середнім підприємствам інноваційного спрямування.

Концепція інтелектуального провайдингу передбачає створення відповідної системи управління результатами розробки на стадії формування креативно-інтелектуальної технології (об'єкта ІВ). Це надає підстави для ефективного споживання створених знань і взаємозв'язку з наступною стадією капіталізації. При цьому входом у цю систему є замовлення на щойно розроблений інноваційний товар (на основі об'єкта ІВ), а на виході отримуємо вже інтегрований провайдером інтелектуальний продукт, готовий до практичного використання в умовах замовника [37] – для представлення на ринку або споживання. Концептуальні положення інтелектуального провайдингу повинні включати в себе три базові складові (рис. 4.22):

а) об'єкт або об'єкти ІВ, який варто розглядати не тільки в економічному, а й правовому сенсі. Правові аспекти є надзвичайно важливими у зв'язку з нематеріальною природою ІВ. При споживанні інтелектуально-інноваційного продукту у замовника йому надається правовий статус для урегулювання власності на виключні права. При цьому варто зауважити, що при виконанні процедури купівлі-продажу в якості об'єкту перемовин розглядаються майнові права;

б) інтелектуально-технологічний провайдинг використання інтелектуально-інноваційного продукту. Послуги провайдингу стосуються відповідних консультацій щодо розробки складових (технологічних елементів) та здійснення організаційно-економічних заходів у сфері загальних положень виробничо-

комерційної діяльності. Послуги інтелектуального провайдера можуть мати різний характер: індивідуально для кожного конкретного замовника або уніфіковано для більш широкого використання;

в) матеріальна частина (складова), яка забезпечує реальну можливість використання об'єкту ІВ в підприємницькій діяльності потенційного споживача. Це може бути наукомістка продукція або устаткування для її виробництва, створені з використанням цього інтелектуального продукту. Крім того, для раціонального споживання інтелектуальної продукції необхідно мати ще і специфічні матеріальні або нематеріальні елементи (особливий вид масла, охолоджуючі рідини, комплект ноу-хау тощо, без яких споживання інтелектуального продукту не надає відповідного прибутку). Такі елементи патентовласник може надати тільки при наявності ліцензійного договору на використання, створеної ним, ІВ.

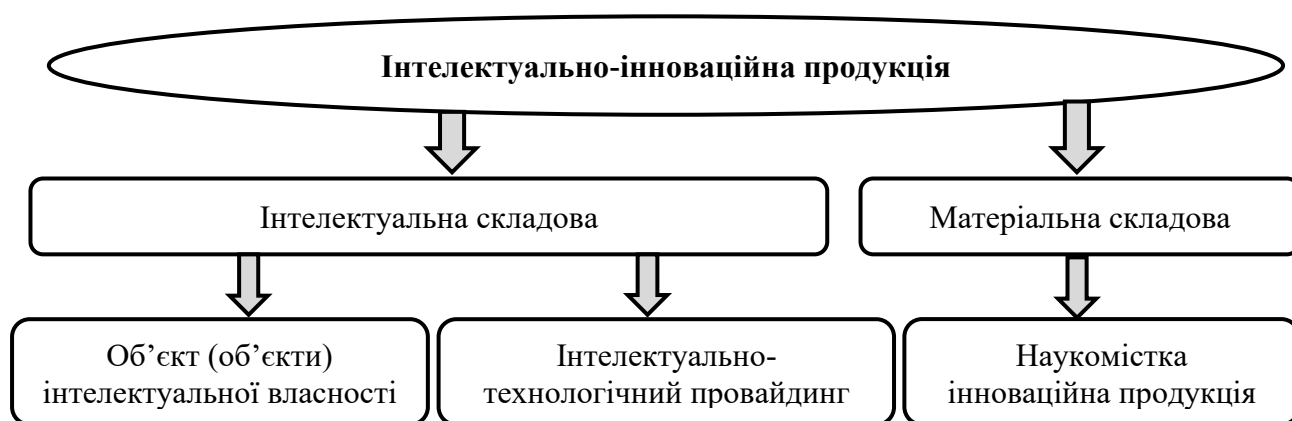

Рисунок 4.22 – Складові інтегрованої інтелектуальним провайдером інтелектуально-інноваційної продукції

Джерело: складено здобувачкою з використанням рекомендацій [37, 38]

Вказані на рис. 4.22 складові, інтегрованої інтелектуальним провайдером, інтелектуально-інноваційної продукції доповнюють одна одну, що надає їй цілісної форми й ознаки науково-методичної закінченості.

Пропоновані концептуальні положення підвищення ефективності процесів створення та комерційного використання ІВ на основі концепції інтелектуального провайдингу та наукового інновінгу передбачають проведення цільового творчого пошуку. Складовим цього процесу виступають: інструментарій активних

креативних знань; програмно-цільовий механізм планування та виконання НДДКР; розробка ефективних процедур капіталізації і комерціалізації інтелектуальних технологій; їх ідентифікація та вартісне оцінювання; класифікація та тезаврація (інвестування у власні знання) креативних знань; постановка на бухоблік з подальшою інтеграцією як складової комплексного інтелектуального продукту.

Протягом останнього часу на великих підприємствах нашої країни зі значним рівнем інноваційної спрямованості починають створювати окрему систему інтелектуального провайдингу. Дана тенденція з кожним роком стає все більш реальною, що передбачає появу нагальної потреби у фахівцях з професійними навичками у сфері комерційного трансферу інтелектуальних технологій. Варто зауважити, що в індустріально розвинутих країнах вже давно створюються відповідні структурні підрозділи, які представляють собою невід'ємну складову системи ефективної комерціалізації результатів інноваційної діяльності.

Разом з тим, переважна більшість промислових підприємств нашої держави не має в організаційній структурі окремого підрозділу, який займається питаннями трансферу (комерціалізації) інтелектуально-інноваційних технологій, хоча їх топ-менеджмент планує в майбутньому (у будь-якому разі, не заперечує) його створення або у вигляді, в певній мірі, самостійної організаційної одиниці, або в складі вже існуючих підрозділів. Саме тому система управління ІВ на підприємстві є в цей час дуже важливою, актуальність розвитку та вдосконалення якої суттєво підвищується в умовах повномасштабного вторгнення росії в нашу країну та при організації економічного післявоєнного відновлення української економіки. Якщо із задачами та методами комерціалізації ІВ на основі попередніх розділів дисертації є певна визначеність, то проблеми кадрового забезпечення організаційно-самостійного структурного підрозділу інтелектуального провайдингу ще недостатньо пророблені як методично, так і організаційно.

В нашій країні провідні науково-управлінські структури в сфері ІВ ще з початку поточного сторіччя формували рекомендації щодо можливостей створення окремого структурного підрозділу на промислових підприємствах з трансферу технологій. Зокрема, в цьому плані слід відзначити розпорядження Президії НАН

України від 16.01.08 р. № 15 «Про підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» (із змінами відповідно до розпоряджень Президії НАН України від 01.03.2013 р. № 142 та від 30.10.2008 р. № 622) [256] та додаток №1 до цього розпорядження «Типове положення «Про підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності наукових установ НАН України» [271]. Але ці нормативні документи в основному спрямовані на створення окремих підрозділів у структурі підприємств НАН України, включаючи бюджетні організації та установи типу закладів вищої освіти. Але фінансування таких підрозділів цими документами визначається як бюджетне: «При утворенні Структурного підрозділу з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності Установи як підрозділу, що виконує науково-технічну, науково-організаційну та науково-методичну роботу, витрати на оплату праці працівників Підрозділу, матеріальні та інші витрати на забезпечення його діяльності передбачаються за рахунок накладних витрат, що плануються з кожної НДДКР наукової установи за рахунок загального та спеціального фонду Державного бюджету» [222; 223]. Згідно вказаних офіційних документів структурний підрозділ з питань комерційного трансферу технологій, інноваційної діяльності та ІВ утворюється відповідно до частини третьої статті 7 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [66], постанови Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2007 р. № 995 «Деякі питання реалізації Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», розпорядження Президії НАН України від 16.01.07 р. № 15 [231].

Варто зазначити, що державне фінансування діяльності такого підрозділу не сприяє ефективності його функціонування. Гарантоване надходження коштів на своє утримання не стимулює співробітників до активної та ефективної роботи, що передбачає проведення певних змін та удосконалень. Тому промисловим підприємствам слід вже зараз приступати до процесу створення корпоративної системи управління ІВ. Досвід показує, що реальні терміни її впровадження на більшості промислових підприємств може охопити декілька років. Такий, в певній

мірі, тривалий термін впровадження базових положень управління процесами комерціалізації ІВ зумовлений, в перше чергу, наявністю специфічних складнощів, які можуть з'явитися при впровадженні системи інтелектуального провайдингу.

Досліджено, що найбільші труднощі виникають при дослідженні виробничого персоналу, який займається питаннями комерціалізації ІВ на підприємстві на постійній основі. Виявлено, що українські підприємства частіш за все дозволяють собі утримувати в штаті від двох до 4-5 штатних фахівців цього напрямку, що не завжди є гарантією успішної інтелектуально-інноваційної діяльності у сфері комерціалізації її результатів. Хоча в світовій практиці є приклади, коли питаннями інтелектуального провайдингу займаються всього 2-3 професійних менеджери, які забезпечують достатній рівень успішності цієї діяльності. З цього приводу варто зауважити, що на вітчизняному ринку праці спостерігається значний дефіцит кваліфікованих спеціалістів в даній сфері.

Промисловість нашої країни ще практично на перших етапах у системі впровадження корпоративних систем управління ІВ, тому кількість працівників, які мають достатній досвід роботи у сфері комерційного трансферу інтелектуальних розробок в середньому і великому бізнесу, дуже незначна. Зауважимо, що не враховуємо сегмент підприємств НАН України та університетів, в яких є значна кількість фахівців з інтелектуального провайдингу, так як ця сфера діяльності та бізнес-структури мають суттєві відмінності.

Ефективна реалізація концепції управління комерціалізацією результатів інноваційної діяльності на засадах інтелектуального провайдингу вимагає врахування певних передумов. По-перше, вона повинна охоплювати всі горизонтальні та вертикальні рівні ієрархії менеджменту підприємства. По-друге, необхідна наявність органічного взаємозв'язку між всіма елементами менеджменту на підприємстві. По-третє, інтелектуальний провайдинг повинен бути виділений в окремий вид спеціалізованої професійної діяльності, яка досить тісно пов'язана з реалізацією професійних функцій і обов'язків інших співробітників підприємства.

Як було зазначено, ринок професійних фахівців із досвідом забезпечення інтелектуального провайдингу на підприємствах промислового сектору економіки

дуже невеликий. Підприємства, які бажають впровадити в свою діяльність інтелектуальний провайдинг можуть на перших стадіях це зробити з використанням маловитратних методів: достатньо знайти на ринку чи в складі свого підприємства хоча б одного кваліфікованого менеджера з відповідним досвідом роботи і надати йому можливість підібрати собі команду фахівців. Такий метод в цілому є ефективним, малобюджетним, але для українських підприємств досить складним через наявність обмежених можливостей пошуку вільних (не зайнятих на інших підприємствах) професіоналів. В цьому закладено основну причину того положення, що часто промислові підприємства при формуванні нових структурних підрозділів більше уваги приділяють кількості співробітників, а не рівню їх професіоналізму та досвіду роботи в даній сфері діяльності.

Враховуючи викладені положення запропоновано для практичного використання низку методичних рекомендацій щодо формування професійного складу підрозділу з інтелектуального провайдингу для інноваційно-орієнтованих промислових підприємств.

Для бізнес-структур, які в цей час не мають практичних можливостей залучити в штат свого нового підрозділу професійно ефективних менеджерів з інноваційного провайдингу (вони просто відсутні на ринку праці), рекомендується створення підрозділу з інтелектуального провайдингу згідно організаційної схеми, представленої на рис. 4.23.

Представлена кадрова структура служби інтелектуального провайдера (рис. 4.19) може здаватися надмірно широкою, так як поєднує в собі фахівців в відносно близького фахового призначення: наприклад, функції консалтингу та маркетингу інновацій, економіки та інноваційного менеджменту, бізнес-проектування та інвестиційного менеджменту.

Рекомендація включення таких фахівців в склад окремого підрозділу з інтелектуального провайдингу пояснюються певним дефіцитом фаховості спеціалістів: нестача спеціальних знань, на перших стадіях функціонування підрозділу може бути компенсована поглибленим рівнем фаховості співробітників в загальній сфері їх попередньої діяльності.

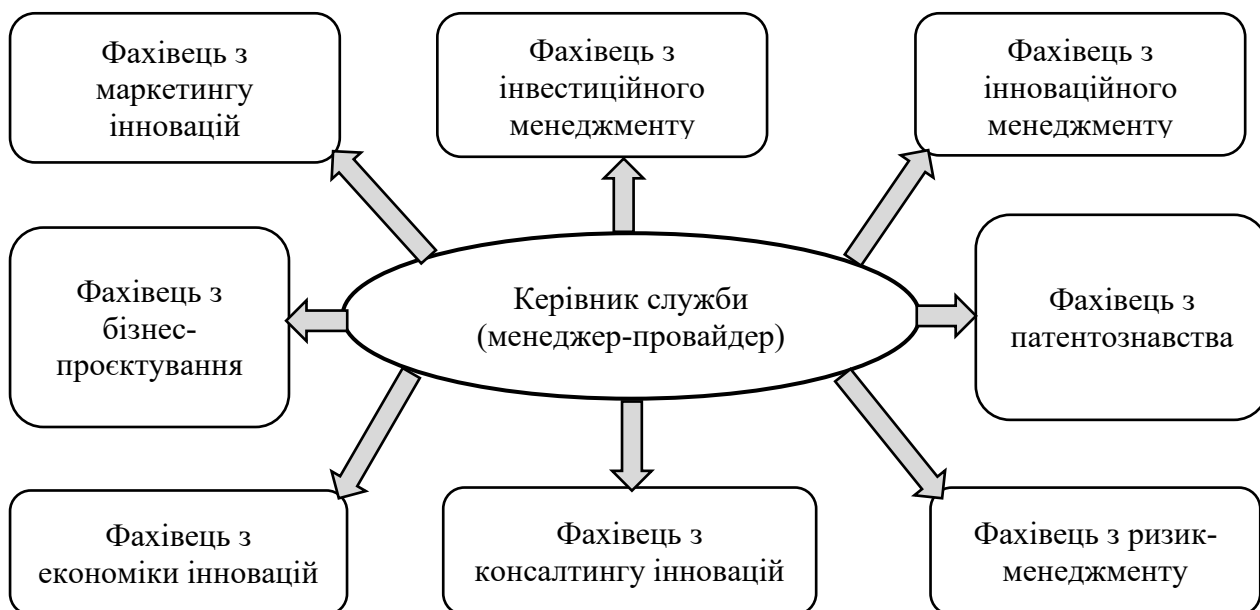

Рисунок 4.23 – Кадрова структура служби інтелектуального провайдера при дефіциті кваліфікованих спеціалістів

Джерело: розробка здобувачки

Наприклад, якщо фахівець з маркетингу раніше мав великий досвід в сфері маркетингу промислової продукції, то за короткий час він може добре освоїти, як додаткову сферу, і маркетинг ІВ, де мають місце специфічні особливості його проведення. Тому, на перших етапах функціонування даного підрозділу такий набір співробітників (рис. 4.19) є в достатній мірі бажаним, а в подальшому, на певних умовах, їх штатна наявність в складі підрозділу може бути і не обов'язковою, й організаційно знаходитися в штаті інших структурних підрозділів промислового підприємства.

Визначаючи наявність специфіки діяльності окремих фахівців підрозділу інтелектуального провайдингу варто сформулювати деякі методичні рекомендації щодо професійних вимог їх підбору.

Для початку великому промисловому підприємству рекомендується знайти професійно орієнтованого керівника підрозділу з інтелектуального провайдингу (провайдинг-менеджера), який буде мати високі менеджерські якості і ефективно здійснювати планування та контроль діяльності даного підрозділу. Варто зауважити, що головним завданням провайдинг-менеджера є надання впевненості

(гарантій) в тому, що діяльність підприємства буде здійснюватися в повній відповідності корпоративним стандартам з інтелектуально-інноваційної діяльності.

Бажано, щоб фахівець з патентознавства мав хороші професійні навички у сфері організації та координації виробничої діяльності, так як його основною сферою відповідальності будуть, в основному, адміністративно-розподільчі функції, до яких рекомендовано віднести ведення реєстру та позиціонування інтелектуально-інноваційних ризиків, своєчасне винесення проблем з рівнем ризиків на обговорення різними управлінськими структурами підприємства, моніторинг формування та виконання планових заходів щодо ризик-менеджменту на підприємстві. В своїй виробничій діяльності фахівець повинен спиратися на корпоративні стандарти та положення з управління комерційними ризиками, розробляти доповнення до них, враховуючі поточні та перспективні складнощі з процесами комерційного трансферу інтелектуальних технологій.

Фахівець з економіки інновацій – посада дещо специфічна: по-перше, діяльність кожного промислового підприємства в сфері економіки та виробництва продукції має певні унікальні характеристики; по-друге, головною задачею підприємства з інноваційним спрямуванням є економічне обґрунтування комерційних перспектив розроблених інтелектуально-інноваційних технологій. Якісно виявити (сформулювати) та обґрунтувати конкурентні економічні переваги того чи іншого інноваційного результату (технології, продукції, послуги) може лише фахівець, який професійно володіє економікою виробничої діяльності даного підприємства, добре знає особливості економічного функціонування галузі, до якої воно належить. Таким співробітником може бути працівник, якого залучено з діючого в цей час економічного відділу або з інших промислових підприємств даної сфери (галузі) діяльності, обов'язковою вимогою для нього є наявність в достатнього виробничого досвіду.

Спеціаліст з патентознавства – це співробітник з особливим статусом, дуже бажано для нього мати додаткову освіту у сфері ІВ, досвід роботи з патентами винаходів (корисних моделей), уміти створювати патентні заявки та самостійно виявляти технічні рішення (формули винаходу) при складанні заявок для

патентування результатів інноваційної діяльності підприємства. Фахівець здійснює патентний пошук для надання ймовірних виключних прав та виявлення їх порушення третіми особами, проводить попереднє оцінювання патентоздатності об'єктів ІВ. Важливою його задачею є оформлення угод щодо передачі прав ІВ від патентовласника споживачам після вирішення принципових питань в сфері комерційного трансферу.

Фахівець з консалтингу інновацій консультує потенційних споживачів інтелектуальних технологій у сфері економіки, бізнесу, споживання інноваційних розробок підприємства; визначає способи та методи покращення роботи, підбирає та рекомендує методи, процедури та способи для досягнення планових результатів діяльності. Зважаючи на досить широку різноманітність сфер, які відносяться до професійної діяльності фахівця з інтелектуального консалтингу, рекомендовано обрати більш конкретну його спеціалізацію. Серед них варто виокремити базові спеціалізації: економіка, право, консультації у галузі комерційного трансферу, ринкового позиціонування інтелектуальних технологій тощо. Особа, яка рекомендується на посаду спеціаліста з консалтингу інновацій, повинна володіти сучасними методами аналізу інтелектуально-інноваційних даних, відповідної інформацією щодо технологічного ринку.

Фахівець з бізнес-проектування – це спеціаліст, який, в першу чергу, відповідає за формування, аналітику та фахову інтерпретацію складної бізнес-інформації, що допомагає підприємству приймати обґрунтовані управлінські рішення у сфері ведення свого бізнесу. Це, по суті, посередник між розробниками інтелектуально-інноваційних технологій та їх потенційними споживачами, які мають намір посилити існуючу або започаткувати нову бізнес-діяльність на основі (з використанням) пропонованої до комерційного трансферу технології. Виробничі функції фахівця з бізнес-проектування (бізнес-аналітики), їх спектр та широта багато в чому залежать від розміру підприємства, величини і термінів виконання пропонованих бізнес-проектів. До найбільш важливих завдань цього фахівця варто віднести вміння комунікувати з потенційними клієнтами та стейкхолдерами для визначення й ідентифікації їх поточних і перспективних бізнес-потреб у сфері

результатів інтелектуально-інноваційної діяльності даного підприємства.

Варто зауважити, що пропоновані рекомендації відносяться до створення підрозділу з інтелектуального провайдингу в умовах дефіциту необхідних фахівців, які характерні для початкового етапу його функціонування. На цьому етапі не виключаються деякі конфліктні ситуації зі співробітниками вже існуючих на підприємстві підрозділів, на що справедливо вказує у своєму дослідженні Герасименко О.М. [44] при аналізі особливостей створення окремого підрозділу на підприємстві з ризик-менеджменту. В певній мірі це може проявлятися у випадках, коли співробітники, які займаються на підприємстві питаннями маркетингу, консалтингу, бізнес-планування, залученням інвестицій є достатньо професійними (компетентними) в свої сфері, але в дещо інших напрямках, у порівнянні з інтелектуальним провайдингом.

Управління комерційним трансфером ІВ на промисловому підприємстві зазвичай супроводжується роботою фінансової сфери підприємства (форварди, ф'ючерси, опціони, свопи тощо), тому часто виникає питання ототожнення завдань фінансової діяльності й інтелектуального провайдингу, що, звичайно, робити не рекомендується.

Ефективність викладених пропозицій щодо якісного та кількісного складу підрозділу з інтелектуального провайдингу буде значно вище, якщо їх поєднати з наданими рекомендаціями, сутність яких можна звести до наступного [44]:

а) зі співробітниками підрозділу варто періодично здійснювати навчання та підвищення кваліфікації із залученням зовнішніх фахівців. Обмін досвідом з інтелектуального провайдингу з іншими підприємствами та зовнішні тренінги будуть надзвичайно корисними для постійного професійного зростання працівників даного підрозділу;

б) співробітники підрозділу повинні добре володіти навичками в комунікаційній сфері та організації виробничих процесів, мати компетенції щодо взаємодії на горизонтальному рівні з іншими працівниками підприємства. Ця вимога зумовлена тим, що працівники підрозділу інтелектуального провайдингу є внутрішніми консультантами на підприємстві з питань комерційного трансферу

результатів інноваційної діяльності;

в) недостатні навички менеджерів підрозділу інтелектуального провайдингу щодо комунікацій зі своїми колегами по горизонталі можуть бути економічно небезпечним для підприємства. Співробітники інших підрозділів підприємства як якісні носії комерційної інформації при розробці інтелектуальної технології і невдалих комунікаціях (варто звернути увагу на психологію людського спілкування) «горизонтальні» колеги фахівців інтелектуального провайдингу будуть демотивовані до професійної взаємодії, що в підсумку, може призвести до певних прогалин в тому обсязі професійної інформації, який потрібен для достатнього забезпечення діяльності інтелектуально провайдера.

Розгляд проблем створення й функціонування підрозділу інтелектуального провайдингу не буде завершеним без вирішення питання підзвітності менеджменту інтелектуального провайдингу на підприємстві. Виявлено, що може бути застосовано декілька найбільш ймовірних варіантів: найчастіше це може бути Рада директорів підприємства, Правління або безпосередньо топ-менеджер з інтелектуального провайдингу. Тому потрібні відповідні рекомендації щодо кращого варіанту впровадження підрозділу інтелектуального провайдингу в існуючу на даний час організаційну структуру підприємства та підзвітності його керівництва. Практичні рекомендації з цього приводу рекомендовано звести до наступного.

1. Якщо на промисловому підприємстві нематеріальні активи превалюють над матеріальними, інтелектуальний менеджер-провайдер повинен бути включений до Правління підприємства з підзвітністю Генеральному менеджеру (директору) на постійній основі.

2. Якщо на промисловому підприємстві матеріальні активи превалюють над нематеріальними, інтелектуальний менеджер-провайдер повинен бути підзвітний фінансовому директору підприємства на постійній основі.

3. Форма періодичної та поточної звітності інтелектуального менеджер-провайдера фіксується у корпоративному стандарті управління ІВ та передбачає проведення детального внутрішнього аудиту. Всі процеси інтелектуального

провайдингу, які входять у функціональні обов'язки цього підрозділу, повинні бути детально описані та введені в корпоративні стандарти.

Розробка та формування нормативно-методичних положень щодо обґрунтування необхідності створення та ефективності функціонування підрозділу (бюро) інтелектуального провайдингу стало предметом, проведеного здобувачкою, власного аналітичного опитування для виявлення реальних позицій промислових підприємств по відношенню до викладених пропозицій.

Було розроблено та сформовано анкету (опитувальник), в якій відтворено наступні напрямки діяльності промислових підприємств щодо підвищення ефективності комерціалізації ІВ (див. Додаток А):

- методичний портрет окремого підрозділу підприємства з інтелектуального провайдингу;
- найбільш важливі проблеми, які відтворюють складнощі процесів введення інтелектуальної власності в господарський обіг;
- перспективи розвитку інтелектуального провайдингу та підвищення ефективності комерційного трансферу результатів інноваційної діяльності.

З використанням даної анкети було проведено дослідження думок різних промислових підприємств з метою виявлення та оцінки практики використання окремого підрозділу для цілей комерційного трансферу інтелектуальних технологій й існуючих проблем у цій сфері.

Експертне опитування щодо проблем дисертаційного дослідження здобувачки, було проведене з використанням сервісу Google Forms протягом першої половини 2023 року. У дослідженні взяли участь 69 українських підприємств (анкети було направлено 92 підприємствам), які є різними за обсягом виробництва, чисельністю співробітників та представляють різні сфери економіки нашої країни. В табл. 4.4 надано структуру опитаних підприємств за різними напрямкам розділення.

Таблиця 4.4 – Характеристика анкетного опитування українських

підприємств з проблем трансферу технологій

Критерій структури	Показник структури	Кількість підприємств	Відсоток від опитаних (%)
За розміром підприємства	Великі (більше 500 працівників)	31	45
	Середні (від 100 до 500 працівників)	38	55
За галузями	Машинобудування	45	65
	Транспорт	9	13
	Автомобільні	7	10
	Будівельні	4	6
	Послуги	4	6

Джерело: розробка здобувачки

Одне з найбільш важливих питань організаційно-економічного спрямування, на яке відповідали підприємства-респонденти в анкетах-опитувальниках, було пов'язане з можливостями створення і функціонування в організаційній структурі їх підприємства окремого структурного підрозділу з інтелектуального провайдингу. Фізична наявність цього підрозділу формує важливу умову із забезпечення відносної незалежності управлінських функцій у сфері інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства.

На час проведення цього опитування, відповідний в повному або частковому вигляді підрозділ, відповідальний за координацію робіт з комерційного трансферу технологій, мав місце тільки в 9 % опитаних підприємств (6 підприємств). При цьому 24 % досліджених підприємств виявили суттєву зацікавленість і певну готовність до створення такого підрозділу. 28 % підприємств підтримали створення такого підрозділу, але в майбутньому, так як сьогодні це питання не є для них першочерговим і потрібно збільшити обсяги інноваційних досліджень, щоб співробітники підрозділу (бюро) не відчували дефіцит завдань (рис. 4.24). Разом з тим, інші респонденти дещо негативно віднеслися до створення на їх підприємствах підрозділу з інтелектуального провайдингу. Їх аргументи пов'язані з декількома причинами, серед яких найбільш важливими є нестача коштів на створення та функціонування такого підрозділу, невеликий обсяг (в деяких випадках, практично повна відсутність) робіт інноваційного спрямування. Такий стан свідчить про певну готовність вітчизняних підприємств до практичного впровадження інтелектуального провайдингу у систему інтелектуально-

інноваційної діяльності на промислових підприємствах та в наукових установах нашої країни.

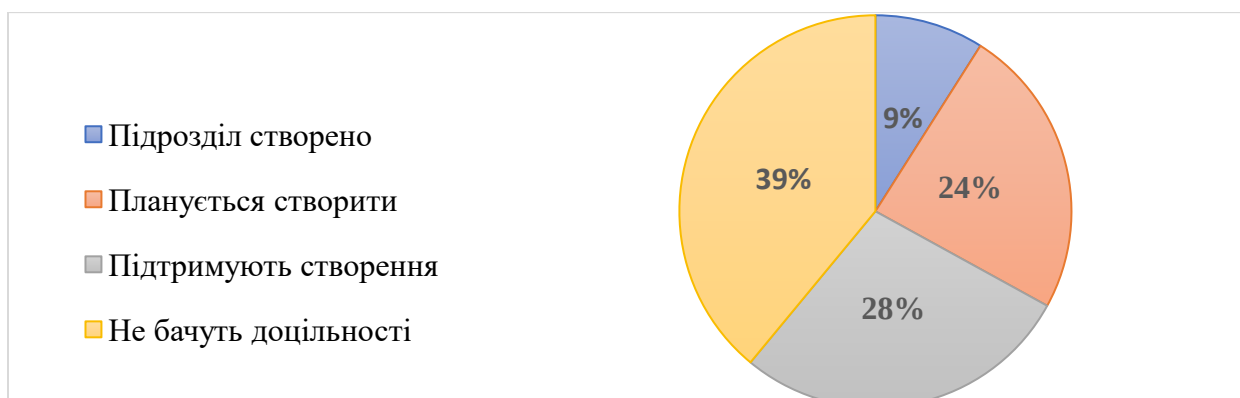

Рисунок 4.24 – Відношення підприємств до створення структурного підрозділу (бюро) з інтелектуального провайдингу

Джерело: побудовано здобувачкою

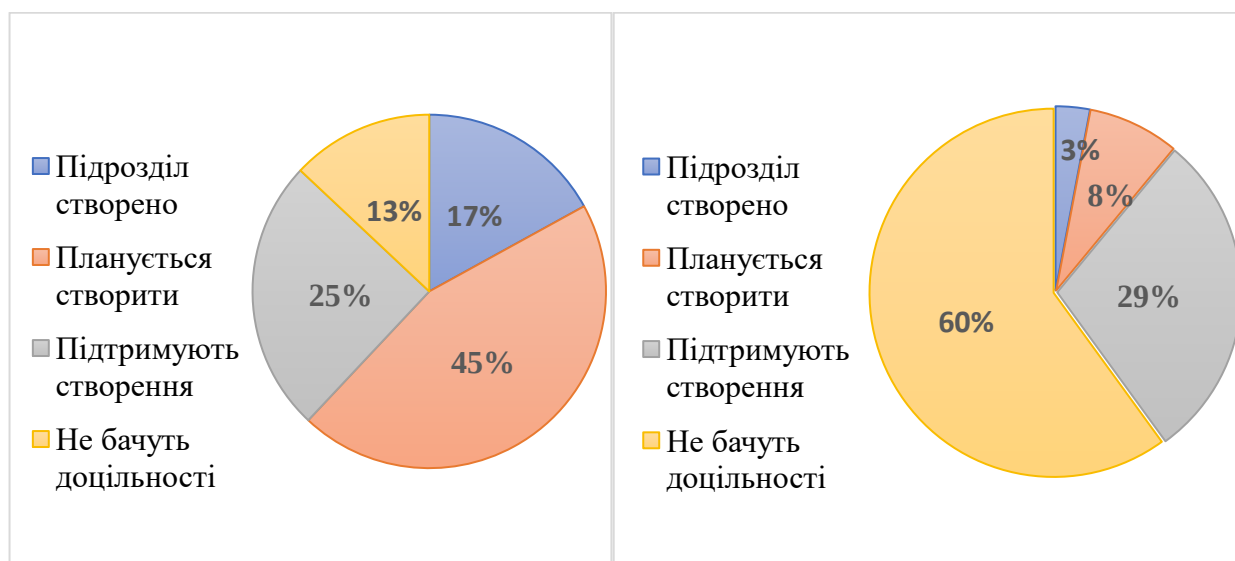
Відсутність окремої структурної одиниці з інтелектуального провайдингу не є характеристикою небажання підприємств займатися інноваційною діяльністю та здійснювати комерційний трансфер технологій.

Структура відповідей опитаних підприємств, яким в опитуванні надано було статус великих (більше 500 працівників) та середніх (від 100 до 500 співробітників) дещо відрізняється, що наглядно показано на рис. 4.25 – значно більші фінансові можливості, розвинена інноваційна складова діяльності, перспективи росту обсягів виробництва і збуту продукції з інтелектуальною складовою, наявні перспективи розширення номенклатури виробництва та його диверсифікації.

В основному цими факторами можна пояснити досить сильні відмінності у намірах створити підрозділ інтелектуального провайдингу на великих (45 % опитаних) та середніх (тільки 8 %) підприємств. Аналогічна відмінність простежується і в кількості підприємств, які не бачать доцільності у створенні такого підрозділу (13 % великих та 60 % середніх підприємств).

Проведене опитування продемонструвало готовність вітчизняних підприємств різних сфер економіки (в першу чергу, інноваційно-орієнтованих підприємств) до впровадження у свою виробничо-комерційну діяльність

пропонованих принципових положень інтелектуального провайдингу.

а) великі підприємства

б) середні підприємства

Рисунок 4.25 – Відношення великих (а) та середніх (б) підприємств до створення структурного підрозділу (бюро) з інтелектуального провайдингу

Джерело: побудовано здобувачкою

Виявлена відсутність узгодженості думок щодо створення окремого структурного підрозділу на великих та середніх підприємствах, не відтворює негативне відношення підприємств до комерційного трансферу технологій., цьому є логічні аргументи. Наприклад, при негативному відношенні до створення окремого підрозділу з інтелектуального провайдингу варто було відповісти на питання «На який підрозділ на вашому підприємстві покладена відповідальність за управління та координацію процесів комерційного трансферу інтелектуальних технологій?». Структура відповідей на це питання представлено на рис. 4.26.

Як показують дані, представлені на рис. 4.26, у переважній кількості випадків (48 %) відповідальність за результати інтелектуального провайдингу належить службі директора з інновацій, а при відсутності такої посади в організаційний структурі підприємства – відділу досліджень і розробок, що є позитивними тенденціями.

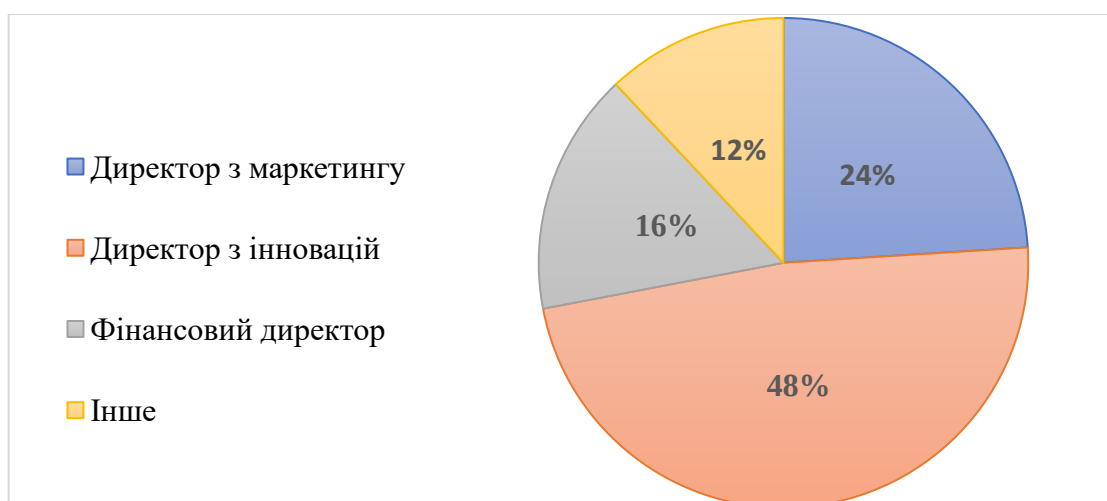

Рисунок 4.26 – Відповідальність за управління процесами інтелектуального провайдингу при відсутності окремого підрозділу

Джерело: побудовано здобувачкою

Ще до недавнього часу це питання було забезпечено службою маркетингу, яка на промислових підприємствах займалася не тільки збутом основної продукції, а й трансфером інтелектуальних технологій, які розроблені на даному підприємстві і не знайшли відповідного використання в його власній виробничо-комерційній діяльності. Практика використання служби маркетингу в процесах комерційного трансферу інтелектуальних технологій є достатньо привабливою (24 %), але тенденції скорочення значення цього показника мають реальне підґрунтя. З цього приводу варто зауважити, що використання служби маркетингу підприємства в просуванні і пропагуванні його інтелектуальних розробок є корисним для отримання ефективного кінцевого результату, але відповідальність за інтелектуальний трансфер повинна бути покладена на більш професійно готовий до цього підрозділ.

З показником відповідальності тісно пов'язана система підзвітності підрозділу інтелектуального провайдингу або іншого, при відсутності останнього. Для частки вітчизняних підприємств, які вже мають у своїй організаційній структурі відокремлений підрозділ з інтелектуального провайдингу, характерним є використання децентралізованого підходу до управлінням комерційним трансфером технологій, тобто, коли за результати своєї діяльності несуть звітну

відповідальність самі співробітники, які введені в склад відокремленого підрозділу з інших функціональних відділів. Варто звернути увагу, що за результатами опитування, існуючі підрозділи з інтелектуального провайдингу в основному підзвітні або директору з інновацій або (при його відсутності) безпосередньо генеральному директору.

Особливість підзвітності підрозділу з інтелектуального провайдингу виходить зі специфіки цієї діяльності. Такий підрозділ, як свідчить світова практика комерційного трансферу технологій, в промисловій сфері найчастіше підзвітний директору з інноваційної діяльності, адже ця активність в реальному секторі економіки розвинена в найбільшій мірі. Цей підхід дозволить зберегти керівнику підрозділу інтелектуального провайдингу достатній рівень своїх повноважень, а також уникнути можливого конфлікту інтересів з іншими структурними підрозділами, які певним чином причетні до діяльності даного структурного підрозділу (юридичний, фінансовий, маркетинговий, збутовий та тощо).

Висновки до розділу 4

1. Досліджено сутність комерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій та визначено види, форми, методи і стадії його здійснення.

2. Запропоновано визначати комерціалізацію технологій як процес, за допомогою якого результати інноваційної діяльності (НДДКР) своєчасно трансформуються у продукти та послуги на ринку. Такий підхід передбачає економічно ефективну реалізацію технологій у промисловому масштабі та вимагає одночасного виконання низки факторів: технічну здійсненність у промисловому масштабі, попит на цю інновацію, персонал, здатний сприйняти інновації, фінансові ресурси тощо.

3. Проведено критичний аналіз, існуючої в Україні та за її межами, офіційної нормативно-правової бази, що рекомендовано до практичного використання вітчизняними підприємствами та організаціями.

4. Досліджено міжнародний досвід комерційного трансферу технологій та еволюцію розвитку моделей трансферу, що дозволяє створити науковий базис для формування організаційної моделі комерціалізації об'єктів ІВ з урахуванням процесу управління ІВ.

5. Досліджено існуючі організаційні форми комерційного трансферу технологій та визначено їх переваги і недоліки.

6. Вперше запропоновано ввести в практику інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств концепцію провайдингу об'єктів ІВ, що дозволяє на умовах внутрішнього сумісництва ефективно управляти процесами комерціалізації інтелектуальних продуктів

7. Розроблено концептуально-структурну модель підрозділу інтелектуального провайдингу та її різновиди на промисловому підприємстві, що дозволяє суб'єкту господарювання обґрунтовано вибирати для комерціалізації тільки ті об'єкти ІВ, які в повній мірі відповідають його виробничим і фінансовим можливостям, і відхиляти всі інші, комерційна ефективність яких відповідним чином не обґрунтована і не доведена.

8. У складі концепції інтелектуального провайдингу сформовано складові інтегрованого інтелектуально-інноваційного продукту, які включають в себе інтелектуальну (об'єкт ІВ та інтелектуально-технологічний провайдинг) та матеріальну (наукомістка інноваційна продукція).

9. Запропоновано для практичного використання методичні рекомендації щодо формування професійного складу підрозділу з інтелектуального провайдингу для інноваційно-орієнтованих промислових підприємств.

10. На основі розробленої анкети проведено опитування топ-менеджменту промислових підприємств щодо доцільності створення структурного підрозділу з інтелектуального провайдингу, яке продемонструвало готовність вітчизняних підприємств (в першу чергу, інноваційно орієнтованих) до впровадження в свою виробничо-комерційну діяльність принципів положень інтелектуального провайдингу та визначило його підзвітність в організаційній структурі управління.

11. Виявлено та детально досліджено існуючі в цей час переваги і недоліки

базових підходів до вартісного оцінювання об'єктів ІВ: витратного, прибуткового (дохідного) та порівняльного (ринкового).

12. Запропоновано для широкого практичного використання порівняльного (ринкового) підходу до оцінки об'єктів права ІВ застосовувати коригуючі коефіцієнти $K_1 \dots K_7$, сформовано їх теоретико-методичну та економічну сутність і правила використання.

13. Проведено розвиток теоретико-методологічної сутності дефініції «вартість ІВ» з позицій класиків економічної науки та сучасних дослідників економіко-правових основ ІВ.

14. Сформовано авторське трактування вартісної оцінки об'єктів ІВ як процесу визначення потенційної вартості обсягу прав на конкретні результати інтелектуальної діяльності, володіння якими забезпечує правовласнику певні вигоди прямого та непрямого економічного характеру.

15. Визначено спектр напрямків та сфер використання результатів вартісного оцінювання об'єктів права ІВ, що надає реальні можливості для широкого практичного використання отриманих результатів та розширює сфери використання ІВ на промислових підприємствах і в організаціях.

16. Проведено детальну класифікацію елементів витрат на створення та правову охорону об'єкту права ІВ, що сприяє більш точному визначенню його вартісних характеристик.

Основні наукові результати, викладені в розділі 4, опубліковано в працях здобувачки [124, 135-136, 145, 147, 152, 159, 163, 174, 178-179, 344, 347, 349, 352-353].

РОЗДІЛ 5 ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

5.1 Вартісно-часове позиціонування об'єктів інтелектуальної власності на графоаналітичному полі їх життєвого циклу

В даний час використовуються три основні підходи до проведення вартісної оцінки ІВ – витратний, порівняльний (ринковий) і прибутковий, кожен з яких має свої різновиди, переваги та недоліки, що широко представлено в офіційних методичних положеннях щодо оцінювання ІВ і в численних наукових дослідженнях.

Разом з тим, поза увагою дослідників залишилася проблема врахування життєвого циклу об'єкту права ІВ при визначенні його ринкової вартості, що є важливою науковою задачею.

Не підлягає сумніву, що об'єкт ІВ як і матеріальний продукт має відповідний життєвий цикл, від чого залежить зміна вартості об'єкту. Врахування стадії життєвого циклу інтелектуального продукту дозволяє більш точно та обґрунтовано підійти до вибору підходу до вартісного оцінювання об'єкту права ІВ.

Варто зазначити, що загальні (базові) рекомендації стосовно окремих стадій життєвого циклу об'єкту ІВ не мають сенсу, адже на кожній його стадії до оцінки вартості інтелектуального продукту повинні застосовуватися різні методичні підходи. Тому є необхідність в проведенні більш детального розгляду взаємозв'язку стадій життєвого циклу об'єкту ІВ та методичних підходів до його вартісної оцінки (рис. 5.1).

Найбільш важливою відмінністю життєвого циклу продукту, який є об'єктом ІВ, від матеріального (традиційного) продукту, є великий термін стадії розробки. Варто зазначити, що в традиційних (класичних) моделях життєвого циклу товару стадії розробки або взагалі немає, або їй не приділяється достатньо важливої уваги. Це можна пояснити тим, що матеріальні продукти не потребують для своєї розробки значних інтелектуальних знань та зусиль, так як вони, зазвичай, не є в

наукоємними.

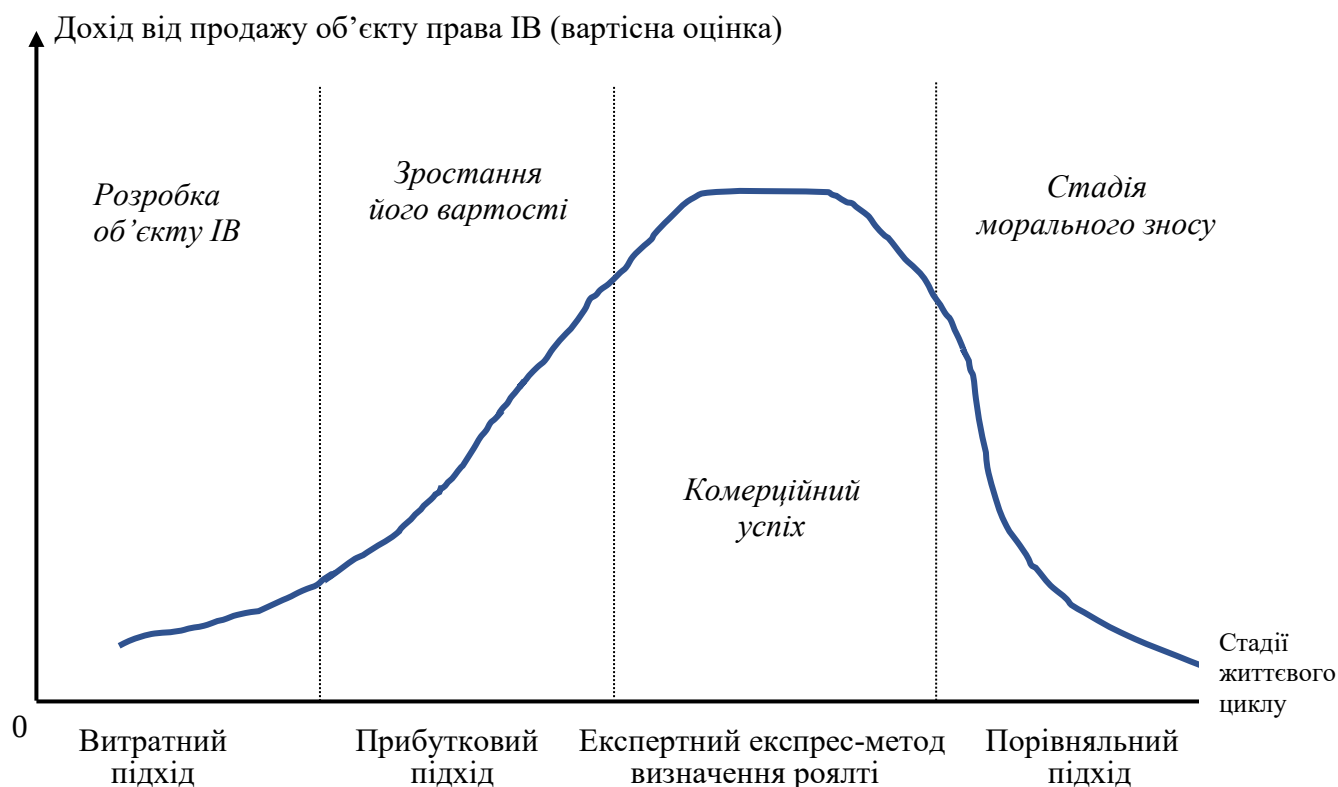

Рисунок 5.1 – Динаміка вартості об'єкту права ІВ за стадіями життєвого циклу та доцільність використання підходів до її оцінки

Джерело: адаптовано здобувачкою за [102, 292]

Відомо, що до наукоємних товарів відносять такі, які створено в результаті виконання розробником робіт в сфері НДДКР. Тому до першої стадії життєвого циклу об'єкту ІВ (розробка) відносять такі важливі підстадії, як маркетингові дослідження ринку, патентні дослідження (патентний пошук), науково-дослідні та конструкторсько-дослідні роботи, набуття патентної охорони, створення прототипу, промислове освоєння тощо. Пропустити або проігнорувати якусь із початкових підстадій життєвого циклу об'єкту ІВ не є доцільним через їх особливу значущість та важливість. При розробці інтелектуального товару підстадія маркетингових досліджень дозволяє підсилити винахідницький рівень.

Обов'язковою складовою першої стадії є здійснення патентного пошуку. Патенти забезпечують не тільки охоронні та захисні функції по відношенню до виключних прав розробників, вони також представляють потужне джерело

оригінальних наукових та технічних знань у формі інформації, що включає в себе дані про зміст і стан конкретних розробок, про науково-технічний прогрес. Проведення патентного пошуку дозволяє суттєво зменшити комерційні ризики від розробки винаходів та інших об'єктів ІВ, які при їх комерціалізації (введенні до господарського обігу), можуть бути неконкурентоздатними. Фонди та бази патентної інформації надають можливості на законній підставі збирати, обробляти та використовувати сучасну науково-технічну інформацію, яка стосується об'єктів авторського та патентного права, проводити аналіз наявних тенденцій та змін в подібних дослідженнях. На *підстаді отримання патентної охорони* здійснюється патентування науково-технічних результатів. Варто зазначити, що згідно національного законодавства в сфері ІВ винахід може бути охороноздатним, якщо його концепція відповідає одночасно трьом важливим критеріям: він є новим, промислово придатним та йому притаманний винахідницький рівень. Головною метою проведення процедури патентування закінчених розробок є отримання виняткових (патентних) прав на об'єкти ІВ.

На початкових стадіях життєвого циклу об'єкту ІВ більш ефективним є використання витратного підходу до вартісної оцінки. До цієї оцінки доцільно додавати собівартість наукової розробки і прибуток дослідників. Варто відмітити думку науковців Ксенофонтової М.М. [102] та Чугрий Н.А. [293], які вважають, що на стадії розробки ще немає чого оцінювати. Виявлено, що, навіть, на стадії ідеї інтелектуального продукту є певна її комерційна цінність, тим більше якщо ця ідея перетворюється згодом в продукт з повноцінним життєвим циклом.

Починаючи з періоду отримання певних прибутків від комерціалізації запатентованого об'єкту ІВ, коли патентовласник зацікавлений в монопольному споживанні цієї ІВ, її оцінку ефективно проводити з використанням прибуткового підходу. Таке рішення надає можливості врахувати вартість додаткових витрат, комерційних ризиків і розміри цільового ринку. При наявності високого ринкового попиту ефективними будуть експертні експрес-методи визначення роялті або паушального платежу, що суттєво прискорює процеси укладання ліцензійних договорів та збільшення прибутку патентовласника.

На етапі, коли ще термін дії патенту (чи іншого охоронного документу) не повністю вичерпався, але об'єкт ІВ вже не приносить бажаний прибуток і успішно не комерціалізується, оцінку його вартості рекомендується проводити з використанням порівняльного (ринкового) підходу, так як для відтворення цього об'єкту ІВ, зацікавлене в ньому підприємство, витратило б кошти, аналогічні витратам патентовласником.

Досліджено, що розвиток і вдосконалення методичних підходів до вартісної оцінки об'єктів ІВ має широкі перспективи, так як ця сфера економічних розрахунків в інтелектуально-інноваційній діяльності підприємств і організацій недостатньо сформована і розроблена. Згідно результатів наукових досліджень Ковтуненко К.В. [281], з якими погоджується і Чугрий Н.А. [293], традиційні підходи до оцінки ІВ в нашій країні дають змогу оцінити тільки 15-20 % вартості наявних об'єктів ІВ, так як тільки їх частина ідентифікується (враховується та вимірюється) в бухгалтерському обліку, а переважна більшість з них не входять в його компетенцію та не мають змоги врахувати фактори, які відтворюють використанням інтелектуальних активів, сприяють оптимізації виробничих процесів, покращенню якості виробів, технологічному оновленню. Їх вартісна оцінка надає змогу патентовласнику (підприємству) сформувати нові джерела прибутку, підвищити свою конкурентоздатність й інвестиційну привабливість. Достовірна інформація про вартість об'єкту ІВ має велике значення для прийняття ефективних управлінських рішень як розробниками, так і споживачами на всіх стадіях його життєвого циклу.

Проведене дослідження практики використання вказаних методичних підходів надає підстави стверджувати, що вартість інтелектуального продукту прямо залежить від можливих термінів його використання. Чим більший термін ефективного використання об'єкту ІВ, тим більшою може бути сума майбутнього доходу (прибутку), які можна очікувати від цього об'єкту і, відповідно, тим більшою буде його вартісна оцінка. Виходячи з цих посилок, запропоновано визначати вартість інтелектуального продукту в залежності від стадії його життєвого циклу. Структура життєвого циклу об'єкту ІВ стосовно вирішення

задачі його вартісного оцінювання представлено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1 – Особливості вартісного оцінювання об'єкту ІВ за стадіями його життєвого циклу

№ стадії	Назва стадії	Особливості розрахунку вартості об'єкту ІВ
1	Створення об'єкту ІВ	Кількісні значення можуть мати тільки ринкова та інвестиційна вартості
2	Початок впровадження інтелектуальної технології	Є тільки потенційні значення більшості вартостей, які при подальшому успіху об'єкту мають реальні тенденції до зростання
3	Перший етап використання (початок споживання)	Комерційний успіх об'єкту ІВ на ринку, максимум ринкової та інвестиційної вартості
4	Другий етап використання (повна реалізація потенційного попиту)	Початок негативних тенденцій, технологія потребує модернізації або заміни іншою
5	Третій етап використання (попит різко зменшується)	Різке зменшення вартості за більшістю її видів, незначний розмір зберігає ринкова вартість
6	Вичерпання комерційного ресурсу використання об'єкту ІВ	За більшістю видів вартості розрахунки є недоцільними (вартість практично відсутня)

Джерело: розроблено здобувачкою

Виходячи з наведених в табл. 5.1 даних, результатів вартісного оцінювання об'єктів ІВ на промислових підприємствах, експертних оцінок провідних фахівців в цій сфері є можливість визначити залежність видів вартості інтелектуального продукту в залежності від стадії його життєвого циклу (рис. 5.2).

Виявлено, що на різних стадіях життєвого циклу об'єкту ІВ комерційна ефективність його використання, корисність, ступінь оригінальності та новизни буде відрізнятися, відповідно, і розмір вартості об'єкту ІВ.

На першій стадії, коли інтелектуальний продукт тільки створено і доведено наявність позитивних прибуткоформуючих характеристик при його споживанні, має значний розрахунковий потенціал ринкова вартість, яка спонукає інвесторів до комерційного ризику і вкладення відповідних коштів в ринковий розвиток цієї технології. На цій стадії якраз і виявляються найбільш успішні й ефективні інвестори, професіоналізм яких проявляється в оцінюванні можливого комерційного потенціалу новоствореної інтелектуальної технології. Варто зазначити, що на першій стадії життєвого циклу інвестиційна вартість може, навіть, перевищувати значення ринкової.

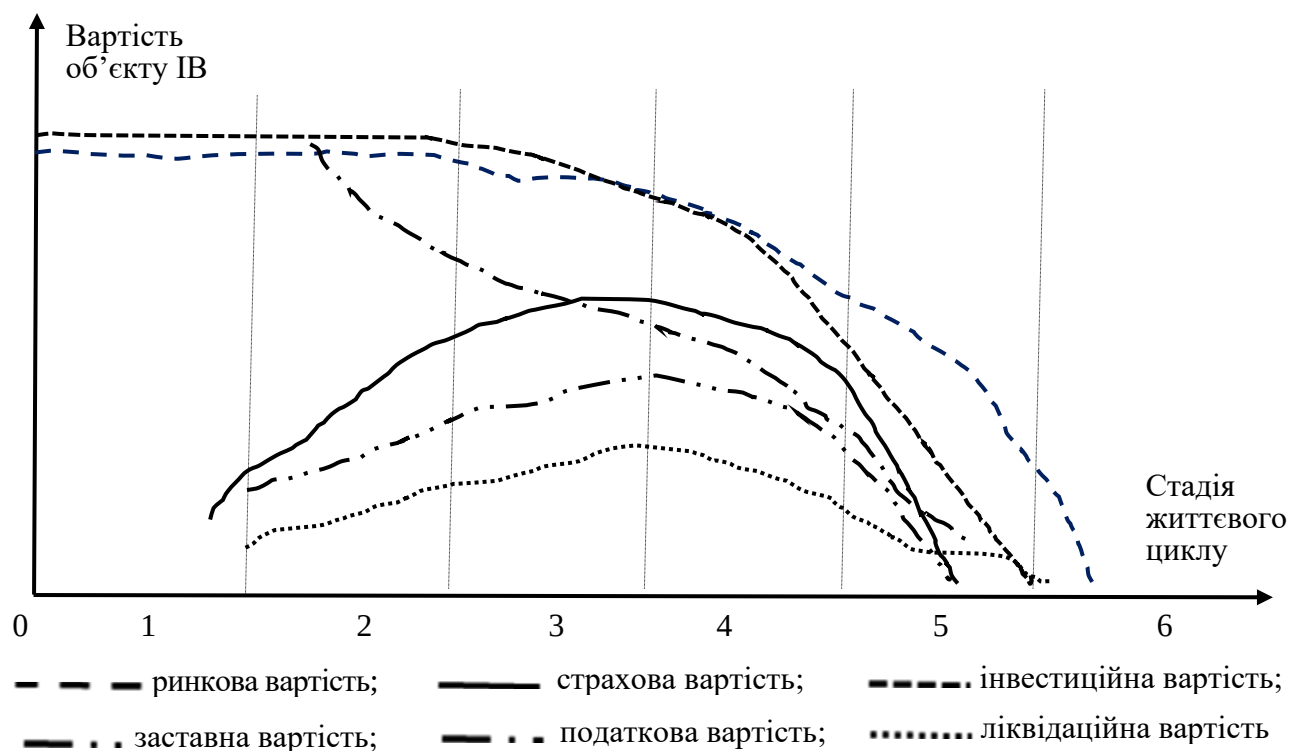

Рисунок 5.2 – Залежність видів вартості об'єкту ІВ від стадії життєвого циклу

Джерело: розроблено здобувачкою з використанням [21]

Більш обережними на цій стадії є страхові, податкові та кредитні організації, адже ніякого реального використання технології ще не існує (відповідно, і доходу чи прибутку також немає), тому логічно стверджувати, що відповідних вартостей (податкової, страхової чи залогової) не може бути. Ніхто не буде страхувати чи обкладати податком інтелектуальну технологію, тим більше надавати якісь цінності під її заставу, адже комерційні ризики таких дій, якщо передбачити їх появу, будуть надзвичайно великі.

На другій стадії життєвого циклу, інтелектуальний продукт починає своє активне використання у споживачів. Якщо початок цього використання буде в достатній мірі успішним, споживачі з його допомогою починають отримувати суттєві доходи та прибутки, ринкова вартість об'єкту ІВ з потенційного значення набуває реального, більш того, вона на цьому етапі досягає свого максимального значення. Аналогічні тенденції характерні і для інвестиційної вартості, на основі чого інвестори практично повністю задовольняють зростаючі потреби споживачів технології. До кінця терміну дії другої стадії життєвого циклу ринкова й

інвестиційна вартість об'єкту ІВ зберігають свої максимуми, цьому сприяє той факт, що на другій стадії технологічний продукт в повній мірі зберігає свій комерційний потенціал, який, на відміну від свого стану на першій стадії, вже з потенційного перетворюється на реальний. Крім того, надзвичайно важливим є і те, що на цій стадії рівень комерційних ризиків значно менший, ніж його значення на першій стадії життєвого циклу.

Друга стадія життєвого циклу надає реальні підстави для появи і прогресивного збільшення всіх інших видів вартісних характеристик інтелектуального продукту, так як розпочинається реальне впровадження інтелектуального продукту в промисловість. Створюються і проходять промислову апробацію перші ексклюзивні виставкові зразки техніки, створені з використанням інтелектуального продукту. Поява і збільшення доходів споживачів даної ІВ створюють перспективи для значного її вартісного розміру, зокрема, для податкової власності, яка в цих умовах буде мати найбільші розміри. Виявлено, що динаміка змін розміру податкової вартості багато в чому залежить від змісту податкового законодавства країни, де проводиться відповідна оцінка ІВ. З'являються реальні величини (з наявними тенденціями збільшення) страхової, заставної та ліквідаційної вартості.

Третя стадія життєвого циклу визначає час комерційного успіху інтелектуального продукту. Попит на об'єкти ІВ на цій стадії зазвичай перевищує пропозицію, їх ринкове позиціонування в достатній мірі ефективне. Разом з тим, на цій стадії закінчується домінування величин ринкової та інвестиційної вартості, які з часом вичерпують свій потенціальний комерційний ресурс. Досягають свого найбільшого значення страхова та заставна вартості, які в подальшому починають різко зменшувати свої розміри. Цікавою представляється динаміка ліквідаційною вартості: по-перше, цей вид вартості має найменші розміри серед всіх видів, які підлягають аналізу, по-друге, ліквідаційна вартість не дуже змінюється за стадіями життєвого циклу об'єкту ІВ, причому, вона практично не має свого значення на першій та заключній стадіях, що в цілому відповідає завданням, які стоять перед підприємством при його терміновій ліквідації.

Четверта стадія практично завершує основні комерційні успіхи інтелектуального продукту на технологічному ринку: різко зменшується розмір ринкової вартості об'єкту ІВ, який суттєво втрачає елементи своєї оригінальності і новизни, що були основними прибуткостворюючими факторами на другій та третій стадіях. Ще більшими темпами зменшується інвестиційна вартість цього об'єкту, практично доходячи до мізерних значень при закінченні терміну дії четвертої стадії. Звичайно, що інвестори вже не будуть вкладати свої кошти в розвиток інтелектуального продукту, який вже пройшов свій найкращий термін на даному ринку. Продовжує зменшення і податкова вартість, так як доходи підприємства у зв'язку з різким збільшенням витрат на підтримку даного проєкту збільшуються, а прибутки пропорційно зменшуються, і на п'ятій стадії зовсім зникають.

На п'ятій стадії активні фінансові дії, пов'язані з конкретним інтелектуальним продуктом практично зводяться нанівець. Майже всі види вартостей, включаючи ринкову, прогресивно зменшуються, до шостої стадії в дуже незначному вигляді залишається тільки ринкова вартість. Ринок наближається до повного вичерпання своєї місткості, хоча комерційний ресурс об'єкту ІВ ще не зовсім використано, але, разом з тим, вже активно розглядаються питання покращення та удосконалення інтелектуальних технологій, знаходження для їх використання більш ефективних на цей час сфер комерційного використання. Якщо ресурси цих пропозицій не знаходять свого реального продовження, тоді неминучим буде настання заключної шостої стадії життєвого циклу об'єкту ІВ – комерційна втрата інтелектуального продукту, яка може стати запорукою появи нових інтелектуальних технологій, більш сучасних, прогресивних та ефективних, які прийдуть на заміну даному продукту у виконанні аналогічних (чи близьких за своїм функціональним призначенням) виробничих функцій.

Розглянуті положення надають підстави для створення відповідних методичних рекомендацій щодо проведення вартісного оцінювання об'єктів ІВ та формування стратегії його найбільш ефективного використання з урахуванням стадії їх життєвого циклу. В основу цих рекомендацій запропоновано покласти принцип найбільш ефективного комерційного використання інтелектуальних

продуктів. Згідно думки відомого українського економіста-дослідника ІВ Бутнік-Сіверського О.Б., ефективний та можливий варіант використання об'єкту ІВ буде той, який забезпечить йому найбільш високу поточну вартість, визначену на відповідну дату оцінки [23]. З такою думкою важко не погодитися, так як варіант використання інтелектуального продукту, обраний серед наявних, можливих та законних альтернатив, є фінансово забезпеченим і призводить до найбільшої в грошовому вимірі вартісної оцінки.

Детальних методичних положень для науково обґрунтованих видів вартості об'єктів ІВ на сьогодні не існує – отримати конкретні кількісні результати розрахунків за стадіями життєвого циклу інтелектуального продукту можливо тільки для ринкової вартості за допомогою відповідних науково-методичних напрацювань [8, 21, 113, 286]. Виходячи з логіки побудови графічних залежностей динаміки зміни різних видів вартості об'єктів ІВ, з'являються підстави для визначення певних співвідношень окремих видів вартості об'єкту ІВ на різних стадіях його життєвого циклу. На науково-методичну можливість такого підходу вказано в дослідженнях Бузикіної О.М. [21]. Розвиваючи ці пропозиції, було проведено експертне оцінювання цих співвідношень, основні результати якого наведено в табл. 5.2.

Таблиця 5.2 – Оцінка співвідношень між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх життєвого циклу

№ з/п	Вид вартості об'єкту ІВ	Позначення	Стадія життєвого циклу об'єкту ІВ					
			1	2	3	4	5	6
1	Ринкова	B_p	100	1...1,1	0,9...1	0,5...0,6	0,2...0,3	0,0...0,15
2	Інвестиційна	$B_{інв}$	1,0...1,05	1...1,1	0,9...1	0,4...0,5	0,1...0,2	0
3	Оподаткована	$B_{под}$	0	0	0,9...1	0,5...0,8	0,1...0,3	0
4	Ліквідаційна	$B_{лік}$	0	0,15...0,2	0,2...0,25	0,15...0,2	0,05...0,1	0
5	Споживча	$B_{сп}$	0,9...1	0,9...1	0,8...1	0,5...0,7	0,1...0,2	0
6	Патентовласника	$B_{вл}$	1	0,9...1,05	0,9...1,1	0,5...0,8	0,2...0,4	0,1...0,2
7	Придбання	$B_{пр}$	0,9...1	0,9...1,1	0,8...1	0,4...0,5	0,1...0,3	0
8	Користування	$B_{кор}$	0,9...1	0,9...1	0,8...1	0,5...0,7	0,1...0,2	0,1...0,2
9	Страхова	$B_{стр}$	0	0,3...0,5	0,8...0,9	0,5...0,8	0,05...0,15	0
10	Заставна	B_z	0	0,2...0,4	0,5...0,7	0,4...0,6	0,15...0,3	0
11	Установча	$B_{уст}$	0,2...0,4	0,8...1	0,7...0,9	0,4...0,6	0,05...0,1	0
12	Внутрішня	$B_{вн}$	0	0,8...0,9	0,9...1	0,4...0,7	0,2...0,3	0,05...0,1

Джерело: розроблено здобувачкою

За базу порівняння прийнято розрахункову ринкову вартість об'єкту ІВ з використанням наявної методичної основи на першій стадії його життєвого циклу ($B_{p1} = 100\%$). Такий вибір пояснюється тим, що в переважній більшості випадків якраз ця стадія має місце для інтелектуальних продуктів, створення яких вже завершено, а перспективи використання ще не в повній мірі передбачувані. Якщо інтелектуальний продукт успішно проходить першу стадію і знаходиться на наступних стадіях, його вартісні характеристики в оціночному варіанті можуть бути визначені з використанням методичних рекомендації табл. 5.2, як і у випадку необхідності оперативного визначення ринкової вартості цього об'єкту ІВ на іншій стадії життєвого циклу: наприклад, ринкова вартість інтелектуального продукту на третій стадії інтелектуального продукту B_{p3} визначається наступним чином (5.1):

$$B_{p3} = B_{p1} \cdot K_{p3} = B_{p1} \cdot 0,95 = 0,95 \cdot B_{p1}. \quad (5.1)$$

За кожним співвідношенням рекомендовано до використання не точкові, а інтервальні значення показників, що дозволяє врахувати певні додаткові чинники, які впливають на значення того чи іншого виду вартості, наприклад, значення коефіцієнту $K_{p3} = 0,95$ (інтервал рекомендованих значень $0,9 \dots 1$, згідно статистичних досліджень).

При оцінюванні іншого виду вартості, порядок розрахунку буде трохи складніший: розрахунок установчої вартості об'єкту ІВ на третій стадії його життєвого циклу здійснюється згідно статистичних досліджень табл. 5.2 наступним чином (5.2):

$$B_{уст3} = B_{p3} \cdot K_{уст3} = (B_{p1} \cdot K_{p3}) \cdot K_{уст3} = B_{p1} \cdot 0,95 \cdot 0,8 = 0,76 \cdot B_{p1}. \quad (5.2)$$

Таким чином, рекомендована до практичного використання модель оцінювання вартості (різних її різновидів) враховує стадію життєвого циклу об'єкту ІВ. Надані пропозиції можуть бути також використані і для визначення перспектив можливого споживання інтелектуального продукту на кожній стадії його життєвого циклу, що є надзвичайно важливим при прийнятті ефективних та

науково обґрунтованих управлінських рішень.

Результати проведених досліджень показали, що існуюча проблема визначення вартості об'єктів ІВ є напрямом дослідження багатьох вчених, що підтверджує важливість розглянутих питань, вагомість та актуальність розроблених рекомендацій та пропозицій.

Варто відмітити, що оцінка вартості об'єктів ІВ є необхідною умовою їх комерціалізації, тобто введення в комерційний обіг (купівлю-продаж) або у використанні власної виробничо-господарської діяльності з підвищенням її результативності та ефективності. Слід зазначити, що питання оцінки вартості об'єктів ІВ та їх комерціалізації досить складні та вимагають подальших досліджень для формування їх надійної методологічної та методичної бази. Підвищення вимог до об'єктів щодо якості та конкурентоспроможності виробництва вітчизняних промислових підприємств також обумовлюють необхідність подальшого уточнення принципів і розробки нових методів та інструментів процесу комерціалізації ІВ, а також активного їх введення в господарський обіг.

У багатьох сферах бізнесу права ІВ набувають все більшої актуальності та важливості. Однак, однією з потенційних перешкод для розгляду їх як суттєвої цінності, є недолік визнаних практичних методів вартісної оцінки, особливо, на ранній стадії їх життя за умов невизначеності щодо майбутніх перспектив. При таких умовах недолік практичних методів вартісної оцінки може призвести до прийняття неоптимальних рішень в процесі керування портфелем об'єктів ІВ на промисловому підприємстві. Особливої складності вказана проблема набуває з патентами, через тривалий і надзвичайно складний процес проходження патентної заявки, який передбачає початкову невизначеність щодо технічного і комерційного успіху базової технології на конкурентних ринках, щодо юридичних викликів, які можуть відбуватися на стадії заявки і під час подальшого набуття прав.

Для більшості прав ІВ доводиться приймати рішення, принаймні, щодо ліцензування та продажу. Однак, патенти схильні до особливо широкого діапазону рішень, і на стадії подачі заявки, і після видачі охоронного документа. Таким

чином, при вартісній оцінці патентів варто обов'язково звертати увагу на їх високий ступінь гнучкості при управлінні на промисловому підприємстві і невизначеності щодо їх можливої потенційної вартості. Вони, ймовірно, будуть тим випадком, де розгляд методів вартісної оцінки реальних опціонів може надавати цінне розуміння і, потенційно, більш точні й корисні вартісні оцінки, ніж доступні в даний час.

Слово «патент» іноді використовується в дуже вільному сенсі, що означає або сам винахід, або тільки патент, або винахід і патент разом, а часто – повний проєкт комерціалізації об'єкту ІВ. Крім того, в деяких випадках «винахід» відноситься до специфічного втілення чогось іншого в межах патенту, при окремій оцінці якого, фундаментальна проблема полягає в тому, наскільки більша віддача при всіх можливих режимах експлуатації патентованого винаходу, ніж та, яка, ймовірно, може бути отримана при відсутності патенту: знайти такі відмінності складно, навіть, при добре визначеній віддачі від запатентованого винаходу.

Однак, на початкових стадіях життєвого циклу патенту або заявки проявляються також багато інших типів невизначеності: зазвичай, щодо технічного і комерційного успіху на конкурентних ринках вихідного винаходу, щодо правових викликів заявці і подальшого патенту, що зберігається, ймовірно, протягом всього його життєвого циклу. Таким чином, опис можливих життєвих циклів, з використанням яких патент міг би існувати - складне завдання. Патент, що розглядається як фінансовий проєкт, що виконується від реєстрації заявки до закінчення терміну дії виданого патенту (можливо, двадцятьма роками пізніше), далекий від характеристик інвестиційного проєкту. Всі види результатів є можливими: існує багато стадій в заявочному процесі, коли винахід може надалі не розглядатися, після видачі патенту, коли наявні ситуації щорічної оплати за продовження терміну дії, хоча ефективне використання патенту уже завершилося.

Для проведення практичних розрахунків щодо вартісного оцінювання об'єктів права ІВ було відібрано низку патентів українських промислових підприємств (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), базові вихідні дані яких наведено в табл. 5.3.

Таблиця 5.3. – Перелік об'єктів права ІВ, відібраних для вартісного оцінювання, їх опис

Назва винаходу	Номер патенту	Дата реєстрації	Опис формули винаходу	Чинність
Об'єкти права інтелектуальної власності публічного акціонерного товариства «Новокраматорський машинобудівний завод»				
Барабан намотувача	UA135959U	25.07.2019, Бюл. № 14	Корисна модель. Барабан намотувача містить пірамідальний вал, установлений у порожнистому валі редуктора з можливістю переміщення відносно нього в осьовому напрямку, а також гідроциліндр стиснення-розтиснення барабана. Гідроциліндр стиснення-розтиснення обладнаний чекою, яка з'єднує пірамідальний вал з обоймою корпусу гідроциліндра.	Діє
Листоправильна машина	UA135925U	25.07.2019, Бюл. № 14	Корисна модель. Листоправильна машина містить станину, у якій розташовані верхня й нижня касети із приводними робочими валками, при цьому нижня касета має жолоби з розташованими уздовж них шнеками зі спареними зірочками, установленими на цапфах шнеків і пов'язаними із спільним ланцюговим приводом.	Діє
Роликовий кантувач сортового прокату	UA144576U	12.10.2020, Бюл. № 19	Корисна модель. Роликовий кантувач сортового прокату містить приводний візок, поворотну раму з парою синхронізованих затискних роликів, консольно закріплених на паралельних важелях з гідроциліндром їх затискання, блок формуючих та центруючих роликів, а також привод кантування рами	Діє
Інструментальна сталь для валків прокатних	UA123342U	26.02.2018, Бюл. № 4	Корисна модель належить до металургії та сплавів чорних металів на основі заліза, а саме – до складів легованих сталей, що містять не менше 50 % заліза по масі, призначених переважно для опорних валків станів гарячої та холодної прокатки металів. Вона додатково містить ніобій	Діє
Об'єкти права інтелектуальної власності публічного акціонерного товариства «Крюківський вагонобудівний завод»				
Вагон критий	UA148983 U	06.10.2021	Корисна модель. Направлена на вдосконалення конструкції критого вагона, а саме на те, щоб зменшити затрати ручної праці, ресурсів та простій вагона, спростивши підготовку вагона до завантаження при перевезенні насипних вантажів та вантажів навалом	Діє
Вагон для перевезення бензину та інших рідин	UA89966 C2	25.03.2010, Бюл. № 6	Винахід. В основу винаходу, що заявляється, поставлене завдання створення наливного вагону для перевезення бензину та інших рідин, який, шляхом зміни форми кузова, забезпечить максимальне використання вантажопідйомності за рахунок збільшення місткості.	Діє
Об'єкти права інтелектуальної власності приватного акціонерного товариства «Харківський тракторний завод»				
Коробка передач	UA101851C2	13.05.2013, Бюл. №9	Винахід належить до машинобудування. Запропоноване рішення спрямоване на зменшення довжини, маси, номенклатури деталей, зниження собівартості та збільшення довговічності коробки передач.	Не діє
Планетарний редуктор	UA98057C2	10.04.2012, Бюл. № 7	Винахід. Відрізняється тим, що осі сателітів виконані ступінчастими, одна опора осі, виконана у вигляді стакана з центруючим діаметром, що більше діаметра вершин зубців сателіта, а друга опора – у вигляді пальця діаметром, не більшим внутрішнього діаметра підшипників сателіта	Не діє
Об'єкти права інтелектуальної власності акціонерного товариства «Українські енергетичні машини»				
Вертикальна гідравлічна машина	UA85101 U	25.12.2008, Бюл. № 24	Винахід. Відрізняється тим, що підшипник розташований в конусі кришки, а запірний пристрій обладнано домкратами, при цьому, домкрати розташовано в конусі кришки, опорним кільцем є фланець валу, а запірне кільце розташоване в підвалині конуса кришки і виконано рухомим відносно останнього	Діє
Робоче колесо радіально-осьової гідромашини	UA80108C2	27.08.2007, Бюл. № 13	Винахід. Заявлене робоче колесо радіально-осьової гідромашини характеризується тим, що містить верхній і нижній ободи і закріплені між останнім лопаті, поверхня котрих виконана у відповідності із певними співвідношеннями геометричних параметрів	Діє
Високонапірне робоче колесо гідромашини	UA82240C2	25.03.2008, Бюл. № 6	Винахід. Колесо містить верхній і нижній ободи і закріплені між останніми лопаті, яке відрізняється тим, що номінальна поверхня лопаті виконана у відповідності із особливими співвідношеннями геометричних параметрів.	Діє

Підшипник гідромашини на рідкому масляному мастилі	UA87338C2	10.07.2009, Бюл. № 13	Винахід. Створено підшипник напрямний гідромашини на рідкому масляному мастилі, нове виконання котрого дозволяє забезпечити доступ до ущільнень вала, що розташовані нижче підшипника прямого, при ремонті останніх, без зливу масла з масляної ванни і без демонтажу маслоохолодника.	Діє
Об'єкти права інтелектуальної власності державного підприємства «Завод «Електроважмаш»				
Корпус статора електричної машини	UA94806C2	10.06.2011, Бюл. № 11	Винахід. Відрізняється тим, що внутрішнє дистанційне кільце виконано по внутрішньому діаметру з обробками під зварний шов і забезпечено кільцевою проточною з боку підвіски глибиною, принаймні рівною 1/5 товщини кільця.	Діє
Ротор турбогенератора з концентричною обмоткою	UA115656U	11.12.2017, Бюл. № 23	У роторі в відкритих підпазових каналах, де розміщені решта інших котушок окрім малих, установлені електроізоляційні коробки високої механічної міцності, наявність яких дозволяє виконувати якісно технологічну операцію опресовування котушок обмотки при виготовленні ротора.	Діє
Пристрій для контролю якості паяного з'єднання обмоток	UA120526C2	26.12.2019, Бюл. № 24	Винахід належить до вимірювальної техніки. Пристрій містить генератор синусоїдальної напруги. Вихід генератора підключений на вхід обмотки збудження вихрострумового трансформаторного перетворювача, вимірювальна обмотка якого підключена на вхід підсилювача. Згідно з винаходом, пристрій доповнено сталонним вихрострумним трансформаторним перетворювачем.	Діє
Об'єкти права інтелектуальної власності приватного акціонерного товариства «Кременчуцький колісний завод»				
Механізм здвоювання коліс	UA13713U	17.04.2006, Бюл. № 4	В основу корисної моделі покладено завдання забезпечення надійного контакту проміжної обичайки з поверхнями ободів основного і додаткового коліс, підвищення точності центрування коліс. Завдання розв'язано шляхом нежорсткого спраження ободів основного та додаткового коліс за допомогою проміжної обичайки та фіксуючих стяжок	Не діє
Сервостояк причепа	UA22019U	10.04.2007, Бюл. № 4	В основу корисної моделі покладена задача забезпечення фіксації стояка у двох його крайніх положеннях (робочому і транспортному) без застосування додаткового фіксуючого елемента. Задача вирішена шляхом виконання стояка похилим до опорної поверхні причепа і оснащеним сервопружиною, одним своїм кінцем зачепленою за кронштейн, а іншим – за зачіп стояка.	Не діє
Об'єкти права інтелектуальної власності товариства з обмеженою відповідальністю СКБ «Укрелектромаш»				
Асинхронний електродвигун	UA70215	25.05.2012, Бюл. № 10	В основі корисної моделі – розробка конструкції асинхронного двигуна, що забезпечить можливість підвищення ККД та електроенергетичних показників за рахунок зменшення витрат електроенергії в обмотках, зменшення витрат конструкційних матеріалів, а також збільшення надійності роботи	Не діє
Асинхронний двигун з коротко-замкненим ротором	UA104703U	10.02.2016, Бюл. № 3	В основу корисної моделі поставлена задача створення електричного двигуна з покращеними техніко-економічними показниками: коефіцієнтом корисної дії та коефіцієнтом потужності, кратністю пускового та максимального моментів, зниженим рівнем шуму та вібрації, при одночасному зниженні витрат активних матеріалів (електротехнічної сталі, обмотувальної 20 міді, алюмінію).	Не діє
Об'єкти права інтелектуальної власності акціонерного товариства «Турбоатом»				
Блочно-модульний конденсатор	UA134163U	0.05.2019, Бюл. № 9	В основі корисної моделі – створення блочно-модульного конденсатора шляхом модульного компонування окремими блоками з оригінальною секційною розбивкою пучка охолоджувальних труб конденсатора великої одиничної потужності, у якому реалізована висока щільність трубного пучка	Діє
Високонапірне робоче колесо радіально-осьової гідромашини	UA82240C2	25.03.2008, Бюл. № 6	Винахід – створено високонапірне робоче колесо радіально-осьової гідромашини для роботи на напорах від 207м до 310м водного стовпа, нове виконання котрого шляхом удосконалення параметрів лопатевої системи робочого колеса дозволило б забезпечити достатньо високий ККД у оптимумі характеристики, збереження рівня коефіцієнта швидкохідності на лінії обмеження потужності	Діє

Джерело: складено здобувачкою на основі даних [10, 11, 12]

Для більш якісного та наглядного сприймання потенційним оцінювачем порядку проведення вартісної оцінки відібраних інтелектуальних продуктів запропоновано певний алгоритм подальших дій, науково-методичну сутність якого представлено на рис. 5.3.

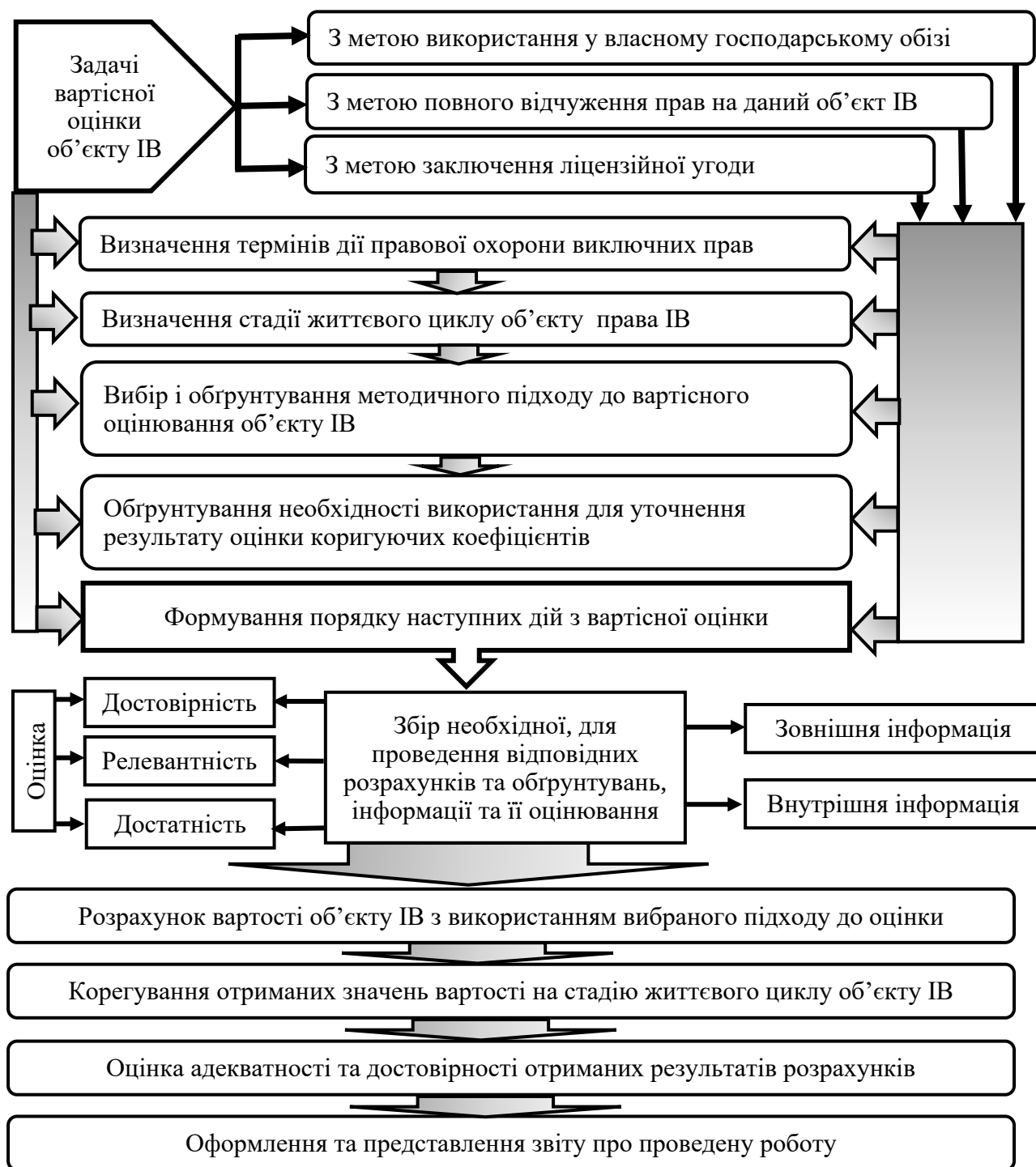

Рисунок 5.3 – Порядок проведення вартісної оцінки об'єктів права ІВ на промисловому підприємстві

Джерело: розроблено здобувачкою

При наявності обраних, для проведення вартісного оцінювання, об'єктів права ІВ наступним логічним кроком варто провести детальний аналіз цих інтелектуальних продуктів для визначення важливих характеристик:

а) потенційні терміни використання дії охоронних документів, які мають різні значення для різних інтелектуальних продуктів;

б) визначити для кожного інтелектуального продукту стадію його життєвого циклу для більш точного вибору методичного підходу для його вартісного оцінювання;

в) провести вибір і обґрунтування методичних рекомендацій для кожного з об'єктів права ІВ щодо вартісної оцінки.

Визначення вказаних першочергових завдань можливо здійснити з використанням наступних дій. Дія охоронного документу на корисну модель складає 10 років без можливості продовження терміну в Україні. При цьому необхідно щороку продовжувати термін дії патенту на корисну модель за допомогою сплати державного збору. На промисловий зразок термін дії охоронного документу становить 10 років і може бути повторно подовжено на 5 років. На винахід термін дії охоронного документу найбільший і складає 20 років. Всі необхідні для подальшого аналізу відомості містяться в патентній документації на відповідний інтелектуальний продукт.

Визначення стадії життєвого циклу кожного об'єкту ІВ – більш складна процедура. Стан цього питання детально обговорювався з авторами патентних заявок і з топ-менеджментом підприємства, на якому цей патент в даний час використовується. Наприклад, винаходи акціонерного товариства «Укренергомашини» (є правонаступником акціонерного товариства «Турбоатом»), що вказані в табл. 5.3, були розроблені групою дослідників Вапник Б.К., Шилов В.П., Кузьмін І.Д., Бумарсков С.О., Серебряннікова С.П., Галайко А.П., Савченко І.А Катасонов О.Ю., під науковим керівництвом д.т.н., головного конструктора гідротурбін заводу проф. Линника О.В. на початку ХХІ століття. Базова наукова розробка «Вертикальна гідравлічна машина» (патент на винахід UA85101U) має документ про правовий захист з 25 грудня 2008 року, і за даними

підприємства та експертними оцінками авторів розробки, динаміка життєвого циклу винаходу досягла стадії «Комерційний успіх». Це означає, що на 1 січня 2023 року цей об'єкт ІВ активно використовується у власній промисловості для створення монопольноподібної структури технологічного ринку, сприяє отриманню планового прибутку від реалізації інноваційної продукції як на ринку України, так і за його межами. Разом з тим, винахідники і топ-менеджери підприємства вважають, що на цей час найбільш доцільним варіантом комерційного використання цього патенту є спроба розширити сферу його формули шляхом укладання ліцензійної угоди з неконкуруючою дружньою країною та наданням їй невиключної ліцензії. Інші винаходи (патенти UA80108, UA82240) в певні мірі дублюють характеристики винаходу UA85101 (який проаналізовано вище), а патенти UA87338, UA87358 хоча і знаходяться на етапі просування на ринок (табл. 5.3.), але також характеризуються підприємством і винахідниками позитивно на предмет можливості передачі виключних прав іншій господарюючій особі на основі невиключною ліцензійної угоди, при цьому право власності на патент залишається в повній мірі за акціонерним товариством «Українські енергетичні машини».

Позитивною опцією в ліцензійному договорі може бути пункт про можливість надання (отримання) послуг інжинірингу при практичному впровадженні у виробничо-комерційну діяльність потенційного споживача інтелектуальної технології, так як правовласник має досить великий обсяг накопичених за минулі роки виробничих секретів (ноу-хау), які можуть бути використані як певний бонус при прийнятті завершального рішення щодо укладення ліцензійної угоди.

Така технічна та виробнича кооперація підприємств в перспективі може сприяти розвитку науково-технічного міжнародного співробітництва та формуванню спільних наукових об'єктів ІВ, що є надзвичайно важливим для вітчизняного виробника, що принесе додаткові прибутки обом підприємствам від виконання операцій інженерного супроводу, надання інжинірингових послуг і практичних рекомендацій щодо науково-технічного обслуговування об'єкту

ліцензійної угоди.

Наявність потенційної можливості укладання невиключного ліцензійного договору на об'єкти ІВ акціонерного товариства «Українські енергетичні машини» надає цьому підприємству реальні можливості отримати значну фінансові доходи без додаткового інвестування, що є надзвичайно бажаним для будь-якого суб'єкту господарювання. При вказаних факторах промислове підприємство в повній мірі зберігає в себе виключні права, пов'язані з виготовленням та реалізацією своїх товарів, в яких в певній мірі відтворені об'єкти права ІВ, що аналізуються. Крім того, підприємство отримує реальні можливості встановлення коопераційних зв'язків з потенційними зарубіжними партнерами, що також сприяє підвищенню ефективності та корисності його виробничо-комерційної та науково-технічної діяльності.

В табл. 5.4 наведено дані з визначення деяких економічних та правових характеристик, відібраних для аналізу, інтелектуальних продуктів (табл. 5.3), які в цей час активно використовуються у виробничо-підприємницькій діяльності різних промислових підприємств нашої країни.

Визначення етапу життєвого циклу інтелектуальних продуктів проводилося за пропозиціями стадій життєвого циклу (табл. 5.2). Варто відмітити, що запропоновані стадії мають дещо узагальнене змістовне наповнення, що в певній мірі ускладнює більш точне визначення положення інтелектуального продукту на його життєвому циклі. Наприклад, для патенту UA115656, який в цей час використовується на підприємстві «Електроважмаш», виходячи з даних табл. 5.4 визначено як «Початок впровадження», що може означати пошук сфер і об'єктів використання («ранній початок впровадження»), вже визначені сфери і об'єкти впровадження (власне «початок впровадження»), широку апробацію об'єкту ІВ у визначених сферах впровадження («закінчення стадії впровадження»). Тобто, кожна зі стадій, потребує детального розгляду для більш конкретного визначення комерційного положення об'єкту ІВ на своєму життєвому циклі.

Виходячи з цього розроблено пропозиції для більш точного визначення положення та комерційної характеристики об'єкту ІВ, що досліджується, з

використанням його графоаналітичного поля життєвого циклу (рис. 5.4).

Таблиця 5.4 – Економіко-правові характеристики об'єктів ІВ машинобудівних підприємств

Підприємство	Патент	Об'єкт ІВ	Залишковий термін дії права	Стадія життєвого циклу
ПАТ «НКМЗ»	UA135959	Корисна модель	6 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «НКМЗ»	UA135925	Корисна модель	6 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «НКМЗ»	UA144576	Корисна модель	7 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «НКМЗ»	UA123342	Корисна модель	5 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «КВБЗ»	UA148983	Корисна модель	8 років	Початок впровадження
ПАТ «КВБЗ»	UA89966	Винахід	7 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
ПрАТ «ХТЗ»	UA101851	Винахід	10 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
ПрАТ «ХТЗ»	UA98057	Винахід	9 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
АТ «Укренергомаш»	UA85101	Винахід	5 років	Третій етап використання (попит різко зменшується)
АТ «Укренергомаш»	UA80108	Винахід	4 роки	Третій етап використання (попит різко зменшується)
АТ «Укренергомаш»	UA82240	Винахід	5 років	Третій етап використання (попит різко зменшується)
АТ «Укренергомаш»	UA87338	Винахід	6 років	Третій етап використання (попит різко зменшується)
ДП «Електроважмаш»	UA94806	Винахід	8 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
ДП «Електроважмаш»	UA115656	Винахід	14 років	Початок впровадження
ДП «Електроважмаш»	UA120526	Винахід	16 років	Початок впровадження
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»	UA13713	Корисна модель	Вичерпано	Вичерпання комерційного ресурсу використання
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»	UA22019	Корисна модель	Вичерпано	Вичерпання комерційного ресурсу використання
ТОВ СКБ «Укрелектромаш»	UA70215	Корисна модель	Вичерпано	Вичерпання комерційного ресурсу використання
ТОВ СКБ «Укрелектромаш»	UA104703	Корисна модель	3 роки	Перший етап використання (початок споживання)
АТ «Турбоатом»	UA134163	Корисна модель	6 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
АТ «Турбоатом»	UA82240	Винахід	5 років	Перший етап використання (початок споживання)

Джерело: розроблено здобувачкою

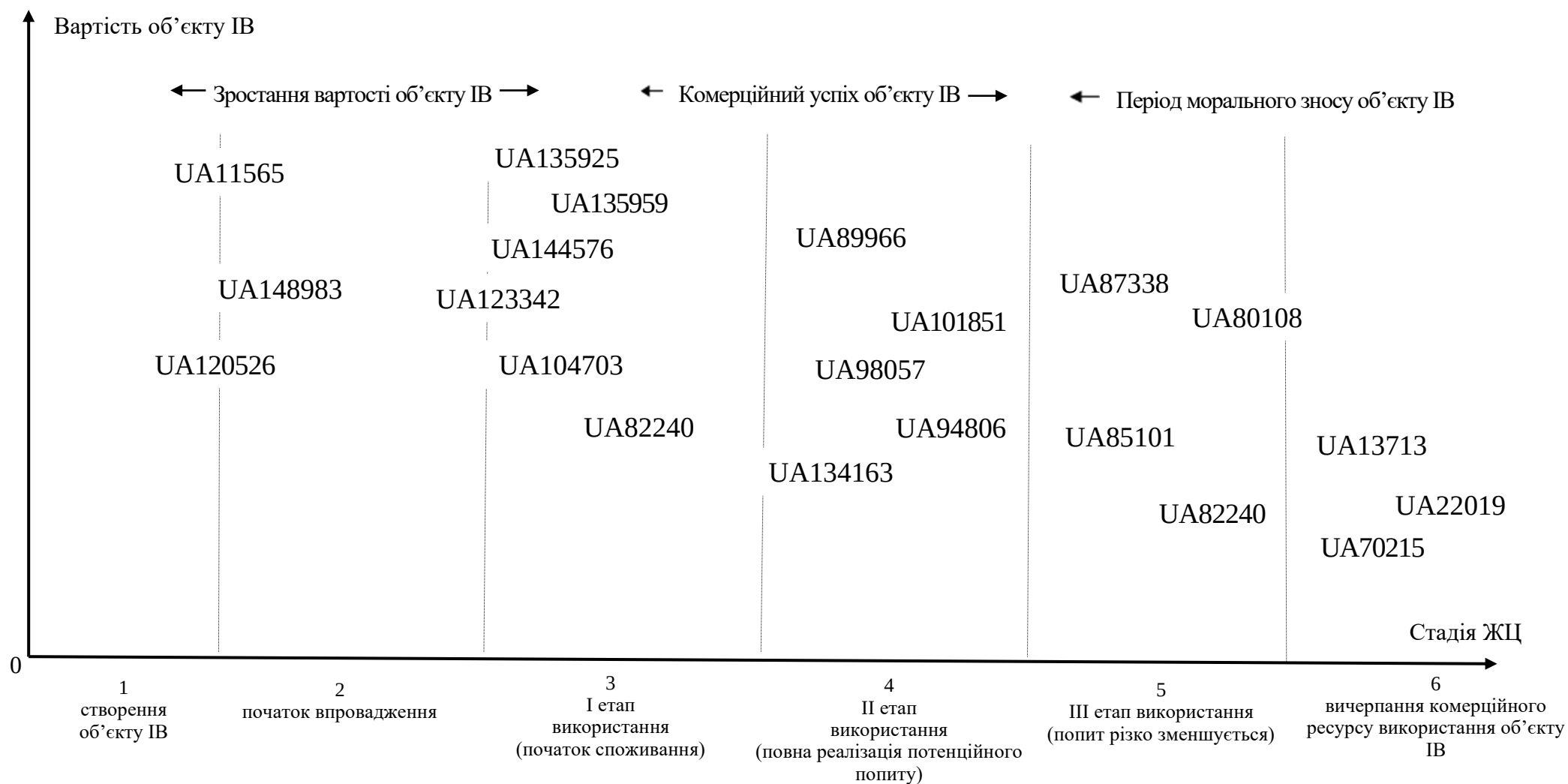

Рисунок 5.4 – Вартісно-часове позиціонування об'єктів права ІВ на графоаналітичному полі їх життєвого циклу

Джерело: побудовано здобувачкою

При практичному використанні запропонованого методичного підходу щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування об'єктів ІВ на графоаналітичному полі їх життєвого циклу слід враховувати деякі особливості, сутність яких може бути зведена до наступних положень.

1. Графоаналітичне поле життєвого циклу досліджуваного інтелектуального продукту відтворює в більшій мірі його якісні, ніж кількісні характеристики.

2. Графоаналітичне поле життєвого циклу об'єкту ІВ рекомендовано для використання при оцінці загального вартісно-часового стану всієї сукупності патентів на підприємстві, а не для кількісної оцінки їх вартості.

3. Розташування окремих об'єктів ІВ на графоаналітичному полі їх позиціонування залежить від співвідношення їх вартісних оцінок (варто зазначити, що деякі об'єкти ІВ знаходяться на завершальних стадіях життєвого циклу, але мають більшу вартість, ніж інші об'єкти ІВ на стадії комерційного успіху).

5.2 Індикатори оцінювання використання об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві

Об'єкти ІВ виникають як результат творчої та винахідницької діяльності людей, у зв'язку зі значним обсягом специфічності яких досить складно знайти напрямки та методи отримання розробниками (правовласниками) реальної матеріальної вигоди від них.

Термін «ефект» в більшій мірі притаманний бізнес-діяльності, включає в себе можливість отримання реального прибутку від комерційної діяльності, використання чи продажу (монетизації) будь-якого об'єкта. При вмілому розпорядженні майном, монетизувати можна не тільки матеріальні об'єкти, а й нематеріальні, які створюються як результати творчої праці.

Першим етапом на шляху отримання прибутку є забезпечення режиму правової охорони щодо ІВ. Залежно від галузі, до якої належить результат творчої праці, для закріплення прав за творцем може знадобитися ряд дій. Наприклад, для засвідчення прав на винахід, корисну модель або промисловий зразок (це

характерно для промислових підприємств) необхідна подача заявки та подальше отримання патенту, що підтверджує правомірність власника і надає йому виключні права на цей об'єкт. Щодо засобів індивідуалізації (наприклад, торгова марка) використовується заявницький порядок засвідчення виключних прав, тобто організація (особа), якій належить цей об'єкт ІВ, подає заяву на її реєстрацію до Укрпатенту.

Варто відмітити, що забезпечення надійної правової охорону інтелектуального об'єкту – це найбільш важливе завдання для розробника (власника) інтелектуального продукту, виконання якого, по-перше, забезпечує (підтверджує) законний характер повноважень; по-друге, забезпечує розробника (власника) виключним (абсолютним) правом на використання інтелектуального об'єкту; по-третє, надає можливості і здатності для правового захисту своїх виключних прав та інтересів у випадку незаконних дій правопорушників.

Після оформлення та закріплення виключних прав, розробнику (власнику) необхідно обирати та обґрунтовувати шляхи, які дозволять ефективно (з прибутком) використовувати даний об'єкт ІВ. Дослідження існуючої практики дозволяє сформулювати та запропонувати п'ять найбільш важливих способів ефективного використання (монетизації) ІВ (рис. 5.5).

Перший спосіб отримання прибутку та забезпечення ефективності використання ІВ пов'язаний із самостійним використанням власної розробки, тобто отримання прибутку внаслідок повного, ні з ким не розділеного, правоволодіння. При цьому підприємство самостійно користується та розпоряджається отриманим результатом своєї інтелектуально-інноваційної діяльності. Досягнення ефекту (монетизація) відбувається за рахунок самостійного просування та поширення підприємством-розробником продукції, яка створена з використанням даної інтелектуальної технології та виражена у матеріальній формі. Наприклад, винахідник (співробітник підприємства) втілює запатентований винахід в існуючу чи нову продукцію, яка потім поширюється на цільовому ринку та приносить додаткові прибутки підприємству – такий метод отримання прибутку (ефекту) є одним із найбільш поширених у практиці інноваційної діяльності

промислових підприємств, але його використання може бути неочевидним, так як споживачі продукції не завжди готові до споживання покращеної чи принципово нової продукції підприємства, є нагальна необхідність у проведенні складної, а часом і витратної, маркетингової кампанії.

Рисунок 5.5 – Способи отримання підприємством-правовласником прибутку (ефекту) від інтелектуальної власності

Джерело: розробка здобувачки

Іншим способом отримання прибутку вважається вигода від виробничих процесів, які проходяться паралельно із використанням інтелектуальних технологій. Новітні інтелектуальні технології можуть викликати опосередкований ефект від розвитку виробництв, які є, в певній мірі, еластичними до даного виробництва, де використовується дана інтелектуальна технологія. Наприклад, розвиток енергетичних інтелектуальних технологій: здешевлення виробництва електроенергії неминуче призведе до зменшення собівартості інших товарів, які прямо не мають ніякого відношення до енергетичних інтелектуальних продуктів. Разом з тим, такого роду «еластичність», може вимагати сплати відповідної ренти

виробниками еластичних товарів розробникам інтелектуальних енергетичних технологій, збільшуючи відповідним чином ефективність їх використання.

В певній мірі оригінальним, нетрадиційним способом забезпечення ефективності інтелектуального продукту може бути краудфандинг – колективне фінансування будь-якого проєкту, тобто залучення матеріальних засобів для фінансування інтелектуально-інноваційного проєкту промислового підприємства за рахунок внесків від багатьох сторонніх осіб та організацій, які прямо не пов'язані ні з цим проєктом, ні з його бізнес-інвестуванням. Для автора проєкту це не ризикові кошти, так як збираються на добродійній основі від небайдужих, схильних до можливого інноваційного проєкту організацій та осіб. Яскравим прикладом краудфандинг є сучасний збір коштів на розробку та виготовлення українських дронів для забезпечення перемоги над росією.

Традиційним та широко вживаним є метод отримання прибутку від передачі виключного права на користування інтелектуальною власністю іншому підприємству, що найчастіше супроводжується укладанням ліцензійної угоди. Ліцензійні договори допустимі щодо будь-яких об'єктів ІВ, за винятком низки засобів індивідуалізації та секретів виробництва. Щодо товарних знаків популярною є передача права використання за договором комерційної концесії чи договору франчайзингу, коли передаються права на комплекс об'єктів ІВ, що разом складають бренд компанії. Наприклад, за відомостями, представленими на офіційному сайті компанії McDonald's: «Наразі понад 80 % підприємств McDonald's по всьому світу належать та керуються незалежними місцевими партнерами – франчайзі». При цьому, згідно рейтингу найдорожчих брендів світу 2021 року за версією Forbes, McDonald's посідає 10-е місце і виручка компанії сягає 96,1 млрд. доларів.

Не є рідкісним метод отримання прибутку від повної передачі прав ІВ іншому підприємству або особі (процедура відчуження прав). Стимулюючим моментом широкого використання цього методу є той факт, що правовласник позбавляється всіх своїх прав на матеріальні (фінансові) претензії щодо інтелектуального об'єкта, який до цього йому належав, часто ці обставини часто нівелюються розміром

доходу від операції. Вартість повної передачі прав за угодою відчуження, зазвичай, достатньо велика і в деяких випадках значно перевищує потенційно можливі доходи, які підприємство-розробник планувало отримати протягом певного часу самостійного використання інтелектуального об'єкту.

Розглянуті способи отримання прибутку (ефекту) від інтелектуальної власності свідчать про те, що інтелектуальні (нематеріальні) активи підприємства мають цілком реальну, фінансову вартість і здатні приносити патентовласнику хороший ефект.

Проведене дослідження можливих варіантів введення в господарський обіг розроблених на підприємстві об'єктів ІВ свідчить про те, що визначення тільки значення економічного ефекту далеко не завжди визначає їх переваги. Хоча пріоритет цього виду ефекту для промислового підприємства є зазвичай найбільший, але можуть мати місце й інші види ефектів, які в меншій мірі хвилюють розробників об'єктів ІВ в разі їх використання на власному підприємстві. В табл. 5.5 наведено перелік ефектів, які можливо отримати в ринковій економіці при використанні об'єктів ІВ.

Використання розглянутих та обґрунтованих напрямків отримання певної вигоди від інтелектуальних продуктів, які розроблено на підприємстві або за яким воно є правовласником, може призвести до отримання різного роду ефектів, не завжди пов'язаних з матеріальною складовою (табл. 5.5).

В табл. 5.5 відтворено багатоаспектність інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства, різноплановий вид ефектів від введення ІВ в господарський обіг, які, хоча і є різної якості і значення, але взаємопов'язані в своїй основі. Мають місце певні складнощі при визначенні точної кількісної оцінки окремих видів ефектів, що обумовлює виникнення певних проблем при розрахунку інтегрального ефекту ІВ. Крім того, економічне оцінювання ІВ варто здійснювати з урахуванням її життєвого циклу, так як кожна його стадія відтворює різні види ефектів, характеризується різноманітними цільовими критеріями. Багатоаспектність інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства є причиною тому, що економічне оцінювання ІВ не може бути засноване на одному

показнику, тобто вибір найбільш ефективних сфери і місця споживання об'єкту ІВ представляє собою завдання векторно-аналітичної оптимізації.

Таблиця 5.5 – Види ефектів від введення в господарський обіг ІВ та їх характеристика

№ з/п	Вид можливого ефекту	Характеристика ефекту
1	Економічний	У вартісній формі враховує всі результати та витрати, зумовлені створенням та використанням ІВ
2	Ринковий	Відтворює якісне покращення інноваційної продукції, виготовленої з використанням ІВ
3	Науковий	Враховує розширення теоретичних знань, розвиток різних сфер наукової діяльності
4	Науково-технічний	Характеризується новизною, корисністю, простотою, естетичністю, компактністю інноваційної продукції
5	Комерційний (фінансовий)	Враховує фінансові наслідки для учасників процесу виробництва та споживання об'єкту ІВ
6	Ресурсний	Визначається обсягами споживання та виробництва різного роду ресурсів на підприємстві
7	Технічний	Відтворює розвиток техніки і технології
8	Соціальний	Враховує покращення життєвого рівня та соціальних переваг при споживанні ІВ
9	Екологічний	Враховує покращення екологічних показників та наслідків виробничої діяльності підприємства (шум, вібрація, вода, освітленість, повітря тощо)
10	Правовий	Характеризує відповідність об'єктів ІВ чинному законодавству (національному і міжнародному)
11	Маркетинговий	Відтворює своєчасність розробки об'єкту ІВ з точки зору наявності попиту на відповідні інноваційні розробки
12	Регіональний	Характеризує покращення факторів та показників регіональної економіки
13	Інформаційний	Забезпечується створенням нової інформації про методи задоволення потреб, розвитку техніки та економіки
14	Податковий	Відтворює різного роду податкові державні пільги у сфері інноваційних розробок підприємства
15	Синергічний	Характеризується комплексним впливом об'єкту ІВ на різні напрями діяльності підприємства та його стейкхолдерів
16	Етнічно-культурний	Оцінює вплив інтелектуальних продуктів на спосіб життя населення
17	Негативний	Відтворює можливі негативні наслідки споживання об'єкту ІВ, які проявляються в певних суперечностях між бізнесом, державою і довкіллям

Джерело: складено здобувачкою на основі [122, 287, 290]

Разом з тим, розраховувати, враховувати та забезпечувати всі види ефекту ІВ при економічному оцінюванні її створенні, дистрибуції та споживанні немає сенсу,

варто виділити найбільш важливі з них, що відтворено на рис. 5.6.

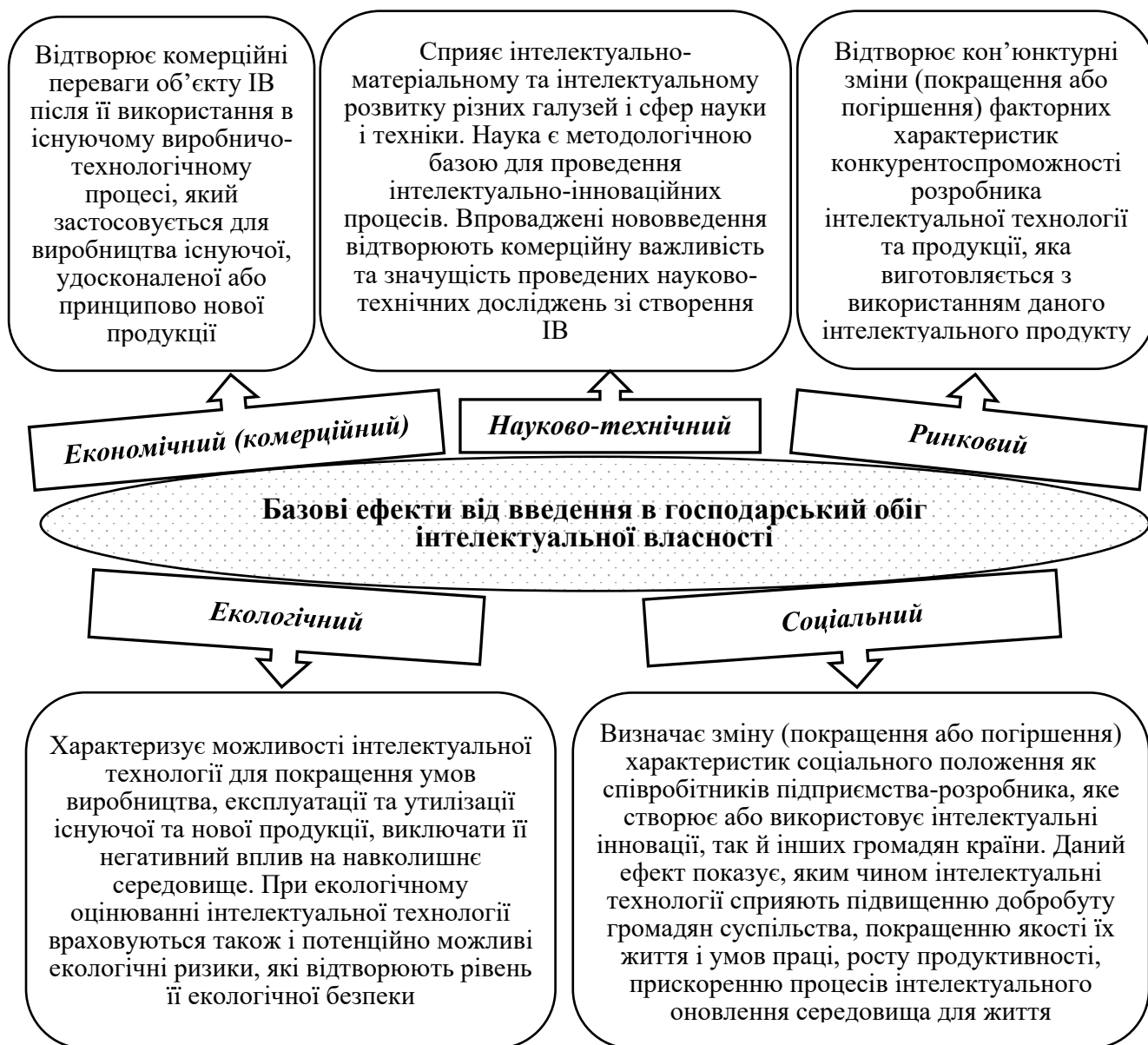

Рисунок 5.6 – Перелік базових ефектів створення та використання інтелектуальної власності та їх характеристика

Джерело: розроблено здобувачкою

Кожний з базових ефектів ІВ характеризується певним набором показників, визначення яких і призводить до значення самого ефекту. В табл. 5.6 наведено систему характеристичних показників базових ефектів, які можливо отримати внаслідок створення та введення в господарський обіг ІВ.

Таблиця 5.6 – Ефектоутворюючі показники використання ІВ за напрямками їх формування та визначення

Ефектоутворюючі показники інтелектуальних продуктів, які характеризують ...				
Економічний ефект	Науково-технічний ефект	Ринковий ефект	Соціальний ефект	Екологічний ефект
Зменшення витрат на виробництво продукції	Кількість поданих та зареєстрованих патентів	Збільшення обсягу реалізації продукції	Збільшення доходу (зарплати) працівників	Зменшення шкідливих відходів виробництва
Покращення показників споживчої якості інноваційної продукції	Зростання інтелектуальної складової у витратах живої праці	Забезпечення необхідної конкурентоспроможності продукції споживача	Більш повне задоволення фізіологічних потреб працівників	Зменшення виробничих викидів в атмосферу
Збільшення прибутку від продажу об'єкту ІВ	Підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва	Зменшення термінів продажу продукції споживача ІВ	Забезпечення високого рівня безпеки працівників	Зменшення рівня виробничих вібрацій
Ефективніше використання технологічного обладнання в бізнесі споживача	Збільшення частки новітніх технологічних процесів у виробничій діяльності	Збільшення рівня конкурентоспроможності інтелектуального продукту	Зростання фаховості та кваліфікації працівників споживача ІВ	Зменшення рівня небезпечних викидів в водні ресурси
Більш ефективне використання потужностей бізнесу	Збільшення організаційно-управлінського рівня виробничої діяльності	Підвищення рівня вартості гудвілу розробника технологій	Покращення наявних умов праці і відпочинку співробітників	Зменшення рівня небезпечних викидів в ґрунт
Рівень прибутків від продажу ліцензій	Збільшення кількості наукових та методичних публікацій	Збільшення рівня ринкової довіри споживачів	Створення нових (додаткових) робочих місць	Кращі можливості утилізації продукції
Прибуток від ринкового збуту основної продукції	Кількість підготовлених та захищених дисертацій	Розширення сегментів ринку реалізації продукції	Усунення факторів плинності кадрів	Підвищення рівня ергономічності та естетичності продукції споживача ІВ
Зменшення терміну окупності інвестицій	Високий рівень індексу цитування наукових робіт	Зростання ефективності маркетингових витрат	Зростання показника відданості фірмі	
Більш ефективне використання обігових коштів у споживача (коефіцієнт обіговості)	Збільшення в бізнес-діяльності частки нових інформаційних технологій (розвиток діджиталізації)	Зменшення термінів освоєння нових сегментів технологічних ринків збуту інтелектуальної продукції, яку виробляють з використанням ІВ	Збільшення тривалості роботи та життя співробітників та членів їх сімей	Зменшення кількості та рівня штрафів за порушення законодавства в сфері екології та захисту довкілля
Зростання продуктивності праці	Створення та ефективна діяльність наукових шкіл		Збільшення витрат на пенсіонерів та ветеранів	

Джерело: складено здобувачкою

Варто зазначити, що при різних сценаріях введення розробником ІВ в господарський обіг, ймовірність отримання того чи іншого ефекту буде різною (рис. 5.6): якщо підприємство-розробник повністю передає (продає, здійснює процедуру переуступки прав) свої виключні права на інтелектуальний продукт іншому споживачу (правовласнику), то в цьому випадку її первісного правовласника буде в більшій мірі цікавити ринковий ефект, що одночасно дозволить йому отримати значну величину прибутку, який йому забезпечить паушальний платіж.

Майбутнього (нового) правовласника, навпаки, буде цікавити розмір економічного ефекту, який зможе забезпечити цьому споживачу необхідний розмір прибутку за рахунок покращення діяльності свого бізнесу (звичайно це можливо тільки в тому випадку, якщо покупець планує використовувати інтелектуальний продукт у власній виробничо-комерційній діяльності).

При цьому, важливого значення мають розміри екологічного та соціального ефектів, в зв'язку з тим, що їх наявність дозволить продавцю встановити вищу ціну, а покупця зробити більш поступливим при проведенні таких торгів. При розгляді ліцензійної (чи іншої) угоди, пов'язаної з використанням ІВ, в появі та отриманні екологічного та соціального ефектів може бути зацікавлений розробник (продавець, ліцензіар) інтелектуального продукту через їх безпосередній вплив на розмір ринкового ефекту.

На рис. 5.7 представлено взаємозв'язки між різними видами ефектів ІВ, в залежності від форми її введення в господарський обіг.

З даних рис. 5.7 слідує, що розмір ринкового ефекту є важливим для власника (розробника) інтелектуального продукту у тих варіантах його введення в господарський обіг, коли має місце можливість абсолютної (повної) передачі виключних прав іншому споживачу або, хоча б, їх часткового делегування. В цих варіантах розмір ринкового ефекту є найбільш важливим (визначальним), від якого залежить можливість укладення бажаної для розробника угоди (повний продаж чи тільки ліцензія).

Проведені дослідження свідчать про те, що на рівень ринкового ефекту

впливає (з різною силою та вагомістю) велика кількість показників і проведення розрахунків при їх оцінювання є складним процесом.

Рисунок 5.7 – Наявність базових ефектів інтелектуальної власності при різних напрямках її використання

Джерело: складено здобувачкою з використанням [56, 96]

Варто зазначити, що ринковий ефект інтелектуального продукту в значній мірі визначає комплексний показник його конкурентоспроможності на технологічному ринку, що і дозволяє розробнику (власнику) інтелектуального продукту успішно позиціонувати та продавати свою інтелектуальну розробку на даному ринку.

Значна кількість дослідників технологічного ринку під конкурентоспроможністю інтелектуального товару розуміють відносну комплексну характеристику, в якій відтворено його технологічну та наукову відмінність від конкуруючої інтелектуальної технології і визначено привабливість для потенційного споживача. Варто зазначити, що проблема полягає в правильному

розумінні, ідентифікації та оцінці даної характеристики, адже досить часто таке визначення рівня конкурентоспроможності інтелектуального продукту містить у собі реальну можливість методологічної помилки оцінювача (дослідника). У наявних економічних дослідженнях часто зустрічаються випадки, коли науковці зосереджують свої зусилля на параметрах інноваційного товару (розділяючи їх на характеристичні групи) і потім для безпосереднього оцінювання рівня конкурентоспроможності зіставляють між собою окремі комплексні характеристики для різних технологічних товарів-конкурентів. Часто така оцінка просто поєднує чинники технічного рівня продукту і визначається не конкурентоспроможність, порівняння рівня якості аналогів (конкурентів). Варто відмітити, що бажаний рівень якості інтелектуального продукту для різних сегментів технологічного ринку може бути різним і не завжди вищий рівень якості або більший рівень економічного ефекту є запорукою вищого рівня конкурентоспроможності. Природно, що ніхто на ринку не буде платити за низьку якість або за малоефективну технологію, але, з іншого боку, не буде сплачено і зайва якість або непотрібний в даних умовах ефект – це відомий принцип маркетингу, якого потрібно дотримуватися. Характеристики і чинники інтелектуальної технології повинні бути саме такими, якими їх хоче бачити потенційний споживач, і саме з таким рівнем якості і буде реалізована інтелектуально-інноваційна технологія (інтелектуальний продукт), такий продукт і буде в цьому сегменті технологічного ринку мати найбільший прийнятний рівень конкурентоспроможності.

Здійснити економічну оцінку ІВ можливо в різних формах, згідно поставленої мети і методології оцінки та індивідуальних специфічних особливостей інтелектуального об'єкту. В залежності від наявності необхідної аналітичної інформації є можливість визначити та проаналізувати найбільш підходящі існуючі в цей час методи виконання процедури оцінювання. Класифікацію існуючих методичних підходів до економічної оцінки ІВ наведено на рис. 5.8.

Рисунок 5.8 – Класифікація методичних підходів до економічної оцінки об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: складено здобувачкою

Існуюча методична база оцінювання економічної ефективності розробки та використання об'єктів ІВ в переважній більшості застосовує чотири групи методів.

Перша група включає в себе методи та методичні рекомендації, засновані на вартісному оцінювання витрат на створення інтелектуальних об'єктів та доходів від їх споживання. Дослідники рекомендують класичні методи оцінювання інтелектуальних продуктів – витратний, дохідний та порівняльний.

До другої групи віднесено методи та методичні рекомендації, в яких оцінка інтелектуально-інноваційної діяльності розглядається з позицій ефективності інвестицій в інтелектуально-інноваційні проєкти. Цей аспект є виправданим в умовах самоокупності та самофінансування, але при цьому він обмежує вивчення

впливу інтелектуальних продуктів на розвиток промислового підприємства загалом. В дійсності інтелектуально-інноваційна діяльність промислових підприємств неможлива без інвестиційної, що включає маркетингові дослідження, вкладення коштів з єдиною метою збереження та збільшення капіталу та отримання прибутку.

Таким чином, інтелектуально-інноваційна діяльність використовує інвестиції як засіб досягнення мети, оскільки будь-яке новаторство та творчість потребують капітальних вкладень.

Деякі дослідники з цього напрямку [23, 56, 288] пропонують оцінювати інтелектуально-інноваційну діяльність, використовуючи інтегральну економічну оцінку, яка включає в себе різнопланові економічні характеристики. Існуючі моделі та показники комплексного оцінювання інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства та окремих інтелектуальних продуктів запропоновано розділити на статичні, динамічні та рейтингові.

Статичні моделі та індикатори частіше всього відносять до таких, які застосовуються для приблизної оцінки інтелектуально-інноваційних проєктів і використовуються за умови незначних інфляційних очікувань. Теоретико-методичну характеристику цих моделей та показників наведено в табл. 5.7.

Динамічні моделі та індикатори оцінки ефективності враховують зміну вартості грошей з часом, приводячи їх до моменту прийняття рішення шляхом дисконтування. При цьому основним критерієм оцінки ефективності інноваційної діяльності є *NPV* [272]. Більш детально динамічні моделі та показники оцінювання інтелектуальних продуктів представлено в табл. 5.8.

У рейтингових моделей та оцінок сфера застосування більш широка, ніж у статичних та динамічних показників, що дозволяє проводити аналіз у ситуаціях безперервної інтелектуально-інноваційної діяльності з невизначеним моментом початку [110, с. 104]. Крім того, рейтингова оцінка узагальнює показники, які відбивають неоднорідні цілі, що є їх певною перевагою, так як перед підприємством часто стоїть кілька рівнозначних стратегічних цілей.

Таблиця 5.7 – Статичні моделі та індикатори для оцінювання ефективності створення та споживання об'єктів інтелектуальної власності

Назва моделі	Модель та індикатори	Характеристика змісту	Переваги та недоліки
Модель терміну окупності витрат та інвестицій, T	$T = B / GH$, де B – первісні витрати (інвестиції) в проєкт створення (споживання) ІВ; GH – річні грошові надходження, які забезпечує споживання ІВ; T – найменший термін, для якого: $\sum E(t) - 3(t) \geq 0$ ($t = 1, 2, 3, \dots, T$), де E – вигоди (ефекти) проєкту; 3 – витрати на його реалізацію.	Визначається термін повернення первісно зроблених витрат (інвестицій) в інтелектуальний проєкт	<u>Переваги</u> : простота та легкість проведення розрахунків та оцінки ефективності. <u>Недоліки</u> : а) проєкти, що співставляються, повинні мати однаковий часовий (життєвий) цикл; б) припускає тільки разове вкладення первісних інвестицій; в) не враховує відмінності цінності грошей у часі та наявність грошових надходжень після закінчення терміну окупності
Модель загального прибутку, Π_{Σ}	$\Pi_{\Sigma} = \sum [E_i(t) - 3_i(t)]$, де E_i – вигоди (ефекти) проєкту на i -му етапі життєвого циклу інтелектуального проєкту; 3_i – витрати на його реалізацію на i -му етапі.	Ефективність визначається (без урахування фактору часу в цінності грошей) як різниця сукупних вартісних результатів та витрат (інвестицій), на виконання інтелектуального проєкту	<u>Переваги</u> : розрахунки прості, є обов'язковими у роботі економічних служб підприємства <u>Недоліки</u> : не враховує відмінності цінності грошей у часі та наявність грошових надходжень після закінчення терміну окупності
Середньорічна рентабельність інвестицій в інтелектуальний проєкт, ROI	$ROI_T = [\sum E_i(t) - \sum 3_i(t)] / \sum 3_i(t)$, де $t = 1, 2, 3, \dots, T$; T – рік виведення інтелектуального проєкту на заплановані показники (повну виробничу потужність).	Характеризує дохід розробника (споживача), який приносить кожна вкладена (витрачена) в інтелектуальний проєкт грошова одиниця	<u>Переваги</u> : модель проста у застосуванні, є зручною при порівнянні ефективності витрат (інвестицій) в альтернативні проєкти. <u>Недоліки</u> : Не порівнює аналізовані показники у часі (не передбачає процедури дисконтування)
Бухгалтерська рентабельність, $P_{бух}$	$P_{бух} = \frac{E(1 - \Pi_{ст})}{(ОВ_{пач} + ОВ_{зак}) / 2}$, де E – середній розмір надходжень до податкових відрахувань; $\Pi_{ст}$ – ставка податкових відрахувань; $ОВ_{пач}$, $ОВ_{зак}$ – облікова вартість активів на початок і закінчення періоду.	Оцінює витрати (інвестиції) не з точки зору NPV (чистих грошових надходжень), а як бухгалтерський показник – дохід розробника (споживача) ІВ до процентних та податкових платежів	<u>Переваги</u> : дозволяє оцінити ефективність витрат на створення (споживання) ІВ після оподаткування <u>Недоліки</u> : не враховує різної цінності грошей у часі та ігнорує відмінності у тривалості експлуатації інтелектуальних продуктів, створених внаслідок інновації

Джерело: складено здобувачкою на основі [23, 56, 284, 286, 290]

Таблиця 5.8 – Динамічні моделі та індикатори для оцінювання ефективності створення та споживання об’єктів інтелектуальної власності

Назва моделі	Моделі та індикатори	Характеристика змісту	Переваги та недоліки
Чиста поточна вартість (net present value, <i>NPV</i>)	$NPV = \sum_{t=0}^T (E_t - B_t) / (1 + \alpha)^t$, де E_t – дохід на t -му етапі, грн; B_t – витрати на t -му етапі, грн; T – горизонт розрахунку, роки; α – норма дисконтування грошових потоків.	Відображає прогнозну оцінку зміни економічного потенціалу при прийнятті інноваційного проекту. $NPV > 0$ – проект слід прийняти; $NPV < 0$ – проект приймати не слід; $NPV = 0$ – ухвалення проекту не принесе ні прибутку, ні збитку	<u>Переваги:</u> <i>NPV</i> є наочним показником приросту добробуту власників капіталу, має властивість адитивності (можна складати <i>NPV</i> окремих проектів, що використовується при формуванні інвестиційного портфеля). <u>Недоліки:</u> <i>NPV</i> при порівнянні проектів віддає перевагу великим проектам з меншим рівнем прибутковості
Індекс дохідності, <i>PI</i>	$PI = \frac{1}{KV_t} \sum_{t=0}^T (E_t - B_t) / (1 + \alpha)^t$, де KV_t – капітальні вкладення в створення (споживання) інтелектуального продукту в t -му році, грн.	Характеризує дохід розробника (споживача) інтелектуального продукту на одиницю витрат: $PI > 1$ – проект слід прийняти; $PI < 1$ – проект слід відкинути; $PI = 1$ – проект ні прибутковий, ні збитковий	<u>Переваги:</u> проста інтерпретація, відносний показник, що дозволяє ранжувати можливі інтелектуально-інноваційні проекти при обмежених інвестиційних ресурсах. <u>Недоліки:</u> не виключає отримання неоднозначних результатів при дисконтуванні грошових надходжень та витрат
Метод внутрішньої норми доходності (Internal Rate of Return, <i>IRR</i>)	Моделі <i>IRR</i> представляє собою норму дисконту, при якій сумарне значення дисконтованих доходів (E) дорівнює сумарному значенню дисконтованих витрат (B_0): $\sum_{t=1}^T \frac{E_t}{(1 + IRR)^{t-1}} = B_0$, де E_t – чисті доходи на кінець періоду t ($t = 1, 2, 3, \dots, T$).	Рішення приймається на основі порівняння <i>IRR</i> та процентної ставки (ставки дисконту - <i>CD</i>), за якою оплачуються ресурси, що залучаються на підприємство – <i>CD</i> . $IRR > CD$ – інтелектуальний проект слід прийняти; $IRR < CD$ – проект слід відхилити; $IRR = CD$ – інтелектуальний проект ні прибутковий, ні збитковий.	<u>Переваги:</u> доступніша інтерпретація отриманого результату, немає необхідності жорстко задавати ставку дисконтування. <u>Недоліки:</u> а) неоднозначність при нерегулярних грошових потоках, що вимірює цінність грошей у часі для кожного проекту за різними ставками дисконтування; б) якщо <i>IRR</i> двох проектів більше ціни коштів, що залучаються для їх реалізації, то вибір найкращого з них за критерієм <i>IRR</i> неможливий

Джерело: складено здобувачкою на основі [61, 62, 65, 97, 110, 122, 199]

Для цього застосовуються методи багатокритеріального аналізу та оцінки інтелектуальних інновацій, що дозволяє порівнювати неоднорідні величини, виражені в різних одиницях виміру та мають різну природу – економічну, соціальну, екологічну тощо [199, с. 111-112].

Третя група методів оцінювання ефективності інтелектуальних продуктів використовується у тісному взаємозв'язку з видом ефекту, який можливо отримати при споживанні ІВ. Цій групі моделей притаманний інтегральний підхід, але їх використання ускладнює виявлення причин успіхів чи невдач інтелектуального продукту та не завжди допускає прийняття адекватних (науково обґрунтованих) управлінських рішень.

Виявлено, що багатопрофільність інтелектуально-інноваційної діяльності промислового підприємства надає всі підстави, щоб розглядати всі сфери його функціонування. При цьому оцінки ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності тільки з економічної точки зору, недостатньо, і виникає необхідність аналізу як кількісних, так і якісних показників всіх видів можливих ефектів.

Було доведено, що найбільш важливими видами ефектів від використання інтелектуальних продуктів є економічний (вартісні показники), науково-технічний (новизна, корисність, надійність), ринковий (попит, пропозиція, ціна), соціальний (соціальні результати) та екологічний (показники фізичного стану довкілля). Інтегральний економічний ефект від реалізації інтелектуально-інноваційних проєктів визначається як сума всіх цих видів ефектів. Таким чином, інтегральний економічний ефект від застосування результатів наукових досліджень та розробок включає всі складові компоненти відтворювального розвитку.

Четверта група методів оцінює ефективність інтелектуальних продуктів, що передбачає проведення відповідних розрахунків на окремих стадіях їх життєвого циклу. Виявлено, що хоча ця група методів є недостатньо розробленою, але найбільш перспективною в сенсі точності та обґрунтованості отриманих результатів. Такий підхід, на відміну від розглянутих раніше, є складовою не тільки економічного, а й управлінського аналізу, який дозволяє ефективно керувати інтелектуально-інноваційним процесом на промисловому підприємстві.

Досліджено, що оцінка ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств має повною мірою враховувати комплексний підхід до поняття «ефективність». Це означає, що крім індикаторів, які характеризують економічний ефект від витрат (інвестицій) на інтелектуально-інноваційну діяльність, необхідно оцінювати ступінь досягнення її цілей у науково-технічній, ринковій, соціальній, екологічній та інших сферах, поєднувати кількісні та якісні оцінки, враховувати мету всіх учасників інтелектуально-інноваційної діяльності. При цьому корисний ефект від впровадження нововведення не завжди можна оцінити лише за допомогою вартісних оцінок чи кількісними показниками, тому при якісному підході ефективність інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств має оцінюватися з точки зору максимальної відповідності поставленим цілям.

5.3 Модель життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту на основі сценарного підходу

Економічна оцінка результатів інтелектуально-інноваційної діяльності представляється найбільш важливим елементом в системі управління SD на промислових підприємствах. Ухвалюючи рішення щодо управління науковими проєктами, важливо не лише оцінювати результати інтелектуально-інноваційної діяльності як нематеріального активу, а і визначати його ринкову вартість, розраховувати потенціальний (майбутній) економічний ефект від впровадження результатів інтелектуально-інноваційної діяльності у функціонування економічних суб'єктів. Головним питанням, що варто виділити, є обґрунтування показників ефективності та способів їх розрахунку, крім того, необхідно врахувати можливість включення показників ефективності результатів інтелектуально-інноваційної діяльності у модель інноваційного потенціалу, а для цього потрібно обрати з існуючих моделей розрахунку найбільш прийнятну для промислового підприємства в сучасних умовах.

При проведенні досліджень використовуються різні назви результатів інтелектуальної (інноваційної) діяльності, в наявних дослідженнях – це об'єкт ІВ,

авторського права, інтелектуальний продукт, нематеріальний актив тощо, і, хоча вони розрізняються за контекстом їх використання, який може бути фінансовим, правовим, науковим чи обліковим, але для досягнення головної мети – оцінки ефективності їх створення та використання – це немає принципового значення.

Було доведено, вартість інтелектуального активу підприємства прирівнюється до чистої дисконтованої вартості грошових потоків, які створені даним активом, або до дисконтованої вартості витрат, яких підприємство змогло уникнути внаслідок володіння (використання у власній діяльності, повного продажу, ліцензування) своїми інтелектуальними активами.

Найбільш важливі складові інтегрального економічного ефекту, які можливо отримати внаслідок правоволодіння об'єктом ІВ представлено на рис. 5.9.

Рисунок 5.9 – Класифікація основних складових економічного ефекту від створення та використання ІВ

Джерело: розроблено здобувачкою

Розроблено методичні рекомендації з оцінювання сукупного економічного ефекту від виробництва та використання об'єкту ІВ на основі виявлення та

розрахунку складових сукупного (інтегрального) економічного ефекту на різних стадіях життєвого циклу.

Всі види грошових потоків, які пов'язані як з витратами на розробку та споживання об'єкту ІВ, так і з формуванням складових сукупного економічного ефекту включаються в розрахунки за весь життєвий цикл об'єкту ІВ з урахуванням їх дисконтування, тобто приведення на дату проведення розрахунків. При цьому запропоновано в життєвому циклі інтелектуального продукту виділити три найбільш важливі для проведення економічної оцінки періоди:

а) період поточного стану інтелектуального продукту (момент проведення розрахунків ефективності);

б) період потенційно ефективного (прогнозованого) споживання інтелектуального продукту, який визначається терміном дії патентної охорони (винаходу, корисної моделі тощо);

в) період постпрогнозного споживання інтелектуального продукту (має місце у випадках, коли інтелектуальний продукт буде ще приносити підприємству певні прибутки з урахуванням подовження термінів правового захисту ІВ.

Було досліджено, що весь життєвий цикл об'єкту ІВ з точки зору оцінки ефективності його створення та споживання доцільно розбити на 9 стадій (табл. 5.9).

Життєвий цикл ефективності об'єкту ІВ буде відрізнятися в залежності від того, чи розробник планує тільки власне його споживання, чи сумісно з іншими споживачами, чи взагалі не планує споживати цей інтелектуальний продукт у своєму виробництві.

Ефект життєвого циклу об'єкту ІВ – $E_{жцІВ}$ запропоновано оцінювати з урахуванням періоду формування життєвого циклу, структури витрат, прибутку та інших матеріальних вигід розробника (5.3):

$$E_{жцІВ} = f(T, B, П), \quad (5.3)$$

де: T – часова характеристика життєвого циклу; B – витрати, пов'язані з створенням

та споживанням об'єкту ІВ; Π – прибутки та інші матеріальні вигоди розробника.

Таблиця 5.9 – Стадії життєвого циклу інтелектуального продукту з точки зору оцінки ефективності його створення та споживання

№	Назва стадії	Характеристика	Вид ефекту
Стадії створення об'єкту ІВ			
1	Формування ідеї	Витрати на пошукові дослідження	Тільки витрати
2	НДДКР, формула винаходу	Витрати на фундаментальні дослідження	Тільки витрати
3	Правова охорона, пошук сфер споживання	Витрати на патентування, прикладні дослідження	Тільки витрати
4	Освоєння виробництва інновації (продукт, технологія, послуга)	Витрати на підготовку серійного виробництва	Тільки витрати
Стадії самостійного потенційно ефективного споживання об'єкту ІВ у складі інновації			
5	Вихід на ринок та його освоєння	Ринкові витрати, ефекти від перших партій продажів	Ефект первісних ринкових продажів
6	Насичення ринку	Ринкові витрати, ефекти від великих партій продажів	Ефект основних ринкових продажів
7	Зменшення продажів	Ринкові витрати, ефекти від зменшених партій продажів	Ефект зменшених ринкових продажів
8	Вихід з ринку	Ринкові витрати, ефекти від заключних партій продажів	Ефект заключних ринкових продажів
Стадії сумісного потенційно ефективного споживання об'єкту ІВ в складі інновації			
5	Вихід на ринок та його освоєння	Ринкові витрати, ефекти від перших партій продажів	Ефект первісних продажів, роялті
6	Насичення ринку	Ринкові витрати, ефекти від великих партій продажів	Ефект основних продажів, роялті
7	Зменшення продажів	Ринкові витрати, ефекти від зменшених партій продажів	Ефект зменшених продажів, роялті
8	Вихід з ринку	Ринкові витрати, ефекти від заключних партій продажів	Ефект заключних продажів, роялті
Стадії ефективного споживання об'єкту ІВ у складі інновації при його відчуженні			
4-8	Стадії ефективного споживання об'єкту ІВ у складі інноваційної продукції нового правовласника (за аналогією з власним споживанням розробника)		
Стадії постпрогнозного споживання об'єкту ІВ			
9	Модернізація інновації, нові сфери її використання, нові ринкові сегменти споживачів		Ефект постпрогнозного споживання ІВ

Джерело: розроблено здобувачкою

Значення показників B та Π в кожний період часу T мають різне значення, що надає підстави враховувати наявність певної функції витрат $B = f(T)$ та доходів $\Pi = f(T)$, що визначені на відповідних часових відрізках життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту (рис. 5.10).

Інтегральний ефект життєвого циклу інтелектуального продукту запропоновано визначати з урахуванням всіх видів витрат підприємства B_{Σ} на кожній стадії життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту (по відношенню до значення інтегрального ефекту це будуть від'ємні значення) та всіх видів доходів (прибутку, паушального платежу, роялті, компенсаційних виплат, дотацій тощо) – Π_{Σ} .

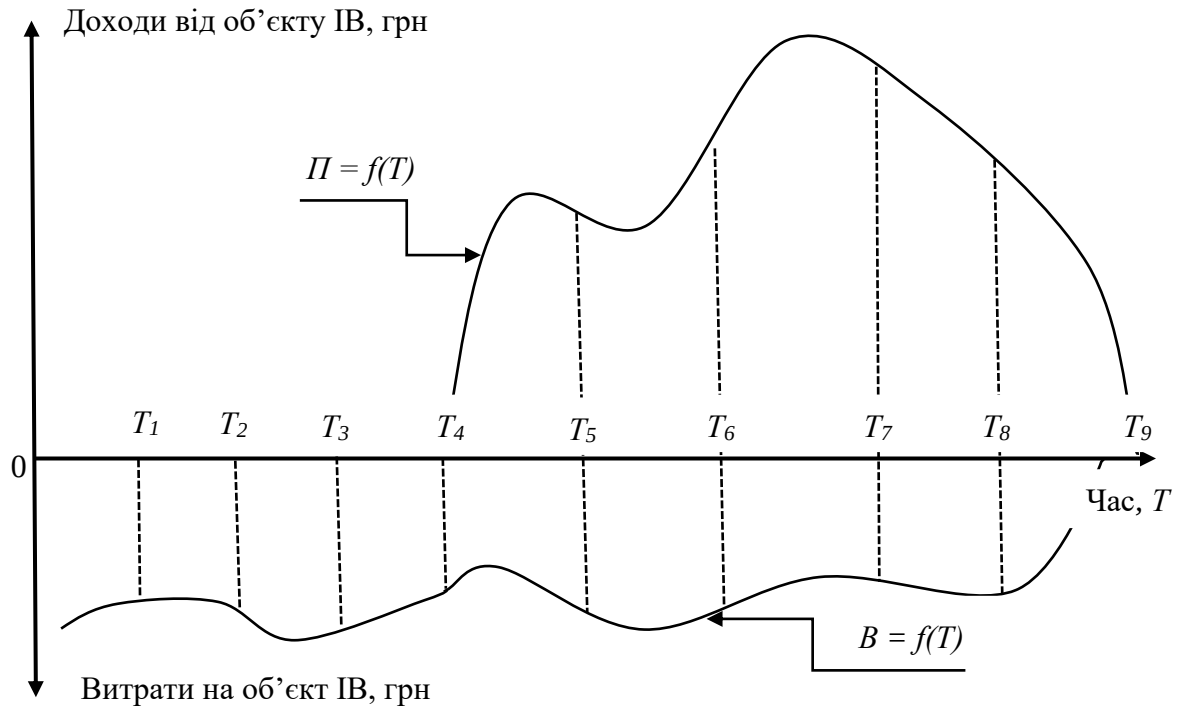

Рисунок 5.10 – Модель життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту

Джерело: побудовано здобувачкою

Відзначимо, що функції витрат $B = f(T)$ і доходів $\Pi = f(T)$ на кожній стадії життєвого циклу можуть бути різними, що передбачає їх поетапний розрахунок.

При цьому загальний обсяг витрат підприємства-розробника інтелектуального продукту B_{Σ} запропоновано визначати з використанням наступної залежності (5.4):

$$B_{\Sigma} = \int_0^{T_1} B(T_{0-1})dT + \int_{T_1}^{T_2} B(T_{1-2})dT + \int_{T_2}^{T_3} B(T_{2-3})dT + \int_{T_3}^{T_4} B(T_{3-4})dT + \int_{T_4}^{T_5} B(T_{4-5})dT + \\ + \int_{T_5}^{T_6} B(T_{5-6})dT + \int_{T_6}^{T_7} B(T_{6-7})dT + \int_{T_7}^{T_8} B(T_{7-8})dT + \int_{T_8}^{T_9} B(T_{8-9})dT. \quad (5.4)$$

Після деяких перетворень формула (5.4) набуває більш компактного вигляду (5.5):

$$B_{\Sigma} = \sum_{T=1}^{T=9} \int_{T-1}^T B(T) dT. \quad (5.5)$$

Загальний обсяг доходів підприємства-розробника інтелектуального продукту від його споживання (комерціалізації) Π_{Σ} запропоновано визначати з використанням наступної залежності (5.6):

$$\begin{aligned} \Pi_{\Sigma} = & \int_{T_4}^{T_5} \Pi(T_{4-5}) dT + \int_{T_5}^{T_6} \Pi(T_{5-6}) dT + \int_{T_6}^{T_7} \Pi(T_{6-7}) dT + \\ & + \int_{T_7}^{T_8} \Pi(T_{7-8}) dT + \int_{T_8}^{T_9} \Pi(T_{8-9}) dT. \end{aligned} \quad (5.6)$$

Після певних перетворень модель визначення загального обсягу доходів Π_{Σ} , пов'язаних з використанням даного інтелектуального продукту, буде мати наступний вигляд (формула 5.7):

$$\Pi_{\Sigma} = \sum_{T=4}^{T=9} \int_{T-1}^T \Pi(T) dT. \quad (5.7)$$

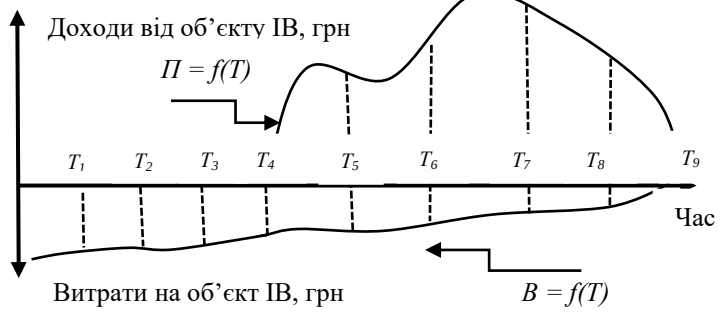
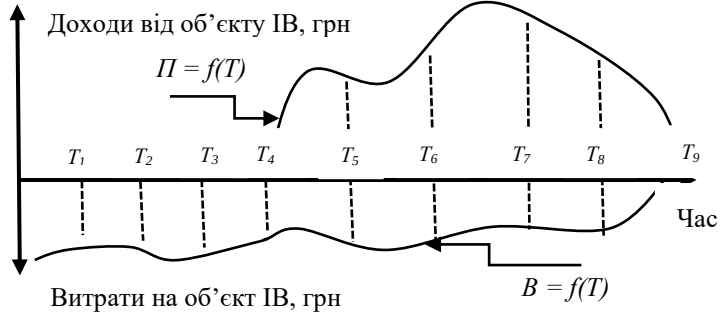
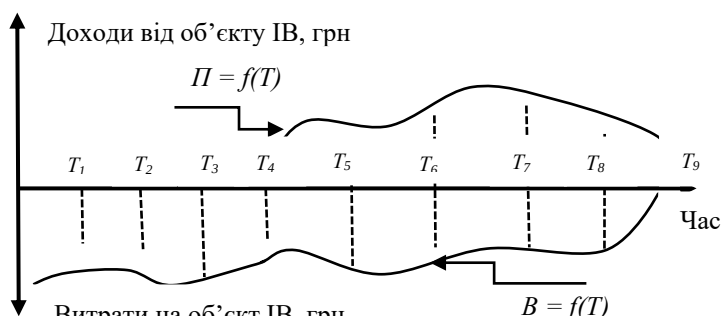
З використанням моделей загального обсягу витрат (6.3) та загального обсягу доходів (5.7) за весь життєвий цикл, ефект від виробництва та споживання інтелектуального продукту визначимо наступним чином (5.8):

$$E_{жц\text{ІВ}} = \Pi_{\Sigma} - B_{\Sigma} = \sum_{T=4}^{T=9} \int_{T-1}^T \Pi(T) dT - \sum_{T=1}^{T=9} \int_{T-1}^T B(T) dT. \quad (5.8)$$

Розрахунок значення $E_{жц\text{ІВ}}$ дає можливість для загального висновку щодо економічних перспектив даного інтелектуального продукту життєвого циклу ефекту, результати яких можуть однозначно визначити ефективність, нейтральність чи збитковість інтелектуального продукту, отриманого при

проведенні інтелектуально-інноваційної діяльності промислового підприємства, що представлено в табл. 5.10.

Таблиця 5.10 – Модель життєвого циклу ефекту ІВ на основі сценарного підходу

Значення $E_{жцІВ}$	Вид графічного відтворення економічного циклу ефективності	Економічна інтерпретація
Якщо значення $E_{жцІВ} > 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} > B_{\Sigma}$	Доходи від об'єкту ІВ, грн $\Pi = f(T)$ Час Витрати на об'єкт ІВ, грн $B = f(T)$	Інтелектуальний продукт є прибутковим
Якщо значення $E_{жцІВ} = 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} = B_{\Sigma}$	Доходи від об'єкту ІВ, грн $\Pi = f(T)$ Час Витрати на об'єкт ІВ, грн $B = f(T)$	Інтелектуальний продукт є беззбитковим
Якщо значення $E_{жцІВ} < 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} < B_{\Sigma}$	Доходи від об'єкту ІВ, грн $\Pi = f(T)$ Час Витрати на об'єкт ІВ, грн $B = f(T)$	Інтелектуальний продукт є збитковим

Джерело: розробка здобувачки

Запропоновано модель економічного оцінювання інтелектуального продукту, яка дозволяє:

- більш точно враховувати всі поточні (динамічні та статистичні) витрати та доходи, які пов'язані з розробкою та споживанням інтелектуального продукту;
- враховує вже здійснені витрати та отримані доходи, а також включає прогноз майбутніх витрат та доходів як в рамках патентного (нормативного)

терміну служби, так і за його межами (постпрогнозний термін ефективного використання інтелектуального продукту);

в) чітко та однозначно визначати заключну характеристику ефективності інтелектуального продукту (прибутковий, беззбитковий, збитковий);

г) проводити коректне порівняння декількох інтелектуально-інноваційних проєктів за критерієм показника ефективності життєвого циклу їх об'єкту (інтелектуального продукту).

Варто зауважити, що запропонований підхід на основі моделі ефективності життєвого циклу інтелектуального продукту може надати прийнятні результати у випадку, коли промислове підприємство чи наукова організація реалізує всі стадії життєвого циклу інтелектуального продукту власними силами. Тобто, незалежно ні від кого генерує нові ідеї, здійснює всі роботи в сфері НДДКР, самостійно проводить підготовку та освоєння виробництва інноваційної продукції на основі розробленого об'єкту ІВ, досліджує і прогнозує технологічний ринок, проводить роботу з охорони та захисту свої виключних прав. Якщо ж схема грошових потоків (витрат та прибутків) будується за декількома підприємствами (організаціями) то зазвичай отримують дещо розрізнені дані, які дуже складно консолідувати, так як економічні відділи головного підприємства-розробника в повній мірі володіють тільки даними, які стосуються їх підприємства.

Тому можна зробити прикінцевий висновок про те, що визначення ефекту життєвого циклу інтелектуального продукту в найбільш ефективному вигляді можливе у випадку, коли в інноваційному процесі задіяне тільки одне підприємство.

Дослідження наукових розробок у сфері оцінювання ефективності створення та використання об'єктів ІВ [61, 62, 65, 97, 110, 122, 199] та практики господарювання інноваційно-активних підприємств дозволило сформулювати теоретико-методичний підхід до оцінювання ефективності інтелектуальних продуктів. Його використання в практиці економічних розрахунків промислових підприємств є доцільним у тих випадках, коли є необхідність вести розрахунок ефекту при можливості декількох варіантів комерціалізації інтелектуального

продукту (напрямків комерційного використання об'єктів ІВ даного підприємства): використання інтелектуального продукту у власній виробничо-комерційній діяльності; ліцензування виключних прав на даний інтелектуальний продукт; блокування ринкової частки конкурентів. Зауважимо, що визначення ефективності об'єктів ІВ, які використовуються для блокування ринкової частки конкурентів запропоновано вперше в економічній практиці промислових підприємств.

Виходячи з цього рекомендовано для визначення ефекту від створення та споживання об'єкту ІВ E_{OIB} використовувати наступну модель (формула 5.9):

$$E_{OIB} = \sum_{t=1}^T \left[\sum_{i=1}^m \beta_i (N_{it} \cdot C_{it} - B_{it}) + \sum_{k=1}^n (R_{kt} - B_{kt} - B_{lt}) \right] \cdot (1 + \gamma) , \quad (5.9)$$

де: T – кількість періодів часу, за які доцільно визначати окремі види витрат та доходів; N_{it} – обсяг виробництва і реалізації інноваційної продукції з використанням i -го виду інтелектуального продукту; C_{it} – ціна одиниці інноваційної продукції з використанням i -го виду інтелектуального продукту; B_{it} та B_{kt} – витрати підприємства на створення i -го та k -го видів інтелектуального продукту в періоді часу t ($i = \overline{1, m}$; $k = \overline{1, n}$); β_i – частка сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції, яка отримана на підприємстві завдяки використанню i -го виду інтелектуального продукту; R_{kt} – сума виплат ліцензіатом ліцензіару за право використання k -го виду інтелектуального продукту в періоді часу t ; B_{lt} – витрати підприємства на забезпечення дії ліцензійних угод в періоді часу t ; γ – норма приведення різночасових витрат.

Перша складова моделі (5.9) відтворює прибутки та інші доходи підприємства-розробника інтелектуального продукту від його використання у власній виробничо-комерційній діяльності. Друга складова – аналогічні доходи від продажу (передачі) виключних прав іншому підприємству на основі ліцензійних угод.

Прибуток підприємства, забезпечений використанням інтелектуального продукту у власному виробництві та складанням щодо цього продукту ліцензійних

угод з іншими підприємствами дозволяє оцінити вплив змін обсягу та рівня доходності (ефективності) об'єктів ІВ на зміну загальних прибутків підприємства-правовласника. Певним обмеженням використання і пропонованою до реалізації інших існуючих моделей оцінки ефективності управління ІВ на підприємстві є ігнорування ними ефекту від можливих процесів блокування ринкової частки конкурентів з використанням інтелектуальних продуктів, виключні права на які належать даному підприємству.

Ефект блокування відтворює зростаючу віддачу ринку для даного підприємства, при цьому, навіть, несуттєві первісні технологічні переваги, які з часом накопичуються, приводять до феномену залежності ринку від попередньої траєкторії свого розвитку та його концентрації на певному інтелектуальному продукту. Для деяких конкуруючих підприємств, які не увійшли в екосистему технологічного лідера або інтелектуальної технології-лідера, виникає ефект технологічного локауту (термін введено в науковий обіг американським вченим М. Шиллінгом [373]). Варто зауважити, що технологія-лідер не завжди може бути найкращою з точки зору споживача. Тому, поки ще стандарти функціонування ринку не склалися, зусилля підприємства повинні бути спрямовані на те, щоб його інтелектуальний продукт став галузевим стандартом, тобто замкнув на собі цільовий технологічний ринок. Результати досліджень багатьох вчених [305, 313, 375] свідчать про те, що для досягнення вказаної мети можуть використовуватися будь-які прийоми та методи впливу на споживача, в тому числі й спроби впевнити його в тому, що саме цей інтелектуальний продукт стане в майбутньому ринковим лідером.

Варто зазначити, що головним недоліком моделі (5.9) є відсутність в її складі показників, які враховують можливі процеси блокування патентовласником ринкової частки конкуруючих підприємств з використанням інтелектуальних продуктів, які є в його розпорядженні. Наявність цього недоліку в окремих випадках може призвести до суттєвих неточностей при формуванні підсумкової оцінки ефекту E_{OIB} .

Для усунення вказаного недоліку в моделі (5.9) запропоновано підхід до

формування моделі оцінювання умовного ефекту E_{OIB} від створення та споживання (комерціалізації) об'єктів ІВ з урахуванням напрямків і сфер їх використання (формула 5.10):

$$E_{OIB} = \sum_{t=1}^T \left[\sum_{i=1}^m \beta_i (N_{it} \cdot \Pi_{it} - B_{it}) + \sum_{k=1}^n (R_{kt} - B_{kt} - B_{lt}) + \sum_{d=1}^s \alpha_d (N_{dt} \cdot \Pi_{dt} - B_{dt}) \right] \cdot (1 + \gamma)^{-t}, \quad (5.10)$$

де N_{dt} – обсяг виробництва і реалізації інноваційної продукції, забезпечений блокуванням частки ринку конкурентів d -м видом інтелектуального продукту ($d = \overline{1, s}$); Π_{dt} – ціна одиниці заблокованої інноваційної продукції з використанням d -го виду інтелектуального продукту; α_i – частка сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції, яка отримана на підприємстві завдяки блокуванню d -м видом інтелектуального продукту частки ринку конкурентів; B_{dt} – витрати підприємства на забезпечення знаходження d -го виду інтелектуального продукту у складі нематеріальних активів промислового підприємства (амортизація, витрати на підтримку дії патенту) в періоді часу t .

В моделі (5.10) третя складова відтворює доходи від частки виробленої і реалізованої підприємством продукції, наявність якої забезпечена блокуванням частки ринку конкурентів деякими видами інтелектуальних продуктів, виключні права на які належать даному підприємству.

Запропонована модель надає можливості окремо оцінювати можливі матеріальні зиски промислового підприємства від використання виключних прав на об'єкти ІВ за напрямками сфер їх комерційного використання:

а) ефект у сфері використання інтелектуального продукту у власному виробництві підприємства-розробника E_{BB} :

$$E_{BB} = \sum_{t=1}^T \left[\sum_{i=1}^m \beta_i (N_{it} \cdot \Pi_{it} - B_{it}) \right] \cdot (1 + \gamma)^{-t}, \quad (5.11)$$

б) ефект від ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ $E_{лиц}$:

$$E_{лиц} = \sum_{t=1}^T \left[\sum_{k=1}^n (R_{kt} - B_{kt} - B_{lt}) \right] \cdot (1 + \gamma)^{-t}, \quad (5.12)$$

в) ефект від блокування частки цільового технологічного ринку конкурентів деякими видами інтелектуальних продуктів, виключні права на які належать даному підприємству $E_{блок}$:

$$E_{блок} = \sum_{t=1}^T \left[\sum_{d=1}^s \alpha_d (N_{dt} \cdot \Pi_{dt} - B_{dt}) \right] \cdot (1 + \gamma)^{-t}. \quad (5.13)$$

При проведенні розрахунків з використанням моделей 5.11 – 5.13 рекомендовано використовувати наступні показники:

- а) прибуток підприємства $\Pi_{ОВ}$, отриманий від використання у своїй виробничо-комерційній діяльності даного інтелектуального продукту;
- б) показник (коефіцієнт) додаткового прибутку $K_{ОВ}$, отриманий від використання даного інтелектуального продукту.

Значення $\Pi_{ОВ}$ запропоновано визначати для інтелектуальних продуктів, які використовуються у власній виробничій діяльності підприємства або права на які ліцензовані і підприємство отримає від цього дохід у вигляді роялті або паушального платежу.

Прибуток від розроблених інтелектуальних продуктів, що використовуються у власній виробничо-комерційній діяльності $\Pi_{вв}$:

$$\Pi_{вв} = \sum_{i=1}^m \beta_i (N_{it} \cdot \Pi_{it} - B_{it}). \quad (5.14)$$

Частка сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції β_i , яка отримана на підприємстві завдяки використанню i -го виду інтелектуального продукту визначається з використанням експертних оцінок.

Прибуток від ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ $\Pi_{\text{ліц}}$:

$$\Pi_{\text{ліц}} = \sum_{k=1}^n (R_{kt} - B_{kt} - B_{lt}) \quad (5.15)$$

Врахування в економічній оцінці інтелектуальних продуктів блокування ринкової частки конкуруючих підприємств, запропоновано визначати з використанням формул 5.16-5.18 з урахуванням напрямку використання інтелектуального продукту.

Показник (коефіцієнт) додаткового прибутку K_{OIB} , отриманого від використання даного інтелектуального продукту, дозволяє врахувати в сумарній економічній оцінці інтелектуального продукту блокування ринкової частки конкуруючих підприємств (формули 6.14-6.16).

Для інтелектуальних продуктів, які використовуються у власній виробничо-комерційній діяльності промислового підприємства значення показника додаткового прибутку $K_{\text{вв}}$ визначається наступним чином (5.16):

$$K_{\text{вв}} = \frac{\Pi_{\text{вв}}}{V_{\text{аморт}} + V_{\text{пат}}}, \quad (5.16)$$

де $V_{\text{аморт}}$ – амортизаційні відрахування за інтелектуальними активами промислового підприємства, які використовуються у власній виробничо-комерційній діяльності; $V_{\text{пат}}$ – витрати підприємства на підтримку правового статусу патентів на ці інтелектуальні активи.

Для інтелектуальних продуктів, які використовуються іншими підприємствами на основі ліцензійних угод з підприємством-патентовласником значення показника додаткового прибутку $K_{\text{ліц}}$ визначається з використанням наступної залежності (5.17):

$$K_{\text{ліц}} = \frac{\Pi_{\text{ліц}}}{V_{\text{аморт}} + V_{\text{пат}}}, \quad (5.17)$$

де $V_{\text{аморт}}$ – амортизаційні відрахування за інтелектуальними активами

промислового підприємства, які використовуються іншими підприємства на основі ліцензійних угод з підприємством-патентовласником; B_{nam} – витрати підприємства на підтримку правового статусу патентів на ці інтелектуальні активи.

Для інтелектуальних продуктів, які використовуються підприємством-патентовласником для блокування ринкової частки конкуруючих підприємств, значення показника умовного додаткового прибутку $K_{блок}$ визначається з використанням наступної залежності (5.18):

$$K_{блок} = \frac{П_{блок}}{B_{аморт} + B_{пат}}, \quad (5.18)$$

де $B_{аморт}$ – амортизаційні відрахування за інтелектуальними активами промислового підприємства, які використовуються підприємством-патентовласником для блокування ринкової частки конкуруючих підприємств; B_{nam} – витрати підприємства на підтримку правового статусу патентів на ці інтелектуальні активи.

Практика інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств свідчить про те, що їх економічні служби не завжди використовують науково-обґрунтовані методи економічного оцінювання цього напрямку роботи у зв'язку з їх певною складністю та потребують значних обсягів додаткової інформації. Виходячи з пропозицій визначення базових ефектів ІВ (рис. 5.6, табл. 5.6) запропоновано для практичного використання спрощений алгоритм інтегрального оцінювання ефективності управління ІВ.

Нормування часткових показників-індикаторів за окремими напрямками ефективності методом розмаху варіацій:

– для показників-стимуляторів (5.19):

$$X'_{ij} = \frac{X_{ij} - \min X_{ij}}{\max X_{ij} - \min X_{ij}}, \quad (5.19)$$

де X'_{ij} – нормований i -й показник в j -й сукупності; X_{ij} – значення i -го показника в j -й сукупності; $\min X_{ij}$ – мінімальне значення i -го показника; $\max X_{ij}$ – максимальне

значення i -го показника.

– для показників-дестимуляторів (5.20):

$$X'_{ij} = \frac{\max X_{ij} - X_{ij}}{\max X_{ij} - \min X_{ij}}, \quad (5.20)$$

Розрахунок узагальнюючих показників ефективності за складовими «Економічна (комерційна) ефективність», «Інноваційна ефективність», «Техніко-технологічна ефективність», «Ринкова ефективність», «Соціальна ефективність», «Екологічна ефективність» (5.21):

$$I_j = \frac{\sum X'_{ij}}{n}, \quad (5.21)$$

де X'_{ij} – нормований i -й показник в j -й сукупності; n – кількість показників певної групи.

Розрахунок інтегрального показника ефективності управління ІВ підприємства (5.22):

$$I = \sum_{i=1}^n I_j \cdot r_j, \quad (5.22)$$

де I_j – узагальнюючий показник j -ї складової; r_j – вага j -ї групи показників.

Для економічного оцінювання окремого інтелектуально-інноваційного проєкту (локальної ефективності) зі створення інтелектуального продукту рекомендовано послідовність робіт, сутність яких відтворено на рис. 5.11.

Запропоновані методичні рекомендації щодо розвитку методів оцінювання ефективності створення та використання об'єктів ІВ вносять певний вклад в теорію та практику економічної ефективності інноваційної діяльності на промислових підприємствах.

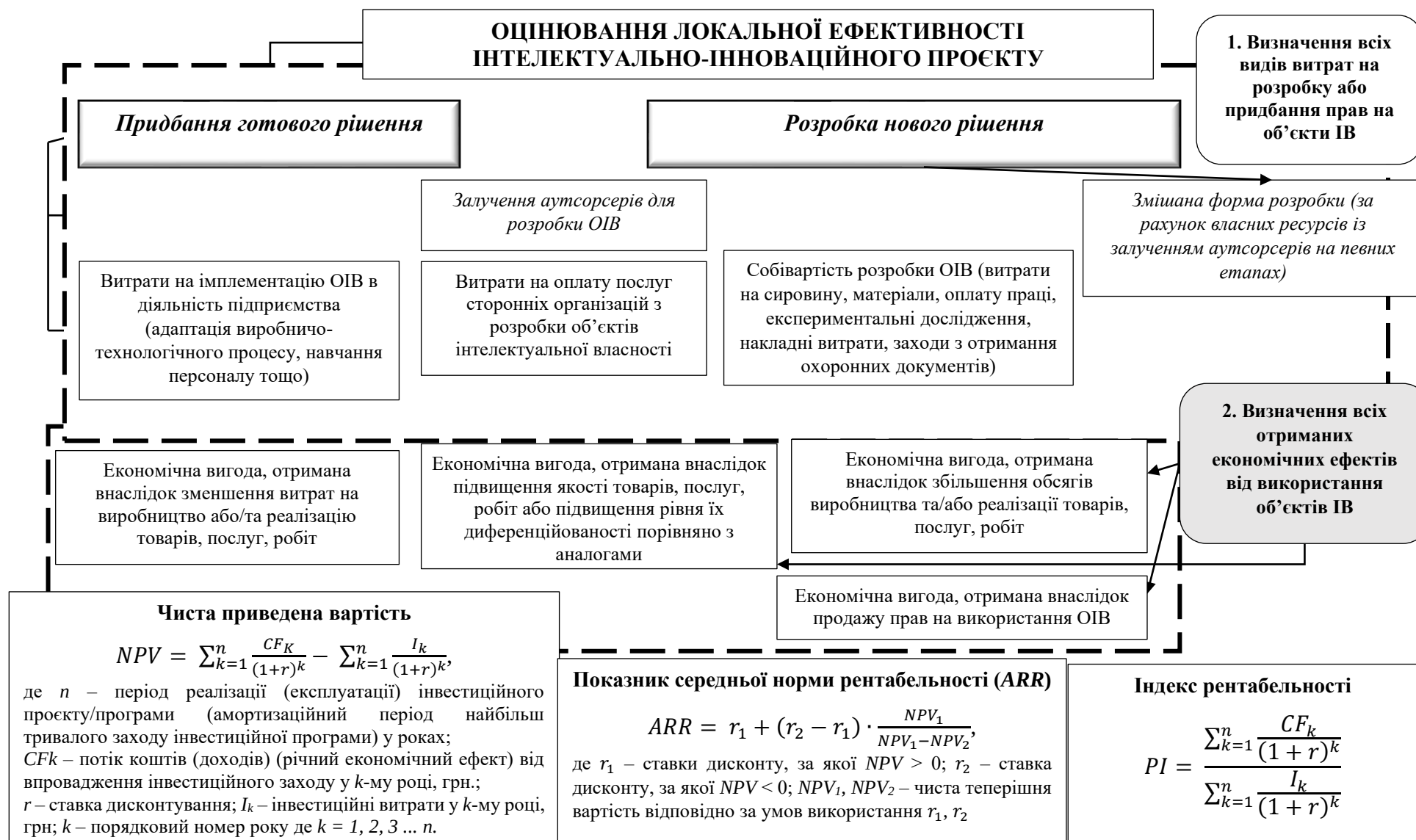

Рисунок 5.11 – Оцінювання локальної ефективності інтелектуально-інноваційного проєкту

Джерело: розробка здобувачки

Їх використання дозволяє забезпечити зрозумілу та об'єктивну оцінку економічного ефекту і, у відповідності з отриманими результатами, приймати більш обґрунтовані управлінські рішення із забезпечення росту ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства на основі активного залучення об'єктів ІВ в господарський обіг.

При цьому результати інтелектуально-інноваційної діяльності промислового підприємства варто розглядати не тільки як фактор створення або розвитку певної конкурентної переваги на цільовому технологічному ринку, але і як спосіб трансформації ринкової конкуренції та патентне суперництво в сфері створення та споживання об'єктів ІВ.

Адже перемога підприємства в патентному суперництві зі своїми реальними та потенціальними конкурентами може призвести до певного технологічного виграшу і здобуття підприємством на деякий час суттєвих технологічних переваг на цільовому ринку

5.4 Ефективність управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві

Практика інноваційної діяльності промислових підприємств свідчить про те, що головним критерієм визначення ефективності використання об'єктів ІВ є досягнення щорічних планових показників виробничо-комерційної діяльності. Відповідно до цього положення підприємствам рекомендується встановлювати планові показники ефективності для своїх інтелектуальних активів, а в кінці року – формувати відповідний звіт щодо їх досягнення та визначати відповідні відхилення (як позитивні, так і негативні). За кожним негативним відхиленням рекомендовано знаходити та обґрунтовувати причини їх наявності та розробляти відповідні заходи з їх усунення у майбутньому.

Для оцінювання ступеню досягнення планових, крім кількісних показників, доцільно також розглядати і якісні показники, які промислові підприємства встановлюють відповідно до стратегії розвитку своєї організації. Значення якісного показника рекомендовано встановлювати за двозначною шкалою: «1» (критерій

досягнуто) або «0» (критерій не досягнуто) за кожним об'єктом ІВ, за кожним з яких розраховується середньоарифметичне значення за всіма інтелектуальними продуктами.

Загальна ефективність інтелектуальної діяльності промислового підприємства $E_{OIB}^{заг}$ розраховується за показниками прибутку від використання об'єктів ІВ та всіма якісними показниками, які є складовими формули (5.23) розрахунку загальної ефективності використання об'єктів ІВ:

$$E_{OIB}^{заг} = \sum_{i=1}^m D_i \cdot K_i^{ваг}, \quad (5.23)$$

де D_i – ступінь досягнення показника ефективності використання i -го планового показника за результатами виробничо-комерційної діяльності підприємства; $K_i^{ваг}$ – коефіцієнт вагомості i -го планового показника.

Значення D_i визначається як відношення фактичного значення показника ефективності використання i -го об'єкту ІВ $\Pi_i^{факт}$ до його планового значення $\Pi_i^{план}$ (форм. 5.24).

$$D_i = \Pi_i^{факт} / \Pi_i^{план} \quad (5.24).$$

Коефіцієнт додаткового прибутку до розрахунку загальної ефективності не включається, так як розраховується за тими ж показниками, що й основна величина прибутку, і при розрахунку ці показники корелюються, до кожного показника встановлюється ваговий коефіцієнт. Показник додаткового прибутку відрізняється від прибутку тим, що дозволяє проводити розрахунок умовного прибутку для об'єктів ІВ, які використовуються з метою блокування частки ринку конкурентів. Але сам показник є важливим і пропонується для використання в методичних рекомендаціях для порівняння всіх видів інтелектуальних продуктів, виключні права на які належать даному підприємству.

Так як значення якісних показників дискретні, а показник прибутку є безперервною величиною, для зіставлення даних показників при розрахунку

загальної ефективності розподіл фактичного прибутку на плановий доцільно замінити на зіставлені з досягненням планових показників значення, для чого рекомендовано використовувати наступну шкалу значень цього показника:

а) значення «0» – прибуток в повній мірі не задовольняє керівництво підприємства, має місце його негативне сприйняття;

б) значення «0,5» – значення прибутку позитивне, але планове значення в повній мірі ще не досягнута;

в) значення «1» – планові показники отримання прибутку від використання інтелектуального продукту досягнута.

Якщо загальна ефективність інтелектуальної діяльності промислового підприємства (формула 5.23) потрапляє до діапазону від 0 до 0,5, то це означає, що об'єкти ІВ, виключні права на які належать даному підприємству, використовуються неефективно, діапазон значень E_{OIB}^{zag} від 0,5 (включно) до 0,8 означає, що об'єкти ІВ використовуються ефективно. Якщо ж значення E_{OIB}^{zag} перевищує рівень 0,8 – це означає, що об'єкти ІВ використовуються на підприємстві з високою ефективністю.

Проведено практичну апробацію пропонованого методичного підходу щодо оцінювання ефективності створення та споживання окремих видів об'єктів ІВ на різних промислових підприємствах нашої країни. Результати попередніх розрахунків різних видів ефекту від споживання того чи іншого об'єкту ІВ (споживання у власній виробничо-комерційній діяльності, продаж різних видів ліцензій іншим зацікавленим підприємствам та оцінювання ступеню блокування даним інтелектуальним продуктом частки ринку конкуруючих підприємств) проведено за різними підприємствами в табл. 5.11.

Для проведення відповідних розрахунків було обрано тільки ті об'єкти ІВ, споживання яких надає суб'єкту господарювання певний ефект, адже не всі мають відповідні позитивні характеристики і не дають змогу підприємству-правовласнику отримати від їх споживання певні матеріальні вигоди.

Таблиця 5.11 – Оцінювання економічної ефективності використання об’єктів ІВ на промислових підприємствах, грн/рік

Назва i -го об’єкту ІВ	Дохід [*]	Витрати [*]	α_i^{**}	β_i^{**}	$B_{аморт}^*$	$B_{пат}^*$	R_{kt}^*	$E_{вв}^{***}$	$E_{ліц}^{***}$	$E_{блок}^{***}$
Об’єкти права інтелектуальної власності публічного акціонерного товариства «Новокраматорський машинобудівний завод»										
Барaban намотувача	17620	10840	0,13	0,24	1665	1432	-	16272	-	8814
Листопрямильна машина	524325	418743	0,04	0,11	1876	2387	-	11614	-	4223
Роликовий кантувач сортового прокату	129768	120954	0,10	0,32	1567	1563	-		-	881
Інструментальна сталь для валків прокатних	739876	626789	0,15	0,26	2658	2898	-		-	2820
Об’єкти права інтелектуальної власності публічного акціонерного товариства «Крюківський вагонобудівний завод»										
Вагон критий	1278978	1078636	0,18	0,28	2367	1045	-	56096	-	36061
Вагон для перевезення бензину та інших рідин	267987	223459	0,21	0,33	1987	2345	13456	14694	9124	9351
Об’єкти права інтелектуальної власності акціонерного товариства «Українські енергетичні машини»										
Вертикальна гідравлічна машина	1322568	1267567	0,17	0,22	2745	1328	14654	12100	10581	9350
Робоче колесо радіально-осьової гідромашини	287564	179876	0,14	0,18	987	1769	-	19384	-	15076
Високонапірне робоче колесо гідравлічної машини	653234	565345	0,21	0,28	1045	1346	-	24608	-	18457
Підшипник гідравлічних машини на рідкому масляному мастилі	87698	76782	0,09	0,12	897	988	8456	1310	6571	982
Об’єкти права інтелектуальної власності державного підприємства «Завод «Електроважмаш»										
Корпус статора електричної машини	734987	658765	0,13	0,22	2198	1765	4376	16769		9909
Ротор турбогенератора з концентричною обмоткою	345678	301876	0,08	0,18	1879	1564	-	7884		3504
Пристрій для контролю якості паяного з’єднання обмоток	123987	95546	0,12	0,43	567	989	-	12230		3412
Об’єкти права інтелектуальної власності акціонерного товариства «Турбоатом»										
Блочно-модульний конденсатор	434567	329876	0,09	0,19	1045	2075	-	19891		9422
Високонапірне робоче колесо радіально-осьової гідромашини	678987	508765	0,10	0,24	1877	1987	3456	40853		17022

Примітка: * дані офіційних сайтів та надані економічними службами підприємств;

** експертні оцінки провідних фахівців підприємств;

*** результати проведених розрахунків

Джерело: розрахунки здобувачки на основі даних підприємств [10, 11, 12]

Зокрема, це відноситься до об'єктів ІВ, які створені науковцями ПАТ Харківський тракторний завод (патент UA101851C2 – коробка передач; патент UA98057C2 – планетарний редуктор); ТОВ СКБ «Укрелектромаш» (патент UA70215 – асинхронний електродвигун; патент UA104703U асинхронний двигун з коротко-замкненим ротором) та ПАТ «Кременчуцький колісний завод» (патент UA13713U – механізм здвоювання коліс; патент UA22019U – сервостояк причепа).

Важливим фактором на користь прийнятого рішення є той факт, що вказані підприємства не продовжили термін патентного захисту своїх результатів інтелектуально-інноваційної діяльності, так як немає сенсу витратити кошти на патентний захист неефективних об'єктів ІВ.

Результати проведених розрахунків свідчать про те, що найбільш ефективно об'єкти ІВ використовуються на підприємстві АТ «Українські енергетичні машини», яке, і в складний для нашої країни час, залишається провідним у сфері енергетичного машинобудування не тільки в Україні, а й в усьому світі, чому сприяє об'єднання під брендом «Українські енергетичні машини» двох провідних машинобудівних підприємств «Турбоатом» та «Електроважмаш».

В проведених розрахунках (табл. 5.11) було враховано прибутки підприємств, які надають їм результати виробничо-комерційної діяльності за вказаними товарами, які вироблено та реалізовано на технологічному ринку даного підприємства. В результаті було отримано певний прибуток (різниця між доходом та витратами), розмір якого відтворює різні фактори впливу, в тому числі його частина забезпечуються використанням при його створенні та виробництві даним інтелектуальним продуктом. Розмір доходу та витрат отримано в результаті проведених досліджень на вказаних промислових підприємствах та відповідного аналізу відкритих даних щодо результатів виробничо-комерційної діяльності підприємств на їх офіційних сайтах.

Значення частки сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції, яка отримана на підприємстві завдяки використанню i -го виду інтелектуального продукту β_i та частки сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції – завдяки блокуванню даним видом інтелектуального продукту частки ринку

конкурентів – α_i , отримано на підставі проведеної провідними фахівцями підприємства експертної оцінки. Експертиза була організована з дотриманням всіх науково-обґрунтованих рекомендацій щодо її проведення та було отримано достатньо точні та достовірні, для проведення подальших розрахунків, дані.

Результати практичної апробації розрахунків ефективності споживання об'єктів ІВ свідчать про те, що в переважній більшості промислові підприємства створюють інтелектуальні продукти для власного споживання, випадки ліцензування інтелектуально-інноваційних розробок зустрічаються значно рідше, що свідчить про те, що розробники недостатньо володіють навичками та науковими рекомендаціями щодо маркетингового забезпечення власних інтелектуальних розробок і значно простіше організувати їх споживання у власній виробничо-комерційній діяльності. Але такий підхід не є прогресивним і призводить до того, що підприємства-розробники втрачають певні доходи, які могли б забезпечити результати їх інтелектуально-інноваційної діяльності (комерційний трансфер, повне або часткове ліцензування виключних прав).

На інформаційному масиві виробничо-комерційної діяльності ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» було проведено спрощені розрахунки різних видів ефективності виробництва та споживання об'єктів ІВ, патентовласником яких є це підприємство.

Розрахунки проведено згідно рекомендацій провідних фахівців ПрАТ «НКМЗ», які вважають, що найбільш важливими показниками ефективності ІВ для їх підприємства є комерційна (економічна), інноваційна, техніко-технологічна та ринкова ефективність. Результати розрахунку та прогнозування ефективності управління ІВ на прикладі ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» за 2020-2025 рр. представлено в табл. 5.12.

Таблиця 5.12 – Результати розрахунку та прогнозування ефективності управління ІВ для ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» за 2020-2025 рр.

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025	min	max	max-min	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<i>Комерційна ефективність</i>															
Темп приросту чистого прибутку	169.42	-51.67	-14.09	61.32	5.17	114.35	-51.67	169.42	221.09	1.00	0.00	0.17	0.51	0.26	0.75
Рентабельність активів	0.18	0.08	0.07	0.10	0.10	0.20	0.07	0.20	0.13	0.86	0.11	0.00	0.28	0.27	1.00
Узагальнюючий показник за складовою «Комерційна ефективність»										0.93	0.06	0.08	0.39	0.26	0.88
<i>Інноваційна ефективність</i>															
Темп приросту витрат на НД та ДКР	5.20	3.30	2.50	5.80	4.30	5.53	2.50	5.80	3.30	0.82	0.24	0.00	1.00	0.55	0.92
Темп приросту кількості інноваційних проєктів, що реалізуються підприємством	2.50	2.80	3.80	7.90	4.78	7.24	2.50	7.90	5.40	0.00	0.06	0.24	1.00	0.42	0.88
Питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції підприємства	7.80	5.20	4.32	3.45	5.95	6.70	3.45	7.80	4.35	1.00	0.40	0.20	0.00	0.57	0.75
Індекс наукоємності	0.045	0.052	0.067	0.038	0.044	0.072	0.04	0.07	0.03	0.21	0.41	0.85	0.00	0.18	1.00
Питома вага нематеріальних активів у загальній вартості активів підприємства	0.023	0.018	0.014	0.056	0.047	0.054	0.01	0.06	0.04	0.21	0.08	0.00	1.00	0.78	0.95
Узагальнюючий показник за складовою «Інноваційна ефективність»										0.45	0.24	0.26	0.60	0.50	0.90
<i>Техніко-технологічна ефективність</i>															
Питома вага нових технологічних процесів у загальній кількості технологічних процесів підприємства	5.60	6.40	7.20	5.80	6.70	8.90	5.60	8.90	3.30	0.00	0.24	0.48	0.06	0.33	1.00
Коефіцієнт оновлення основних засобів підприємства	0.055	0.048	0.037	0.054	0.046	0.078	0.04	0.08	0.04	0.44	0.27	0.00	0.41	0.22	1.00
Узагальнюючий показник за складовою «Техніко-технологічна ефективність»										0.22	0.26	0.24	0.24	0.28	1.00
<i>Ринкова ефективність</i>															
Приріст обсягу реалізації продукції підприємства	15.16	3.84	42.77	28.95	17.40	-2.69	-2.69	42.77	45.46	0.39	0.14	1.00	0.70	0.44	0.00
Відсоткова зміна частки ринку	1.60	0.97	1.25	2.50	3.05	3.35	0.97	3.35	2.38	0.26	0.00	0.12	0.64	0.87	1.00
Узагальнюючий показник за складовою «Техніко-технологічна ефективність»										0.33	0.07	0.56	0.67	0.66	0.50
Інтегральний показник «Ефективність управління інтелектуальною власністю»										0.481	0.155	0.286	0.475	0.424	0.818

Джерело: розраховано здобувачкою за даними виробничо-комерційної діяльності підприємства [55]

Розрахунки узагальнюючих показників за складовими комерційна (економічна), інноваційна, техніко-технологічна та ринкова ефективність, результати яких представлено в табл. 5.12, було проведено з використанням залежностей 5.19 - 5.21, а визначення інтегрального показника «Ефективність управління ІВ» здійснено з використанням рекомендацій моделі 5.22.

Для більш наглядного представлення узагальнюючих показників, інтегрального показника, які характеризують ефективність інтелектуально-інноваційної діяльності та їх прогнозування на ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» було побудовано відповідну діаграму ефективностей (рис. 5.12).

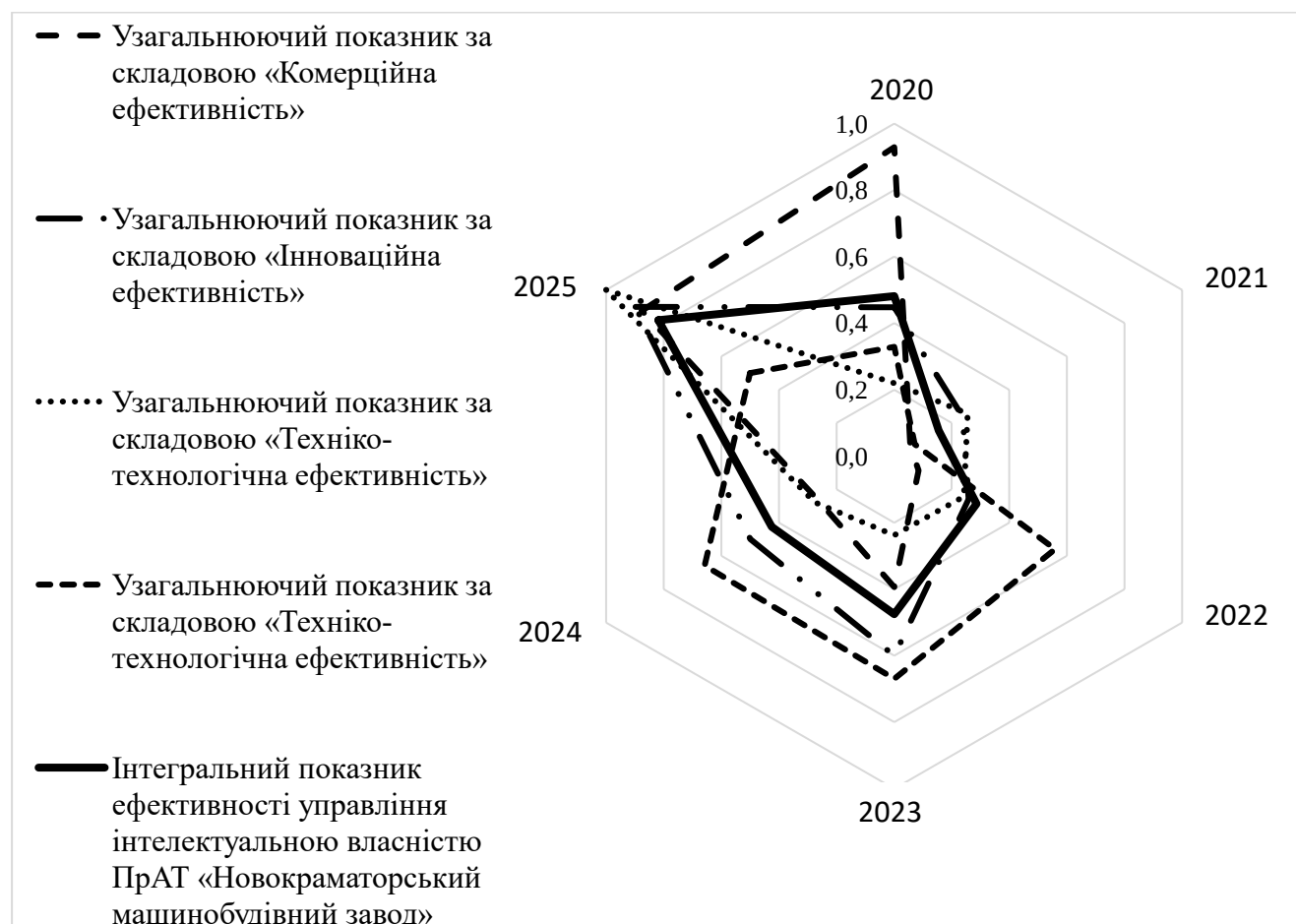

Рисунок 5.12 – Ефективність управління ІВ на ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» та її прогнозування за 2020-2025 роки

Джерело: розробка здобувачки

Отримані значення інтегрального показника ефективності управління ІВ на

промисловому підприємстві в деяких випадках доцільно скорегувати на відповідні характеристики, серед яких сприятливість зовнішнього середовища, інноваційний характер виробництва, взаємовідносини з стейкхолдерами тощо.

Варто зазначити, що досить важливим при оцінювання ефективності управління ІВ на промисловому підприємстві є врахування (з використанням коригуючого коефіцієнта) сприятливості зовнішнього середовища до інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства, характеристики яких представлено в табл. 5.13.

Таблиця 5.13. – Характеристика коригуючих коефіцієнтів сприятливості зовнішнього середовища

Значення коригуючого коефіцієнта	Характеристика
0,8	Підприємство не змогло використати можливості зовнішнього середовища для розвитку системи управління інтелектуальною власністю
0,85	
0,9	
0,95	
1	Ефективність управління інтелектуальною власністю відповідає умовам і можливостям зовнішнього середовища
1,05	Підприємство пододало загрози зовнішнього середовища та забезпечило прийнятний, достатній або високий рівень ефективності управління інтелектуальною власністю
1,1	
1,15	
1,2	

Джерело: складено здобувачкою

Значення коригуючих коефіцієнтів сприятливості зовнішнього середовища до інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства ПрАТ «НКМЗ» було отримано з використанням експертних оцінок провідних фахівців цього підприємства, згідно пропозицій яких визначено прогнозоване найбільш сприятливе зовнішнє середовище до інтелектуально-інноваційної діяльності ПрАТ «НКМЗ» 2025 року (значення коефіцієнта 1,2), а найгірше значення цього показника відповідає 2021 року ((значення коефіцієнта 0,95).

З урахуванням отриманих значень коефіцієнта сприятливості зовнішнього середовища до інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства ПрАТ «НКМЗ» було скореговано значення інтегральних показників ефективності

управління ІВ на цьому підприємстві, результати розрахунків яких представлено в табл. 5.14.

Таблиця 5.14 – Скориговані значення інтегрального показника ефективності управління ІВ на ПрАТ «НКМЗ» на 2020-2025 роки

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Інтегральний показник «Ефективність управління інтелектуальною власністю»	0.481	0.155	0.286	0.475	0.424	0.818
Коригуючий коефіцієнт сприятливості зовнішнього середовища	1,05	0,9	1	1	1,05	1,2
Інтегральний показник «Ефективність управління інтелектуальною власністю» з урахуванням коригуючого коефіцієнту	0.505	0.140	0.286	0.475	0.445	0.982

Джерело: розроблено здобувачкою

Для наглядного сприйняття динаміки скорегованих значень інтегрального показника ефективності управління інтелектуальною власністю на ПрАТ «НКМЗ» побудовано стовпчикову діаграму змін (рис. 5.13).

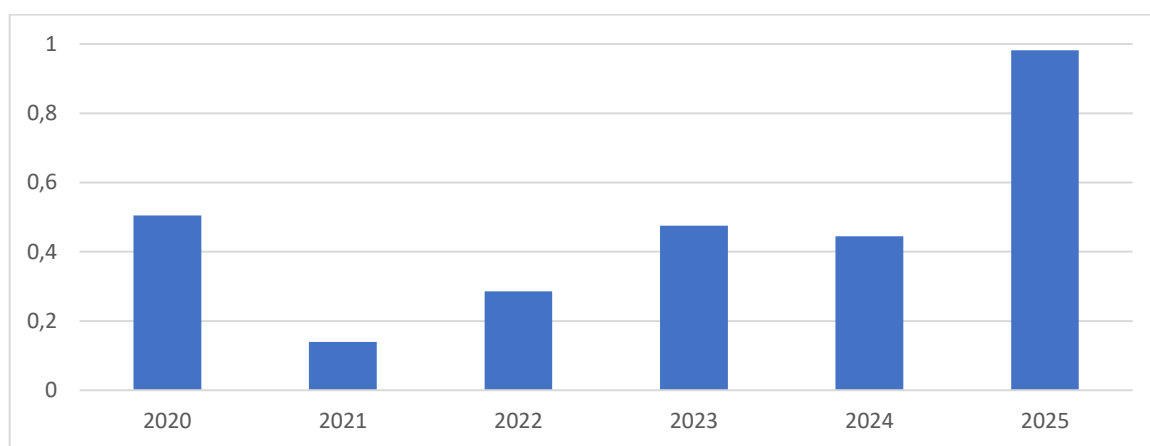

Рисунок 5.13 –Інтегральний показник «Ефективність управління інтелектуальною власністю» з урахуванням коригуючого коефіцієнту та його прогнозування, 2020-2025 рр.

Джерело: побудовано здобувачкою

Проведені розрахунки значень економічної ефективності розробки та споживання як окремих об'єктів ІВ (табл. 5.11), так і для економічної оцінки всього

процесу управління ІВ на промислових підприємствах (табл. 5.12 та 5.14) свідчать про практичну цінність та важливість розроблених в дисертації науково-методичних пропозицій та рекомендацій.

Висновки до розділу 5

1. Сформовано систему найбільш важливих принципів вартісного оцінювання об'єктів ІВ, в рамках якої для кращого сприйняття їх значущості та сфери використання запропоновано виділити три характеристичні групи: принципи дотримання інтересів правовласників, споживачів та законів ринкової економіки.

2. Розроблено методичний підхід до класифікації видів вартості інтелектуальних активів підприємств за двома напрямками: в залежності від методологічного наповнення та практичного призначення об'єкту вартісної оцінки

3. Визначено наявність та характер залежності між видом вартості, метою оцінки та замовником вартісного оцінювання об'єкту ІВ.

4. Доведено необхідність використання концепції життєвого циклу об'єкту права ІВ при визначенні його вартісних характеристик, що в значній мірі може підвищити точність та достовірність кінцевого результату при проведенні практичних розрахунків

5. Визначено особливості вартісного оцінювання об'єкту ІВ за стадіями його життєвого циклу, що надає можливості визначити загальну динаміку зміни різних видів вартості інтелектуального продукту в залежності від стадії його життєвого циклу.

6. Проведено аналіз динаміки зміни різних видів вартості об'єкту права ІВ (ринкова, страхова, інвестиційна, заставна, податкова, ліквідаційна) за стадіями його життєвого циклу та доцільність використання традиційних та запропонованих методичних підходів до вартісної оцінки.

7. На основі експертного оцінювання сформовано та обґрунтовано шкалу співвідношень між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх життєвого

циклу. Надано рекомендації, які можуть бути використані і для визначення перспектив можливого споживання інтелектуального продукту на кожній стадії його життєвого циклу, що є надзвичайно важливим при прийнятті ефективних та науково обґрунтованих управлінських рішень.

8. Сформовано пакети інтелектуальних продуктів за різними промисловими підприємствами для практичної апробації пропозицій з розвитку методів вартісного оцінювання, визначено їх правові та економічні характеристики.

9. Розроблено порядок проведення вартісної оцінки об'єктів права ІВ на промисловому підприємстві та здійснено його практичну апробацію на прикладі інтелектуальних продуктів АТ «Укренергомашини»

10. Розроблено й обґрунтовано методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою їх вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу та проведено його практичну апробацію.

11. Визначено та обґрунтовано п'ять основних способів отримання підприємством-правовласником прибутку (ефекту) від ІВ: самостійне використання, виробництво еластичної продукції, краудфандинг, повна або часткова передача виключних прав іншому підприємству.

12. Доведено наявність 17 видів ефектів, які можуть бути притаманні об'єктам ІВ на промисловому підприємстві. Серед них визначено п'ять базових ефектів, які, в основному, і визначають ефективність створення та споживання об'єктів ІВ за різними напрямками їх використання.

13. Розроблено систему ефектоутворюючих показників використання ІВ за напрямками їх формування та визначення.

14. Проведено класифікацію методичних підходів до економічної оцінки ІВ на промисловому підприємстві.

15. Досліджено статичні та динамічні моделі та показники для оцінювання ефективності створення та споживання об'єктів ІВ. Особливу увагу було приділено необхідності розвитку методів оцінки ефективності ІВ на основі її життєвого циклу.

16. Вперше запропоновано до використання графоаналітичну модель життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту, в якому виділено та ідентифіковано дев'ять стадій, кожній з яких надано економічну характеристику та відповідний для неї вид ефекту.

17. Сформовано теоретико-методичний підхід до оцінювання ефективності інтелектуальних продуктів в залежності від сфери їх використання. Вперше в його складі запропоновано визначати ефект блокування ринкової частки конкурентів з використанням об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству.

18. Запропоновано метод експрес-оцінки ефективності об'єктів ІВ, який вносить певний розвиток існуючої методичної бази щодо розрахунків інтегрального показника ефективності управління ІВ підприємства та дозволяє оперативно проводити відповідні розрахунки.

19. Розроблено методичні рекомендації щодо оцінювання локальної ефективності проєкту зі створення об'єкта ІВ, які дозволяють обґрунтовувати рішення підприємства щодо придбання об'єкту ІВ в іншого підприємства чи створення його самостійно.

20. Проведено апробацію розроблених пропозицій на прикладі інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств України.

Основні наукові положення розділу 5 опубліковано здобувачкою в працях [129, 143-144, 146, 158, 162, 165, 166, 171, 175-176, 181-182, 184-187, 192, 337, 356].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливу наукову проблему забезпечення суб'єктів господарювання комплексом теоретичних, методологічних і методичних організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві.

Значення результатів роботи для науки: одержані здобувачкою наукові результати розкривають системну сутність механізму управління ІВ через виокремлення напрямів та особливостей взаємодії всіх дотичних до інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства внутрішніх підрозділів та зовнішніх контрагентів, що дозволяє підвищити рівень ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності шляхом застосування процесів ефективного управління на основі сформованих теоретико-методологічних засад, в основу яких покладено систему інформаційно-аналітичного забезпечення, методологію оцінки рівня взаємовідносин між структурними підрозділами підприємства, методи і моделі ефективного функціонування підприємств промислового сектору економіки.

Значення результатів роботи для практики визначається формуванням економіко-управлінського інструментарію щодо розробки та реалізації стратегії управління промисловими підприємствами через впровадження теоретико-методичних положень з ефективного управління інтелектуально-інноваційною діяльністю на промислових підприємствах, формування системи інтегральних показників оцінки рівня взаємодії між інноваційними підрозділами підприємств, застосування процесів моделювання процесів створення, комерціалізації та споживання об'єктів ІВ.

У результаті проведеного дослідження отримано наступні висновки та пропозиції:

1. Удосконалено категоріальний апарат ІВ, відмінність якого полягає у поєднанні економічного, правового та управлінського аспектів, що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної

діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості отримання прибутку за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті, що є актуальним у зв'язку з новими економічними тенденціями.

2. Удосконалено методичний підхід до визначення факторів впливу на розвиток ринків об'єктів ІВ (світового та українського), що передбачає врахування чинників зовнішнього середовища (масштаби національного ринку ІВ; недостатній рівень інвестиційної підтримки; низький рівень попиту на ІВ; високий рівень контрафакції та піратства; правова недосконалість інтелектуального бізнесу; слабкий рівень стимулювання інноваційних розробок; невисока якість вітчизняних патентів; проблеми часу на оформлення та використання патенту; низька ефективність функціонування ринку ІВ; корупційний тиск на розробки та використання ІВ; рівень ринкової прозорості власності на активи ІВ; низький рівень ліквідності активів ІВ; неточності вартісної оцінки об'єктів ІВ; неякісний сервіс у сфері інтелектуального бізнесу; низький рівень обізнаності потенційних споживачів про потенціал об'єктів ІВ) та перспектив функціонування ринків наукоємних товарів. Запропонований методичний підхід дозволяє обґрунтувати напрями подолання негативних чинників, що забезпечить формування сприятливого середовища для розвитку і впровадження результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності промислових підприємств.

3. Обґрунтовано роль інтелектуального капіталу та ІВ як підґрунтя для забезпечення конкурентної переваги на цільовому ринку та підвищення вартості підприємства на основі уточнення їх складових й характерних особливостей. Запропоновано в склад інтелектуального капіталу включати ІВ та неохоронні інтелектуальні активи підприємства: реляційний, людський та організаційний капітал, що розширює теоретичний базис щодо наявності синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства і посилення його конкурентних позицій. Для забезпечення ринково-орієнтованих конкурентних можливостей ІВ, визначено й обґрунтовано характерні

особливості ІВ: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення, які дозволяють підвищити конкурентоздатність інноваційно-активного промислового підприємства. Розроблені теоретичні положення використано для розвитку методологічного та методичного забезпечення управління ІВ на промисловому підприємстві.

4. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад формування системи ІВ, запропоновано визначення поняття «ринок ІВ», що на відміну від існуючих враховує продавців, покупців і посередників, правові механізми купівлі-продажу та результати інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання та матеріалізовані в технологічних об'єктах ІВ. Удосконалена дефініція стала основою для розробленої моделі формування та розвитку ринку об'єктів ІВ, яка враховує взаємодію головних суб'єктів (продавців та покупців), які безпосередньо приймають участь в ринковому процесі, дозволяє враховувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників: держави, промислових підприємств та інноваційних організацій, творців (авторів, розробників інтелектуальних продуктів), споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу (інвесторів) на всіх стадіях життєвого циклу інтелектуального товару.

5. Уточнено концептуальні положення ІВ на промисловому підприємстві в системі інноваційного розвитку країни, особливістю яких є акцентування уваги на особливостях галузі, розмірі підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивного процесу, що складається з окремих етапів (формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР, маркетинг і вихід нового або покращеного інноваційного продукту на ринок). Це свідчить про необхідність доповнення концепції організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ таким чином, аби вона задовольняла вимоги інноваційної екосистеми для забезпечення розвитку суб'єкту господарювання та країни в цілому в умовах глобальної інтелектуалізації.

6. Обґрунтовано концепцію життєвого циклу об'єкту права ІВ в практиці

роботи промислових підприємств, відмінністю якої є послідовне визначення можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій: в основі венчурної ринкової концепції ІВ (концепція горизонтального трансферу) покладено повне відчуження підприємством-розробником прав на створений ним об'єкт ІВ; власного використання (вертикальний трансфер об'єкту ІВ) передбачає застосування двох базових методів комерціалізації ІВ: «виштовхування на ринок» (пророкує первинність об'єкту ІВ) та «втягування на ринок» (пріоритет віддає перевагам споживача); сумісного використання (концепція одиничних та невиключних ліцензій або вертикально-горизонтального трансферу об'єкта ІВ) передбачає паралельно з власним використанням надання патентовласником дозволу іншому підприємству використовувати права власності на даний об'єкт ІВ з певними обмеженнями, визначеними формою та змістом ліцензійної угоди), а також передбачає врахування особливостей ринку ІВ, які безпосередньо пов'язані з характеристиками ІВ як економічної категорії та залежать від його ознак функціонування (наявність часових та територіальних обмежень на права ІВ, відсутність конкуренції через унікальність об'єктів ІВ, закритість та патентна монополія ринку). Запропонована концепція дозволяє промислового підприємству забезпечити раціональність відносин на ринку ІВ у довгостроковому періоді та впроваджувати ефективні стратегії управління об'єктами ІВ.

7. З метою вдосконалення підходу до управління інтелектуальними технологіями на промисловому підприємстві та забезпечення обґрунтованості управлінських рішень на всіх етапах інтелектуально-інноваційної діяльності (розробка, створення, комерціалізація, використання об'єктів ІВ) розроблено й обґрунтовано визначення сутності поняття «управління ІВ», відмінністю якого є врахування комплексу управлінських дій, які здійснює промислове підприємство з метою забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ для максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень.

8. Для забезпечення ефективного управління ІВ на промисловому підприємстві удосконалено методичний підхід до визначення сучасних стратегій

управління інтелектуальними технологіями, відмінність якого полягає у врахуванні впливу зовнішнього середовища. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад формування та реалізації стратегій управління ІВ, а також запропонованого підходу, виокремлено рівні стратегічного управління: міжнародний, національний, регіональний та рівень суб'єкту господарювання, що дозволяє враховувати особливості та вимоги кожного з них, що сприяє досягненню поставлених цілей та ефективній реалізації стратегії розвитку бізнесу на відповідному ринку, яка, у поєднанні з раціональним управлінням інтелектуальними активами забезпечить підприємству технологічне лідерство, дозволить створювати та споживати об'єкти ІВ. Враховуючи складність процесу управління ІВ на промисловому підприємстві, відсутність можливості розробити та застосовувати універсальну модель, запропоновано вибір однієї із стратегій реагування на зміни у зовнішньому оточенні інтелектуальної сфери підприємства: пасивної, реактивної, проактивної та інтерактивної, що дозволить промисловим підприємствам займати лідируючі конкурентні позиції на ринку ІВ.

9. Обґрунтовано і розроблено концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, яка характеризується врахуванням суб'єкту (система процесів управління), об'єкту управління (система процесних напрямків управління: створення, охорони, комерціалізації та використання ІВ) та доцільності ІВ (система процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства), що дозволяє забезпечити ефективне управління результатами інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства в умовах економіки знань та сприяє його успішному функціонуванню.

10. Формування організаційного механізму комерціалізації об'єктів ІВ та подальшого забезпечення ефективного управління ІВ технологіями вимагає уточнення організаційно-економічних моделей трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій, що характеризується врахуванням взаємозв'язку між розробником і споживачем ІВ; обумовлюють дослідження сутності комерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій, його

видів, форм, методів, стадій здійснення. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад формування та реалізації процесу комерціалізації об'єктів ІВ на підприємстві, охарактеризовано його основні форми та методи, уточнено визначення комерціалізації технологій, яке відрізняється від наявних врахуванням економічно ефективною реалізацією, вимагає одночасного виконання низки факторів: технічної здійсненності, попиту на інновацію, наявності інноваційно орієнтованого персоналу та фінансових ресурсів для задоволення попиту на інноваційні розробки та забезпечення конкурентоспроможності суб'єкту господарювання на ринку високотехнологічних товарів.

11. Для вдосконалення підходу щодо проведення вартісної оцінки ІВ, запропоновано уточнення поняття «вартість ІВ» яке відрізняється від наявних виокремленням складових багатоповової системи вартісноутворюючих чинників: витратної, споживчої, комерційної, соціальної та оригінальної підсистеми, що мають місце в даний період часу та враховують стадії життєвого циклу об'єкту ІВ. На основі цього удосконаленого визначення дефініції, запропоновано вартісну оцінку об'єктів ІВ, на відміну від існуючих, охарактеризувати з урахуванням системи принципів ринкового оцінювання інтелектуальних технологій (дотримання інтересів правовласників, споживачів та законів ринкової економіки) що дозволяє задовольнити інтереси всіх суб'єктів ринку ІВ та є ключовим фактором проведення точної та обґрунтованої вартісної оцінки ІВ на промисловому підприємстві, з урахуванням розширення сфери застосування ІВ. Для вибору ефективного методу та інструменту проведення вартісної оцінки інтелектуально-інноваційних технологій, уточнено класифікацію видів вартості інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є базисом для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника.

12. Важливість та необхідність процесів комерціалізації об'єктів ІВ для успішного управління ІВ на промисловому підприємстві є запорукою адаптації його організаційної структури до змін зовнішнього середовища. У зв'язку з цим запропоновано створити підрозділ з інтелектуального провайдингу на машинобудівному підприємстві, який поєднує функції інновінгу, консалтингу та

венчурного бізнесу. Розроблено методичні положення даного підрозділу, яке регламентує взаємодію з іншими структурними підрозділами підприємства з метою комерціалізації інтелектуальних технологій та координації інноваційних розробок.

13. Розроблено й обґрунтовано методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу, відмінність якого полягає в урахуванні економічних та правових ознак інтелектуальних технологій, співвідношення між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх ЖЦ для прийняття ефективних та науково-обґрунтованих управлінських рішень. Апробація даного підходу на машинобудівних підприємствах дозволила обґрунтувати вибір стратегії управління ІВ з урахуванням позиціонування патентів на об'єкти ІВ.

14. З урахуванням багатоаспектності інтелектуальних технологій, проведеного дослідження методів оцінювання ІВ (статичні, динамічні, рейтингові моделі та індикатори) обґрунтовано й розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ, що передбачає врахування трьох аспектів: прибутку від використання у власному виробництві, від ліцензійних угод та блокування частки цільового технологічного ринку конкурентів деякими видами об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству; базується на розрахунку інтегрального показника за складовими: комерційна, інноваційна, техніко-технологічна та ринкова, з урахуванням коригуючих коефіцієнтів, що характеризують сприятливість зовнішнього середовища, інноваційний характер виробництва, взаємовідносини зі стейкхолдерами, що визначає ефективність використання об'єктів ІВ та процесу управління в цілому. Запропонований методичний підхід застосовано на промислових підприємствах машинобудування, в результаті доведено його дієвість і практичну цінність щодо оцінювання ефективності створення та використання інтелектуальних продуктів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшої інтелектуально-інноваційної діяльності.

15. Розроблено методичні положення економіко-математичних моделей

життєвого циклу ІВ на основі сценарного підходу, запропоновано метод оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ та методичний підхід до нього, який дозволяє оперативно проводити відповідні розрахунки та обґрунтувати рішення підприємства щодо придбання об'єкту ІВ чи створення його самостійно.

16. Обґрунтовані в дисертації теоретичні, методичні положення, висновки та рекомендації можуть бути рекомендовані для впровадження на промислових підприємствах машинобудівної галузі, використані власниками, менеджерами промислових підприємств, інвесторами, в процесі стратегічного управління ІВ, що забезпечить підвищення обґрунтованості управлінських рішень. Основні результати дисертаційної роботи впроваджено в роботу науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (м. Київ, довідка № 22 від 24.01.2024 р.), Запорізької торгово-промислової палати (м. Запоріжжя, довідка № 1.6/224 від 08.03.2024 р.), ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (м. Кременчук, довідка № 01-15/1222 від 07.12.2022 р.), ПрАТ «Кредмаш» (м. Кременчук, довідка № 57/Д від 11.10.2023 р.), ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», (м. Кременчук, довідка № 47-С/03 від 31.03.2023 р.), у навчальний процес: Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, довідка від 10.10.2023 р.), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук, довідка № 61-10/872 від 26.09.2023 р.), Мішкольського університету (м. Мішкольц, Угорщина, довідка від 12.10.2023 р.).

.....

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Автоматизоване робоче місце співробітника підрозділу з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності наукової установи НАН України. Технологічна інструкція користувача.* Київ: Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, 2019. 42 с. URL: <http://ritnod.icybcluster.org.ua/11/mobile/index.html#p=2>.

2. Андреюк Н. В., Кундєєва, Г. О. Маркетинг розвитку новацій у харчовій промисловості. *Зб. наукових праць «Теоретичні та прикладні питання економіки», Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Інститут конкурентного суспільства.* К., 2011. Вип. 26. С.180-186. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/2504>.

3. Андропова О.Ф., Череп А.В. *Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: монографія.* К. : Кондор, 2007. 356 с. URL: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/2085>.

4. Андрощук Г. О. Патентний тролінг проти інновацій: стан, тенденції, загрози. *Право та інноваційне суспільство.* 2013. № 3. С. 70–88.

5. Андрощук Г. Патентна активність українських винахідників за кордоном: вплив на економічну безпеку. *Юридична газета.* 2019. № 45-46 (699-700). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/patentna-aktivnist-ukrayinskih-vinahidnikiv-za-kordonom-vpliv-na-ekonomichnu-bezpeku.html>.

6. Андрощук Г.А. Інтелектуальна власність: юридична форма – економічний зміст. *Юридична Газета.* 2016. №34-35 (532-533). URL: [//yur-gazeta.com/interview/intelektualna-vlasnist-yuridichna-forma--ekonomichniy-zmist.html](http://yur-gazeta.com/interview/intelektualna-vlasnist-yuridichna-forma--ekonomichniy-zmist.html).

7. Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальна безпека в Україні: оцінка стану та тенденцій розвитку трансферу технологій в оборонно-промисловому комплексі. *Питання інтелектуальної власності: зб. наук. праць.* Випуск 16 НДІ ІВ НАПрНУ. К.: Інтерсервіс, 2019. С. 74-105. URL:

<https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df1a2387-2e85-4bac-9091-e38072e2d05b/content>.

8. Андрощук Г.О., Давимука С.А. *Інтелектуальна власність у науково-технічній сфері: методи та принципи вартісної оцінки: монографія*. К. : Парламентське видавництво, 2014. 304 с.

9. Арєф'єва О.В., Косенко А.В., Касич А.О., Лега О.В. (2023) Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки)*. № 3. С. 86-92. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86>.

10. АТ «Електротяжмаш». URL: <http://spetm.com.ua/>.

11. АТ «Українські енергетичні машини». URL: <https://ukrenergymachines.com>.

12. База патентів України. *База патентів України*. URL: <http://uapatents.com/>.

13. Базилевич В. Д. *Інтелектуальна власність: підручник*. К.: Знання, 2008. 2-ге вид. 431 с.

14. Гусаковська Т.О. Управління інтелектуальною власністю підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Х., 2009. 20 с.

15. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. *Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: монографія*. К.: Знання, 2008. 687 с. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3069/>.

16. Баранов П. Ю., Косінська О. В. Проблеми комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2016. № 52–53. URL: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>.

17. Башинська І.О., Тимонюк В.С. Аналіз сфери діяльності інтелектуальної власності в Україні. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2021. № 3 (17). С. 5-12. URL: <https://economics.net.ua/ejoru/2021/No3/5.pdf>.

18. Боровська Є.А. Інтелектуальна власність як економічна категорія. *Вісник Українського державного університету. Серія 3, Історія. Філософія. Політологія. Соціологія. Економіка. Право*. 1998. № 1. С. 46-49.

19. Братусь Г.А. Методологічні аспекти комерціалізації інтелектуальної власності як форми підприємницької активності в інноваційній сфері. *Університетські наукові записки*. 2019. Том 18. № 4 (72). С. 149-159 URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/72_149-159/pdf.

20. Братусь Г.А. Формування економіко-математичної оптимізаційної моделі підвищення ефективності діяльності підприємств військової торгівлі України. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 339-342. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_7_80.

21. Бузикіна Е.Н. Про вплив життєвого циклу на вартість об'єкту ІВ. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2000. №2. С.98–103.

22. Григоряк М.В., Клімушин П.С. Особливості управління інтелектуальною власністю в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/2/02.pdf>.

23. Бутнік-Сіверський О. Б. *Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування: монографія*. НДІ ІВ НАПрН України. К.: Інтерсервіс, 2020. 344 с.

24. Бутнік-Сіверський О.Б. Розвиток інтелектуального капіталу та його складників у аспекті процесів інтелектуалізації, капіталізації та трансформації (теоретико-методологічний екскурс). *Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції «Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності*. К.: ФОП Кравченко Я.О., 2019. 146 с. (с.9-46)

25. Бутнік-Сіверський О. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт. *Інтелектуальний капітал*. 2003. №5. С. 3-12. URL: <http://iv.org.ua/index2.php?kontent/naykdial/articles/article-2.php>.

26. Бутнік-Сіверський О.Б. Інноваційна властивість трансферу технологій: комерціалізація майнових прав інтелектуальної власності та розвиток її організаційних форм. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2021. № 6. С. 39–43. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/36730>.

27. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальна власність за рахунок держбюджету. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2014. № 7. С. 26-34. URL:

<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/19666>.

28. Бутнік-Сіверський О.Б. Теоретичні аспекти капіталізації майнових прав інтелектуальної власності з позиції домінанти неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 1 (105). С. 59-72. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/30589>.

29. Венгерук Н. П., Меленчук Л. П. Оцінка інтелектуального капіталу в обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 23. С. 50–58. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2016/12.pdf.

30. Веселий В.К. Комерціалізація нових технологій: перехід від розуму до маркету. Бостон: Преса Гарвардської бізнес-школи, 1997.

31. Вірченко В.В., Филук Г.М., Вірченко В.В. Архітектоніка та функції інтелектуальної власності в постіндустріальній економіці. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9877>.

32. Вірченко В.В. Еволюція підходів до класифікації об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Випуск 135. С. 5-7.

33. Вірченко В.В. *Інтелектуальна власність: теоретичні витoki та економічні імперативи розвитку : монографія*. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 488 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/intelektualna-vlasnist-teoretichni-vitoki-ta-ekonomichni-imperativi-rozvitku.pdf>.

34. Вірченко В.В. Особливості оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2014. Вип. 694-695. С. 18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_ec_2014_694-695_6.

35. Войтко С.В., Моїсеєнко Т.Є. *Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності підприємств: монографія*. К.: Альфа Реклама, 2014. 160 с.

36. Воліков В.В. Оцінка комерційного потенціалу інноваційної технології. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць*. Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2011. Т. 1. С. 213 – 218.

37. Володін С.А. *Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку: монографія*. К.:

ЗАТ «Нічлава», 2007. 384 с. с. 359-380.

38. Володін С.А., Чекамова О.І. Теоретичні засади формування і реалізації інноваційного потенціалу в розвитку економіки. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_5_12.

39. *Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності: збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції НДІ інтелектуальної власності НАПрН України*. Київ : ФОП Кравченко Я. О., 2019. 146 с.

40. Гаврилов Е.П. Право інтелектуальної власності. Загальні положення. *XXI століття*. Юрсервітум, 2015. 494 с.

41. Галімова М.П. Трансфер технологій: критерії вибору бізнес-моделі. *Управління економікою: методи, моделі, технології, матеріали XVI міжнародної наукової конференції*. 2016. С. 42-46. URL: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_27549282_46943948.pdf.

42. Вачевський М.В. Інтелектуальна власність: теорія і практика інноваційної діяльності: підручник. К.: ВД Професіонал, 2005. 448 с.

43. Гусаковська Т.О. Управління інтелектуальною власністю підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Х., 2009. 20 с.

44. Герасименко О.М. Побудова підрозділу з ризик-менеджменту: концептуальні підходи до кількості та професійного складу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. №2. С. 102-197. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=2502&i=1>.

45. Геєць В., Семіноженко В. Інноваційні перспективи України: монографія. Х: Константа, 2006. 272 с.

46. Гонтарева І.В. Ефективність організації трансферу технологій у підприємницькій діяльності. *Вісник Львівської комерційної академії. Сер. Економічна*. 2016. Вип. 50. С. 5-8.

47. Гордієнко С.Г. Визначення поняття «інтелектуальна власність»: алгоритм та особливості. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: Зб. наукових праць*. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2010. № 4(8). С. 199-205.

48. Горовий Д.А. Порівняльний аналіз структури нематеріальних активів підприємств в Україні та світі. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 4. С. 256-268.

49. Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 436-IV. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

50. Грегор Б., Тшмєлак Д., Дослідження ринку в секторі нових технологій – оцінка ринкового потенціалу за методом Quicklook. *Маркетингові дослідження в європейському просторі*. Вроцлав 2006. С. 624-632.

51. Грицуленко С.І., Потапова-Синько Н.Є. *Основи інтелектуальної власності. Конспект лекцій*. Одеса: ОНАЗ ім. А.С. Попова, 2006. 100 с. URL: https://www.dut.edu.ua/uploads/l_36_53448753.pdf.

52. Гудзовата О., Вороновська Р. Підходи та методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 3. С. 95–99. URL: [irbis-nbuv.gov.ua > cgiirbis_64](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64).

53. Гусаковська Т.О., Рибалко-Рак Л.А., Кужель Н.Л. Ринок інтелектуальної власності в Україні: проблеми та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2020. №4. С. 71–79. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-71-79>.

54. Дергачова В.В. *Інтелектуальна власність: навчальний посібник*. К.: НТУУ «КПІ», 2015. 416 с.

55. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

56. Долина І.В., Косенко О.П., Косенко А.В. *Оцінка комерційного потенціалу технологій: монографія*. Харків : Смуґаста типографія, 2015. 506 с.

57. Дюндін В.Д. Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. С. 29–37.

58. Гриценко О.А., Шевченко Л.С., Камінська Т.М. *Економіка інтелектуальної власності: науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність»*. Х.: Право, 2015. – 120 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12373/1/Shevchenko_2015.pdf.

59. Гречан А.П., Волков, О.І., Денисенко М.П. *Економіка й організація*

інноваційної діяльності: підручник. К.: ВД «Професіонал», 2004. 960 с.

60. Ерман Г. Особиста євроінтеграція: як «втікають мізки» з України і чи можна їх повернути. *BBC News Україна*, 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45890286>

61. Єжакова Н.В. Методичні підходи до управлінського обліку та аналізу ефективності інноваційної діяльності й інноваційної активності підприємств. *Економіка промисловості*. 2011. № 1. С. 135-139. URL: http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31261/st_53_20.pdf?sequence=1.

62. Єпіфанова І.Ю., Гладка Д.О. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 152-158.

63. Жабін С, Казьміна О., Василюк О. Молоді науковці: соціальний стан та умови праці в Національній академії наук України. 2018. URL: <http://commons.com.ua/uk/molodi-naukovci-ukrayini>.

64. Жаворонкова Г.В. Інтелектуальна власність в теорії власності: загальні положення та особливості. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. К., 2010. Вип. 25. С. 164–170.

65. Жилінська Л.О. Методика оцінки ефективності функціонування машинобудівних підприємств за аспектами діяльності. *European journal for science and research "Středoevropský věstník pro vědu a výzkum"*. 2015, №8 (21), С.57-61.

66. Закон України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 45. Ст.434. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

67. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV із змінами від 03.06.2010 № 2314-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

68. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII (у редакції від 01.01.2016 р.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

69. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. №3715-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

70. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від

29.01.2021 № 1162-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

71. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 25.05.2009 № 4487-1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.

72. Жаров В.О., Лонг Д., Рей П. *Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб.* К.: К.І.С., 2007. 448 с.

73. Зінчук Т.О., Кащук К.М. Трансфер інноваційних технологій: сутність та значення у розвитку вітчизняної економіки. *Збірник наукових праць Таврійського Державного агротехнічного університету (економічні науки)*. 2012. № 2(18). Т. 4. С. 199-208.

74. Ідріс К. *Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання: пер. с англ.* К.: Укрпатент. 2006. 372 с.

75. Іжевський П.Г. Методи фінансування трансферу технологій на підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 6. Т. 4. С. 290-296.

76. Калініченко Л., Переход Є., Мельник Л., Голуб А., Маценко О. Формування інтелектуального капіталу – базовий тренд у забезпеченні прогресивного розвитку економічних систем. *European Science*. 2022. С. 97-105.

77. Ілляшенко С.М., Рот-Серов Є.В. Теоретико-методичні засади вибору напрямів комерціалізації знань на промислових підприємствах. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер : Економіка*. 2017. Вип. 2. С. 86-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2017_2_15.

78. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. Методичне забезпечення комерціалізації інновацій. *Управління комерціалізацією інноваційної продукції: монографія*. Суми: Триторія, 2019. Розд. 3.1. С. 152-158. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44186>.

79. Ілляшенко С.М., Біловодська О.А. *Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції : монографія*. Суми: Триторія, 2018. 382 с. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/26386/1/sndtd37b_8.pdf.

80. *Інформаційне суспільство. Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція:* за ред. Р.А. Калюжного, М.Я. Швеца. К.: Інтеграл, 2002. 220 с.

81. *Історія економічних вчень (сучасна економічна думка). Навчальний посібник:* за ред. Мочерного С.В. Львів: Новий світ – 2000», 2008. 480 с.

82. *Історія економічних учень: підручник у 2 ч. Ч. 1:* за ред. В.Д. Базилевича. 2-е вид., випр. К.: Знання, 2005. 567 с

83. Йохна М.А., Козачок О.В. Трансфер технологій: суть, форми і значення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2012. № 3. Т. 3. С. 69-72.

84. Капіца Ю.М., Шахбазян К.С., Хоменко І.І. Махновський Д.С. *Трансфер технологій та охорона інтелектуальної власності в наукових установах: монографія.* Київ: Центр інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України, 2015. 431 с.

85. Капіца Ю.М. Охорона прав на корисні моделі: тенденції в Європейському Союзі та виклики для України. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2020. № 3. С. 27–40.

86. Кліпкова О.І. Аналіз ефективності процесу комерціалізації ідей при умові постійних змін ринкової кон'юнктури. *Technology Audit and Production Reserves.* 2015. Vol. 6. No (5(26)). С. 58–62. <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2015.57195>.

87. Князь С.В., Череп А.В., Фонарьова Т.А. Управління ефективністю використання комерційного потенціалу інтелектуальної власності. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит.* 2023. № 9-10 (187-188). С. 127-141. URL: <http://eee.khpi.edu.ua/article/view/298213>.

88. Кобелева А., Перерва П. Сучасний стан та перспективи розвитку українського ринку інтелектуально-інноваційних технологій. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки).* 2022. №4. С. 79–87. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.4.79>.

89. 4. Касич А., Косенко А., Князь С., Лега О. Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 4. С. 65–71. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65>.

90. Ковальчук Т.Г. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наук. праць*. К., 2004. Вип. 1 (32). 152 с. С. 75–80.

91. Когут М.В. Міжнародний трансфер технологій як чинник економічного зростання. *Дис. канд. екон. наук. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів. 2017. 193 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/aref_kohut.pdf.

92. *Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації: монографія* / за заг. ред. Л.Ю. Сагер, Л.О. Сигиди. Суми: Сумський державний університет, 2022. 363 с.

93. *Комерціалізація інновацій: конспект лекцій: навч. посіб. для студ. спеціальності 073 «Менеджмент», освітньо-професійної програми «Менеджмент інвестицій та інновацій»*; уклад.: С.О. Пермінова. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського. 2020. 127 с.

94. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

95. Косенко А.В. Ефекти інтелектуальної власності. *Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалі: тези доп. 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 березня 2018 р.* Київ : КНУКіМ, 2018. Ч. 3. С. 97-99.

96. Косенко О.П. *Комерціалізація інтелектуально-інноваційних технологій: монографія*. Харків : Смугаста типографія, 2015. 517 с.

97. Кошкалда І.В., Суркова В.О. Методичні принципи визначення ефективності інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах.

Науковий погляд: економіка та управління. 2022. №3 (79). С. 68-76.

98. Коюда В.О. *Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності: монографія*. Харків, 2010. 224 с.

99. Крайнів П.П. *Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю: монографія*. К.: Вид. дім «Ін Юре», 2004. 444 с.

100. Крамаренко Р.М., Кардаков О.Ю. Сучасні моделі комерціалізації інтелектуальних здобутків країн світу. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_88.

101. Круш П.В., Поліщук С.В. *Оцінка бізнесу: навчальний посібник*. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 264 с.

102. Ксенофонтова М.М. *Інтелектуальна власність: у схемах і таблицях: навч. посіб.* Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. 292 с.

103. Кузьмін О.Є., Жигало О.Ю. Оцінювання інноваційної ємності підприємства та виявлення резервів її забезпечення. *Управління інноваційним процесом в Україні: розвиток співпраці*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. С. 109.

104. Кузьмінська Н.Л. Трансфер технологій як форма просування інновацій в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2009. № 31 URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/566>.

105. Кундєєва Г.О. Аналіз інноваційної активності: методика і можливість використання моделі множинної регресії як інструменту дослідження. *Наукові праці НУХТ*. 2008. № 26. С. 67–70. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/17150>.

106. Кундєєва Г.О. Імітаційне моделювання реалізації новації. *Наукові праці НУХТ*. 2009. № 28. С. 126–129. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/17152>.

107. Куцик В.І. Моделі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності: закордонний та вітчизняний аспекти. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2016. Вип. 50. С. 144-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2016_50_28.

108. Куцик В.І., Кліпкова О.І. *Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності креативних індустрій інноваційних систем розвитку: монографія*. Львів: Вид-во Львів. торг.-екон. унту, 2017. 266 с.

109. Лашкун Г.А., Шахно А.Ю., Паустовська Т.І. Проблеми кількісної оцінки інтелектуального капіталу як складової національного людського капіталу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 32–36. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6170&i=5>.

110. Левицька І.В., Постова В. В. Основні поняття та значення підвищення економічної ефективності інноваційної діяльності підприємств машинобудування. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 4(04). Ч. 1. С. 103–108.

111. Леощенко Д.І. Співіснування двох концепцій права інтелектуальної власності в Україні: філософський аспект проблеми. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 49. С. 278 -284.

112. Лист Президії НАН України від 17.11.2014 р. № 58/2079-8 щодо Рекомендацій з застосування положень нової редакції Закону України «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» від 02.10.2012, що стосуються договорів про трансфер технологій.

113. Лозовська Л.І., Дудник В.В. Сучасні підходи до вартісної оцінки програмних продуктів. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2014. № 2 (17). С. 131–139. URL: <https://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2014/2/16.pdf>.

114. Лук'яниця А.Ю., Савченко О.І. Категорія «інновінг»: концептуальний та практичний аспекти. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки)*. Харків: НТУ "ХПІ", 2020. № 4. С. 110-114. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57061>.

115. Левий В.В., Дутієнко Н.О. Проблеми та перспективи участі України в міжнародному трансфері інноваційних технологій. *Молодий вчений*. 2015. № 1 (16). С. 115-118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_1%281%29__29.

116. Лялюк А. Маркетингові стратегії на ринку інтелектуальної власності. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі*

Українки. 2017. С. 45–51. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2017-01-45-51>.

117. Ляшенко О.М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності. *Інноваційна економіка*. 2010. № 5. С. 8-13. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/8.pdf.

118. Ляшенко О.М., Олейко В.М. Модель національної системи трансферу технологій в Україні. *Економіка та держава*. 2010. № 4. С. 610.

119. Макаренко П.Д., Шемаєва Г.В. Інфраструктура інтелектуальної власності в Україні: комунікаційний аспект. *Вісник ХДАК*. 2014. Випуск 43. С. 97-104.

120. Малюта Л.Я. Оцінювання рівня інноваційного розвитку промислового підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 1(4). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrpp.pdf>.

121. Мамраєва Д.Г., Ташенова Л.В. Ринок інтелектуальної власності в Республіці Казахстан: стан і тенденції розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 7. С. 404-413. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_7_47.

122. Мартинів І.К. Інтегральна оцінка ефективності процесу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Облік і фінанси*. 2018. №1. С. 154-160.

123. Мартинів І.К. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності у системі бухгалтерського обліку. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 29/2. С. 239-246.

124. Маслак М.В. Інтелектуальна власність як об'єкт управління. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 4. С. 82–87. URL: <http://es.khpi.edu.ua/article/view/284106/278247>.

125. Маслак М.В. Державно-університетська модель комерціалізації інтелектуальної власності. *Інноваційна модернізація економіки України в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали 7-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Кременчук: Кременчуц. нац. ун-т ім. М. Остроградського, 2022. С. 461-465. URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60347>.

126. Маслак М.В. Дослідження існуючих підходів до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 2. С. 99–104. URL: <http://es.khpi.edu.ua/article/view/291651>.

127. Маслак М.В. Інтелектуальна власність як категорія комерціалізації інновацій // Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та інновації : монографія / ред. Л.Ю. Сагер, Л. О. Сигиди. Суми : СумДУ, 2022. Розд. 5.3. С. 251-264. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61626>.

128. Маслак М.В. Комерціалізація інтелектуальної власності на засадах внутрішнього та зовнішнього підприємництва. *Комерціалізація інновацій в умовах індустрії 4.0: монографія*. Суми: СумДУ, 2023. 385 с. Розділ 2.3. С.121-131.

129. Маслак МВ. Концептуальні положення системно-процесної моделі управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 3. С. 78–85. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.78>; <http://es.khpi.edu.ua/article/view/291653>

130. Маслак М.В. Концепція блочного підходу до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 4. С. 12–17. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.12>; <http://es.khpi.edu.ua/article/view/291655>.

131. Маслак М.В. Передумови ефективного управління інтелектуальною власністю підприємства. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича*. Хмельницький: Хмельн. нац. ун-т., 2022. С. 144-146. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61618>.

132. Маслак М.В. Розвиток методичних підходів до класифікації об'єктів інтелектуальної власності. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні*

виміри: матеріали 10-ї Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, 2022. С. 254-258. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60091>.

133. Маслак М.В. Специфіка прояву інтелектуальної власності у промисловому виробництві. *Теоретичні та практичні аспекти забезпечення розвитку фінансово-економічних систем в умовах трансформаційних змін*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. Харків: Нац. акад. Нац. гвардії України, 2022. С. 108-110. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60138>.

134. Маслак М.В. Трансфер об'єктів інтелектуальної власності з використанням матриці інноваційних амбіцій. *Трансформаційні зміни національної економіки в умовах євроінтеграції*: матеріали 6-ї Всеукр. наук.-практ. конф. Дубляни: Львів. нац. ун-т природокористування, 2022. С. 58-63. – URL: <https://lnup.edu.ua/uk/kafmignarek/newskafmignarek/4212-newskafmev221209>, <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62805>.

135. Маслак М.В., Кобелєва Т.О. Формування напрямків практичного використання об'єктів інтелектуальної власності. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*: матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2021. С. 235-242. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54639>.

136. Маслак М.В., Косенко А.В., Кобелєв В.М. Маркетингові моделі комерціалізації результатів інноваційної діяльності. *Сучасний менеджмент: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали 5-ї Всеукр. наук.-практ. конф. Херсон: ХДАУ, 2020. С. 159-162. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/48241>.

137. Маслак М.В., Косенко О.П., Косенко А.В., Технологічний важіль інтелектуальних технологій в туристичному бізнесі. *Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Черкаси: ЧНУ, 2019. С. 12-18. URL:

<http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/43568>.

138. Маслак М.В., Маслак О.І., Гришко Н.Є., Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. Харків: НТУ «ХПІ», 2020. № 6 (8). С. 21-24. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/52254>.

139. Маслак М. Управлінські механізми протидії контрафакт. *Сучасні технології менеджменту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Луцьк: ВНУ ім. Л. Українки, 2022. С. 139-142. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60203>.

140. Маслак М.В., Ілляшенко С.М., Долина І.В., Кобелєва Т.О., Глізнуца М.Ю. Оцінювання ефективності трансферу технологій на підприємствах туризму та гостинності. *Наукові праці Донецького національного технічного університету: всеукр. наук. зб. сер. економічна*. 2019. № 2 (21). С. 11-21. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/52214>.

141. Маслак М.В., Кобелєва А.В., Перерва П.Г. Методологічні засади маркетингового забезпечення комерціалізації інтелектуальної власності *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Т. 6. № 2. С. 38-48. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62111>; <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/198>.

142. Маслак М.В., Кобелєва А.В., Перерва П.Г. Теоретико-методичні засади оцінювання ринкової вартості об'єктів інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Т. 7. № 2. С. 56-73. URL: <https://www.mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/302>.

143. Маслак М.В., Кобелєва А.В., Перерва П.Г. Управління стратегіями комерціалізації інтелектуальних технологій. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*: зб. наук. пр. Київ. 2022. № 24. С. 12-17. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63391>.

144. Маслак М.В., Кобелєва А.В., Перерва П.Г. Розвиток методів

комерціалізації технологій. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*: матеріали 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця: Вінниц. нац. техн. ун-т., 2022. С. 232-234. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/public/files/fiip/zbirn2022.pdf>, <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57457>.

145. Маслак М.В., Маслак О.І., Гришко Н.Є. Сценарії розвитку трансферу технологій промислових підприємств при забезпеченні стратегічної стійкості в умовах євроінтеграційних процесів. *Європейська інтеграція: пріоритети стратегічного розвитку національного господарства України: колективна монографія*. Кременчук: СВД Олексієнко В.В., 2020. 358 с. С. 105–119. URL: <https://www.academia.edu/44410535/>.

146. Маслак М.В., Маслак О.І., Гришко Н.Є., Яковенко Я.Ю. The industrial enterprise sustainability forecasting mechanism development. *Sustainable development of natural and economic systems: theory, methodology, and practice: collective monograph*. Poland: Bilostok, 2021. P. 195-207. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4bc8528b-5ac5-4d39-ad28-6450132b95d8/content>.

147. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Pirogov D. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2. No. 33. P. 205–214. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/206610/207496> (Web of Science).

148. Маслак М.В., Маслак О.І., Шматько Н.М. Аналіз вартісного оцінювання трансферу інтелектуально-інноваційних технологій на підприємстві. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 20 (1296). С. 50-54. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37653>.

149. Маслак М.В., Маслак О.І., Гришко Н.Є., Яковенко Я.Ю., Савєлова А.Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Наукові праці ДонНТУ. Серія:*

«Економічна». 2022. № 2 (26). С. 5-15. URL: <https://economics.donntu.edu.ua/arkhiv-zbirky>.

150. Маслак М.В., Перерва П.Г. Дослідження причин негативних тенденцій в сфері трансферу інноваційних технологій. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності*: матеріали 5-ї Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Київ: Нац. техн. ун-т України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. С. 277-283. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57250>.

151. Маслак М.В., Перерва П.Г. Інтелектуальна власність як складова теорії права власності. *Фінансово-економічні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в період становлення інноваційної економік* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Кривий Ріг: КНУ, 2022. Ч. 2. С. 596-600. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60588>.

152. Маслак М.В., Перерва П.Г. Управління процесами створення інтелектуальної власності на підприємстві. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали 17-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: УНУС, 2022. С. 99-101. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57445>.

153. Маслак М.В., Перерва П.Г. Дослідження методичних підходів до економічної оцінки інтелектуальної власності. *Економіка: реалії часу*. 2023. № 3 (25). С. 42-49. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No3/42.pdf>.

154. Маслак М.В., Перерва П.Г. Економічна оцінка інтелектуальних продуктів на засадах маркетингової концепції життєвого циклу. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Т. 7. № 3. С. 115-130. URL: <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/319>.

155. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність як складова нематеріальних активів підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2021. № 3. С. 93-98. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56986>.

156. Маслак М.В., Перерва П.Г. Теоретико-методологічні засади управління

інтелектуальною власністю. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 5 (69). С. 39-52. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No5/39.pdf>.

157. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С., Кобєлєва А. В. Класифікація моделей комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій та аналіз їх еволюції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 239-250. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/fd3b7044-7bb5-4b84-a958-df5bdc6f7cf9/content>.

158. Маслак М. В., Перерва П. Г., Косенко А. В., Кобєлєва Т. О. Системний підхід до дослідження цінових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 19 (1295). С. 121-126. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37473>.

159. Маслак М. В., Перерва П. Г., Долина І. В., Борзенко В. І., Косенко А. В. Економіка і менеджмент цифрового маркетингу при просуванні інноваційного товару на ринок. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 3 (5). С. 30-35. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54515>.

160. Маслак М.В. Управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві: теорія та методи: монографія. 2024. 283 с.

161. Маслак М.В. Дослідження ролі інтелектуальної власності в інноваційному розвитку підприємства. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* Полтава: ПДАУ, 2022. С. 152-154. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/59750>.

162. Маслак М.В., Білоусько Т.О., Перерва П.Г. Трансфер технологій на підприємствах агропромислового комплексу. *Сучасні технології менеджменту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Луцьк: ЧНУ, 2018. С. 26-28. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/39493>.

163. Маслак М.В., Видря Є.В. Цифровізація інтелектуальної власності: тенденції розвитку в сучасному вітчизняному інфопросторі. *Теоретичні та практичні дослідження молодих вчених: матеріали 16-ї Міжнар. наук.-практ. конф. магістрантів та аспірантів*. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. С. 293. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62838>.

164. Маслак М.В., Гармаш С.В., Проскурня О.М., Долина І.В., Попов М.О. Інноваційні технології в економіці та менеджменті персоналу туристичного підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. Харків: НТУ «ХПІ», 2019. № 2. С. 93-100. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44017>.

165. Маслак М.В., Данильченко В. М., Зіборов М. Д. Інфраструктурне забезпечення результатів інтелектуальної діяльності підприємства. *Теоретичні та практичні дослідження молодих вчених: матеріали 16-ї Міжнар. наук.-практ. конф. магістрантів та аспірантів*. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. С. 208. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62596>.

166. Маслак М.В., Долина І.В., Косенко А.В., Ткачова Н.П. Особливості маркетингу ринку об'єктів інтелектуальної власності. *Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування: матеріали 3-ї Всеукр. наук.-практ. конф. «Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності»*. Київ, 2020. С. 89-93. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/49868>.

167. Маслак М.В., Долина І.В., Носирєв О.О., Попов М.О., Приходько Є.Г. Менеджмент та маркетинг трансферу туристичних технологій на основі інтрапренерства. *Управління комерціалізацією інноваційної продукції: монографія*. Суми: Триторія, 2019. Розділ 5.2. С. 252-268. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44989>.

168. Маслак М.В., Кобєлева А.В., Перерва П.Г. Передумови ефективної комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права*

інтелектуальної власності: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 296-301. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57205>.

169. Маслак М.В., Кобєлєва А.В., Свіщова Н.С., Перерва П.Г. Інтелектуально-інноваційна складова сталого розвитку промисловості. *Використання соціально-етичного маркетингу для забезпечення сталого розвитку в Україні: монографія. Суми: Триторія, 2021. С.18-31. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56394>.*

170. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С. Дослідження методів вартісної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності. *Contemporary technologies and society: innovations, artificial intelligence, and challenges: coll. sci. monograph. Katowice: WWSTK, 2023. Chap. 2.25. P. 512-520.*

171. Маслак М.В., Нагі С., Косенко О.П. Маркетизація процесу трансферу технологій. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 318-324. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57241>.*

172. Маслак М.В., Перерва П.Г. Види та особливості використання інтелектуальної власності в промисловому виробництві. *Економіка і організація управління. 2022. № 2 (46). С.46-55. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/12543>; <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62109>.*

173. Маслак М. В., Перерва П. Г. До питання ефективності управління інтелектуальною власністю. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: матеріали 30-ї Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2022. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. С. 559. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62743>.*

174. Маслак М.В., Перерва П.Г. Економіка, менеджмент, маркетинг туризму та гостинності: навч. посібник. Харків, 2020. 893 с. URL:

<http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/47906>.

175. Маслак М.В., Перерва П.Г. Інтелектуалізація економіки як фактор її сталого розвитку. *Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: матеріали 6-ї Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2022. С. 297-302. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61665>.

176. Маслак М.В., Перерва П.Г. Інтелектуальна власність промислового підприємства як економічна категорія. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 9-14. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/264620>; <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62110>.

177. Маслак М.В., Перерва П.Г. Методичні підходи до технологіко-економічної оцінки інтелектуально-інноваційних технологій. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали 5-ї Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю*. Київ, 2022. С. 271-276. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57264>.

178. Маслак М.В., Перерва П.Г. Формування бізнес-плану по комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 409-414. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57204>.

179. Маслак М.В., Перерва П.Г. Ефективність управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2023. № 1-2 (179-180). С. 52-63. URL: <http://eee.khpi.edu.ua/article/view/278896>.

180. Маслак М.В., Перерва П.Г. Особливості та ознаки економіки знань. *Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання: матеріали 11-ї Міжвуз. наук.-практ. конф.* Харків, 2021. С. 130-132. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55340>.

181. Маслак М.В., Перерва П.Г. Формування методів ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій*: матеріали 4-ї Всеукр. наук.-практ. конф.-семінару з проблем економіки інтелектуальної власності. Київ: НДІВ НАПрН України, 2021. С. 187-195. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53683>.

182. Маслак М.В., Перерва П.Г., Свіщова Н.С. Капіталізація вартісної оцінки виключного права інноваційних технологій на стадії. *Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: кол. монографія*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. Розд. 2.5. С. 185-196. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55045>.

183. Маслак М.В., Перерва П.Г., Свіщова Н.С. Методи вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: Федорко М.Ю., 2021. С. 285-286. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53520>.

184. Маслак М.В., Перерва П.Г., Гришко Н.Є. Обліково-економічні аспекти якості продукції як складової забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 4. С. 72-75. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57058>.

185. Маслак М.В., Перерва П.Г., Кобелева А.В. Зарубіжний досвід створення та використання механізмів комерціалізації інтелектуальних технологій. *IX Українсько-Польські наукові діалоги*: матеріали міжнар. наук. конф. Хмельницький, 2021. С. 27-29. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55053>.

186. Маслак М.В., Перерва П.Г., Кобелева А.В. Косенко А.В. Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія / П. Г. Перерва [та ін.] // Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П. Г. Перерва [та ін.] ; ред.: П. Г. Перерва, В. І. Борзенко, Т. О. Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків.

політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – Розд. 1. – С. 14-82.
<http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44239>

187. Маслак М.В., Перерва П.Г., Кобелева А.В. Оцінка ефективності комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності*: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 325-330. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57242>.

188. Маслак М.В., Перерва П.Г., Косенко А.В., Матросова В.О., Долина І.В. Формування управлінської, маркетингової та інноваційної політика на підприємствах туристичної індустрії. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 47 (1323). С. 114-120. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/39792>.

189. Маслак М.В., Перерва П.Г., Свищова Н.С. Особливості вартісного оцінювання патентів. *Теорія та практика менеджменту*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: ВНУ, 2021. С. 99-100. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53525>.

190. Маслак М.В., Перерва П.Г., Свищова Н.С. Дослідження методів витратного підходу до вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя, 2021. С. 126-128. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53648>.

191. Маслак М.В., Тарасенко І.А., Шуба І.В., Перерва П.Г. Основи інноваційно-інтелектуального підприємництва. *Інтелектуальна власність: магістерський курс: підручник*. Харків: Планета-Прінт, 2019. Розд. 3. С. 210-261. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44244>.

192. Маслак М. В. Економічна оцінка управління інтелектуальною власністю з орієнтацією на систему принципів. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022.

№ 2. С. 96-101. URL: <http://es.khpi.edu.ua/article/view/282983/277171>.

193. Маслак М. В. Наукометричний аналіз методів вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 74–79. URL: <http://es.khpi.edu.ua/article/view/282965/277157>.

194. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як конкурентний ресурс промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 1. С. 99-104. URL: <http://es.khpi.edu.ua/article/view/283763/278243>.

195. Мاستило А.Я., Голубка С.М. Аналіз ринку інтелектуальної власності в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 8 (218). С. 43–52. URL: https://economicscience.net/archive/2019/APE-08-2019/8.19_topic_Mastylo%20A.pdf.

196. Меренков О.В. Методика оцінки об'єктів інтелектуальної власності: практичний аспект. *Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал*. 2005. № 7. С. 60–68. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/metodika-ocinki-ob-ektiv-intelektualnoi-vlasnosti-praktichniy-aspekt.html>.

197. Методика оцінки майнових прав інтелектуальної власності: наказ Фонду державного майна України від 25.06.2008 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0726-08>.

198. Міжуй А.С., Сімченко Н.О. Підходи до оцінювання економічної ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2012. Вип. 6. URL: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-8.pdf>.

199. Мокій А.І. *Комерціалізація технологій та об'єктів патентного права: навчальний посібник*. Львів: Видавництво ЛКА, 2010. 416 с.

200. Морозов О. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства як механізм захисту прав інтелектуальної власності (ч. 1). *Інтелектуальна власність*. 2008. № 1. С. 43–52.

201. Наукова та інноваційна діяльність України у 2020 р.: стат. збірник. Київ: ДССУ, 2021. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf.

202. Писаренко Т.В., Куранда Т.К. *Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році: науково-аналітична доповідь*. К.: УкрІНТЕІ, 2023. 94 с.

203. Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. Редакція від 15.04.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.

204. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності». Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185. 331 База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF>.

205. Невінчаний І.С. Світовий ринок об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2009. Вип. 3(2). С. 178-184. URL: https://revolution.allbest.ru/economy/00294073_0.html#text.

206. Новіков Є.А. *Правове регулювання діяльності мережі трансферу технологій: монографія*. Харків: НДІ ПЗІР НАПрНУ, 2019. 173 с.

207. Новіков Є.А. Українська інтегрована система трансферу технологій особливості побудови та функціонування. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Велико-Тирново, Болгарія: ACCESS PRESS, 2020. С. 122-129. URL: http://openarchive.nure.ua/handle/document/13008_

208. Уманців Г.В., Шушакова І.К. *Облік об'єктів інтелектуальної власності: монографія*. Київ: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2020. 432 с.

209. Омеляненко В.А. Методичні основи оцінки потенціалу трансферу технологій. *Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: монографія*. Умань: «Сочінський», 2012. С. 350-353.

210. Охромєєв Ю. Патентний тролінг - ахіллесова п'ята системи охорони інтелектуальної власності в Україні. *Юридична газета*. 2015. № 5 (451).

211. П'ятчаніна Т.В. Огородник А.М. Дворщенко О.С. Оцінка об'єктів права інтелектуальної власності в медико-біологічній галузі як етап їх комерціалізації. *Онкологія: науково-практичний журнал*. 2022. Т. 24 № 2. URL:

<https://www.oncology.kiev.ua/article/10540/ocinka-ob-yektiv-prava-intelektualnoi-vlasnosti-v-mediko-biologichnij-galuzi-yak-etap-ix-kommercializacii>.

212. Павленко Т.В. Процес управління інтелектуальною власністю підприємства. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. 2012. № 9. С. 266–270.

213. Пакова М., Лопатина Р. Проблема оцінки об'єктів оцінки інтелектуальної власності. *Економічний аналіз: зб. наук. пр.* Тернопіль: ТНЕУ, 2010. Випуск 6. С. 289–291. URL: <https://econa.at.ua>.

214. Паладій М. Інфраструктура системи державного управління сферою інтелектуальної власності: підхід до удосконалення. *Науковий вісник*. 2011. Вип. 7. «Демократичне врегулювання». URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik7/fail/paladij.pdf>.

215. ПАТ «ЗАВОД ПІВДЕНКАБЕЛЬ». URL: <https://smida.gov.ua/db/prof/00214534>.

216. Пахаренко О. Боротьба з контрафактом: питання моралі чи фінансування організованої злочинності. *Економічна правда*. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/09/27/678181/>.

217. Перерва П. ., Косенко А. Розвиток організаційного механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на основі функціонального підходу. *Економіка розвитку*. 2009. № 1. С. 11–16.

218. Петренко В.О., Дорожко Г.К., Горська К.О. Актуальні питання щодо ефективності експертизи порушених прав інтелектуальної власності. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро, 2022. С. 240–244.

219. Пічкурова З.В. Систематизація теоретичних положень та наукових поглядів на економічний зміст інтелектуальної власності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць*. Острог: НУ «Острозька академія», 2013. Вип. 24. С. 215–219.

220. Пічкурова З.В. Сучасний стан ціни тенденції розвитку світового ринку інтелектуальної власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 9–1. Ч. 2. С. 22–25. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/29630>.

221. Плікус І.Й. Інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал як нематеріальні активи та об'єкти бухгалтерського обліку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 1164–1168. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/244.pdf>.

222. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Нематеріальні активи 8», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242, зареєстрованого Міністерством юстиції України 02.11.1999 р. за № 750/4043 (зі змінами). База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

223. Положення про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України, затверджене розпорядженням Президії НАН України від 16.01.08 № 15 «Про підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» (із змінами).

224. Полуяктова О.В. Інтелектуальна власність та інтелектуальний потенціал. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса: ОДЕУ, 2003. Вип. 15. С. 250–254.

225. Портал відкритих даних України. Офіційний сайт. URL: https://data.gov.ua/dataset/24069422-5825-41f6-81f7-89567e5e2ac9?fbclid=IwAR3KdGE_Xl5mjtfVYqkwjiQYuZJiqM9WlVB9PpjgbrRPbVbVRh4x2sWO0k0.

226. Порядок визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні кошти, з метою зарахування на бухгалтерський облік, затверджений наказом ФДМУ від 13.12.2005 № 3162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0479-06#Text>.

227. Послуги системи мережі УІСТТ. Офіційний сайт Української інтегрованої системи трансферу технологій. URL: <http://untt.com.ua/ua/services>.

228. Посто́ва В. Оці́нка ефе́ктивності іннова́ційної дія́льності підпри́ємств рестора́нного бі́знесу. *Економи́ка та суспі́льство*. 2021. Вип. 24 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-20>.

229. Підопри́гора О.А., Бутні́к-Сіве́рський О.Б., Дро́б'язко В.С. *Право інтелектуальної власності: академ. курс: підруч.* К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.

230. Орлю́к О.П., Свято́цький О.Д., Демче́нко Т.С. *Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності: галузеві аспекти: монографія*. К.: ПП «Авокадо», 2006. 412 с.

231. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

232. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03. 2004 №1621-IV. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>.

233. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72. Редакція від 14.11.2019. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003- %D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF). 239.

234. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 (зі змінами). База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> (дата звернення 20.08.2019).

235. Про затвердження Національного стандарту № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності" : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185 (зі змінами). База даних «Законодавство України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF> (дата звернення 20.08.2019).

236. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою

фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань : постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71. Редакція від 14.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF>.

237. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1999 № 1560-XII. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

238. Про інноваційну діяльність: Закон України від 05.12.2012 № 5460-VI. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15>.

239. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

240. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

241. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України № 2658-III від 12 липня 2001 року. Редакція від 01.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

242. Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні: Закон України 08.09.2011 № 3715-VI. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.

243. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV /Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

244. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 10.07.2019 № 526-р Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.

245. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності у сфері промислової власності за 2021 року. *Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»*. 2022. 68 с. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/promvlas-tsyfra>.

246. П'ятчаніна Т.В., Огородник А.М., Дворщенко О.С. Оцінка об'єктів права інтелектуальної власності в медико-біологічній галузі як етап їх комерціалізації. *Онкологія*. 2022. Т. 2. № 2. URL: [10.32471/oncology.2663-7928.t-24-2-2022-g.10540](https://doi.org/10.32471/oncology.2663-7928.t-24-2-2022-g.10540).

247. Регламент роботи Української інтегрованої системи трансферу технологій. *Офіційний сайт Української інтегрованої системи трансферу технологій*. URL: <http://untt.com.ua/ua/materials/support/dokumenty/reglamentroboti-mttu>.

248. Река Г.В. Методи оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності як складових інтелектуального капіталу організації. *Науковий вісник НТТУ України*. 2008. № 18.3. С. 240–246.

249. Рекомендації круглого столу на тему: Протидія «патентному тролінгу» в Україні в контексті захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності 25.11.2016. *Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України*. URL: <http://intellect.org.ua/>.

250. Рибалкін В.О., Лазня І.В. *Теорія власності*. К.: Логос, 2000. 279 с.

251. Річний звіт 2021р. Промислова власність у цифрах. *Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»*. URL: ukrpatent.org/atachs/zvit-ukr-2020-1.pdf.

252. Річний звіт ДП «Український інститут інтелектуальної власності» за 2022 рік. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/zvit-ukr-2022.pdf> 12.

253. Роджерс Е.М. *Дифузія інновацій*. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 591 с.

254. Родіонова І.В. Основні форми та етапи здійснення трансфера технологій промислових підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. №3 (15). С. 59-64.

255. Розгон О.В. Організаційні форми трансферу технологій в інноваційному процесі. *Право та інновації*. 2021. № 1 (33). С. 14-21. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/18909>.

256. Розпорядження Президії НАН України від 16.01.08 № 15 «Про

підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» (із змінами відповідно до розпоряджень Президії НАН України від 01.03.2013 № 142 та від 30.10.2008 р. № 622). URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=150_

257. Роль маркетингу в процесі комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. ДП «Український інститут інтелектуальної власності». URL: <http://iii.ua/uk/rol-marketingu-v-procesi-kommercializaciyi-obiektiv-prava-intelektualnoyi-vlasnosti>.

258. Самойленко М.М. Основні методичні підходи до управління інтелектуальною власністю. *Економіка, статистика і інформатика*. 2013. № 3. С. 81-86.

259. Семенова В.Г. Складові системи управління інтелектуальною власністю підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 3 (19). С. 159-165.

260. Сімсон О.Е. Інноваційне і креативне право: право знань і творчості: монографія. К.: Вид. дім «Ін Юре», 2006. 264 с.

261. Семенова В.Г. Етапи управління інтелектуальною власністю підприємств на засадах процесного підходу. *Бізнес Інформ*. 2015. № 6. С. 145-149.

262. Сенюта В.О. Філософські засади права інтелектуальної власності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 «Філософія права» (081 – Право). Хмельницький університет управління та права Хмельницької обласної ради, Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України. Львів, 2018. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3534/1/seniuta_d.pdf.

263. Силка І.В. Теоретичні основи управління інтелектуальною власністю промислових підприємств. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 144–153. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-144-153>.

264. Симоненко К. На всьому готовому: як в Україні розвивається ринок франчайзингу. *RAU*. 2021. URL: <https://rau.ua/novyni/ukrayini-rynok-franchajzyngu/>.

265. СКБ Укрелектромаш. URL: <http://www.ukrskb.com.ua/>.

266. Смирнова Н.В. Узагальнення існуючих теоретико-методичних підходів

до формування механізму комерціалізації інновацій і трансферу технологій. *Економіка і фінанси*. 2015. № 3. С. 44–53.

267. Собакар М.В. «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку». Дис. доктора філософії зі спеціальності 071. Харків: ХНЕУ, 2023. 338 с.

268. Соколова Л.В., Дюжев В.Г., Аль-Фахор Ескндер Суліаман Салти. Сталий розвиток інноваційної економіки: ретроспективний аналіз промисловості України. *Сучасні тенденції сталого розвитку: теорія, методологія, практика : колективна монографія*. Харків: ХНУРЕ, 2022. С. 27–36. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/24746>.

269. Соловйов В.П. *Інноваційна діяльність як системний процес у конкурентній економіці (синергетичні ефекти інновацій): монографія*. К.: Фенікс, 2004. 560 с.

270. Статистика, звіти, плани, кошторис. *Укрпатент*. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/statistics>.

271. Типове положення «Про підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності наукових установ НАН України» (Додаток 1 до розпорядження Президії НАН України від 16.01.08 № 15).

272. Тіманюк В.М. Методика відбору інноваційних розробок для подальшої їх комерціалізації. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 22. С. 192-200.

273. Ткачук, С.В., Стахурська С.А. Інтелектуальна діяльність у контексті подвійної природи інтелектуальної власності. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. К.: НУХТ, 2015. Т. 21, № 5. С. 82-90. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/21714>.

274. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=981_018&p=1275309094110854.

275. Українець А., Шиян П., Олійнічук С. Інтелектуальний капітал – передумова економічної незалежності України. URL: <http://www.ukrspirt.com/items/view/39>.

276. Уманців Г.В., Мартинів І.К. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної

власності в Україні. *Банківська справа*. 2016. № 2. С. 85-93.

277. Уманців Г.В., Мартинів І.К. Облік об'єктів права інтелектуальної власності. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. №4. С. 139-157.

278. Уманців Г.В., Мартинів І.К. Інституційне регулювання комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Економічна теорія та право*. 2018. № 4 (35). С. 136-153.

279. Уманців Г.В., Мартинів І.К. Тенденції комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в Україні. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2016. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_3_20.

280. Уткіна М.С. Проблематика класифікації об'єктів інтелектуальної власності. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності*. К.: Інтерсервіс, 2018. С. 285-289.

281. Філіппова С.В., Ковтуненко Ю.В. *Особливості процесу комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства: моногр.* Луганськ: Ноулідж, 2013. 214 с.

282. Хворост О.О. Особливості оцінки об'єктів інтелектуальної власності в Україні. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2010. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=312>.

283. Харківський електро-машинобудівний завод. Офіційний сайт. URL: <https://khemz.in.ua/>.

284. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П. *Управління інтелектуальною власністю: монографія*. К. «К.І.С.», 2005. 448 с.

285. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. К.: Істина. 2004. 928 с.

286. Череп А.В., Пухальська А.П. Методи оцінки інтелектуальної власності підприємств. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 1. С. 241–249.

287. Череп А., Ілляшенко Н., Перерва П. Дослідження методів вартісної

оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 2. С. 53–59. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.2.53>.

288. Якименко-Терещенко Н., Аніщенко А., Чайка Т., Вишняков О., Синько А. Зарубіжний і вітчизняний досвід інноваційних подієвих активностей у ресторанному бізнесі та гастрономічному туризмі. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2022. 6(4), 02. URL: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.04.02>.

289. Черепанова В.О., Силка І.В. Порівняльний аналіз щодо використання об'єктів інтелектуальної власності в країнах світу та в Україні. *Вісник Кременчуцького націон. ун-ту імені Михайла Остроградського*. Кременчук: КрНУ, 2020. Випуск 3 (122). С.46-53. URL: <https://doi.org/10.30929/1995-0519.2020.3.46-53>.

290. Черноіванова Г.С. Показники ефективності інноваційних проектів. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 260–263.

291. Чорна М.В. *Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія*. Харків: ХДУХТ, 2012. 210 с.

292. Чугрій А.А., Чугрій Н.А. Інтелектуальна власність як фундамент інноваційної моделі розвитку підприємства. *Економіка і суспільство*. №11. 2017. С.330-335.

293. Чугрій Н.А. Економічна природа нематеріальних активів як об'єктів бухгалтерського обліку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 31. С.181-185.

294. Чукурна О. Класифікація методів оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12. Ч. 2. С.163–168.

295. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. К.: Логос, 2003. 632 с.

296. Швець Г.О. Трансфер технологій - головний механізм інноваційного розвитку України. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 31 (1). С. 259-266. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2016_31\(1\)__37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2016_31(1)__37).

297. Шушакова І. Проблеми та перспективи розвитку інтелектуальної

власності в Україні. *Банківська справа*. 2015. № 1-2. С. 63-73.

298. Шушакова І.К. Особливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на вітчизняних підприємствах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 2. С. 133-141.

299. Ямчук А.В. Теоретико-методичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій в національному господарстві. *Проблеми науки*. 2012. № 2. С. 2-7.

300. Ярмош В.В. Методика оцінки інтелектуальної власності на підприємствах. *Економіка промисловості*. 2010. № 4. С. 126–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2010_4_21/

301. Ярмош В.В. Удосконалення системи управління інтелектуальною власністю. *Економіка промисловості*. 2010. № 1. С. 96-101.

302. Ястремська О.О. *Інтелектуальна власність: навчальний посібник*. Х.: ХНЕУ, 2013. 124 с. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4118>.

303. Ясюкевич О.А. Ринок промислової власності в Україні: аналіз сучасного стану та необхідність державного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 19. С. 64–68.

304. Andersen B., Rossi F., Stephan J. Intellectual property marketplaces and how they work: Evidence from German pharmaceutical firms. *Intereconomics*. 2010. Vol. 45, P. 35-47. URL: <https://doi.org/10.1007/s10272-010-0323-x>.

305. Arthur W.B. Competing Technologies, Increasing Returns, and Lock-In by Historical Events. *The Economic Journal*. 1989. Vol. 99. Is. 394. P. 116–131. URL: <https://doi.org/10.2307/2234208>.

306. Birgitte Andersen, Federica Rossi. Inefficiencies in markets for intellectual property rights: experiences of academic and public research institutions. *Prometheus, Taylor & Francis Journals*. 2012. Vol. 30 (1). P. 5-27.

307. Bunditsakulchai P., Taguchi H., Hitomi K. Compilation of interregional energy SAM of Japan for environmental tax policy evaluation. 2011. Vol. IV. 33 p.

308. Chesbrough, H.W. *Business Model Innovation: Opportunities and Barriers*.

Long Range Planning. 2010. Vol. 43. Iss. 2–3. P. 354-363.

309. Cohen W.M. Patents and the Incentives to Innovate in Japan and the United States. *Research Policy*. 2002. № 31. P. 1349-1367

310. Cohen W.M., Goto W.M., Nagata A., Nelson R.R., Walsh J.P. R&D Spillovers, Patents and the Incentives to Innovate in Japan and the United States. *Research Policy*. 2002. № 31. P. 1349-1367.

311. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. Signed at Stockholm on July 14, 1967 and as amended on September 28, 1979. World Intellectual Property Organization. URL: http://www.wipo.int/treaties/en/convention/trtdocs_wo029.html.

312. Cooper R.G., Kleinschmidt E.J., Stage Gate Process for New Product Success, Brondby. *Innovation Management*, 2001.

313. Cowan R. Nuclear Power Reactors: A Study in Technological Lock-in. *The Journal of Economic History*. 1990. Vol.50. Is. 3. P. 541–567.

314. Czupryński P., Ćwiklicki M., Kopyciński P., Machnik, A., Mituś A., Staszczyn B., Widziszewska J., Zawicki, M. Organizacja transferu technologii w sieciach instytucji otoczenia biznesu, *Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie*. Kraków. 2006.

315. Davenport T.H. Business Innovation, Reengineering Work through Information Technology. *Boston: Harvard Business School Press*. 1993. 364 p.

316. Drucker P.F. Innovation and entrepreneurship. *New York: Harper & Row*. 1984.

317. Edvinsson L., Malone M.S. Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. *Harper Business*. 1997. 225 p.

318. Edvinsson L., Yeh-Yun Lin C. National Intellectual Capital: A comparison of 40 countries. *Springer*. 2010. 227 p.

319. Eurostat. Your key to European statistics Total R&D personnel and researchers by sectors of performance, as of total labour force and total employme. URL: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

320. Fisher W. Theories of intellectual property. *Cambridge University Press*.

2001. P. 168-199. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/theories-of-intellectual-property-Fisher/173d8747f2faaa06805dfd64a556fa2d776431f9>.

321. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf.

322. Global Innovation Index 2022. Ukraine. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf 246.

323. Gregor, B., Trzmielak, D. Badania rynkowe w sektorze nowych technologii – ocena potencjału rynkowego metodą Quicklook. *Badania marketingowe w przestrzeni europejskiej*. Wrocław, 2006. P. 624- 632.

324. Hammer M., Champy J. Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution. *Harper Business*. New York, 1993. 223 p.

325. Hattori. T., Graniere R.J. An empirical analysis of the transition to retail competition in the U.S. electricity industry. Tokyo, 2001. 90 p.

326. Haustein H., Maier H. Innovation Glossary. Oxford, N.Y., Toronto, Sydney, Frankfurt. 1986. P. 23-24.

327. Intellectual property. Oxford English Dictionary (3rd ed.). *Oxford University Press*. 2005.

328. IP & Business: Intellectual Property, Innovation and New Product Development. *WIPO Magazine*. 2005. Iss. 4/2005. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2005/04/article_0002.html.

329. Jolly V.K. Commercializing New Technologies: Getting from Mind to Market. *Harvard Business School Press*. Boston, 1997.

330. Kasprzycki D., Matczewski A., Okoń-Horodyńska E., du Vall, M., Wisła, R., Zarządzanie własnością intelektualną w przedsiębiorstwie, *Uniwersytet Jagielloński*, Kraków, 2008. 137 p.

331. Kosenko O.P., Kobieliwa T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 2. С. 140-145.

332. Mansfield, E. *Technological Change* New York: W.W. Norton, 1971.

333. *Markets for Knowledge Resources and Intellectual Property Debate*,

Building Markets for Knowledge Resources (Innovation, Technology, and Education for Growth). Emerald Group Publishing Limited, Leeds, 2017. P. 47-62. URL: <https://doi.org/10.1108/978-1-78635-742-720161004>.

334. Markiewicz D. Komercjalizacja wyników badań naukowych. *CTT Politechnika Krakowska*, Kraków. 2009. 178 p.

335. Martyniv I. Organization of Accounting of the Commercialization Intellectual Property Objects. *Economics and Finance*. 2016. № 9. P. 22-28.

336. Maslak M. Research of sources, factors and methods of efficiency of use of intellectual property objects. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities? Monograph*. Praha: OKTAN PRINT, 2023. P. 99-112. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/artificial-intelligence-an-era-of-new-threats/>.

337. Maslak M. Features of the intellectual property management process. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices*: materials of the Monthly Intern. Sci. and Practic. Conf. Tallinn: Teadmus OÜ, 2023. P. 5-8. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63385>.

338. Maslak M. Methodology of intellectual property management processes. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2023. P. 1-14.

339. Maslak M.V. Concepts of intellectual property management at industrial enterprises. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*: матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. Луцьк: ЛНТУ, 2022. С. 204-205. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60841>.

340. Maslak M. V. Formation of intellectual property management approaches. *Marketing of innovations. Innovations in marketing*: materials of the Intern. Sci. Internet Conf. Bielsko-Biala: Univ. Of Economics and Humanities, 2022. P. 200-204. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60361>.

341. Maslak M. V. Formation of stages of management of intellectual property in an industrial enterprise. *Національні економіки в умовах новітніх глобальних викликів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 67-69. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/3233/3081>.

<http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63339>.

342. Maslak M. V., Maslak O. I., Ishchenko S. V., Grishko N. Y. Export-Oriented Enterprise Development of the Electrotechnical Industry: Strategic Guidelines. *2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2019. P. 486–489. URL: <https://doi.org/10.1109/MEES.2019.8896494>.

343. Maslak M., Pererva P. Commercialization of intellectual property objects in industrial enterprises. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20, no. 3. P. 465–477. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62112>.

344. Maslak M., Pererva P. Formation of economic and legal measures for the development of the market of intellectual property objects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. Vol. 1, no. 13 (121). P. 113–124. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63389>.

345. Maslak M., Kobeleva A., Pererva P. Organizational aspects of management of models of commercialization of intellectual technologies. *Modern management technologie: monograph*. Przeworsk: WSSG, 2022. Pt. 2.3. P. 184-209. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62043>.

346. Maslak M., Maslak O., Pochtovyuk A., Yakovenko Y., Grishko N., Marchenko V. Innovative approaches to staff motivation based on ESG business principles and intellectualisation: international experience. *Regional Journal. Biblioteka Regionalisty*. Wroclaw, 2022. No 22. P. 46-58. URL: <https://journals.ue.wroc.pl/br/article/view/146/13>.

347. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15, no. 3. P. 242–252. URL: [https://doi.org/10.21511/ppm.15\(3-1\).2017.08](https://doi.org/10.21511/ppm.15(3-1).2017.08).

348. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Shevchuk Yu. Tool development for the assessment of the favorable environment in the framework of the investment policy formation for the electrotechnical industry enterprises. *2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP)*. 2020. P. 1-4. URL: http://web.kpi.kharkov.ua/eeau/en/paep2020_en/.

349. Maslak M., Pererva P., Ievsieiev A., Tkachov M., Tkachova N. Formation of intellectual property commercialization strategies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. Vol. 1, no. 13 (127). P. 80-91.

350. Maslak M., Pererva P. Management of intellectual property rights as part of the intangible assets of the enterprise. *Mérleg és kihívások – fenntarthatóság: XII nk. Tud. Konf. Miskolc: University of Miskolc, 2022. P. 530-539. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62165>.*

351. Maslak M., Schwödiauer G. Economic determinants of intellectual property development in Ukraine. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2021. P. 1-11. URL: <https://mindjournal.wseh.pl/pl/artykul/numer-122021.html>.

352. Maslak M. V., Maslak O. I., Grishko N. Y., Hlazunova O. O., Pererva P. G., Yakovenko Y. Y. Artificial Intelligence as a Key Driver of Business Operations Transformation in the Conditions of the Digital Economy. *2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2021. P. 1-5. URL: <https://doi.org/10.1109/MEES52427.2021.9598744>.

353. Maslak M., Maslak O., Yakovenko Y., Bilyk M., Hlazunova O. The role of intellectual property in the implementation of innovations in the conditions of the development of the digital economy. *16th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment*. 2022. P. 1-5. URL: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2022580217>.

354. Maslak M., Pererva P. Theoretical and methodical essence of technology transfer on the basis of entrepreneurship and intrapreneurship. *Mérleg és kihívások: 9 nk. tud. konf. Miskolc, 2019. P. 284-297. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/48325>.*

355. Maslak M., Pererva P., Kobieliava A. Formation of the mechanism of commercialization of intellectual technologies on the basis of the functional approach. *Actual problems of modern science: monograph*. Bydgoszcz: Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 2.25. P. 527-537. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55056>.

356. Maslak M., Pererva P., Nagy Sz., Kosenko O., Kobieliava T. Economic

Assessment of Outsourcing of Intellectual and Information Technologies. *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. Springer. 2024. Vol 195. P. 147-186.

357. Maslak M., Yakovenko Y., Maslak, O., Pererva P., Grishko N. Problems of Intellectual Property in the Information Economy Through the Prism of Artificial Intelligence as a Dual-Purpose Technology. *2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022. P. 1-5. URL: <https://doi.org/10.1109/MEES58014.2022.10005671>.

358. *Negocjacje w transferze technologii. Podręcznik szkoleniowy*, Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego UNIDO, Biuro Promocji Inwestycji i Technologii w Warszawie. Warszawa. 2004.

359. OECD. Gross domestic spending on R&D. URL: <https://data.oecd.org/RD/GROSS-DOMESTIC-SPENDING-ON-R-D.HTM>.

360. OECD. Main Science and Technology Indicators. Vol. 2020. Iss. 1. URL: <https://doi.org/10.1787/e3c3bda6-en>.

361. OECD/EUIPO. Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, Illicit Trade, OECD Publishing, Paris/European Union Intellectual Property Office. 2019. URL: <https://doi.org/10.1787/g2g9f533-en>.

362. OECD-EUIPO. Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods, Illicit Trade. OECD Publishing. Paris, 2017. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264278349-en>.

363. Patterson L. Ray, Joyce Craig. Copyright in 1791: An Essay Concerning the Founders' View of Copyright Power Granted to Congress in Article 1. Section 8, Clause 8 of the U.S. Constitution. *Emory Law Journal*. Emory University School of Law, 2003.

364. Pererva P.G., Tkachov M.M., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19, Iss.1. P.24-38.

365. Poltorak A., Lerner P. Essentials of intellectual property. *John Wiley & Sons*, 2002. 256 p.

366. Porter M.E. Competitive advantage: creating and sustaining superior performance. *New York: Free press*. 1985. 658 p.

367. Pretnar B. Intelktualna lastina v sodobni konkurenci in poslovanju: pravne osnove, ekonomska analiza i podjetniski cilji. Ljubljana: GV Založba, 2002. 239 p.

368. Przewodnik: Pomysł – Badania – Wiedza – Biznes. *Usprawnienie procesów komercjalizacji wiedzy w instytucjach sektora badań i rozwoju w województwie śląskim*. SEKT, Projekt, Gliwice, 2007.

369. Ricardo David. The Principles of Political Economy and Taxation, Homewood, Illinois: Richard D. Irwin, Inc., 1963.

370. Rogers E.M. Diffusion of Innovations. 4th edn. New York: The Free Press. 1995. 165 p.

371. Roos J., Pike S., Fernstrom L. Managing Intellectual Capital in Practice. London: Routledge, 2010. 400 p.

372. Santarek K. Transfer technologii z uczelni do biznesu. *Tworzenie mechanizmów transferu technologii*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Warszawa, 2008.

373. Schilling M.A. Technology Success and Failure in Winner-Take-All Markets: The Impact of Learning Orientation, Timing, and Network Externalities. *Academy of Management Journal*. 2002. Vol. 45. Is. 2. P. 387–398. URL: <https://doi.org/10.5465/3069353>.

374. Schumpeter J. A. Thorie de l'évolution économique. Recherche sur le profit, le crédit, l'intérêt et le cycle de la conjoncture: Introduction. Paris: Librairie Dalloz, 1935. 148 p.

375. Shapiro C., Varian H.R. The Art of Standards Wars. *California Management Review*. 1999. Vol. 41. Is. 2. P. 8-32. URL: <https://doi.org/10.2307/411659>.

376. Smith Adam. An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. *Glasgow edition of Works*. 1776. Vol. 2. 624 p. URL: https://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf.

377. Technology transfer. *The Council for Scientific and Industrial Research*. URL: <https://www.csir.co.za/>.

378. The Global Innovation Index 2014. The Human Factor in Innovation. Cornell University, INSEAD, and WIPO. 2021. URL:

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2021.pdf.

379. The Global Talent Competitiveness Index 2022. The Tectonics of Talent: Is the World Drifting Towards Increased Talent 220 Inequalities? URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI -2022-report.pdf>.

380. The pandemic of fakes: in April 2021 the sale of counterfeit products marked an all-time high - the paradox of the era of sustainability. URL: <https://discover.certilogo.com/en/blog/news/pandemic-fakes-april-2021-sale-counterfeit-products-marked-all-time-high-paradox-era>.

381. Tonisson L., Millien R., Maicher L. Shortcomings on the Market for Intellectual Property. *Working Paper*. Fraunhofer Center for International Management and Knowledge Economy. Leipzig, 2016. Vol. 1.

382. Transfer of technology and knowledge sharing for development Science, technology and innovation issues for developing countries. *UNCTAD Current Studies on Science, Technology and Innovation*. 2014. № 8. 71 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/dtlstict2013d8_en.pdf.

383. Trzmielak D., van Geenhuizen M., Gibson D., Urbaniak M. Knowledge and Technology Transfer from Academia to Business – Polish Perspectives. *Value-Added Partnering and Innovation in a Changing World*. Purdue University Press, West Lafayette, Indiana, 2009. P. 151-166.

384. Virchenko V., Petrunia Yu., Osetskyi V., Makarenko M., Sheludko V. Commercialization of Intellectual Property: Innovative Impact on Global Competitiveness of National Economies. *Marketing and Management of Innovations* 2021. Vol. 2. P. 25-39. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2021.2-02>.

385. Walcza W. Własność intelektualna - cenne niematerialne aktywa organizacji. *E-mentor*. 2011. №2 (39). URL: <https://www.e-mentor.edu.pl/mobi/artykul/index/numer/39/id/821>.

386. WIPO IP statistics data center. 2021. URL: <https://www3.wipo.int/ipstats/index.htm>.

387. World Intellectual Property Indicators 2021: WIPO. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2021.pdf.

388. World Intellectual Property Organization. URL: http://www.wipo.int/sme/en/documents/pharma_licensing.html#P7_2_2862.

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1 Відділ інтелектуальної власності (далі – відділ) є головним структурним підрозділом підприємства, який діє на підставі Статуту підприємства та цього Положення.

1.2. Підрозділ ІВ здійснює свою діяльність на підприємстві як єдиний навчально-науково-виробничий комплекс і підпорядковується безпосередньо генеральному директору та директору з інноваційної роботи.

1.3. Підрозділ ІВ у своїй діяльності керується законами України, постановами українського уряду, нормативними та розпорядчими документами державних органів України, наказами та інструкціями галузевого міністерства, міжнародними угодами, а також наказами та розпорядження генерального директора (директора з інноваційної роботи) підприємства, рішеннями трудового колективу, цього Положення.

1.4. Підрозділ здійснює свою діяльність у співпраці з інноваційними, науковими, виробничими та управлінським підрозділами підприємства.

1.5. До компетенції підрозділу входить діяльність, пов'язана зі створенням, правовою охороною таких об'єктів ІВ підприємства: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, назви місць походження товарів, комп'ютерні програми, бази даних, топології інтегральних мікросхем, ноу-хау, секрети виробництва, селекційні досягнення.

II. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

2.1. Розробка та реалізація єдиної патентно-ліцензійної політики підприємства, розробка нормативно-методичних документів з управління ІВ.

2.2. Науково-методичне керівництво та участь у патентних дослідженнях при плануванні та виконанні науково-дослідних розробок з метою підвищення технічного рівня, забезпечення патентної чистоти, патентоспроможності та конкурентоспроможності у зовнішній сфері. Ринок створених на їх основі машин, приладів, обладнання, матеріалів, виробів і технологічних процесів, що визначає тенденції розвитку техніки в основних наукових підрозділах підприємства.

2.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення роботи зі створення об'єктів ІВ

підприємства.

2.4. Ідентифікація створених на підприємстві об'єктів ІВ, оцінка доцільності їх правової охорони, аналіз їх використання та потенційної вартості, визначення форм і методів правової охорони.

2.5. Закріплення прав ІВ підприємства на об'єкти його інтелектуальної діяльності шляхом організації правової охорони ІВ, створеної при здійсненні наукової та виробничої діяльності на підприємстві.

2.6. Облік і систематизація даних про створені об'єкти ІВ, етапи процедури надання їм правової охорони.

2.7. Підготовка пропозицій та виконання робіт з патентування винаходів, промислових зразків, торговельних марок за кордоном.

2.8. Забезпечення підстав для відшкодування шкоди, завданої підприємству в разі порушення його виключних прав ІВ.

2.9. Захист майнових прав підприємства щодо об'єктів ІВ, а також захист майнових та особистих немайнових прав їх авторів.

2.10. Виховання патентної інформаційної культури: прищеплення співробітникам підприємства навичок користування Міжнародною патентною класифікацією, пошуку та перегляду патентної документації, систематизація масиву та аналіз обраних охоронних документів, складання звіту про патентні дослідження.

2.11. Контроль за сплатою патентних мит.

ІІІ. ОСНОВНІ СФЕРИ ТА НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Надає консультативно-методичну допомогу у проведенні патентних досліджень співробітникам та розробникам науково-дослідних робіт підприємства.

3.2. Спільно з іншими підрозділами підприємства інноваційного спрямування підрозділ аналізує результати науково-дослідних робіт і виявляє створені комерційно значущі об'єкти ІВ.

3.3. Проводить разом з науковими співробітниками аналіз закінчених НДР, визначає їх новизну, відповідність умовам охороноздатності з метою процедури правової охорони.

3.4. Проводить попередню експертизу охороноздатності та комерційного потенціалу об'єктів ІВ з метою визначення доцільності їх правової охорони в Україні і за кордоном.

3.5. Здійснює правову охорону об'єктів ІВ підприємства, включаючи підготовку, оформлення та подання заявок на патентування, реєстрацію об'єктів ІВ

в Україні і за кордоном, веде листування, бухгалтерський облік і звітність.

3.6. Готує та забезпечує укладання договорів з авторами об'єктів ІВ, передбачених чинним законодавством, та здійснює контроль за їх виконанням.

3.7. Здійснює організаційно-методичну підтримку щодо захисту комерційної таємниці підприємства та, в необхідних випадках, його партнерів.

3.8. Бере участь у підготовці експертних висновків щодо матеріалів, які готуються до публікації.

3.9. Готує та забезпечує укладення підприємством договорів про отримання патенту (свідоцтва), угод про розподіл винагороди між співавторами винаходу (промислового зразка, корисної моделі), договорів між співзаявниками патенту та контролюють порядок патентування та використання винаходу (промислового зразка, корисної моделі).

3.10. Надає співробітникам-авторам, а також посадовим особам-авторам об'єктів ІВ, консультаційну, інформаційну та адміністративну допомогу в реалізації їх майнових та особистих немайнових прав, у тому числі: права та пільги, передбачені чинним законодавством.

3.11. Розробляє нормативно-методичні документи підприємства, що регламентують створення, правову охорону та використання об'єктів ІВ, фінансування такої діяльності, включаючи виплату винагороди та інші форми заохочення авторам та особам, які сприяли цій діяльності, забезпечує прийняття та контроль за здійсненням такої діяльності документів структурними підрозділами, співробітниками, науковцями підприємства.

3.12. Проводить науково-дослідну та науково-методичну роботу у сфері ІВ.

3.13. Бере участь у наданні науковим співробітникам знань з основ патентування, правової охорони та комерційної реалізації об'єктів ІВ підприємства.

3.14. Проводить аналіз стану винахідницької та патентно-ліцензійної діяльності підприємства, готує пропозиції щодо її вдосконалення.

3.15. Організовує створення бази даних ІВ підприємства.

3.16. Організовує ведення обліку патентних і державних документів, контроль за правильністю і своєчасністю їх використання та виконання.

3.17. Щорічно готує кошторис витрат на забезпечення діяльності підприємства у сфері ІВ та забезпечує його реалізацію.

3.18. Забезпечує комплектування патентного фонду підприємства відповідно до предмету наукових досліджень, а також поповнює наукову, методичну, періодичну літературу з проблем створення, охорони та комерціалізації об'єктів ІВ.

3.19. Виявляє факти неналежного використання об'єктів ІВ підприємства та вносить пропозиції керівництву щодо вжиття заходів, спрямованих на припинення цих порушень та відшкодування завданої шкоди; здійснює спільно з юридичним відділом необхідні для цього дії.

IV. МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Загальне керівництво діяльністю підрозділу здійснює директор з інноваційної роботи.

4.2. Контроль за виконанням основних завдань, функцій та обов'язків підрозділу здійснює безпосередньо його керівник.

V. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Підприємство забезпечує підрозділ необхідними ресурсами (фінансовими, інформаційними, комунікаційними тощо). Штатний розпис та кошторис витрат підрозділу затверджуються генеральним директором підприємства.

5.2. Керівник підрозділу призначається на посаду та звільняється з посади наказом генерального директора підприємства.

5.3. До керівника підрозділу пред'являються такі вимоги: вища професійна (технічна) освіта, а також спеціальна освіта у сфері інтелектуальної (промислової) власності, досвід роботи у сфері правової охорони та комерційного продажу об'єктів ІВ не менше 5 років.

5.4. В складі підрозділу працюють висококваліфіковані фахівці з вищою професійною (технічною) освітою та науковим або виробничим досвідом за профілем наукової та виробничої діяльності підприємства.

VI. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

6.1. Структурний підрозділ з ІВ має право:

- самостійно визначати зміст і конкретні форми своєї діяльності відповідно до цілей і завдань, визначених в Положенні;
- отримувати в установленому порядку всі необхідні для його роботи документи підприємства;
- залучати працівників підприємства до виконання завдань, покладених на підрозділ;
- вносити пропозиції керівництву підприємства та його структурним підрозділам щодо вдосконалення діяльності, пов'язаної зі створенням, захистом і

комерціалізацією об'єктів ІВ, заохоченням працівників, притягненням працівників до відповідальності за порушення або неналежне виконання чинного законодавства та нормативно-правових актів підприємства у сфері SD;

- листуватися з відомствами та організаціями міністерств, відомств, Укрпатенту, Торгово-промислової палати України з питань, що належать до його компетенції;

- представляти підприємство від імені його керівництва у зовнішніх організаціях з питань діяльності підрозділу;

- надавати консультаційні, патентні та інформаційні послуги зовнішнім юридичним та фізичним особам на договірній основі;

- вносити пропозиції щодо заохочення співробітників підрозділу.

6.2. Структурний підрозділ несе відповідальність:

- за достовірність статистичної звітності з винахідницької та патентно-ліцензійної діяльності;

- за своєчасне і якісне оформлення заявочної документації з оформленню патентної охорони об'єктів ІВ;

- за неправомірне розголошення конфіденційної інформації, яка стала відомою внаслідок діяльності співробітників підрозділу.

VII. ПОРЯДОК ВНЕСЕННЯ ЗМІН В ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Зміни в текст Положення про структурний підрозділ ІВ вносяться в наступних випадках:

- при зміні статусі підрозділу;
- при зміні організаційно-управлінської структури підприємства;
- при зміні, розширенні або виключенні його окремих функцій;
- при внесенні змін в нормативну і розпорядчу документацію вищих органів управління, а також на основі рішень вищих органів управління підприємством.

7.2. Відміна Положення про структурний підрозділ ІВ здійснюється наказом, в якому надаються підстави для такої дії.

VIII. ПОРЯДОК РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ

Структурний підрозділ організується, реорганізується та ліквідується наказом генерального директора підприємства на основі зборів трудового колективу.

АНКЕТА ОПИТУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО ЇХ СТАНУ ІВ

1. Місцезнаходження Вашого підприємства (місто та область):

2. Який вид виробничо-комерційної діяльності є основним для Вашого підприємства (вибрати один з пропонованих варіантів)?

Промисловість		
Будівництво		
Діяльність транспорту та зв'язку		
Сфера ІТ-технологій		
Освіта		
Фінансова діяльність		
Державне управління		
Сфера гостинності		
Торгівля		
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям		
Рибальство, рибництво		
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство		
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги		
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту		

3. Який термін виробничої діяльності для Вашого підприємства?

працюємо менше 5 років		
5...10 років		
термін діяльності перевищує 10 років		

4. Яка кількість співробітників на Вашому підприємстві?

до 100 співробітників		
101 ... 250 співробітників		
251 ... 500 співробітників		
501 ... 1000 співробітників		
Кількість співробітників перевищує 1000 осіб		

5. Яку суму річного обсягу загального доходу на Вашому підприємстві?

до 20 млн. грн		
20 ... 100 млн. грн		
100 ... 500 млн. грн		
перевищує 500 млн. грн		

6. Оцініть сучасний стан економіки Вашого підприємства?

незадовільний		
задовільний		
хороший		
важко відповісти		

7. Вкажіть Ваш особистий досвід роботи на менеджерських посадах або у складі топ-

менеджменту цього підприємства

менше 1 року		
1 ... 5 років		
перевищує 5 років		

8. Який Ваш статус на цьому підприємстві

власник підприємства		
акціонер підприємства		
президент, генеральний директор, член правління, заступник директора		
керівник підрозділу інтелектуально-інноваційного спрямування		
директор по інноваційній діяльності		
внутрішній аудитор		
головний бухгалтер		
спеціаліст/фахівець одного з основних підрозділів/відділів		
інше		

9. Вкажіть підрозділ підприємства, де Ви працюєте:

підрозділ (служба) інтелектуальної власності		
підрозділ інновацій		
відділ продажів (закупівель)		
центр трансферу та комерціалізації технологій		
виробничий підрозділ		
виконавчий/топ-менеджмент		
підрозділ по роботі з клієнтами		
підрозділ міжнародних відносин		
фінансовий відділ		
підрозділ НДДКР		
підрозділ маркетингу		
інше		

10. Чи пов'язана виробничо-комерційна діяльність Вашого підприємства з трансфером (комерціалізацією) інтелектуальних технологій?

ні, не пов'язана		
деякі результати НДДКР пов'язані з процесом комерціалізації або трансферу		
усі результати НДДКР пов'язані з процесом комерціалізації або трансферу		
важко відповісти		

11. Чи стала, на Вашу думку, інтелектуально-інноваційна діяльність Вашого підприємства більш успішною у порівнянні з минулим роком або за десятирічний період?

залишається приблизно на тому ж рівні		
стала більш широкою та більш успішною		
в деякій мірі зменшилася		
значно зменшилася		
складно відповісти		

12. Які інтелектуальні технології успішно реалізувались та успішно вплинули на господарську діяльність Вашого підприємства?

інтелектуальні технології у внутрішньому середовищі інтелектуальні підприємства		
інтелектуальні технології у зовнішньому середовищі підприємства		

інтелектуальні технології у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства		
важко відповісти		

13. Як інтелектуальні технології внутрішнього середовища реалізувались та успішно вплинули на господарську діяльність Вашого підприємства? Відзначте усі відповідні:

інтелектуальні технології в сфері розробки нової продукції		
інтелектуальні технології в сфері основної виробничої діяльності Вашого підприємства		
інтелектуальні технології виконання інтелектуально-інноваційних проектів або планів		
інтелектуальні технології реалізації продукції (угоди на продаж, повернення продукції, оплата відвантаженої продукції тощо)		
технології у сфері постачання (зрив поставок сировини, комплектуючих та ін.)		
інтелектуальні технології у системі управління Вашим підприємством		
технології в сфері персоналу		
інші інтелектуальні технології (зазначте які саме)		
важко відповісти		

14. Які інтелектуальні технології зовнішнього середовища реалізувались та успішно вплинули на господарську діяльність Вашого підприємства?

технології щодо зміни господарського законодавства та інших нормативно-правових актів		
інноваційні зміни умов і методів здійснення зовнішньоекономічної діяльності		
технології щодо зміни дій регіональної або місцевої влади в економічній сфері		
технології покращення соціально-економічної ситуації у регіоні розміщення підприємства		
поява технологічних, продуктових та інноваційних нововведень у конкурентів		
технології покращення екологічної ситуації або зміна екологічних норм		
технології покращення зовнішньоекономічного середовища підприємства		
важко відповісти		

15. Якими на Вашу думку є цілі впровадження ефективних систем управління інтелектуальною власністю на підприємстві:

підвищення ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності		
збільшення доходів від трансферу (комерціалізації) об'єктів інтелектуальної власності		
забезпечити необхідний рівень конкурентоспроможності продукції		
гарантування досягнення стратегічних цілей		
збереження активів та підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності		
забезпечення відповідності регуляторним вимогам		
підвищення вартості підприємства		
підвищення корпоративного рейтингу, збільшення гудвілу		
інше		

16. Чи є на Вашому підприємстві окремий структурний підрозділ, відповідальний за координацію управління інтелектуальною власністю:

Так, такий підрозділ (служба) має місце		
Немає		

Ні, однак в найближчий час планується створення		

17. На кого покладено відповідальність за координацію процесів управління інтелектуальною власністю у випадку відсутності окремого структурного підрозділу:

підрозділ з науки або інноваційної діяльності		
директор з інновацій		
юридичний підрозділ		
підрозділ НДДКР		
інше		

18. Що на Вашу думку перешкоджає ефективному управлінню інтелектуальною власністю на Вашому підприємстві в поточному році та може заважати управлінню інтелектуальною власністю в наступному?

недоліки ефективної взаємозв'язку та взаємодії між функціональними підрозділами		
низька якість отримуваної ринкової інформації щодо інтелектуальної власності		
недостатній рівень дослідження попиту та пропозицій щодо комерціалізації інтелектуальної власності		
відсутність корпоративної культури управління інтелектуальною власністю		
неможливість отримання точної оцінки вартості інтелектуальних технологій		
недостатня підтримка процесу управління інтелектуальною власністю з боку ради директорів		
відсутність необхідної підтримки з боку виконавчого менеджменту		
відсутність необхідних фінансових ресурсів		
низька ефективність застосовуваних інструментів та методів виявлення, оцінки та управління інтелектуальною власністю		
інше		

19. Які з перерахованих заходів, на Вашу думку є найбільш важливими для побудови ефективної системи управління інтелектуальною власністю на підприємстві:

активна підтримка з боку виконавчого керівництва		
облік інформації щодо інтелектуальної власності при прийнятті рішень з управління інтелектуальною власністю підприємства		
підтримка системи управління інтелектуальною власністю з боку ради директорів		
впровадження процесу управління інтелектуальною власністю в усі функціональні підрозділи підприємства		
прихильність усіх співробітників підприємства розвитку управління ризиками		
організований та формалізований процес виявлення, дистрибуції, комерціалізації, споживання та управління інтелектуальною власністю		
ефективна система звітності з інтелектуальної власності		
розробка та впровадження політики/концепції з управління інтелектуальною власністю		
доступність інформації з інтелектуальної власності для усіх зацікавлених користувачів		
кількісні моделі оцінки вартості інтелектуальної власності		
автоматизація системи управління інтелектуальною власністю		
чітко визначений рівень управління інтелектуальною власністю		
інше		

20. Які з напрямків розвитку управління інтелектуальною власністю, на Вашу думку, є ключовими для Вашого підприємства:

облік інформації щодо інтелектуальної власності при прийнятті рішень з управління підприємством		
облік інтелектуальної власності при стратегічному та бізнес-плануванні на підприємстві		
бюджетування/планування з врахування інтелектуальної власності		
кількісні методи та моделі оцінки інтелектуальної власності		
автоматизація систем управління інтелектуальною власністю		
формалізація процесів управління інтелектуальною власністю		
навчання співробітників		
аналіз економічної доцільності (cost-benefit analysis) комерціалізації інтелектуальною власністю		
складання реєстру (портфеля) об'єктів інтелектуальною власністю		
інше		

21. Який шлях впровадження / розвитку управління інтелектуальною власністю у забезпеченні ефективної діяльності Ви вважаєте найбільш ефективним для Вашого підприємства:

залучення зовнішніх експертів / консультантів		
інтелектуально-інноваційний розвиток підприємства власними силами		
комбінований		

22. Чи проводиться на Вашому підприємстві робота з управління інтелектуальною власністю як самостійний вид управлінської діяльності?

не проводиться і не планується		
не ведеться, але планується		
проводиться		
проводиться, але в іншій сфері (в якій саме)		
важко відповісти		

Наступні запитання відносяться до випадку, коли на Вашому підприємстві ведеться робота з управління інтелектуальною власністю. Тому, якщо на питання 22 Ви відповіли позитивно, можна переходити до питань 23-39

23. Як давно проводяться на Вашому підприємстві роботи з управління інтелектуальною власністю?

менше одного року		
терміном до 5 років		
перевищує 5 років		
важко відповісти		

24. Хто з топ-менеджменту Вашого підприємства відповідає за роботу з управління інтелектуальною власністю?

генеральний директор підприємства		
один із заступників генерального директора		
керівник однієї із служб інноваційного спрямування апарату управління підприємством		
керівник спеціально створеного підрозділу для управління інтелектуальною власністю		
керівник іншої служби підприємства (вказіть якої)		

інша керівна особа (хто саме)		

25. Які з перелічених документів в сфері управління інтелектуальною власністю розроблено та запроваджено на Вашому підприємстві:

політика управління інтелектуальною власністю		
методики виявлення, оцінки та управління інтелектуальною власністю		
регламенти процесів управління інтелектуальною власністю (включаючи форми звітності)		
посадові інструкції інноваційних менеджерів		
положення структурного підрозділу, відповідального за управління інтелектуальною власністю		
положення Комітету з інтелектуальної власності		
політика з управління окремими видами інтелектуальної власності		
стратегія розвитку управління інтелектуальною власністю		
інше		

26. Хто веде роботу з управління інтелектуальною власністю на Вашому підприємстві?

спеціальний підрозділ з управління інтелектуальною власністю		
фахівці з інтелектуальної власності та спеціально призначені співробітники підприємства		
співробітники інших підрозділів підприємства згідно одноразових розпоряджень керівництва		
на нашому підприємстві управління інтелектуальною власністю організовано по іншому (вказати як саме)		

27. Чи залучає Ваше підприємство для управління інтелектуальною власністю зовнішніх консультантів?

використовуємо власний кадровий склад		
залучаємо консультантів, що працюють разом із співробітниками підприємства		
до роботи з управління ризиками повністю залучаємо зовнішніх консультантів		

28. Які підходи до управління інтелектуальною власністю використовувались на Вашому підприємстві?

системний підхід		
стратегічний підхід		
інноваційний підхід		
процесний підхід		
функціональний підхід		
ринковий (маркетинговий) підхід		
вартісний підхід		
комбінований підхід		
інший підхід (вказіть який)		
складно відповісти		

29. На Вашу думку, чи було управління інтелектуальною власністю ефективним для Вашого підприємства?

від управління інтелектуальною власністю на нашому підприємстві лише збитки		
управління інтелектуальною власністю не дало жодного позитивного чи негативного результату		

управління інтелектуальною власністю принесло користь підприємству		
не знаю (важко відповісти)		

30. В якій галузі господарської діяльності Вашого підприємства, на Вашу думку, управління інтелектуальною власністю могло б принести найбільшу користь?

в управлінні фінансами підприємства		
у стратегічному плануванні		
у плануванні інвестиційних або інноваційних проектів		
у оперативній господарській діяльності підприємства		
управління інтелектуальною власністю повинно охоплювати усі сфери діяльності підприємства		
інше (що саме)		
управління інтелектуальною власністю для нашого підприємства не потрібне		
важко сказати (не знаю)		

31. Що, на Вашу думку, могло б бути показником успішності робіт з управління інтелектуальною власністю на Вашому підприємстві?

рентабельність інтелектуальної діяльності		
обсяг прибутку від комерціалізації (трансферу) інтелектуальної власності		
кількість відхилених (прийнятих) інтелектуально-інноваційних проектів		
кількість прийнятих і успішно реалізованих інтелектуально-інноваційних проектів		
скорочення обсягу грошей, які зарезервовані для компенсації ризиків інтелектуальної діяльності		
покращення загальних економічних показників діяльності підприємства (підвищення обсягу продажів, валового доходу, зростання прибутку, скорочення невиробничих витрат та ін.)		
розширення бізнесу підприємства (нові види діяльності, нові продукти, нові ринки та ін.)		
зростання сплачених акціонерам дивідендів		
укріплення ринкових позицій підприємства (розширення частки ринку)		
інше (вказіть що)		
важко сказати (не знаю)		

32. Що заважає більш широкому використанню методів управління інтелектуальною власністю на підприємстві?

управління інтелектуальною власністю для таких підприємств як наше не має сенсу		
відсутні традиції врахування інтелектуальної власності в господарській діяльності		
не маємо інформації щодо позитивних результатів управління інтелектуальною власністю на інших підприємствах		
відсутні ґрунтовні та зрозумілі методичні матеріали з управління інтелектуальною власністю		
необхідність додаткових витрат та організаційних зусиль		
нічого не заважає, але нам вдається успішно працювати і без системи управління інтелектуальною власністю		
інше		
складно сказати / не знаю		

33. Структурний підрозділ, відповідальний за координацію процесів управління

інтелектуальною власністю на Вашому підприємстві, підзвітний:

генеральному директору / голові правління		
директору по інноваціям		
фінансовому директору		
раді директорів		
керівнику юридичного відділу		
інше		

34. Які заходи проводяться на Вашому підприємстві для розвитку навичок з питань управління інтелектуальною власністю у співробітників:

регулярні навчання співробітників		
семінари для топ-менеджменту		
внутрішній портал та форум для обговорення питань з управління інтелектуальною власністю		
сертифікація в галузі управління інтелектуальною власністю		
інше		

35. Чи сформовано на Вашому підприємстві реєстр (портфель) об'єктів інтелектуальної власності?

так, сформовано		
немає його		
не сформовано, але найближчим часом планується створити		

36. Чи визначено на Вашому підприємстві власників інтелектуальної власності?

так, визначено		
так, але не по усіх об'єктах інтелектуальної власності		
не визначається		

37. Чи проводиться на Вашому підприємстві статистика за комерціалізованими об'єктами (база даних)

Так, ведеться і враховується		
Не ведеться		
Не ведеться, однак найближчим часом планується		

38. Чи проводять на Вашому підприємстві аналіз економічної доцільності (cost-benefit analysis) під час впровадження заходів з управління інтелектуальною власністю

Так, проводять		
Не проводять		

39. В яких процесах на Вашому підприємстві враховується інформація щодо можливостей комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності

процес інноваційного планування		
процес стратегічного / бізнес-планування		
процеси проведення внутрішніх перевірок / аудитів		
процес прогнозування грошових потоків		
інші процеси (вказіть які)		

Додаток В

Порівняльний аналіз показників інтелектуальності та інноваційності економіки України та топ-10 країн за міжнародними рейтингами станом на 2022 рік

№ в рейтингу	Глобальний індекс інновацій		Індекс світової конкурентоспроможності		Зведений інноваційний індекс		Інноваційний індекс агентства Bloomberg		Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	
	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника
1	Швейцарія	64,6	Німеччина	86,8	Швеція	149,32	Південна Корея	90,49	Швейцарія	78,2
2	США	61,8	США	84,1	Фінляндія	149,17	Сінгапур	87,76	Сінгапур	75,8
3	Швеція	61,6	Швейцарія	81,2	Данія	148,19	Швейцарія	87,6	Данія	75,44
4	Сполучене Королівство	59,7	Тайвань	80,2	Нідерланди	142,26	Німеччина	86,45	США	73,93
5	Нідерланди	58	Швеція	79,1	Бельгія	141,67	Швеція	86,39	Швеція	73,93
6	Південна Корея	57,8	Південна Корея	79,1	Ірландія	130,66	Данія	86,12	Нідерланди	73,9
7	Сінгапур	57,3	Японія	78,3	Люксембург	130,47	Ізраїль	85,5	Фінляндія	73,28
8	Німеччина	57,2	Сполучене Королівство	78,2	Австрія	130,07	Фінляндія	84,86	Австралія	71,93
9	Фінляндія	56,9	Франція	77,2	Німеччина	129,16	Нідерланди	84,29	Сполучене Королівство	71,59
10	Данія	55,9	Нідерланди	76,3	Кіпр	117,64	Австрія	83,93	Люксембург	71,58
...										
	Україна (57)	31	Україна (60)	40,1	Україна	31	Україна (58)	47,54	Україна (61)	47,42

Джерело: [267, с. 222; 321; 322]

Додаток Г

Таблиця Г.1 Дослідження та порівняння показників наявності та використання інтелектуальних активів в Україні та Швейцарії за 2018-2022 роки

№ з/п	Показник	Значення показників					Темпи приросту, %			
		2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Україна										
1	Реалізація об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,00	14,29	0,00	12,50
2	Придбання об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,00	-50,00	0,00	0,00
3	Імпорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	8	8,8	9,9	9,9	9,4	10,00	12,50	0,00	-5,05
4	Експорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	31	2	1,9	1,9	1,9	-93,55	-5,00	0,00	0,00
5	Експорт креативних товарів, % від загального обсягу торгівлі	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	-50,00	0,00	0,00	0,00
6	Патенти	6,3	6,2	5,4	3,7	2,5	-1,59	-12,90	-31,48	-32,43
7	Наукові-практичні статті	10,2	9,2	9,5	9,1	8,7	-9,80	3,26	-4,21	-4,40
8	Торгові марки	130	128,6	131,1	96,8	70,6	-1,08	1,94	-26,16	-27,07
9	Витрати на програмне забезпечення, % від ВВП	0,6	0,5	0	0,5	0,6	-16,67	-100,00	100,00	20,00
10	Виробництво високотехнологічної продукції, % від випуску	20	20	16,8	18,4	21	0,00	-16,00	9,52	14,13
11	Реалізація інноваційних продуктів	1,5	19,4	20,4	18,5	3,1	1193,33	5,15	-9,31	-83,24
12	Експорт наукоємних послуг	61,1	57,5	64,5	66	59,7	-5,89	12,17	2,33	-9,55
13	Заявки на патенти	15,5	16,6	41,4	12,9	39,8	7,10	149,40	-68,84	208,53
14	Заявки на торгові марки	16	22,2	14,3	13	15	38,75	-35,59	-9,09	15,38

Продовження таблиці Г.1

№ з/п	Показник	Значення показників					Темпи приросту, %			
		2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
15	Розробка програмного забезпечення	8,8	1,6	1,3	1,6	1,2	-81,82	-18,75	23,08	-25,00
16	Сформованість нематеріальних активів	58,6	55,8	42,8	45	29,7	-4,78	-23,30	5,14	-34,00
Швейцарія										
1	Реалізація об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	3,1	3,1	3	3,1	4,1	0,00	-3,23	3,33	32,26
2	Придбання об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	4,4	5,2	5,6	5,9	6,4	18,18	7,69	5,36	8,47
3	Імпорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	8,3	6,1	6,4	6,2	5,9	-26,51	4,92	-3,13	-4,84
4	Експорт високотехнологічних товарів, %	14,1	7,2	7,2	7,2	6,7	-48,94	0,00	0,00	-6,94
5	Експорт креативних товарів, % від загального обсягу торгівлі	3,7	3,8	3,9	3,7	2,4	2,70	2,63	-5,13	-35,14
6	Патенти	17,4	16,5	16,7	8,3	15,1	-5,17	1,21	-50,30	81,93
7	Наукові-практичні статті	38	34,1	35,8	56,6	56,9	-10,26	4,99	58,10	0,53
8	Торгові марки	73,1	80,3	75,2	66,2	71,4	9,85	-6,35	-11,97	7,85
9	Витрати на програмне забезпечення, % від ВВП	0,8	0,8	0	0,7	0,7	0,00	-100,00	100,00	0,00
10	Виробництво високотехнологічної продукції, % від випуску	60	60	60	68,5	67,3	0,00	0,00	14,17	-1,75
11	Реалізація інноваційних продуктів	161,1	167,9	175,9	126,9	109,6	4,22	4,76	-27,86	-13,63
12	Експорт наукоємних послуг	97,6	102	101,4	101,2	95,6	4,51	-0,59	-0,20	-5,53
13	Заявки на патенти	183,1	191,1	140,4	221,7	141,5	4,37	-26,53	57,91	-36,18
14	Заявки на торгові марки	182,9	186,4	183,3	132,3	124,2	1,91	-1,66	-27,82	-6,12
15	Розробка програмного забезпечення	127,5	142,4	162,5	195,2	150,8	11,69	14,12	20,12	-22,75
16	Сформованість нематеріальних активів	62	62,2	60,3	63,4	63,6	0,32	-3,05	5,14	0,32

Джерело: [267, с.223-224; 321; 322]

Додаток Д

Таблиця Д.1 – Динаміка вартості інтелектуальних активів та їх частки в структурі активів топ-100 найбільших приватних українських підприємств за 2019- 2020 рр.

№ з/п	Назва підприємства	Вартість інтелектуальних активів, тис. грн				Загальна вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
Відсутні інтелектуальні активи									
1	АТ «Магістральні газопроводи України»	346	346	179	266	81 485 616	5 091	0	5,22
2	ТОВ «Стоунтрі Істейтс Європа»	0	0	0	0	5 895 717	5 897 941	0	0
3	Сільськогосподарське ТОВ «Старинська Птахофабрика»	641	0	445	0	9 112 794	9 814 776	0	0
4	АТ «Турбоатом»	8 089	8 120	199	1 268	7 557 986	7 419 559	0	0,02
5	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Кандер»	0	0	0	0	1 485 682	871 899	0	0
6	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Будівельник»	0	0	0	0	3 196 690	2 356 820	0	0
7	ПрАТ «Вітряний парк Очаківський»	53	50	2	1	1 904 032	1 851 773	0	0
8	АТ «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України»	5	5	1	2	1 176 958	1 173 440	0	0
9	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Фьюче Інвестментс»	0	0	0	0	1 268 803	1 658 393	0	0
10	АТ «Львівська кондитерська фабрика «Світоч»	578	577	1	0	2 959 598	2 240 922	0	0
11	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Адамант»	0	0	0	0	1 272 866	1 128 233	0	0

№ з/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
12	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Ево Інвест»	0	0	0	0	1 543 061	1 095 068	0	0
13	ТОВ «ЛНЗ Плюс»	10	148	9	84	3 122 473	3 286 921	0	0
14	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Юкон»	0	0	0	0	2 198 493	1 891 681	0	0
15	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Дисконт капітал»	0	0	0	0	807 150	204 173	0	0
16	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Журжій венчурс»	38	38	32	37	652 368	242 593	0	0,02
17	ПАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій»	1 369	8 158	29	6 141	824 703	816 662	0	0,75
18	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Юніт Фонд»	0	0	0	0	635 087	319 334	0	0
19	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Гермес»	0	0	0	0	590 224	516 734	0	0
20	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Орегон»	0	0	0	0	547 560	466 385	0	0
21	Східно-українська компанія «Золотий лев» ТОВ	0	0	0	0	629 164	147 247	0	0
Частка інтелектуальних активів перевищує 1%									
22	АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України»	129 468	153 175	37 507	50 235	408 854 781	511 240 860	0,01	0,01
23	ПрАТ «Завод напівпровідників»	3 036	3 036	267	499	4 715 106	4 704 808	0,01	0,01

№ з/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
24	АТ «Оператор газорозподільної системи «Вінницягаз»	1 474	1 302	277	344	1 874 047	1 888 309	0,01	0,02
25	АТ «Оператор газорозподільної системи «Київоблгаз»	8 023	8 508	949	1 848	4 083 582	3 251 210	0,02	0,06
26	АТ «Оператор газорозподільної системи «Дніпропетровськгаз»	2 738	2 549	347	425	2 065 083	1 763 199	0,02	0,02
27	АТ «Оператор газорозподільної системи «Черкасигаз»	1 235	1 239	85	98	536 835	163 477	0,02	0,06
28	АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз»	1 260	1 189	489	575	2 397 163	2 221 983	0,02	0,03
29	АТ «Нікопольський завод феросплавів»	15 928	14 118	5 772	5 625	19 613 671	17 457 439	0,03	0,03
30	АТ «Одесагаз2	3 768	3 674	949	1 408	3 054 302	3 212 099	0,03	0,04
31	Фірма «Т.М.М.» - ТОВ	10 727	10 727	297	475	881 547	786 774	0,03	0,06
32	ПрАТ «Єврокар»	2 306	2 387	629	718	2 426 993	2 179 518	0,03	0,03
33	АТ «Укрспецтрансгаз»	755	581	302	207	1 197 917	1 097 646	0,03	0,02
34	АТ «Оператор газорозподільної системи «Івано-Франківськгаз»	1 709	1 571	123	97	486 334	300 068	0,03	0,03
35	АТ «Укртрансгаз»	146 168	204 796	56 191	122 559	145 165 731	190152389	0,04	0,06
36	АТ «ДТЕК західенерго»	19 288	21 583	3 962	4 747	9 207 797	14 939 716	0,04	0,03
37	АТ «Оператор газорозподільної системи «Волиньгаз»	1 609	1 206	461	62	1 258 267	695 487	0,04	0,01
38	ПрАТ «Миронівська птахофабрика»	13 478	6 169	9 230	2 755	17 350 573	17 610 386	0,05	0,02

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
39	АТ «Оператор газорозподільної системи «Хмельницькгаз»	2 900	2 526	335	279	676 668	487 328	0,05	0,06
40	АТ «Інтерпайп новомосковський трубний завод»	4 115	3 934	1 626	1 814	2 985 161	2 946 428	0,05	0,06
41	АТ «Чернівціобленерго»	4 306	3 683	1 761	1 370	2 419 043	2 472 857	0,07	0,06
42	АТ «ДТЕК Дніпроенерго»	46 088	41 448	12 078	8 185	14 212 478	17 637 881	0,08	0,05
43	АТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»	20 012	18 440	14 560	14 077	16 041 558	20 734 566	0,09	0,07
44	ТОВ «Карпатигаз»	4 985	4 985	1 528	2 161	1 688 469	1 478 598	0,09	0,15
45	АТ «Ельворті»	8 198	6 792	2 784	2 154	3 259 897	4 849 043	0,09	0,04
46	АТ «Оператор газорозподільної системи «Харківгаз»	3 137	2 716	582	31	616 316	508 648	0,09	0,01
47	АТ «Оператор газорозподільної системи «Львівгаз»	3 959	2 436	1 436	516	1 457 438	1 249 626	0,1	0,04
48	АТ «Житомиробленерго»	22 694	21 513	10 550	9 802	8 515 571	7 957 082	0,12	0,12
49	АТ «Оператор газорозподільної системи «Запоріжгаз»	2 610	3 302	965	1 790	623 995	555 393	0,15	0,32
50	АТ «Сумиобленерго»	17 777	19 224	2 378	2 875	1 509 334	883 753	0,16	0,33
51	АТ «Укрпошта»	115 114	119 590	18 695	25 037	9 909 473	7 907 355	0,19	0,32
52	ПрАТ «Інтеркорн Корн Просесінг Індастрі»	3 779	1 507	3 118	1 019	1 582 802	1 140 569	0,2	0,09
53	АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі»	60 118	54 084	17 091	15 697	7 977 727	7 770 861	0,21	0,2
54	АТ «Миколаївобленерго»	16 343	14 493	3 088	8 006	1 487 470	1 390 696	0,21	0,58
55	АТ «Лисичанськвугілля»	1 902	1 902	1 467	1 467	699 844	176 425	0,21	0,83
56	АТ «Харківобленерго»	28 136	26 492	14 112	15 466	6 050 472	5 332 365	0,23	0,29
57	АТ «Вінницяобленерго»	29 991	27 559	4 010	6 846	1 683 402	1 444 205	0,24	0,47

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
58	АТ «Концерн галнафтогаз»	152 161	127 503	29 019	30 091	11 499 498	10 462 022	0,25	0,29
59	ПрАТ «Миколаївський комбінат хлібопродуктів»	4 168	3 579	3 557	3 184	1 336 770	1 376 902	0,27	0,23
60	АТ «Запорізький завод феросплавів»	5 308	3 263	3 732	2 019	1 312 970	1 057 743	0,28	0,19
61	АТ «Хмельницькобленерго»	15 092	12 083	8 554	7 264	2 752 895	2 506 573	0,31	0,29
62	АТ «Одеський припортовий завод»	65 090	65 340	15 246	18 403	4 832 704	4 799 950	0,32	0,38
63	АТ «Кохавинська паперова фабрика»	2 919	1 851	1 934	1 083	612 669	619 034	0,32	0,17
64	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Камет»	2 104	0	2 025	0	577 769	590 195	0,35	0
65	АТ «ДТЕК Одеські електромережі»	52 112	47 823	20 402	21 796	5 578 755	4 681 357	0,37	0,47
66	АТ «Подільський цемент»	70 321	69 957	25 951	35 933	6 235 897	6 850 753	0,42	0,52
67	АТ «Полтаваобленерго»	48 952	47 393	9 707	12 519	2 152 559	1 845 069	0,45	0,68
68	ПрАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар»	23 447	23 186	12 433	16 866	2 749 290	2 255 194	0,45	0,75
69	АТ «Чернігівобленерго»	40 146	38 412	9 855	12 028	2 157 159	2 053 212	0,46	0,59
70	АТ «Харківський машинобудівний завод «Світло Шахтаря»	9 676	9 486	4 830	5 645	935 907	342 619	0,52	1,65
71	АТ «Дніпропетровський стрілочний завод»	17 212	13 717	8 710	6 371	1 617 136	1 108 951	0,54	0,57
72	ПрАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»	6 929	63 128	3 721	8 316	676 142	451 743	0,55	1,84
73	АТ «Житомирський маслозавод»	15 484	4 869	10 376	825	1 760 441	1 720 794	0,59	0,05
74	АТ «Укртранснафта»	196 898	153 273	92 605	92 086	14 745 351	12 729 726	0,63	0,72
75	АТ «ДТЕК донецькі електромережі»	57 631	61 643	20 472	26 853	2 757 110	2 971 127	0,74	0,9
76	АТ «Криворізька теплоцентраль»	12 087	12 067	6 535	6 548	819 458	798 251	0,8	0,82

№ з/п	Назва підприємства	Вартість інтелектуальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
77	ПрАТ «Карлсберг Україна»	157 870	138 658	49 655	48 391	5 294 453	4 682 691	0,94	1,03
Частка інтелектуальних активів 1-10 %									
78	АТ «Марганецький гірничо-збагачувальний Комбінат»	41 650	40 151	37 828	37 215	2 775 411	2 233 358	1,36	1,67
79	АТ «Укргазвидобування»	2 623 435	2 515 740	1 923 462	1 996 044	134 899 752	145 630 950	1,43	1,37
80	АТ «Укртелеком»	654 882	716 271	179 307	161 099	12 411 935	10 939 145	1,44	1,47
81	АТ «Фармак»	267 149	225 315	153 372	133 774	8 655 421	6 851 833	1,77	1,95
82	АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання»	32 215	32 215	9 428	11 919	500 351	588 720	1,88	2,02
83	АТ «Страхова компанія «ІНГО»	69 528	62 330	43 353	42 988	1 965 950	2 129 823	2,21	2,02
84	ТОВ з іноземними інвестиціями «Трансінвестсервіс»	71 458	70 214	60 831	61 714	2 348 225	2 534 173	2,59	2,44
85	АТ «Оператор газорозподільної системи «Полтавагаз»	60 193	53 303	23 053	23 016	577 529	568 124	3,99	4,05
86	Спільне українсько-великобританське ТОВ «Нива Переяславщини»	369 238	350 940	294 842	299 420	4 472 490	3 890 388	6,59	7,7
87	АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»	191 989	160 412	58 572	54 891	775 399	898 742	7,55	6,11
88	АТ «Дніпроазот»	242 453	242 053	146 955	193 227	1 912 296	1 888 375	7,68	10,23
Частка інтелектуальних активів складає від 10 до 20 %									
89	АТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України»	489 895	470 442	381 689	378 601	3 306 644	3 725 993	11,54	10,16
90	АТ «Покровський гірничо-збагачувальний Комбінат»	816 922	509 997	750 571	483 410	5 016 371	4 136 916	14,96	11,69

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
91	АТ «Українська залізниця»	46 115 007	46 053 346	45 829 803	45 814 512	257 161 938	268 487 876	17,82	17,06
Частка інтелектуальних активів 20-50 %									
92	Сільськогосподарське ТОВ «Дружба-нова»	2 124 671	1 709 301	1 873 089	1 621 444	8 979 045	7 477 930	20,86	21,68
93	Сільськогосподарське ТОВ «Придніпровський Край»	1 784 633	1 435 362	1 559 613	1 352 633	4 158 659	3 343 155	37,5	40,46
94	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Стоун»	378 250	55 000	378 250	55 000	980 447	1 072 238	38,58	5,13
Частка інтелектуальних активів перевищує 50 %									
95	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Лестер»	1 841 864	1 629 734	1 841 864	1 629 734	3 175 335	2 392 054	58,01	68,13
96	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Теннессі»	1 955 155	1 545 350	1 955 155	1 545 350	2 961 918	1 749 012	66,01	88,36
97	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Фенікс»	2 083 669	0	2 083 511	0	3 099 214	1 935 717	67,23	0
98	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Орландо»	463 428	0	463 270	0	673 209	592 635	68,82	0
99	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Авант»	834 588	550 474	834 588	550 474	1 057 630	877 571	78,91	62,73
100	АТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Ліберті Інвест»	1 339 075	0	1 338 917	0	1 458 104	1 621 316	91,83	0

Джерело: [255; 267, с. 225-231]

Документи щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на промислових підприємствах, в наукових установах і організаціях

UNIVERSITY OF MISKOLC
Miskolc-Egyetemváros, H-3515
 Tel: (36)(46)565-111

FACULTY OF ECONOMICS

University of Miskolc
 Universităt Miskolc

Мишкольський Университет
 Université de Miskolc

National Technical University
 «Kharkiv Polytechnic Institute»

CERTIFICATE

The departments of the Faculty of Economics of the University of Miskolc considered the results of scientific research of NTU «KhPI» scientists, carried out under the guidance of Doctor of Economics, Prof. **Petro PERERVA** (performers: Ph.D., Associate Professor **MASLAK Maria**, postgraduate student **KOBIELEVA Anna**, postgraduate student **IEVSIEIEV Andrey** and postgraduate student **KLIMENTOVA Maria**) on the development of scientific and methodological provisions for the creation, distribution, commercialization and use of intellectual and innovative technologies (objects) intellectual property).

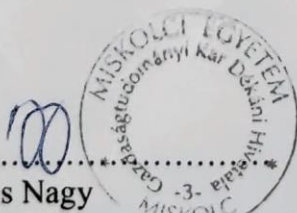
As a result of this review, the followings are concluded:

1. The results of scientific research of NTU «KhPI» scientists are recommended for the scientific and pedagogical staff to be used in the preparation of lecture materials of courses on «Economics of Enterprise», «Innovation Management», «Economic Potential of Enterprise», «Economic Efficiency», which will contribute to the higher level of training of students in economics and management at the Faculty of Economics, University of Miskolc.

2. Theoretical, methodical and practical provisions of scientific developments are recommended for use by students of our faculty in the performance of diploma and term papers, preparation of scientific papers for various competitions, writing and scientific articles and reports at conferences.

It should be noted that those developments were achieved thanks to the long-term scientific and pedagogical cooperation between the Faculty of Economics of the University of Miskolc and NTU «KhPI», as well as during the internship of authors under the Erasmus+ program on the basis of the University of Miskolc under the guidance of leading professors of our faculty.

Miskolc, 12th October 2023

.....
Dr. Szabolcs Nagy
 Vice Dean for International Relations
 Faculty of Economics, University of Miskolc
 Hungary

НАПрН України
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

вул. Казимира Малевича, 11, корп. 4, м. Київ, 03150, тел./факс (044) 200 08 76
 e-mail: ndiiv@gmail.com, web: www.ndiiv.org.ua
 Код ЄРДПОУ 25882308

24 січня 2024 р. № 22 На № _____

Д О В І Д К А
про наукову експертизу та можливості практичного використання
результатів наукового дослідження

В Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» під науковим керівництвом д.е.н., професора ПЕРЕРВИ П.Г. науковою групою в складі: докторант, к.е.н, доцент МАСЛАК Марія Володимирівна – відповідальний виконавець, аспірантка КОБЕЛЄВА Анна Валеріївна, аспірант ЄВСЄЄВ Андрій Сергійович, аспірантка КЛИМЕНТОВА Марія Віталіївна, аспірантка МИРОШНИК Марія Сергіївна) виконано науково-дослідну роботу по розробці організаційно-економічних засад комерціалізації (трансферу) об'єктів інтелектуальної власності.

Результати цього дослідження пройшли наукову апробацію в Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності НАПрН України. Детальний розгляд результатів наукових розробок дослідників з НТУ «ХПІ» дозволяє зробити позитивні висновки та узагальнення. Відмічаємо, що найбільший науковий інтерес мають наступні розробки наукової групи:

- теоретико-методологічне узагальнення сутності інтелектуальної власності, та її базових категорій, пов'язаних з процесами створення, дистрибуції, комерціалізації та використання інтелектуальних продуктів (виконавці доц. Маслак М.В., аспіранти Кобелева А.В., Євсєєв С.А., Климентова М.В., Мирошник Т.О.);
- науково-методичні розробки з розвитку систем управління інтелектуальною власністю на засадах системно-процесного підходу вдосконалення вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності (розробник доц. Маслак М.В.) дозволяють суттєво підвищити їх ефективність;
- методичні положення по оцінці комерційного потенціалу торговельних марок (брендів), що надає можливості використання більш широкого спектру сфер комерціалізації інтелектуальних продуктів та науково обґрунтованого встановлення цін на них (виконавці аспіранти Кобелева А.В., Євсєєв А.С. та Климентова М.В., Мирошник Т.О.);
- пропозиції щодо створення на промислових підприємствах структурного підрозділу з інтелектуального провайдингу, що надає широкі можливості більш

ефективного виконання процесів створення, комерціалізації та використання об'єктів інтелектуальної власності (розробники доцент Маслак М.В., асп. Євсєєв А.С.).

Використання представлених вченими НТУ «ХП» наукових розробок в практиці роботи вітчизняних промислових підприємств буде сприяти більш повному використанню наукового, виробничого та ринкового потенціалу конструкторських, технологічних та виробничих підрозділів.

Директор, к.ю.н.,
старший дослідник

Олександр ДОРОШЕНКО

**ЗАПОРІЗЬКА
ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА**
ZAPORIZHZHYA CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

6-р Центральний, 4 м. Запоріжжя, Україна, 69005
Тел.: (061) 213-50-24 Тел./факс: (061) 233-11-72

E-mail: cci@cci.zp.ua
http://www.cci.zp.ua

4 bd. Tsentralnyi, Zaporizhzhia, Ukraine, 69005
Tel.: +38 (061) 213-50-24 Tel./fax: +38 (061) 233-11-72

від 08.03.2024 № 1.6/224

**Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження**

Результати дисертаційного дослідження Маслак Марії Володимирівні на тему «Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві» розглянуті експертами Запорізької торгово-промислової палати, використанні під час систематизації і надання рекомендацій підприємствам Запорізького регіону щодо ефективного управління об'єктами інтелектуальної власності.

Зокрема заслуговує на увагу апробовані результати дослідження:

- позиціонування об'єктів права інтелектуальної власності на графоаналітичному полі їх життєвого циклу для визначення вартісно-часової динаміки;

- врахування практичного призначення об'єкту вартісної оцінки при визначенні вартості інтелектуальних активів підприємств.

Застосування даних розробок дозволяє врахувати вплив ринкових тенденцій та кон'юнктури на вартість об'єктів права інтелектуальної власності та їхніх життєвих циклів, а також є важливим для аналізу потенційних конкурентів та їх стратегій, оцінці можливих ризиків, що можуть вплинути на вартість інтелектуальних активів підприємства.

Віцепрезидент Запорізької
торгово-промислової палати,
д.е.н., професор

Дмитро АНТОНЮК

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЗАВОД ТЕХНІЧНОГО ВУГЛЕЦЮ**

ПрАТ «КЗТВ»
вул. Свіштовська, 4 м. Кременчук,
Полтавська обл., 39610 Україна
Телефон: (536) 76-85-49
Телефакс: (536) 76-86-48
E-mail: admin@kztv.com.ua

**PRIVATE JOINT STOCK COMPANY
KREMENCHUK CARBON BLACK**

PJSC «KCBP»
4 Svishtovska Str. Kremenchuk,
Poltava region, 39609, Ukraine
Phone: +380 (536) 76-85-49
Fax: +380 (536) 76-86-48
E-mail: admin@kztv.com.ua

07.12.2022 р. № 01-15/1222

На № _____

АКТ

про впровадження результатів наукового дослідження

від «07» грудня 2022 року

ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (ПрАТ «КЗТВ») склали цей акт для офіційного визнання впроваджених результатів наукового дослідження Маслак Марії Володимирівни на тему "Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві".

Враховуючи, що результати дослідження Маслак М.В. були апробовані в діяльності нашого підприємства в частині управління об'єктами інтелектуальної власності, констатуємо:

1. сформована ринкова концепція життєвого циклу (концепція послідовних змін) інтелектуальної власності забезпечила підприємству раціональність відносин на ринку інтелектуальної власності на перспективу;
2. визначені стратегічні задачі та можливості процесу управління інтелектуальними активами підприємства в поєднанні зі стратегією розвитку бізнесу підприємства дозволили створювати та споживати об'єкти інтелектуальної власності;
3. запропонована концепція провайдингу об'єктів інтелектуальної власності дозволила на умовах внутрішнього сумісництва ефективно управляти процесами комерціалізації інтелектуальних продуктів.

Таким чином, ПрАТ «КЗТВ» вважає, що запропоновані пропозиції Маслак М.В. щодо розвитку механізму управління об'єктами інтелектуальної власності є науково обгрунтованими, а їх використання в діяльності підприємства сприяє досягненню ефективного функціонування на ринку та забезпеченню конкурентних переваг.

**Директор ПрАТ «Кременчуцький завод
технічного вуглецю**

В. В. Яворський

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО

**КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ
ЗАВОД
ДОРОЖНІХ МАШИН**проспект Свободи, 4, м. Кременчук,
Полтавська обл., Україна, 39600

PRIVATE JOINT-STOCK COMPANY

**KREMENCHUK
PLANT OF ROAD
MACHINES**4, Svobody avenue, Kremenchuk,
Poltava region, Ukraine, 39600Тел.: +38 (0536) 74-33-92, 74-32-24 Факс: +38 (0532) 50-14-25 E-mail: market@kredmash.com
www.kredmash.com

ДОВІДКА
ПРО ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
МАСЛАК МАРІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ
НА ТЕМУ :
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

№ 57/Д

від « 11 » жовтня 2023 року

Результати наукового дослідження Маслак Марії Володимирівни на тему "Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві" були впроваджені в діяльність ПрАТ "Кредмаш", що сприяло оптимізації управлінських процесів та підвищенню конкурентоспроможності підприємства, а саме:

- запропоновані механізми партнерства дозволили ефективно співпрацювати з іншими компаніями та максимізувати використання інтелектуальних активів особливо в умовах корінної зміни партнерів;
- розроблений метод експрес-оцінки ефективності об'єктів інтелектуальної власності за рахунок більшої оперативності та своєчасності розрахунків дозволив більш точно проводити оцінювання інтегрального показника ефективності управління інтелектуальною власністю підприємства;
- проведені навчальні заходи для персоналу підприємства щодо оцінювання локальної ефективності проєктів по створенню об'єкта інтелектуальної власності сприяли підвищенню їхньої кваліфікації та дозволили активно залучитися до проєктів, які передбачають створення та використання інтелектуальних розробок, сприяючи розвитку власних технологій.

Таким чином, впровадження рекомендацій наукового дослідження Маслак М.В. позитивно вплинуло на функціонування ПрАТ "Кредмаш", сприяючи покращенню управління інтелектуальною власністю та збільшенню інноваційного потенціалу підприємства.

Заступник Голови Правління ПрАТ «Кредмаш»,
заступник Генерального директора
з комерційних питань та економіки

М. Ю. КОСИХ

Транснаціональна фінансово-промислова
нафтова компанія ПАТ "Укртатнафта"

31.03.2023 р. № 47-С/03

Довідка про впровадження результатів наукових досліджень

ПАТ «Укртатнафта» протягом грудня 2022 року – березня 2023 року впроваджувало запропоновані Маслак Марією Володимирівною заходи що стосувалися питань управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві.

В результаті підприємство успішно розробило та впровадило стратегію управління інтелектуальною власністю, яка враховує рекомендації щодо захисту, комерціалізації та контролю за правами інтелектуальної власності. Ми встановили процедури для отримання патентів, реєстрації авторських прав та інших форм захисту, що дозволяє нам ефективно захищати наші інтелектуальні права.

Також, завдяки впровадженню результатів дослідження Маслак М.В., ми успішно визначили потенційні ринки та клієнтів для комерціалізації нашої інтелектуальної власності. Ми розробили плани ліцензування технологій та інші форми комерціалізації, що дозволяє нам отримувати прибуток від наших інтелектуальних прав.

Впровадження результатів дослідження також допомогло нам вдосконалити систему управління ризиками, пов'язаними з інтелектуальною власністю. Ми успішно оцінили ризики порушення прав та розробили стратегії для зменшення цих ризиків. Ми впровадили механізми для моніторингу та контролю за ризиками, що дозволяє нам ефективно управляти цими ризиками.

Впровадження результатів наукового дослідження Маслак М.В. щодо управління об'єктами інтелектуальної власності в діяльність нашого підприємства вже принесло позитивні результати. Ми спостерігаємо покращення управління інтелектуальною власністю, забезпечення захисту наших прав та сприяння розвитку інноваційного потенціалу нашого підприємства.

**Заступник Голови Правління ПАТ «Укртатнафта»
начальник фінансово-економічного управління, д.е.н. В. В. Бабіченко**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор НТУ «ХПІ»

Руслан МИГУЩЕНКО

«10» 10 2023 р.

АКТ

про впровадження у навчальний процес результатів дисертаційного дослідження доцента кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин НТУ «ХПІ»
МАСЛАК Марії Володимирівни

У період з 19 вересня 2023 року по 21 вересня 2023 року комісія у складі голови заступника директора навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу д.е.н., проф. Райко Д.В. та членів комісії д.е.н., проф. Перерви П.Г., д.е.н, проф. Ілляшенко С.М. провела роботу по визначенню результатів використання науково-методичних положень дисертаційного дослідження МАСЛАК Марії Володимирівни у навчальному процесі при підготовці фахівців у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут».

У результаті встановлено наступне:

1. Засвідчуємо те, що МАСЛАК Марія Володимирівна дійсно проводила експериментальне дослідження знань серед студентів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», які навчаються за спеціальностями «Економіка підприємства», «Маркетинг» та «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» щодо вияву в них знань та навичок ефективного створення, комерціалізації, споживання об'єктів інтелектуальної власності та управління ними як на національному, так і на корпоративному рівнях.
2. Можна стверджувати, що результати дисертаційного дослідження Маслак М.В. щодо розробки та використання організаційно-економічних положень управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах є такими, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Основні положення дисертаційного дослідження Маслак М.В.

успішно використовуються при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Інноваційний менеджмент», «Економічний потенціал підприємства», «Економічна ефективність» та «Інтелектуальна власність» при підготовці фахівців економічного та менеджерського профілю в навчально-науковому інституті економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу НТУ «ХП».

3. Теоретичні, методичні та практичні положення дисертаційних здобутків доцента Маслак М.В. також успішно використовуються студентами різних інститутів та факультетів НТУ «ХП» при виконанні дипломних та курсових робіт, підготовці наукових робіт на студентський Всеукраїнський конкурс, написання наукових статей та доповідей на різного роду Всеукраїнських та Міжнародних конференціях.

4. Досвід використання запропонованих автором наукових здобутків свідчить, що при цьому збільшується рівень культури самостійної роботи студентів, створюються можливості включення студента в активну наукову та дослідницьку самостійну роботу.

Голова комісії

Діана РАЙКО

Члени комісії:

Петро ПЕРЕРВА

Сергій ІЛЛЯШЕНКО

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, Полтавська обл., 39600, т./ф. (0536) 75-81-86, т.75-83-89
e-mail: office@kdu.edu.ua, www.kdu.edu.ua, ЄДРПОУ 05385631

260923 № 61-10/872

на № _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського розглянуто теоретико-методологічні та науково-практичні результати дисертаційного дослідження докторантки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» МАСЛАК Марії Володимирівни щодо формування організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності на промислових підприємствах.

У результаті цього розгляду встановлено наступне:

1. Основні положення дисертаційного дослідження Маслак М.В. рекомендовані до використання науковими підрозділами університету при управлінні процесами створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

2. Теоретичні та методичні розробки цього дослідження рекомендовано до використання при викладанні дисциплін «Інтелектуальна власність», «Інтелектуальна власність та авторське право», «Управління трансфером технологій», «Управління інноваційною діяльністю», «Управління вартістю інноваційного бізнесу», виконанні курсових, кваліфікаційних та науково-дослідницьких робіт.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Маслак М.В. в освітній процес Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського сприятиме формуванню висококваліфікованих фахівців, обізнаних із сучасними тенденціями та вимогами управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах.

Перший проректор

Володимир НИКИФОРОВ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії одноосібні та у співавторстві

1. Маслак М. В. Управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві: теорія та методи. 2024. 283 с. (авт. внесок - 10,55 д.а.)
2. Maslak M. Research of sources, factors and methods of efficiency of use of intellectual property objects. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities? Monograph*. Praha: OKTAN PRINT, 2023. 260 p. Chapter 10. P. 99-112. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/artificial-intelligence-an-era-of-new-threats/>; <https://doi.org/10.46489/aiaeont-23-23>. (авт. внесок – 1 д.а.)
3. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як категорія комерціалізації інновацій. *Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та інновації: монографія*. Суми: СумДУ, 2022. 363 с. Розділ 5.3. С. 251-264. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61626> (авт. внесок – 1 д.а.)
4. Маслак М. В. Комерціалізація інтелектуальної власності на засадах внутрішнього та зовнішнього підприємництва. *Комерціалізація інновацій в умовах індустрії 4.0: монографія*. Суми: СумДУ, 2023. 385 с. Розділ 2.3. С.121-131. (авт. внесок – 1 д.а.)
5. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С. Дослідження методів вартісної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності. *Contemporary technologies and society: innovations, artificial intelligence, and challenges: coll. sci. monograph*. Katowice: WWSTK, 2023. Chap. 2.25. P. 512-520. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/70702>. *Здобувачкою визначено переваги і недоліки існуючих методів вартісної оцінки об'єктів ІВ.*
6. Maslak M., Kobeleva A., Pererva P. Organizational aspects of management of models of commercialization of intellectual technologies. *Modern management technologie: monograph*. Przeworsk: WSSG, 2022. Pt. 2.3. P. 184-209. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62043>. *Здобувачкою сформовано процесні моделі комерціалізації інновацій.*
7. Маслак М. В., Свищова Н. С., Перерва П. Г. Капіталізація вартісної оцінки

виключного права інноваційних технологій на стадії НДДКР. *Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: кол. монографія*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. Розд. 2.5. С. 185-196. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55045>. *Здобувачкою запропоновано моделі капіталізації виключних прав.*

8. Маслак М.В., Кобелєва А.В., Свіщова Н.С., Перерва П.Г. Інтелектуально-інноваційна складова сталого розвитку промисловості. *Використання соціально-етичного маркетингу для забезпечення сталого розвитку в Україні: монографія*. Суми: Триторія, 2021. Розд. 1.2. С. 18-44. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/56394>. *Здобувачкою досліджено ринок ІВ.*

9. Maslak M., Pererva P., Kobieliieva A. Formation of the mechanism of commercialization of intellectual technologies on the basis of the functional approach. *Actual problems of modern science: monograph*. Bydgoszcz: Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 2.25. P. 527-537. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55056>. *Здобувачкою здійснено розвиток функціонального підходу до комерціалізації інновацій.*

10. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Сценарії розвитку трансферу технологій промислових підприємств при забезпеченні стратегічної стійкості в умовах євроінтеграційних процесів. *Європейська інтеграція: пріоритети стратегічного розвитку національного господарства України: колективна монографія*. Кременчук: СВД Олексієнко В.В., 2020. Розділ 2.5. С. 104–119. URL: <https://www.academia.edu/44410535/>. *Здобувачкою запропоновано системний сценарій трансферу технологій.*

11. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю. The industrial enterprise sustainability forecasting mechanism development. *Sustainable development of natural and economic systems: theory, methodology, and practice: collective monograph*. Poland: Bilostok, 2021. Ch. 5. Pp. 195-207. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4bc8528b-5ac5-4d39-ad28-6450132b95d8/content>. *Здобувачкою досліджено моделі прогнозування розвитку інноваційно-активних підприємств.*

12. Маслак М. В., Долина І. В., Носирєв О. О., Попов М. О., Приходько Є. Г. Менеджмент та маркетинг трансферу туристичних технологій на основі інтрапренерства. *Управління комерціалізацією інноваційної продукції: монографія*. Суми: Триторія, 2019. Розділ 5.2. С. 252-268. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44989>. Здобувачкою розроблено систему маркетингу трансферу технологій.

Наукові публікації, які індексуються у наукометричних базах даних

Scopus та/або Web of Science Core Collection

13. Maslak M., Pererva P., Ievsieiev A., Tkachov M., Tkachova N. Formation of intellectual property commercialization strategies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. Vol. 1, no. 13 (127). P. 80-91. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.296836>. (Scopus). Здобувачкою сформовано та обґрунтовано інтегровану стратегію комерціалізації інтелектуальних продуктів для підприємств машинобудівної галузі.

14. Maslak M., Pererva P., Nagy Sz., Kosenko O., Kobielieva T. Economic Assessment of Outsourcing of Intellectual and Information Technologies. *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. Springer. 2024. Vol 195. P. 147-186. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-54012-7_7. (Scopus). Здобувачкою обґрунтовано методологічну сутність інтелектуальних та інформаційних технологій.

15. Maslak M., Pererva P. Formation of economic and legal measures for the development of the market of intellectual property objects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. Vol. 1, no. 13 (121). P. 113–124. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.273850>. (Scopus). Здобувачкою запропоновано модель сегментації ринку об'єктів ІВ.

16. Pererva P., Maslak M. Commercialization of intellectual property objects in industrial enterprises. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20, no. 3. P. 465–477. URL: [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(3\).2022.37](https://doi.org/10.21511/ppm.20(3).2022.37). (Scopus). Здобувачкою розроблено модель комерціалізації ІВ.

17. Maslak M., Maslak O., Yakovenko Y., Bilyk M., Hlazunova O. The role of intellectual property in the implementation of innovations in the conditions of the development of the digital economy. *16th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment*. 2022. P. 1-5. (Scopus). *Здобувачкою запропоновано систему діджиталізації ІВ.*

18. Maslak M., Yakovenko Y., Maslak, O., Pererva P., Grishko N. Problems of Intellectual Property in the Information Economy Through the Prism of Artificial Intelligence as a Dual-Purpose Technology. *2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022. P. 1-5. (Scopus). *Здобувачкою виявлено проблеми розвитку ІВ.*

19. Maslak M. V., Maslak O. I., Grishko N. Y., Hlazunova O. O., Pererva P. G., Yakovenko Y. Y. Artificial Intelligence as a Key Driver of Business Operations Transformation in the Conditions of the Digital Economy. *2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2021. P. 1-5. (Scopus). *Здобувачкою обґрунтовано роль штучного інтелекту в цифровій економіці.*

20. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Pirogov D. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2, no. 33. P. 205–214. (Web of Science). *Здобувачкою сформовано правила формування портфеля об'єктів ІВ.*

21. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Shevchuk Yu. Tool development for the assessment of the favorable environment in the framework of the investment policy formation for the electrotechnical industry enterprises. *2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP)*. 2020. P. 1-4. (Scopus). *Здобувачкою запропоновано враховувати інтелектуальну складову інвестиційної політики.*

22. Maslak M. V., Maslak O. I., Ishchenko S. V., Grishko N. Y. Export-Oriented Enterprise Development of the Electrotechnical Industry: Strategic Guidelines. *2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2019. P. 486–489. (Scopus). *Здобувачкою досліджено особливості експорту ІВ.*

23. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15, no. 3. P. 242–252. (Scopus). *Здобувачкою розроблено систему трансферу ІВ на засадах внутрішнього підприємництва.*

Публікації у профільних міжнародних виданнях іноземних держав

24. Maslak M., Schwödiauer G. Economic determinants of intellectual property development in Ukraine. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2021. P. 1-11. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.12/2021.2> (Poland). *Здобувачкою проаналізовано стан інновацій та ІВ в Україні.*

25. Maslak M., Maslak O., Pochtovyuk A., Yakovenko Y., Grishko N., Marchenko V. Innovative approaches to staff motivation based on ESG business principles and intellectualisation: international experience. *Regional Journal. Biblioteka Regionalisty*. Wroclaw, 2022. No 22. P. 46-58. URL: <https://doi.org/10.15611/br.2022.1.05> (Poland). *Здобувачкою досліджено міжнародний досвід інтелектуалізації бізнесу.*

26. Maslak M. Methodology of intellectual property management processes. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2023. P. 1-14. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.15/2023.3> (Poland).

Статті у наукових фахових виданнях України

27. Маслак М. В. Дослідження існуючих підходів до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 2. С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.99>.

28. Маслак М. В. Концептуальні положення системно-процесної моделі управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 3. С. 78–85. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.78>.

29. Маслак М. В. Концепція блочного підходу до управління

інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 4. С. 12–17. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.12>.

30. Маслак М. В., Перерва П. Г. Дослідження методичних підходів до економічної оцінки інтелектуальної власності. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 3 (25). С. 42-49. URL: <https://doi.org/10.15276/ej.03.2023.5>. *Здобувачкою запропоновано методи оцінки ІВ*.

31. Маслак М. В., Перерва П. Г. Теоретико-методологічні засади управління інтелектуальною власністю. *Економіка: реалії часу*. 2023. № 5 (69). С. 39-52. URL: <https://doi.org/10.15276/etr.05.2023.4>. *Здобувачкою розроблено методичні підходи до управління ІВ*.

32. Маслак М. В., Перерва П. Г. Економічна оцінка інтелектуальних продуктів на засадах маркетингової концепції життєвого циклу. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Том 7, № 3. С. 115-130. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.3.2023.8>. *Здобувачкою сформовано та обґрунтовано види економічних ефектів, що можуть виникати в процесі проведення економічної оцінки об'єктів ІВ*.

33. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як конкурентний ресурс промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 1. С. 99-104. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.1.99>.

34. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С., Кобєлева А. В. Класифікація моделей комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій та аналіз їх еволюції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 239-250. URL: <https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/81-82.pdf>. *Здобувачкою досліджено моделі комерціалізації ІВ*.

35. Маслак М. В., Перерва П. Г. Теоретико-методичні засади оцінювання ринкової вартості об'єктів інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Том 7, № 2. С. 56-73. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.2.2023.5>; <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/302>. *Здобувачкою запропоновано*

модель оцінки ринкової вартості об'єктів ІВ.

36. Маслак М. В., Перерва П. Г. Ефективність управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2023. № 1-2 (179-180). С. 52-63. URL: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2023.01.05>. *Здобувачкою розроблено пропозиції з оцінки ефективності управління ІВ.*

37. Маслак М. В., Перерва П. Г. Види та особливості використання інтелектуальної власності в промисловому виробництві. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С.46-55. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.5>. *Здобувачкою виявлено особливості споживання ІВ.*

38. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність промислового підприємства як економічна категорія. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 9-14. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264620>. *Здобувачкою досліджено принципи створення ІВ.*

39. Маслак М. В., Кобелева А. В., Перерва П. Г. Управління стратегіями комерціалізації інтелектуальних технологій. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 24. С. 12-17. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274802>. *Здобувачкою розроблено стратегії комерціалізації інновацій та ІВ.*

40. Маслак М. В., Кобелева А.В., Перерва П. Г. Методологічні засади маркетингового забезпечення комерціалізації інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Том 6. № 2. С. 38-48. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.6.2.2022.3>. *Здобувачкою сформовано програму маркетингу об'єктів ІВ.*

41. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як об'єкт управління. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 4. С. 82–87. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.4.82>.

42. Маслак М. В. Економічна оцінка управління інтелектуальною власністю

з орієнтацією на систему принципів. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 2. С. 96-101. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.2.96>.

43. Маслак М. В. Наукометричний аналіз методів вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 74–79. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.1.74>.

44. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю., Савєлова А. Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Економічна»*. 2022. № 2 (26). С. 5-15. URL: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2022-2\(26\)-5-15](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2022-2(26)-5-15). *Здобувачкою сформовано сценарій інтелектуалізації розвитку підприємства з урахуванням аспекту економічної безпеки.*

45. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність як складова нематеріальних активів підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2021. № 3. С. 93-98. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.3.93>. *Здобувачкою запропоновано місце ІВ в структурі нематеріальних активів.*

46. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 6 (8). С. 21-24. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.6.21>. *Здобувачкою розроблено модель оцінки комерційного потенціалу ІВ.*

47. Маслак М. В., Перерва П. Г., Долина І. В., Борзенко В. І., Косенко А. В. Економіка і менеджмент цифрового маркетингу при просуванні інноваційного товару на ринок. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 3 (5). С. 30-35. URL: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.3.30>. *Здобувачкою сформовано принципи цифрового маркетингу для просування інноваційного продукту на ринок.*

48. Маслак М. В., Ілляшенко С. М., Долина І. В., Кобелева Т. О., Глізнуца М. Ю. Оцінювання ефективності трансферу технологій на підприємствах туризму та гостинності. *Наукові праці Донецького національного технічного університету: всеукр. наук. зб. сер. економічна*. 2019. № 2 (21). С. 11-21. URL: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-2\(21\)-11-21](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-2(21)-11-21). Здобувачкою розроблено модель оцінки трансферу технологій.

49. Маслак М. В., Маслак О. І., Шматько Н. М. Аналіз вартісного оцінювання трансферу інтелектуально-інноваційних технологій на підприємстві. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 20 (1296). С. 50-54. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37653>. Здобувачкою надано пропозиції з розвитку методів вартісної оцінки ІВ.

50. Маслак М. В., Перерва П. Г., Косенко А. В., Кобелева Т. О. Системний підхід до дослідження цінових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 19 (1295). С. 121-126. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/37473>. Здобувачкою удосконалено положення системного підходу до трансферу технологій.

Підручник

51. Маслак М. В. Інтелектуальна власність: магістерський курс: підручник, Харків: Планета-Прінт. 2019. 1002 с. (авторський внесок – 1,5 д.а.: розділ 1 «Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія» с. 14-82; розділ 3 «Основи інноваційно-інтелектуального підприємництва» с. 210-262). URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/41572>. Здобувачкою надано пропозиції з управління інтелектуальними активами.

Опубліковані праці апробаційного характеру

52. Maslak M. V. Formation of stages of management of intellectual property in an industrial enterprise. *Національні економіки в умовах новітніх глобальних*

викликів: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 67-69. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63339>.

53. Maslak M. Features of the intellectual property management process. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices*: Materials of the Monthly Intern. Sci. and Practic. Conf. Tallinn: Teadmus OÜ, 2023. P. 5-8. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/63385>.

54. Maslak M., Pererva P. Management of intellectual property rights as part of the intangible assets of the enterprise. *Mérleg és kihívások – fenntarthatóság*: XII nk. Tud. Konf. Miskolc: University of Miskolc, 2022. P. 530-539. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62165>. Здобувачкою визначено місце ІВ в активах підприємства.

55. Maslak M. V. Concepts of intellectual property management at industrial enterprises. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*: матеріали 8-ї міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: ЛНТУ, 2022. С. 204-205. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60841>.

56. Maslak M. V. Formation of intellectual property management approaches. *Marketing of innovations. Innovations in marketing*: materials of the Intern. Sci. Internet Conf. Bielsko-Biala: Univ. Of Economics and Humanities, 2022. P. 200-204. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60361>.

57. Маслак М. В., Перерва П. Г. Формування бізнес-плану по комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Управління проектами. Перспективи розвитку проектного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності*: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 409-414. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57204>. Здобувачкою розроблено розділи бізнес-плану з комерціалізації об'єктів ІВ.

58. Маслак М. В., Перерва П. Г. Управління процесами створення інтелектуальної власності на підприємстві. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали 17-ї Міжнар. наук.-практ. конф.

Умань: УНУС, 2022. С. 99-101. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/57445>. *Здобувачкою визначено передумови створення ІВ.*

59. Маслак М. В. Розвиток методичних підходів до класифікації об'єктів інтелектуальної власності. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*: матеріали 10-ї Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, 2022. С. 254-258. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60091>.

60. Маслак М. В. Передумови ефективного управління інтелектуальною власністю підприємства. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича. Хмельницький: Хмельн. нац. ун-т., 2022. С. 144-146. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61618>.

61. Маслак М. В., Перерва П. Г. До питання ефективності управління інтелектуальною власністю. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*: матеріали 30-ї Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2022. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. С. 559. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/62743>. *Здобувачкою запропоновано модель ефективності управління ІВ.*

62. Маслак М. В., Перерва П. Г. Формування методів ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій*: матеріали 4-ї Всеукр. наук.-практ. конф.-семінару з проблем економіки інтелектуальної власності. Київ: НДПВ НАПрН України, 2021. С. 109-114. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53683>. *Здобувачкою розвинуто положення ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів ІВ.*

63. Маслак М. В., Перерва П. Г., Кобелєва А. В. Зарубіжний досвід створення та використання механізмів комерціалізації інтелектуальних технологій. *Українсько-Польські наукові діалоги*: матеріали 9-ї Міжнар. наук. конф. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 27-29. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55053>. *Здобувачкою досліджено*

зарубіжний досвід комерціалізації інтелектуальних технологій.

64. Маслак М. В., Перерва П. Г., Свіщова Н. С. Методи вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУБА, 2021. С. 285-286. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53520>. Здобувачкою запропоновано складові вартості об'єктів ІВ.

***Наукові праці, які додатково відображають наукові результати
дисертаційної роботи***

Авторські свідоцтва на науковий твір

65. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 82479 від 24.10.2018. бюлетень № 51. Дата публікації 25.01.2019.

66. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників економічної безпеки. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 109310 від 11.11.2021. Бюлетень № 68. Дата публікації 11.11.2021.

67. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Пирогов Д. Л. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 109315 від 11.11.2021. Бюлетень № 68. Дата публікації 31.01.2022.

68. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю., Савелова А. Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру* № 118734 від 04.05.2023. Бюлетень № 76. Дата публікації 31.07.2023.